

ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В.М. Торяник, В.В. Джинджоян

БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ

Навчальний посібник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора,*

Заслуженого юриста України

О.В. Негодченка

Дніпро

2018

УДК 796.2+796.093.34:796.5

ББК 75.5+75.8я73

*Схвалено вченою радою
Дніпровського гуманітарного університету
(протокол № 5 від 21.02.2018)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Макушев П.В. – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Дніпровського гуманітарного університету

Сардак С.Е. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та управління національного господарства факультету міжнародної економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Коротун С.І. – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Національного університету водного господарства та природокористування

Торяник В.М., Джинджоян В.В. *Безпека туризму: навчальний посібник.* За заг. ред. доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України О.В. Негодченка. – Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2018. – 284 с.

ISBN 978 - 966 - 8676 - 45 - 4

Навчальний посібник підготовлено згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України. Розроблений відповідно до навчальної програми курсу «Безпека туризму», навчальний посібник присвячений дослідженню проблем безпеки туризму в Україні та за кордоном. Сформульовано низку конкретних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності органів державної влади в Україні в сфері безпеки туризму. Адресований студентам, слухачам магістратури., аспірантам, науковцям, широкому колу фахівців-практиків, а також усім тим, хто цікавиться проблемами безпеки туризму.

© В.М. Торяник, В.В. Джинджоян., 2018

© Дніпровський гуманітарний університет, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТУРИЗМУ	8
1.1. Безпека туризму в історичному вимірі	8
1.2. Поняття та загальна характеристика безпеки туризму в Україні	17
1.3. Завдання, функції та принципи адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні	26
1.4. Нормативно-правове забезпечення безпеки туризму в Україні	52
Запитання для самоконтролю	73
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	74
2.1. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні	74
2.2. Форми та методи адміністративно-правового регулювання в сфері безпеки туризму в Україні	95
2.3. Міжнародні організації як одна зі складових забезпечення безпеки туризму	111
2.4. Адміністративна відповідальність за допущення проступків в сфері безпеки туризму	118
Запитання для самоконтролю	134
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТІВ	135
3.1. Поняття та склад особистої безпеки туристів	135
3.2. Забезпечення особистої безпеки туристів при отриманні деяких видів послуг	145
Запитання для самоконтролю	191

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)	193
4.1. Основні аспекти, що впливають на безпеку міжнародного туризму в країнах Азії	193
4.2. Основні аспекти, що впливають на безпеку міжнародного туризму в країнах Західної Європи	211
4.3. Основні аспекти, що впливають на безпеку міжнародного туризму в країнах Американського континенту	217
4.4. Основні аспекти, що впливають на безпеку міжнародного туризму в Австралії	245
Запитання для самоконтролю	249
РОЗДІЛ 5. ОПТИМІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО БЕЗПЕКИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	250
5.1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності органів державної влади щодо безпеки туризму	250
5.2. Інноваційні заходи щодо механізму адміністративної діяльності органів державної влади в сфері щодо забезпечення безпеки в сфері туризму	257
Запитання для самоконтролю	260
ПІСЛЯМОВА	261
ЛІТЕРАТУРА	263
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ЩОДО БЕЗПЕКИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ.	279

Передмова

Проблеми забезпечення національної безпеки та її окремих аспектів є найважливішою складовою внутрішньої і зовнішньої політики, від ефективності яких в кінцевому підсумку залежить життя і добробут громадян України, надійне існування і сталий розвиток суспільства і держави.

Ще в ХІХ столітті А.І. Андріївський відзначав, що для життя людини, розвитку її здібностей і можливості досягнення її людських цілей найголовніше місце займають безпека і добробут. Умова безпеки забезпечується попередженням і припиненням небезпек, що можуть загрожувати як від злої волі інших людей, так і від сил природи, різних нещасних випадків. Умова добробуту досягається можливістю придбання і користування матеріальними благами, необхідними для задоволення усвідомлюваних людиною потреб, і, крім цього, досягати певного духовного розвитку. Обидві ці умови - безпека і добробут - знаходяться в нерозривному органічному зв'язку: будь-яка міра, що сприяє забезпеченню безпеки, тим самим сприяє й розвитку добробуту, і навпаки.

Безпека туризму є історично зумовленим явищем - продуктом еволюційного становлення. Серед звичаїв різних народів було широко поширене заступництво мандрівників, захист їх життя і здоров'я від протиправних посягань, а також збереження їх майна, яке виражалось в наданні послуг тимчасового розміщення та проживання в заїжджих дворах, іннах, поштових станціях, трактирах.

Сфера туризму України, як і світова система туризму в цілому, все частіше стає об'єктом зазіхань з боку національної і міжнародної організованої злочинності, в тому числі з метою розкрадання майна туристів, вчинення насильницьких дій щодо їх, здійснення терористичної та екстремістської діяльності. Ризики, пов'язані зі стрімким поширенням епідемії небезпечних захворювань, також є серйозною проблемою, як для

України, так і інших держав. Це дозволяє говорити про безпеку туризму як про один з елементів національної безпеки України.

Слід зазначити, що питанням вивчення актуальних проблем забезпечення безпеки в сучасній науці з кожним роком приділяється все більша увага. Темі безпеки присвячено чимало статей, монографій, науково-практичних коментарів. Ці дослідження містять авторські визначення понять «безпека» та її окремих видів, а також інші теоретичні аспекти забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави.

У той же час в працях деяких учених і експертів досить критично оцінюється як існуючий стан правового регулювання в сфері забезпечення безпеки, так і рівень наукових досліджень з цього питання. На їх думку, законодавча база в галузі національної безпеки України носить фрагментарний характер, породжуючи локальні і розрізнені масиви правових норм, що говорить про відсутність цілісного уявлення про те, що ж являє собою поняття «національна безпека», а домінуюча в державі теорія безпеки за своєю суттю заснована на психологічному і соціологічному підходах. Починаючи з 1990-х років, вироблення понятійного апарату даної приватної теорії відбувалося у відриві від наявних на цю тему досягнень юридичної науки.

Відзначається також, що у вітчизняній науці поки відсутня цілісність і системність в дослідженні проблем національної безпеки. Внутрівідомча орієнтованість наукових розробок, з одного боку, виступає інструментом організації діяльності конкретних органів виконавчої влади, з іншого - є причиною фрагментарності і розрізненості наукових досліджень в цій сфері.

Посібник «Безпека туризму» є навчально-методичним комплексом, який включає в себе курс основних знань про безпеку туризму. У цей курс входять відомості з різних галузей науки, що мають пряме або непряме відношення до безпеки (філософія, правознавство, безпека життєдіяльності тощо.).

Основну мету посібника автори вбачають у тому, щоб, з одного боку, читачі отримали в доступному вигляді актуальну і систематизовану інформацію про основи безпеки, в постулатах і категоріях безпеки туризму, тенденції розвитку безпеки туризму в сучасному світі, механізми і технології її забезпечення, роль і місце права в цьому процесі, а з іншого, - оволоділи практичними навичками і вміннями в галузі управління безпекою (ризиками), а також - здійснення юридичної діяльності в сфері туризму.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТУРИЗМУ

1.1. Безпека туризму в історичному вимірі

Зразки документів, спрямованих на забезпечення безпеки мандрівників, а саме їхнього майна, знаходимо вже в Римському праві, яким передбачалась угода (*receptum nautarum, cauponum, stabulariorum*) між подорожніми і власниками кораблів, утримувачами трактирів та готелів, постійних дворів про збереження майна подорожніх. Ситуація ускладнювалася тим, що дуже часто ці особи мали зв'язки з розбійниками, крадіями і були співучасниками таких крадіжок. Щоб хоч якось скоротити випадки обкрадання мандрівників у трактирах, на кораблях, постійних дворах і забезпечити більшу безпеку подорожей, преторський едикт встановив підвищену відповідальність їх власників за збереження майна (речей, коней тощо) клієнтів. Межа відповідальності цих осіб була дуже широкою: вони відповідали не лише за особисту вину та вину своїх підлеглих, а й за випадкове зникнення майна, у разі якщо за умови належної організації нагляду його можна було оминати.

Уникнути відповідальності вони могли лише за умови, якщо шкода була спричинена внаслідок непереборної сили (*vis major*). Однак у кожному випадку могла мати місце спеціальна угода, за якою ці особи заздалегідь відмовлялися брати на себе таку відповідальність.

У період феодалізму пересування було вільним лише у межах окремої общини. Таке пересування виявилось дуже активним через відсутність будь-яких засобів комунікації: не існувало такої служби, такого технічного засобу, які б замінили особистий контакт. Це сприяло розвитку готелів, які законодавство Англії, наприклад, проголосило громадськими закладами і визначило відповідальність їх власників за благополуччя мандрівників.

Власники готелів несли відповідальність за будь-які дії, які б завдавали шкоди майну або життю постояльца. Отримавши плату за проживання, вони негласно укладали договір і були зобов'язані забезпечити повну недоторканність та безпеку свого гостя. При цьому власник відповідав не тільки за власні дії, а й за дії обслуговуючого персоналу і навіть за дії самих гостей. Так, у разі, якщо постоялець викидав що-небудь у вікно, завдаючи цими діями фізичну чи моральну шкоду перехожому, то за ці дії відповідав власник готелю.

Отже, забезпечення безпеки у цей період полягало насамперед у відшкодуванні заподіяної подорожньому шкоди і регулювалося нормами приватного права.

Друга половина XIX - початок XX ст. характеризувалися активним розвитком промисловості, готельного бізнесу, транспорту, зокрема, залізниць.

Так, у Великобританії з 1845 до 1885 р. загальна протяжність залізниць зросла з 3277 до 30843 миль, тобто більш як у 9 разів, у Франції - з 833 до 32491 - у 39, у Німеччині - з 2315 до 37572 - більш як у 16, в Італії - з 157 до 10484 – майже у 67, у Росії - з 144 до 26847 - більш ніж у 186 разів і у Швейцарії - з 2 до 2350 миль. Це позитивно впливало на розвиток як міжнародного, так і внутрішнього туризму та водночас зумовлювало необхідність у застосуванні нових заходів безпеки подорожуючих.

І.Т. Тарасов, визначаючи цілі подорожей у цей період, поділяє їх на три категорії: подорожі необхідні і заздалегідь корисні; подорожі для задоволення і розваг; подорожі заздалегідь шкідливі й небезпечні. Від мети, на думку науковця, залежить і вибір заходів безпеки. Так, подорожі першого виду, не викликаючи жодних побоювань, не вимагають застосування будь-яких заходів безпеки щодо подорожніх. Подорожі другого виду за наявності певних умов можуть бути небезпечними. До таких умов належать ті, що призводять до падіння моралі (наприклад, подорожі з метою відвідування

гральних будинків), послаблення почуття патріотизму, збіднювання громадян та посилення фінансової скрути (насамперед це пов'язано з наповненням ринків інших країн паперовими грошима та векселями, що втрачають свою цінність у разі масових подорожей). Подорожі третього виду є найнебезпечнішими априорі, що обумовлює застосування посиленних заходів безпеки, навіть міжнародних.

Відповідно до законодавства цього періоду, до засобів безпеки подорожніх належали обмеження свободи пересування, посвідчення особи, заходи щодо іноземців, захист власних підданих, що мешкають на чужині.

Обмеження чи заборона пересування могло бути пов'язане зі службовим становищем особи, а також застосовувалося у разі призначення поліцейського нагляду, проведення слідства, у зв'язку із санітарними умовами, у разі надзвичайних ситуацій - епідемій, війни, повстання тощо.

Щодо посвідчення особи, то законодавство передбачало два підходи. Відповідно до першого, подорожній обов'язково мав надати документ (паспорт), який підтверджував його особу. Згідно з другим, обов'язок повідомляти про всіх осіб, які приїжджають чи від'їжджають, покладалася на власників будинків, готелів, утримувачів мебльованих кімнат тощо, які повинні були також вести домові книги.

Іноземці мали право в'їжджати на територію Росії, до складу якої на той час входили і землі окремих областей сучасної України, лише за наявності візи у паспорті, яка надавалася російським дипломатичним агентом чи консулом тієї держави, з якої прибув іноземець. Після прибуття іноземець зобов'язаний був з'явитися до місцевого губернатора і обміняти свій паспорт на російський.

Обмеження пересування для іноземців були пов'язані насамперед із заборонаю відвідування фортець, арсеналів, а також з надзвичайними обставинами, наприклад, епідеміями.

Забезпечення безпеки своїх підданих в інших країнах покладалося на дипломатичних агентів, послів, посланників, повноважних міністрів, резидентів і консулів.

Збільшення кількості перевезень пасажирів різними видами транспорту обумовлює також необхідність порушення питання про відшкодування шкоди, заподіяної пасажирам у разі нещасних випадків під час виконання договорів про перевезення. Таке питання, як зауважує Є.Л. Писаревський, стало предметом обговорення у французькій юридичній літературі, починаючи з 1880-х років.

Отже, у досліджуваній період поняття безпеки подорожніх розширюється і має не тільки приватноправовий характер, який полягав у необхідності відшкодування шкоди, а й публічно-правовий, який передбачав здійснення заходів нагляду за подорожніми. Окрім того, здійснюється класифікація заходів забезпечення безпеки залежно від мети подорожі, при цьому виокремлюються позитивні заходи, що сприяють подорожі й подорожнім, та негативні, спрямовані на попередження і ліквідацію безпеки.

У період між двома світовими війнами та у другій половині ХХ ст. відбувається інтернаціоналізація туристських цінностей і розширення соціальної бази туризму. У цей самий час формується нормативно-правова база, утворюється ціннісно-нормативна основа туризму як масового суспільного руху і напряму економічної діяльності. Виникають профільні освітні заклади, друкуються спеціалізовані періодичні видання, засновуються як державні, так і міжнародні туристські організації. Хронологію цих подій можна подати так:

- на світовому рівні: 1919 р. створюється Міжнародна федерація туристських агентств (Париж); 1925 р. - Міжнародний союз офіційних туристичних організацій, з 1975 р. – Всесвітня туристична організація (ВТО); 1936 р. - Міжнародне бюро соціального туризму; 1951 р. - Міжнародна асоціація наукових експертів з питань туризму; 1958 р. - Міжнародна

федерація курортної справи; 1961 р. - Міжнародне бюро туризму і подорожей молоді; 1966 р. - Всесвітня асоціація туристичних агентств; 1968 р. - Міжнародна асоціація із соціального туризму і відпочинку трудящих та інші міжурядові і неурядові організації;

- на державному рівні - радянський період (1917–1991 рр.): 1918 р. - створюється Бюро шкільних екскурсій Наркомпросу; 1920 р. - Об'єднане лекційно-екскурсійне бюро при Наркомпросі; 1928 р. - акціонерне товариство «Радянський турист» («Радтур»), в Україні - Українське міжпайове екскурсійне товариство; 11 квітня 1929 р. - Державне акціонерне товариство з іноземного туризму в СРСР («Інтурист») при Наркоматі зовнішньої і внутрішньої торгівлі; 30 листопада 1929 р. - Товариство пролетарського туризму РСФРР (ТПТ); 8 березня 1930 р. - Всесоюзне добровільне товариство пролетарського туризму та екскурсій; 17 квітня 1936 р. - Туристсько-екскурсійне управління (ТЕУ) при ВЦРПС; 1958 р. - Бюро міжнародного молодіжного туризму «Супутник»; 1960 р. - Центральна рада з управління курортами і туризму ВЦСПС; 1962 р. - Центральна рада з туризму та екскурсій, яка проіснувала до розпаду Радянського Союзу; 1964р.- Управління з іноземного туризму і Рада з іноземного туризму при Раді Міністрів СРСР; 1969 р. - Центральна рада з туризму та подорожей ВЦСПС;

- період незалежності України (1991 - до сьогодні): серпень 1993 р. - створено Державний комітет України з туризму; 1996 р. - Спілку сприяння розвитку сільського (зеленого) туризму; 1997 р. - Національну раду з туризму; травень 2000 р. - Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України; 14 грудня 2001 р. - Державну туристичну адміністрацію України; 16 грудня 2002 р. - Всеукраїнську координаційну раду керівників туристських і суміжних об'єднань; 2006 р. - Державну службу туризму і курортів, яка входила до складу Міністерства культури й туризму України, потім - до складу Міністерства інфраструктури України; 2014 р. - Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Державну службу

України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів у частині наділення її контрольно-наглядовими повноваженнями у сфері безпеки туризму.

Активний розвиток засобів зв'язку, транспорту, зростання добробуту всіх верств населення, що спостерігалися у ХХ ст., сприяли розвиткові масового туризму як внутрішнього, так і зовнішнього, і водночас вимагали негайного вирішення проблеми забезпечення безпеки туристів і туризму у цілому.

Слід зауважити, що, хоча питання безпеки туризму були введені до програми роботи ЮНВТО як постійний напрям діяльності, починаючи з 1990 р., вони порушувалися ще задовго до цього.

Так, Манільська конференція з туризму (1980 р.) у своїй декларації звернулася «...із закликом до держав дотримувати і поважати право особи, незалежно від її релігії, раси, переконань або місця проживання, вирушати в країну свого походження, а також, вживати всіх необхідних заходів з тим, щоб гарантувати свободу і безпеку її пересування».

Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму ООН (1989 р.) у Принципі VII затвердила: «Безпека і захист туристів, а також повага до їхньої гідності є неодмінною умовою розвитку туризму». У зв'язку із цим на конференції запропоновано:

а) заходи зі спрощення туристських подорожей, поїздок і перебувань необхідно супроводжувати заходами щодо забезпечення безпеки і захисту туристів, туристських об'єктів і гідності туристів;

б) із цією метою необхідно розробити ефективну політику, спрямовану на забезпечення безпеки і захист туристів і туристських об'єктів, а також поваги до гідності туристів;

в) чітко визначати туристські товари, об'єкти і обладнання, які через те, що вони використовуються туристами, вимагають особливої уваги;

г) забезпечувати підготовку відповідної документації та інформації і доступ до неї у разі загрози туристським об'єктам і туристським пам'яткам;

г) виконувати відповідно до процедур, специфічних для систем законодавства кожної окремої країни, юридичні положення щодо захисту туристів, зокрема, щодо права туристів добиватися ефективного судового захисту в національних судах у разі дій, що завдають шкоди їм особисто або їхньому майну, особливо у разі таких найбільш небезпечних актів, як тероризм;

д) здійснювати співробітництво у межах ВТО під час підготовки програм рекомендаційних заходів, якими регулюються питання безпеки і захисту туристів.

Отже, учасники конференції розуміли безпеку туризму, по-перше, як захист життя, честі, гідності та прав лише туристів; по-друге, як спільну діяльність країн-членів ЮНВТО з підготовки рекомендацій щодо безпеки туристів.

Аналіз матеріалів I Міжнародної конференції з безпеки туризму і зменшення ризиків у подорожах, що відбулася 9-11 червня 1995 р. в Естерсунді (Швеція), вказує на збільшення актуальності цього питання, а також на новий підхід до розуміння поняття безпеки туризму, який полягав у визначенні ризиків, що призводять до небезпек, та комплексному їх вивченню. Так, ризиками, які загрожують безпеці туризму, є: нещасні випадки, захворювання, інфекційні хвороби й епідемії, тероризм, військові ускладнення і конфлікти, піратство, криміногенна обстановка і злочинність, поширення наркотиків, радіоактивне та інша зараженість місцевості, проституція, вандалізм і будь-які форми насильства. По-друге, про констатацію значення державних органів та національних туристських адміністрацій у забезпеченні безпеки як туристів, так і туристичних фірм, місцевих жителів, а також туризму в цілому, тобто йшлося про безпеку не лише туристів, а й усіх суб'єктів туристичної діяльності, а також про

необхідність взаємодії туристичного сектора з відповідними службами та державними структурами.

Слід зауважити, що проведений у цьому самому році під егідою ЮНВТО міжпарламентський форум з туризму (Кадіс, Іспанія) визначив конкретні завдання держав, урядів, місцевих органів та туристичних підприємств щодо забезпечення безпеки туризму. Так, держава та уряд повинні відповідати за розвиток туристичної інфраструктури, зокрема транспорту та комунікацій; створення умов щодо підготовки кадрів для туристичних підприємств; забезпечення дотримання екологічних норм на туристських об'єктах; захист прав місцевих та іноземних туристів. Окрім того, форум наголосив на необхідності розширення повноважень національних туристських адміністрацій у зв'язку із зростанням значення туризму як важливого чинника економічного, соціального та культурного розвитку країн, а також на необхідності здійснення узгодженої міжвідомчої державної політики у сфері туризму.

Необхідно наголосити також, що в радянському законодавстві питання безпеки туристів порушувалося у Постанові Секретаріату ВЦРПС від 17 травня 1961 р., виданої у зв'язку із загибеллю студентів Ленінградського сільськогосподарського інституту на перевалі Ебру-Чорр. Цей документ, на нашу думку, заслуговує на увагу з таких причин: по-перше, трагедія, що сталася змусила державні органи на законодавчому рівні розглянути питання про безпеку туристів та відповідальність осіб, які готують туристичні маршрути; по-друге, ця постанова мала негативні наслідки для розвитку спортивного туризму в СРСР.

Щодо першої причини, то у постанові наголошувалося на безвідповідальному затвердженні туристичних походів маршрутними комісіями для груп туристів, які не мають достатньої підготовки. З метою забезпечення безпеки туристів були розроблені правила організації самодіяльних туристичних мандрівок на території СРСР, положення про

громадських інструкторів туризму, програма та навчальний план підготовки молодших інструкторів туризму, положення про класифікаційні нормативи з туризму, програма та навчальний план підготовки керівників походів вихідного дня. З іншого боку, наслідком такого висновку стала ліквідація Федерації і секцій туризму при добровільних радах Союзу спортивних товариств і організацій, що фактично призвело до ліквідації спортивного туризму.

Однак, ці положення стосувалися лише самодіяльного спортивного туризму і основною причиною небезпеки визнавалася відсутність професійно підготовлених кадрів та прагнення окремих туристів до невиправданого ризику і пов'язане із цим ігнорування заходами безпеки, виявлення неорганізованості та нерозсудливості у туризмі, порушення правил охорони природи.

В інших аспектах характер безпеки туризму в радянський період визначався пріоритетами забезпечення національної безпеки, високим рівнем централізації адміністративно-правового регулювання, а також переважно відомчими формами управління і правового регулювання.

Найважливішим, на нашу думку, досягненням цього періоду є закріплення права на туризм у ст. 41 Конституції СРСР 1977 р., якою закріплювалось право громадян на відпочинок, що забезпечувалося розвитком масового спорту, фізичної культури і туризму.

Правове підґрунтя у галузі туризму в Україні було закладено з прийняттям Закону України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. із змінами і доповненнями, внесеними відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 р., в якому вперше закріплювалось поняття безпеки туризму.

Туризм в Україні під впливом процесів глобалізації та інтеграції набуває динамічного розвитку, що обумовлює нагальну потребу в удосконаленні адміністративно-правового забезпечення туристичної галузі у

цілому та безпеки туризму, зокрема. Адміністративно-правове забезпечення є «одним із основних різновидів державного впливу на відповідні суспільні відносини, що забезпечує певними організаційно-правовими засобами їх упорядкування, закріплення, охорону й розвиток».

1.2. Поняття та загальна характеристика безпеки туризму в Україні

Дослідження складових національної безпеки, зокрема економічної, екологічної, інформаційної, не можливо без урахування національних інтересів у галузі туризму, пріоритетними серед яких є: підвищення рівня життя населення шляхом формування конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту; гарантування закріплених Конституцією України прав громадян при здійсненні туристичних подорожей; створення сприятливих умов для надання туристичних послуг; забезпечення екологічно та техногенно-безпечних умов під час отримання туристичних послуг, збереження навколишнього природного середовища; удосконалення технічного забезпечення інформаційного простору у сфері безпеки туризму тощо.

Таким чином, забезпечення безпеки туризму потребує здійснення державної політики, що сприяє формуванню адміністративно-правових, організаційних та соціально-економічних засад, спрямованих на забезпечення безпеки особи, суспільства і держави в цілому, реалізації та захисту прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, безпечне довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав під час туристичних подорожей.

Аналізуючи сутність безпеки туризму як правової категорії, слід дослідити такі її вихідні поняття як «безпека» і «туризм».

В історії розвитку концепції безпеки її сутність завжди обґрунтовувалась з урахуванням конкретної культурно-історичної ситуації, способу життя людей, їх світогляду тощо.

На ранніх етапах розвитку людства, коли небезпека чекала на людину всюди, коли, як зазначає Б. Малиновський, людина активно займалася вирішенням суто практичних завдань і мала долати численні труднощі, поняття безпеки взагалі не існувало, оскільки небезпека сприймалася людиною як даність. Лише з появою перших цивілізацій змінилося ставлення до безпеки, однак самого терміна «безпека» ще не існувало.

У філософських творах Сократа та Платона - засновників філософського підходу до теорії безпеки – також відсутнє поняття «безпека». Так, у трактаті Платона «Держава» воно тлумачиться через поняття «справедливість», «благо», «розсудливість», тобто все, що є справедливим, є благом і гарантує безпеку.

Усе, що є несправедливим, є злом і пов'язано з небезпекою. Гарантом безпеки для людини є, на думку філософа, держава, оскільки саме вона є соціальною необхідністю людини у справедливості. Виокремлюючи мужність як одну з чотирьох чеснот держави, Платон пов'язує її з усвідомленням небезпеки: що вона таке і яка вона.

Однак у цей період безпека розглядалася насамперед як безпека індивіда, отже, держава повинна була забезпечити безпеку життя та почуття власної гідності.

В історії філософії термін «безпека» виник приблизно у XVII ст. На думку окремих дослідників, першим філософом, який здійснив системний аналіз проблеми безпеки, був філософ-матеріаліст Томас Гоббс. Головною метою «суспільного договору», на його думку, є уникнення стану «війни всіх проти всіх». Люди, піклуючись про особисту безпеку, делегують свою свободу абсолютній владі суверена. При цьому головним критерієм якості

влади суверена є його здатність подолати стан «війни всіх проти всіх», а в ієрархії цінностей перше місце посідає життя і безпека.

Дж. Локк у праці «Два трактати про правління» зауважує: «Абсолютно розсудливо і справедливо, щоб я мав право знищити те, що загрожує мені знищенням. Оскільки, згідно з основним законом природи, слід оберігати людину наскільки це можливо; якщо ж не можна уберегти всіх, то необхідно насамперед дбати про безпеку безневинних». За Локком, «...головною метою об'єднання людей у державу і передачі себе під владу уряду» є забезпечення за кожним його природним правом на власність – життя, свободу і майно. Однак без свободи від абсолютної влади безпека людини ставиться під загрозу. Отже, метою «суспільного договору» є забезпечення безпеки, яка досягається шляхом поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову.

Розширюючи методологію дослідження поняття «безпека», Б. Спіноза висловив думку про те, що необхідною умовою розвитку і забезпечення безпеки є свобода, стан та забезпечення якої залежать від форми політичного устрою держави. Ж.Ж. Руссо, як й інші прихильники теорії «суспільного договору», також акцентував на пріоритетній ролі держави у забезпеченні безпеки особи, однак, зауважував, що державна влада повинна ґрунтуватися на свободі людини.

Отже, спільним для поглядів науковців цього періоду є усвідомлення забезпечення безпеки особи з боку держави, шляхом дотримання і виконання законів. Як зауважує О.Ю. Чмихало, у Біллі про права 1689 р., прийнятому в Англії, в американській Декларації незалежності 1776 р. і у французькій Декларації прав людини і громадянина 1789 р. прямо або побічно безпека розглядалася як природне право людини поряд зі свободою, власністю і опором пригнобленню.

У подальшому, зокрема, у працях німецьких філософів І. Канта і Ф. Гегеля, безпека особи пов'язується з безпекою держави: від безпеки окремої особи залежить безпека держави і навпаки. Філософи-утопісти Клод Анрі де

Сен-Сімон та Шарль Фур'є пов'язували безпеку суспільства з ліквідацією соціальної ієрархії та встановленням загальної рівності шляхом ліквідації таких інститутів як приватна власність, держава, сім'я.

Наприкінці XIX століття нова точка зору на безпеку запропонував Давид Еміль Дюркгейм, який серед основних загальнолюдських принципів виокремлював безпеку життя людини. Він вважав, що гарантія безпеки залежить від створення соціальних інститутів, які мають забезпечити врегулювання соціальних конфліктів. У цей самий період та на початку XX століття з'являється марксистська точка зору на безпеку, за якою безпека розглядається в контексті усвідомлення загрози особі через економічну нерівність, а система безпеки - з позиції класових інтересів. Тому цей період характеризується розвитком такої основної функції держави як створення умов внутрішньої безпеки, тобто «...правил, спрямованих на створення і збереження внутрішньої безпеки держави».

Отже, уявлення про безпеку трансформувалося разом з еволюцією суспільства від внутрішнього відчуття людини у бік розуміння її (безпеки) спочатку як певного стану та функції держави щодо захисту окремої особи через інститути держави, а згодом - як забезпечення безпеки держави.

Сучасний погляд на зміст безпеки формується під впливом процесів глобалізації, що відбуваються у світі, та ґрунтується на усвідомленні людством необхідності забезпечення колективної безпеки у планетарному масштабі, що обумовлено появою таких загроз, насамперед, економічних, соціальних та екологічних, які неможливо нейтралізувати за рахунок засобів наявних національних та регіональних систем безпеки. Окрім того, сучасні уявлення про безпеку людини, держави і суспільства у цілому виходять з того, що це досить складне соціально-політичне явище, яке тлумачиться у межах політичних, соціальних, юридичних, технічних та інших наук.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови, словнику російської мови С. Ожегова безпека тлумачиться як стан, коли кому-, чому-

небудь нічого не загрожує; який не загрожує небезпекою; який захищає від небезпеки.

Безпека як правова категорія тлумачиться в «Юридичній енциклопедії» як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішньої та внутрішньої загрози.

Аналіз нормативно-правових актів України щодо визначення поняття «безпека» вказує на його багатоаспектність (національна безпека, економічна безпека, інформаційна безпека, екологічна безпека, безпека праці, безпека туризму тощо), по-друге, на доктринальний підхід до визначення цього поняття. Так, сучасною наукою виокремлюються такі підходи до визначення безпеки як:

1) безпека – це стан захищеності від: інформаційної безпеки - стану захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативного інформаційного впливу; негативних наслідків застосування інформаційних технологій; несанкціонованого розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації; техногенної безпеки, що характеризує стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру;

2) безпека як відсутність будь-яких загроз: техногенна безпека - відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктів господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнень;

3) безпека - комплекс заходів: економічна безпека - це загальнонаціональний комплекс заходів, спрямований на сталий розвиток і вдосконалення її економіки, котрий обов'язково включає механізм протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам або ризикам, які часто сприяють діяльності держави як суб'єкта фінансових відносин;

4) безпека визначається формулою прийнятної шкоди: безпечні умови праці (безпека праці) - стан умов праці, за якого вплив на працівника небезпечних і шкідливих виробничих чинників усунуто або вплив шкідливих виробничих чинників не перевищує гранично допустимих значень;

5) безпека як стан, так і динаміка соціальної системи: екологічна безпека - стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Отже, сучасне розуміння сутності безпеки полягає, щонайменше, в таких аспектах: безпека як стан захищеності, безпека як відсутність будь-яких загроз, безпека як комплекс заходів, безпека визначається формулою прийнятної шкоди, безпека як стан і динаміка соціальної системи.

Питання про походження і поширення термінів «турист» та «туризм» є спірним і сьогодні. Вважається, що термін «тур» має французьке походження, а «турист» і «туризм» - англійське. До появи цих термінів послуговувалися поняттями «подорож», «подорожній». Швидкому поширенню та закріпленню терміна «туризм» як інтернаціонального сприяло створення в Англії першої туристської контори «Томас Кук».

В енциклопедіях та словниках туризм тлумачиться як подорожі, що здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном; поєднують відпочинок із пізнавальною метою, у деяких випадках мають елементи спорту; одне із джерел пізнання людиною світу, що виховує почуття патріотизму, любові до рідної природи, до героїчного минулого народу, тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання з оздоровчою, пізнавальною або професійно-діловою чи іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності, форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем, яка характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями.

Аналіз наукових праць з туризму, педагогіки, економіки, менеджменту тощо вказує на різні аспекти у визначенні туризму: як популярної форми організації відпочинку, як форми розумового і фізичного виховання, що реалізується через соціально-гуманітарні функції туризму, поєднання усіх видів науково-практичної діяльності з організації та здійснення туристсько-екскурсійної, курортної та готельної справи, як тимчасового переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну (або іншу місцевість на території своєї країни) у вільний час з метою отримання задоволення та відпочинку, в оздоровчих і лікувальних, гостьових, пізнавальних, релігійних або професійно-ділових цілях, але без заняття на місці тимчасового перебування (відвідування) діяльністю, яка оплачується із місцевого фінансового джерела, як особливу форму пересування людей за визначеним маршрутом з метою відвідання конкретного об'єкта або задоволення своїх інтересів і повернення на постійне місце проживання; як галузь господарства, пов'язану з обслуговуванням людей, які тимчасово перебувають поза межами постійного місця проживання; як сегмент ринку, в якому сходяться підприємства таких галузевих господарств як транспорт, харчування, готельне господарство, культура, торгівля тощо.

У правовому аспекті дефініція «туризм» визначається як діяльність, що має важливе значення у житті народів світу, що обумовлено безпосереднім впливом на соціальну, культурну, освітню та економічну галузі життя держав та їх міжнародні відносини, як вільне пересування людей від місця їх мешкання і роботи, а також сферу послуг, створену для задоволення потреб, що виникають під час цих пересувань; вид діяльності, що має важливе значення для життя людей і сучасного суспільства, який перетворився на важливу форму використання вільного часу окремими особами, а також основний засіб міжособистісних зв'язків та політичних, економічних і культурних контактів, які стали необхідними у зв'язку з інтернаціоналізацією всіх сфер життя націй, як важливий фактор зміцнення економіки країн, які

розвиваються шляхом розширення форм економічної діяльності, створення нових джерел зайнятості; як стимул до розвитку місцевих галузей промисловості, освіти, культури, доброї волі і взаєморозуміння між країнами; як фактор збереження миру, тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає.

Отже, не вдаючись до детального аналізу поняття «туризм», слід констатувати, що воно, як і поняття «безпека» є багатоаспектним і тлумачиться як процес, діяльність, фактор, засіб, стимул, що мають на меті виконання пізнавальної, освітньої, культурної, економічної, політичної (миротворчої), виховної та інших важливих функцій.

Зв'язок понять «туризм» і «безпека», як зауважує Р.В. Четвертков, склався історично. Основною умовою будь-яких експедицій: з метою освоєння нових земель, відкриття нових торговельних шляхів, розвитку промисловості та торгівлі, мореплавства, а згодом і туризму, - було забезпечення їх безпеки. Це вимагало насамперед певних знань з географії, техніки, астрономії, безпеки навколишнього середовища, оскільки незнання пов'язувалося із небезпекою. Отже, зазначає науковець, з давніх часів і наразі простежується послідовність: відкриття - нове знання - безпека.

Таким чином, ми можемо стверджувати про безпеку туризму як правову категорію як про явище історично обумовлене, яке є продуктом еволюції.

Отже, проаналізувавши наявні в законодавстві та науковій літературі дефініції поняття безпеки туризму та обґрунтувавши їх недоліки, наведемо авторське його визначення: поняття «безпека туризму», яке запропоновано визначити як комплексну систему адміністративно-правових, організаційних та соціально-економічних заходів, спрямованих на захист конституційних прав суб'єктів туристичної діяльності під час туристичних подорожей, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію реальних та потенційних

внутрішніх і зовнішніх загроз національним інтересам у сфері туризму, з метою створення безпечних умов життєдіяльності під час отримання туристичних послуг.

Наведене визначення дає підставу для виокремлення суттєвих ознак поняття безпеки туризму як правової категорії:

1) безпека туризму спрямована на захист конституційних прав суб'єктів туристичної діяльності: право на життя, вільний розвиток особистості, повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, на свободу пересування, на відпочинок, на підприємницьку діяльність, на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди тощо;

2) це комплексна система адміністративно-правових, організаційних та соціально-економічних заходів, спрямованих на захист конституційних прав суб'єктів туристичної діяльності, впорядковану відповідно до мети їх здійснення. Комплексність системи заходів пояснюється складністю та багатоаспектністю об'єкту захисту, що вимагає урахування всіх його елементів у сукупності, цілісності і єдності;

3) об'єктом забезпечення безпеки туризму є конституційні права туристів, довкілля, туристичні об'єкти, духовні та культурні цінності і у підсумку - безпека держави;

4) метою здійснення заходів безпеки є забезпечення безпеки суб'єктів туристичних відносин. При цьому забезпечення безпеки може полягати не лише в повній ліквідації загроз, а й у здійсненні заходів щодо зниження рівня небезпеки туристів. Суб'єктами туристичних відносин є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність;

5) забезпечення безпеки туризму пов'язано з ліквідацією реальних або потенційних як внутрішніх, так і зовнішніх загроз. Як уже зазначалося, ризиками, які загрожують безпеці туризму, є нещасні випадки, захворювання, інфекційні хвороби й епідемії, тероризм, військові ускладнення і конфлікти, піратство, криміногенна обстановка та злочинність, поширення наркотиків, радіоактивне й інше зараження місцевості, проституція, вандалізм, будь-які форми насильства тощо.

1.3. Завдання, функції та принципи адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні

Туризм в Україні під впливом процесів глобалізації та інтеграції набуває динамічного розвитку, що обумовлює нагальну потребу в удосконаленні адміністративно-правового забезпечення туристичної галузі у цілому та безпеки туризму, зокрема. Адміністративно-правове забезпечення є «одним із основних різновидів державного впливу на відповідні суспільні відносини, що забезпечує певними організаційно-правовими засобами їх упорядкування, закріплення, охорону й розвиток».

Дослідження проблеми змісту адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму передбачає аналіз основних концепцій і точок зору на його мету, завдання, функції та принципи у цілому та у сфері забезпечення безпеки туризму, зокрема. При цьому зауважимо, що забезпечення безпеки туризму полягає у діяльності суб'єкта управління, спрямованої на захист конституційних прав, а також особистої, соціальної, економічної, екологічної, інформаційної безпеки суб'єктів туристичних відносин за умови дії загроз і небезпек. Отже, адміністративно-правове забезпечення безпеки туризму слід розглядати як процес, який здійснюється з певною метою на підставі визначених завдань, функцій та принципів.

Питання адміністративно-правового забезпечення державного управління було предметом дослідження у працях таких науковців як: В.Б. Авер'янов, Г. Атаманчук, Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, Л.Ю. Гордієнко, Т.О. Гуржій, О.Є. Кузьмін, В.А. Ліпкан, Н. Нижник, А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, О.В. Дьяченко, Т.О. Коломоєць, В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін, С.В. Ківалов та ін. Однак, слід констатувати відсутність комплексного наукового дослідження проблеми адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні.

Досліджуючи особливості адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, слід констатувати, що первинною детермінантною та головною запорукою його ефективності є окреслення мети і зумовлених нею завдань [63]. Визначаючи мету адміністративно-правового забезпечення безпеки в окремій галузі, слід виходити із загальної мети адміністративно-правового забезпечення національної безпеки, закріпленої у ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України»: прогнозування, своєчасне виявлення, попередження і нейтралізація зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці, захист суверенітету і територіальної цілісності України, безпека її прикордонного простору, піднесення економіки країни, забезпечення особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини та громадянина, викорінення злочинності, вдосконалення системи державної влади, зміцнення законності і правопорядку та збереження соціально-політичної стабільності суспільства, зміцнення позицій України у світі, підтримання на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальне поліпшення екологічної ситуації.

Як зауважує Т. Гужій, галузева мета має додатковий зміст, зумовлений специфікою та проблематикою відповідної галузі чи інституту [60, с. 176]. Це твердження здебільшого стосується й визначення мети адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, що полягає у забезпеченні закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу

пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечно для життя й здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав; захисті прав і законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд; збереженні цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональному використанні, охороні культурної спадщини та довкілля; створенні сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримці пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Будь-яка мета реалізується за допомогою завдань та функцій. Зауважимо, що сьогодні в науці залишається дискусійним питання про розмежування чи ототожнення цих понять. У довідниковій літературі поняття «завдання» тлумачиться як:

«1. Наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа та ін.;

2. Мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити»; «...те, що призначене для виконання, доручення»; «...наперед визначений, запланований обсяг робіт, якое доручення; те, що хочуть здійснити тощо».

Поняття «функція» розглядається як:

«1. Явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін.

2. Робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось»

В юридичній літературі поняття функції тлумачиться як «...специфічні за предметом, змістом і засобом забезпечення цілісні керуючі впливи держави. Вони тісно пов'язані з суспільними функціями держави і відображають способи здійснення останніх»; як «...комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових впливів органу, який є напрямом для досягнення мети, поставленої перед системою управління».

Спірним, на нашу думку, є розуміння завдань адміністративно-правового забезпечення як основних напрямів державної регулюючої

діяльності, які за конкретних умов є етапами досягнення мети адміністративно-правового регулювання, запропоноване Ю.В Пирожковою. Ми вважаємо, що ототожнення завдання з етапами досягнення мети можливе у разі, коли йдеться про стратегічні, тактичні й оперативні завдання. При цьому завдання завжди являють собою чітко визначений прогнозований обсяг дій, спрямованих на досягнення конкретної мети.

Отже, поняття «завдання» частіше ототожнюється з поняттям «мета», а функція розуміється як напрям, засіб діяльності.

Визначаючи завдання адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, слід виходити з багатоаспектності цього поняття. Отже, слід говорити не про окремі завдання, а про їх сукупність. У цьому сенсі заслуговує на увагу поділ завдань, запропонований В.А. Ліпканом, на підставі якого пропонуємо класифікацію завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму:

– за першочерговістю вирішення:

оперативні – сукупність завдань, що потребують негайного вирішення, наприклад, управління і координація дій рятувальних служб та інших структур, які надають необхідну допомогу туристам; тактичні – сукупність завдань, які вирішуються у процесі реалізації стратегічних завдань; *стратегічні* – сукупність завдань, спрямованих на досягнення головної мети адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму – забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей;

– за напрямом вирішення:

внутрішні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки внутрішнього туризму, наприклад, створення безпечних і

комфортних умов перебування в Україні для вітчизняних і зарубіжних туристів;

зовнішні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки зовнішнього (виїзного) туризму – забезпечення безпеки туристів під час здійснення ними подорожей за кордон;

– за сферою дії:

інформаційні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, пов'язаних з інформуванням суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування;

соціально-гуманітарні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки у соціально-гуманітарній сфері, пов'язані, наприклад, з розробкою та затвердженням критеріїв для працівників конкретних категорій, зокрема, і з питань безпеки, які повинні бути включені до кваліфікаційних характеристик; підготовка кваліфікованих фахівців у галузі туризму тощо;

економічні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в економічній сфері, пов'язаних насамперед зі створенням нових об'єктів туристичної інфраструктури та їх мережі, призначенням якої є забезпечення безпеки туристів;

екологічні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в екологічній сфері, спрямованих на забезпечення виконання вимог щодо охорони довкілля й охорони культурної спадщини, а також на розробку та здійснення заходів щодо забезпечення мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля і соціально-культурне середовище та компенсацію завданих їм при цьому збитків;

наукові – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, спрямованих на вивчення та запровадження в практику діяльності туристичних підприємств кращого вітчизняного і зарубіжного

досвіду з питань забезпечення захисту і безпеки туристів; впровадження в практику діяльності туристичних підприємств; розгляд питань забезпечення захисту і безпеки туристів на практичних і науково-практичних семінарах;

– за повторюваністю:

стандартні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, пов'язаних із розробкою алгоритмів вирішення стандартних ситуацій, закріплених в положеннях, інструкціях, методиках, планах тощо, наприклад, здійснення періодичних профілактичних заходів, спрямованих на підвищення готовності об'єктів туристичної галузі та забезпечення безпеки туристичних груп; організація і проведення знакувальних робіт, класифікація знаків, які служать для орієнтації туристів на туристських шляхах під час їх подорожей за визначеними маршрутами тощо;

нестандартні – сукупність завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, що вирішуються під час виникнення надзвичайних ситуацій, які не мають заздалегідь розроблених алгоритмів розв'язання (акт тероризму, збройна агресія, стихійні лиха тощо);

– за формою закріплення:

завдання, закріплені в законах, – Конституція, конституційні закони, органічні закони, кодекси, звичайні закони; у підзаконних нормативно-правових актах.

На нашу думку, слід доповнити цю класифікацію такими підставами, як:

– поділ за суб'єктами, що здійснюють владні повноваження у галузі туризму: завдання адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, що здійснюються Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки

Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції;

– за суб'єктами туристичної діяльності: завдання адміністративно-правового забезпечення безпеки туристів, туристичних операторів, туристичних агентів, суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг тощо;

– поділ за обсягом компетенції:

загальні – комплекс завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки у цілому, пов'язаний із розробкою, затвердженням і здійсненням заходів із прогнозування, планування, організації, координації та контролю у сфері безпеки туризму;

спеціальні – комплекс завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, спрямованих на забезпечення інтересів державної безпеки у сфері туризму, розроблення загальнодержавних програм, нормативно-правових актів щодо забезпечення безпеки туризму та їх виконання тощо;

допоміжні – комплекс завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, що здійснюються під час виконання загальних та спеціальних завдань.

Таким чином, до основних завдань адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму відповідно до наведеної класифікації слід віднести завдання щодо:

– забезпечення закріплених у Конституції України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;

– захист прав і законних інтересів суб'єктів правовідносин у сфері туризму;

– забезпечення особистої безпеки туристів; створення безпечних умов у

місцях надання туристичних послуг;

- розвиток туристичної інфраструктури, обладнаної засобами зв'язку з рятувальними командами; розвиток інформаційного простору у сфері безпеки туризму шляхом упровадження інформаційно-пошукової системи «Турист»;

- інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування;

- забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо

- підвищення рівня культури безпеки населення у сфері туризму; підготовка та перепідготовка кваліфікованих фахівців туристичної сфери;

- підвищення кваліфікації суб'єктів туристичної діяльності щодо забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення надзвичайних ситуацій різної етіології.

Як уже зазначалося, зміст адміністративно-правового регулювання розкривається через зміст функцій, що реалізуються у процесі цієї діяльності. Виокремлення будь-якої діяльності як функції можливе на підставі таких критеріїв як спрямованість її на вирішення конкретного завдання, об'єктивна обов'язковість, відносна самостійність та універсальність. Не вдаючись до аналізу визначень дефініції «функція адміністративно-правового забезпечення», будемо послуговуватися найбільш вдалим, на нашу думку, тлумаченням, запропонованим В.А. Ліпканим: «...це об'єктивно необхідна, відносно самостійна частина управлінської діяльності (елемент управління), що характеризується специфічною просторово-часовою формою виразу та спрямованою на соціальні процеси з метою досягнення бажаного кінцевого результату».

Виходячи з наведеного визначення, вважаємо за потрібне запропонувати суттєві ознаки поняття функції адміністративно-правового забезпечення:

1) є виразом сутності, змісту, мети та завдання адміністративно-правового регулювання;

2) є засобом досягнення мети адміністративно-правового регулювання;

3) характеризується єдністю, взаємозв'язком, об'єктивною обов'язковістю, відносною самостійністю та універсальністю;

4) реалізація функцій адміністративно-правового забезпечення передбачає створення відповідної організаційної структури, а також використання специфічних методів;

5) їх зміст змінюється залежно від мети адміністративно-правового забезпечення.

Зауважимо, що ці ознаки повною мірою характеризують і функції адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму. Сьогодні в науці адміністративного права існує багато класифікацій функцій адміністративно-правового забезпечення, однак, загальновизнаним є їхній поділ на загальні, спеціальні та допоміжні.

Визначаючи функції адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, слід виходити з розуміння безпеки туризму у широкому та вузькому сенсі. Як зауважує Є.Л. Писаревський, у широкому значенні забезпечення безпеки туризму – це система політико-правових, організаційно-технічних та інших сил і засобів, спрямованих на створення і підтримку необхідного рівня захищеності об'єктів безпеки, а також система заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, що відповідають загрозам безпеці у сфері туризму.

Виходячи з наведеного тлумачення безпеки туризму, слід визначити

загальні функції адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму. До них належать: функції прогнозування, планування, організації, регулювання, координації, обліку та контролю.

Функція прогнозування полягає у виявленні, аналізі, оцінці загроз та спрямована на виконання завдання щодо забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо. З огляду на викладене, реалізація цієї функції передбачає здійснення моніторингу довкілля, несприятливих та небезпечних природних явищ і процесів, прогнозування надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, створення інформаційної бази про джерела надзвичайних ситуацій та їх масштаби, запровадження необхідних заходів щодо зниження небезпеки і загрози, відвернення надзвичайних ситуацій, зменшення їх можливих масштабів, захист туристів, населення і територій у разі їх виникнення.

Функція планування пов'язана з функцією прогнозування і передбачає визначення мети, напрямів, завдань, засобів забезпечення безпеки туризму, розроблення загальнодержавних стратегій, концепцій, програм, спрямованих на реалізацію визначеної мети. Наголошуємо на тому, що питання безпеки туризму сьогодні, у період активного розвитку туристичного ринку, є нагальним для всіх країн світу, на що вказує вироблення та реалізація правил, принципів, норм і стандартів міжнародної туристичної діяльності, закріплених у деклараціях та інших міжнародних нормативно-правових актах. Однак в Україні на державному рівні це питання недостатньо врегульоване, що підтверджується відсутністю як загальнодержавних програм, так й інших нормативно-правових актів з безпеки туризму. Так, нині окрім законів України «Про туризм» і «Про основи національної безпеки України», якими регулюються питання безпеки у цілому та туризму, зокрема, наявна також Стратегія розвитку туризму і курортів, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2008 р., в якій

питання забезпечення безпеки туризму розглядається лише на рівні визначення його мети. Хоча, як засвідчує аналіз нормативно-правових актів з цього питання, загальнодержавні та міжрегіональні програми забезпечення безпеки туризму існували. Так, Постановою Колегії Держкомтуризму України від 08 жовтня 1996 р. була затверджена Програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 1996–2000 рр., а спільним наказом Міністерства культури і туризму України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 28 листопада 2007 р. № 73/387/811 – Міжгалузева програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2007–2012 рр.

Сьогодні відсутність загальнодержавної програми забезпечення захисту та безпеки туристів є, на нашу думку неприпустимою, що обумовлюється, з одного боку, активним розвитком в'їзного та виїзного туризму в Україні, значною залежністю окремих регіонів від індустрії туризму (Крим, Карпати), а з другого, – виникненням нових загроз, як от: проблеми нещасних випадків, хвороб, епідемій, у тому числі поширення Віл-інфекції; тероризм, військові ускладнення і перевороти; піратство; криміногенні ситуації і злочинність; поширення наркотиків; радіоактивне й інше зараження місцевості; проституція; вандалізм і будь-які форми насильства. З огляду на викладене, пропонуємо розробити й ухвалити Загальнодержавну програму забезпечення захисту та безпеки туристів в Україні, яка б визначала основні цілі, містила аналіз стану і визначення проблем щодо забезпечення захисту та безпеки туристів в Україні і шляхи їх розв'язання, регулювала питання фінансового забезпечення виконання програми.

Функція організації полягає у створенні органів управління, побудові структури апарату управління, формуванні управлінських підрозділів, ланок,

розробленні положень про органи управління, встановленні взаємозв'язків між управлінськими структурами, доборі та розстановці кадрів у сфері туризму у цілому та безпеки туризму, зокрема. Відповідно до Закону України «Про туризм», регулювання в галузі безпеки туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції.

Система туризму має власну структуру, основними елементами якої є: туристи, виробники туристичного продукту, ресурси і держава. Тому слід говорити про адміністративно-правове забезпечення безпеки туристів, виробників туристичного продукту, туристичних ресурсів, держави.

З функціями планування та організації пов'язані такі функції адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму як регулювання і координація, кожна з яких має свою специфіку. Так, регулювання як функція адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму детермінується з нормативністю, тобто в полі її зору знаходиться будь-яке відхилення від норми. Отже, функція регулювання полягає в усуненні будь-яких відхилень, недоліків, невідповідностей. При цьому регулювання може стосуватися будь-яких етапів діяльності із забезпечення безпеки туризму: планування, організації, прогнозування тощо. На підставі цього О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Л.С. Ноджак виокремлюють такі види регулювання за етапами: регулювання на етапі планування (перегляд планів, стандартів, норм, цільових показників, заходів, бюджетів тощо); регулювання на етапі організування (зміна форми, типу організаційної структури управління, перерозподіл завдань, функцій, повноважень, відповідальності, усунення дублювання функцій тощо); регулювання на етапі контролювання (зміна

форм проведення контролю, методів, засобів, інструментів, суб'єктів контролювання тощо).

Функція регулювання може здійснюватися як з позитивних підстав, наприклад, у зв'язку із розширенням можливостей, покращанням умов тощо, так і з негативних, наприклад, виникнення нових загроз, брак фінансування та ін.

Суб'єктами, що виконують функцію регулювання адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади в галузі туризму, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, а також інші органи в межах їх компетенції.

Об'єктами регулювання є певні процеси (планування, організування, мотивування, контролювання), види діяльності (виробнича, фінансова, маркетингова, інноваційна тощо), підрозділи та працівники підприємства, продукція, ресурси, технології та ін.

Результатом діяльності з регулювання адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму є ухвалення законів, видання резолюцій, наказів, розпоряджень, інструкцій, вказівок, рекомендацій та інших нормативно-правових актів.

З огляду на те, що в систему адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму інтегровано різні інституціональні одиниці: державні, регіональні, місцеві органи управління туризмом, туристичні підприємства тощо, – виникає проблема координування їх дій, яке здійснюється у процесі виконання функції координування. Слід акцентувати увагу на двох видах координації: вертикальній і горизонтальній. Метою вертикальної координації є уникнення дублювання функцій різних органів, а також дотримання безпеки всіх суб'єктів туристичних відносин і держави у цілому.

Необхідність горизонтальної координації обумовлюється прагненням

досягти відносної спільності дій туристичних підприємств, спрямованих на забезпечення безпеки туризму, а також здійсненням спільної діяльності, яка потребує великих фінансових витрат: маркетингові дослідження ринку туристичних послуг, інформування громадськості, рекламна діяльність, підготовка та перепідготовка кадрів тощо.

Якісному виконанню функції координації адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму сприяє створення ефективної системи зворотного зв'язку, який дозволяє виявити проблеми та скоригувати діяльність усіх суб'єктів туристичних правовідносин так, щоб досягти чітко визначеної мети.

Функція координації адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму передбачає також здійснення діяльності різними суб'єктами туристичних відносин щодо створення привабливого іміджу нашої країни як держави безпечного туризму, визначення тенденцій розвитку туристичного ринку, надання правової підтримки та консультацій з питань забезпечення безпеки туризму тощо. Така діяльність вимагає розвитку тісних зв'язків між суб'єктами різних рівнів.

Важливого значення в адміністративно-правовому забезпеченні безпеки туризму набуває функція обліку. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про туризм», центральний орган виконавчої влади в галузі туризму організує облік туристичних ресурсів України.

Туристичні ресурси – це сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста. Вони зумовлюють і визначають найважливіші показники туризму: кількість туристів, ціна на послуги, географія подорожей, їх сезонний розподіл, тривалість перебування тощо, які безпосередньо впливають на безпеку туризму. Тому адміністративно-правове забезпечення безпеки туризму повинно будуватись на всеохоплюючому обліку туристичних

ресурсів як у цілому по країні, так і в окремих регіонах. Наразі облік стану природних ресурсів і визначення їх народногосподарського значення базуються в Україні на системі природо ресурсних кадастрів – відомостей про кількісний і якісний стан природних ресурсів, їх економічну оцінку.

Окрім того, згідно зі ст. 24 Закону України «Про туризм», суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані вести облікову та іншу визначену законодавством документацію, надавати в установленому порядку бухгалтерську та статистичну звітність. Державні статистичні спостереження зі статистики туристичної діяльності здійснюються відповідно до Закону України «Про державну статистику», наказу Держстату України «Про затвердження форми державного статистичного спостереження №1-туризм (річна) «Звіт про туристичну діяльність» від 30 листопада 2012 р. № 498.

Для забезпечення безпеки туризму важливими є статистичні дані щодо кількісних показників про туристські потоки, кількість прибуттів і ночівель, міжнародні перевезення пасажирів за видами транспорту і напрямками перевезень, валютні операції, які здійснюють міжнародні туристи, а також щодо характеристик умов перебування та обслуговування туристів. Істотне значення для адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму має функція контролю, спрямована на запобігання, виявлення та припинення порушень обов'язкових вимог у сфері безпеки туризму.

Відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05 квітня 2007 р., зміст державного контролю визначається як діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування у межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів

суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийняттого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Функція контролю здійснюється з метою виявлення дійсного стану виконання завдань та отриманих результатів, а також прийняття відповідного рішення, спрямованого на виправлення ситуації для досягнення запланованої мети.

У вузькому значенні забезпечення безпеки туризму є управлінською діяльністю органів виконавчої влади, спрямованою на створення і підтримку необхідного рівня захищеності сфери туризму: запобігання і нейтралізація загроз безпеці, ліквідація і (або) зниження тяжкості їх наслідків, відновлення нормального функціонування об'єктів безпеки, порушеного внаслідок дії загроз безпеці тощо. Зміст такої діяльності передбачає виконання спеціальних функцій адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму.

До спеціальних функцій, які здійснюються Верховною Радою України у сфері забезпечення безпеки туризму, належить: визначення основних напрямів державної політики щодо забезпечення безпеки туризму; визначення засад правового регулювання відносин щодо забезпечення безпеки туризму, їх удосконалення та адаптація до загальновизнаних норм міжнародного права; визначення в законі про Державний бюджет України обсягу фінансового забезпечення туристичної галузі.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні і районні ради відповідно до їх повноважень затверджують регіональні програми забезпечення захисту та безпеки туризму, які фінансуються з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів; а також контролюють їх виконання.

Кабінет Міністрів України у сфері забезпечення безпеки туризму розробляє та затверджує загальнодержавні програми захисту та забезпечення безпеки туризму в Україні і фінансує їх виконання відповідно до бюджетного

законодавства; приймає нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері забезпечення безпеки туристичної діяльності; забезпечує раціональне використання туристичних ресурсів і вжиття заходів для їх збереження; сприяє розвитку туристичної індустрії та створенню ефективної туристичної інфраструктури; вживає заходів щодо забезпечення безпеки туристів, захисту їх прав, інтересів і власності; визначає порядок організації рятувальних команд і порядок вжиття рятувальних заходів; інформує Верховну Раду України про виконання програми захисту та забезпечення безпеки туризму в Україні.

Органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень виконують функції, спрямовані на: забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами; забезпечення особистої безпеки туристів, збереженість їх майна, незавдання шкоди довкіллю; інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування; надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації; забезпечення туристам (екскурсантам) можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку; заборонення використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян; охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично допустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля; забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.

З метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності здійснюють такі функції: інформаційну (інформування туристів про можливі

небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів; оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавати відомості про зниклих осіб); навчальну (забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги); екологічну (забезпечувати виконання вимог щодо охорони довкілля та охорони культурної спадщини, а також вживати заходів щодо забезпечення мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля і соціально-культурне середовище та компенсувати завдані їм при цьому збитки); функцію контролю за якістю та безпекою туристичного обслуговування (забезпечення туристів необхідним та спеціальним спорядженням; забезпечення спеціальних вимог безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо); створення безпечних умов у місцях надання туристичних послуг, забезпечення належного облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо).

Питання про виокремлення допоміжних функцій є дискусійним в юридичній науці, що зумовлено їх змістом – забезпечити здійснення загальних та спеціальних функцій. Нині серед науковців склалося два погляди на зазначену проблему: окремі науковці вважають, що розглядати допоміжні функції як самостійну категорію недоцільно, інші, навпаки, виокремлюють їх.

На нашу думку, слід виділяти допоміжні функції як окрему категорію, при цьому необхідно зважати на їх специфіку – вони застосовуються в усіх адміністративних службах. Найчастіше до них відносять такі функції як: функція управління персоналом (добір і навчання кадрів, оцінка ефективності їх діяльності); функція придбання майна та обладнання (визначення у його потребах та придбання, управління ним); організація

бухгалтерського обліку; функції юридичні та пов'язані із судовими позовами; функція документування (пошук, збереження, аналіз і поширення інформації, необхідної суб'єктам туристичної діяльності для здійснення своїх повноважень).

Отже, аналіз загальних, спеціальних та допоміжних функцій адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму вказує, по-перше, на їх різноплановість, що обумовлено багатоаспектністю поняття «безпека туризму», по-друге, на умовність їх розмежування, оскільки вони тісно взаємопов'язані і становлять певну систему.

Адміністративно-правове забезпечення безпеки туризму здійснюється відповідно до основних правил, положень, якими є визначені принципи. Термін «принцип» походить від латинського слова «*principium*», яке означає фундаментальне положення, підвалина, первісне начало.

В Академічному тлумачному словнику української мови слово «принцип» розглядається як основне вихідне положення певної наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку та ін. На думку В.Б. Авер'янова, принципи адміністративного права слід розуміти як засадні (основні) ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку та визначають напрями і механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин.

Ю.П. Битяк розглядає їх як вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст відповідної галузі права.

В.К. Колпаков вважає, що принципи адміністративного права – це його позитивні закономірності, пізнані наукою і практикою, закріплені у правових нормах, або узагальнення чинних у державі юридичних правил.

Зауважимо, що, незважаючи на різні підходи до визначення цього поняття (у науці сьогодні їх склалося два – побудований на теорії позитивізму та на ідеї природного права), принципи є відправним

положенням, провідною ідеєю, підвалиною, які є обов'язковими для виконання і дотримання у процесі будь-якої діяльності. Отже, принципами адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму є відповідні положення, провідні ідеї, підвалини, які є обов'язковими для виконання і дотримання у процесі діяльності органів публічної влади щодо забезпечення безпеки туризму.

Г.Атаманчук наголошує, що принципи державного управління повинні відображати не будь-які, а лише найбільш суттєві, головні, об'єктивно необхідні, сталі закономірності, відносини і взаємозв'язки в державному управлінні; охоплювати переважно такі закономірності, відносини і взаємозв'язки, що притаманні державному управлінню як цілісному соціальному явищу, тобто мають загальний, а не частковий характер; відображати специфіку державного управління, його відмінність від інших видів управління [26, с. 188]. Виходячи з цього положення, слід констатувати наявність різних класифікацій принципів як управління у цілому, так і адміністративно-правового забезпечення зокрема.

Так, виокремлюють загальні та спеціальні принципи (Т. Коломоєць, В.В. Галуцько); соціально-політичні, організаційні принципи побудови апарату державного управління, організаційні принципи функціонування (діяльності) апарату державного управління (В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко); внутрішні, зовнішні; загально-соціальні та спеціально-галузеві (Ю.П. Битяк). Найбільш поширеним є поділ принципів адміністративно-правового забезпечення на загальносистемні; структурно-цільові (погодженість та взаємо доповнювання цілей; підпорядкування приватних, локальних цілей загальним цілям державного регулювання); структурно-функціональні (диференціація і фіксування функцій шляхом видання правових норм і їх закріплення у компетенції державних органів; концентрація та різноманітність функцій; відповідність впливу реальним вимогам та запитам об'єктів); структурно-організаційні (єдність системи

державної влади, яка забезпечує цілісність, погодженість і дієвість державно регулюючих процесів; територіально-галузевий, який обумовлює залежність організаційних структур від території, галузі виробництва і послуг; різноманітність організаційних зв'язків у системі державного регулювання); структурно-процесуальні (Г. Атаманчук, С. Ківалов).

Аналіз Закону України «Про туризм» вказує на відсутність нормативно закріплених принципів державного управління туризмом у цілому і забезпечення безпеки, зокрема. Отже, характеристику основних принципів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму: об'єктивність, законність, демократизм, правову впорядкованість, публічність, розподіл влади – здійснимо на підставі наведеної класифікації принципів адміністративно-правового забезпечення.

Принцип об'єктивності дозволяє визначити характер адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму на певному історичному етапі, виходячи з рівня розвитку суспільства, особливо тих його структур, на які спрямоване адміністративно-правове забезпечення, цілей, визначених державою у сфері забезпечення безпеки у цілому та безпеки туризму, зокрема, наявних засобів управління тощо.

Принцип законності як основоположний принцип адміністративно-правового регулювання передбачає, що діяльність державних органів, які здійснюють адміністративно-правове забезпечення у сфері безпеки туризму, суб'єктів туристичної діяльності, а також підприємств туристичної індустрії регулюється нормами чинного законодавства, насамперед, Конституції України, і відповідає їм.

Відповідно до ст. 5 Конституції України, принцип демократизму полягає у тому, що право і законодавство висловлює волю народу, народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Адміністративно-правове забезпечення безпеки туризму спрямоване на гарантування права громадян на відпочинок, свободу

пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності, охорону культурної спадщини та довкілля, створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму. Принцип демократизму передбачає також відкритий доступ до інформації, пов'язаної з безпекою туристичних подорожей, а також із діяльністю державних органів, що здійснюють адміністративно-правове забезпечення безпеки туризму, туристичних операторів, агентств та підприємств індустрії туризму. Так, відповідно до ст. 13 Закону України «Про туризм», з метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов'язані інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень) тощо. Порядок інформування визначено у ст. 19-1 цього самого Закону.

Важливим щодо здійснення адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму є принцип правової впорядкованості цієї сфери. Сьогодні галузь туризму регулюється великою кількістю нормативно-правових актів: Конституція України, закони України «Про туризм», «Про захист прав споживачів», «Про страхування», «Про охорону навколишнього природного середовища» тощо.

Однак, без прийняття нормативно-правових актів, які б регулювали діяльність державних органів, що здійснюють адміністративно-правове забезпечення у сфері безпеки туризму, суб'єктів туристичної діяльності, зокрема Загальнодержавної програми забезпечення захисту та безпеки туристів в Україні, внесення змін до чинних нормативно-правових актів неможливо створити ефективну систему забезпечення безпеки туризму, яка б відповідала міжнародним стандартам.

Принцип публічності адміністративно-правового забезпечення безпеки

туризму полягає в інформаційній прозорості функціонування державних органів влади, суб'єктів туристичної діяльності. У цьому сенсі він збігається з принципом гласності. Однак, як зауважує Г. Атаманчук, він ширший за змістом, оскільки передбачає: а) доступність державного управління у галузі туризму для громадян, що полягає у їхньому праві обирати ці органи та брати участь в їхній діяльності; б) відкритість функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктів туристичної діяльності щодо забезпечення безпеки туризму; в) громадський контроль, зокрема й через засоби масової інформації, за основними державно-управлінськими процесами у сфері забезпечення безпеки туризму.

Принцип розподілу влади пов'язаний із функцією координації адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму і передбачає розподіл повноважень між різними інституціональними одиницями: державними, регіональними, місцевими органами управління туризмом, туристичними підприємствами тощо, уникнення дублювання, паралелізму в їх діяльності, а також дотримання безпеки всіх суб'єктів туристичних відносин і держави у цілому.

Цей принцип є основною засадою для здійснення вертикальної та горизонтальної координації повноважень суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму: Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства інфраструктури України, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, фізичних осіб, які зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг (туристичні агентства, бюро подорожей, туристичні оператори, туристичні комплекси, готелі, підприємства громадського харчування, транспорту, заклади

культури, спорту тощо, які забезпечують приймання, обслуговування і перевезення туристів).

Окрім загальносистемних виділяють структурно-організаційні принципи, до яких належать: єдність системи державної влади; територіально-галузевий, який зумовлює залежність організаційних структур від території, галузі виробництва та обслуговування; різноманітності організаційних зв'язків органів державної влади і місцевого самоврядування в системі адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму; поєднання колегіальності й одноосібності в окремих органах влади та місцевого самоврядування.

Структурно-функціональні принципи спрямовані на забезпечення ефективного виконання функцій адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму і полягають у їх диференціації, визначенні, концентрації, комбінуванні.

До структурно-цільових принципів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму належать принципи, що характеризують співвідношення між окремими цілями у цій сфері: їх взаємоузгодженість, взаємодоповнюваність, причому їх досягнення повинно базуватися на принципах пріоритетності і послідовності.

Зауважимо, що принципи не існують ізольовано один від одного, а утворюють за допомогою внутрішніх та зовнішніх зв'язків чітку систему. При цьому слід акцентувати не лише на теоретичному, а й на важливому практичному значенні принципів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, оскільки відповідно до них здійснюється узагальнене закріплення засад суспільного ладу; забезпечується однотипне формулювання норм права; здійснюється їх вплив на суспільні відносини шляхом правового регулювання та інших видів правового впливу.

Отже, характеристика мети, завдань, функцій і принципів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму дозволяє дійти таких висновків:

1) забезпечення безпеки туризму полягає у діяльності суб'єкта управління, спрямованої на захист конституційних прав, а також особистої, соціальної, економічної, екологічної, інформаційної безпеки суб'єктів туристичних відносин за умови дії загроз і небезпек;

2) адміністративно-правове забезпечення безпеки туризму слід розглядати як процес, який здійснюється з певною метою на підставі визначених завдань, функцій та принципів;

3) мета адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму полягає у забезпеченні закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав; захисті прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань; збереженні цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональному використанні, охороні культурної спадщини та довкілля; створенні сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримці пріоритетних напрямів туристичної діяльності;

4) завдання адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму поділяються: за першочерговістю вирішення: оперативні, тактичні, стратегічні; за напрямом вирішення: внутрішні, зовнішні; за сферою дії: інформаційні, соціально-гуманітарні, економічні, екологічні, наукові; за повторюваністю: стандартні, нестандартні; за формою закріплення: завдання закріплені в законах та у підзаконних нормативно-правових актах; за суб'єктами, що здійснюють владні повноваження у галузі туризму: завдання адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму, що здійснюються Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної

Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції; за суб'єктами туристичної діяльності: завдання адміністративно-правового забезпечення безпеки туристів, туристичних операторів, туристичних агентів, суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг тощо; поділ за обсягом компетенції: загальні, спеціальні, допоміжні;

5) здійснено систематизацію функцій адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму: загальні (прогнозування, планування, організація, регулювання, координація, облік), спеціальні (інформаційна, навчальна, екологічна, контроль) та допоміжні (управління персоналом, організація бухгалтерського обліку, юридичні, документування тощо). Серед спеціальних можна виокремити такі функції: інформаційну (інформування туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів; оперативне інформування органів місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подання відомостей про зниклих осіб); навчальну (забезпечувати навчання туристів засобами профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги); екологічну (забезпечувати виконання вимог щодо охорони довкілля та охорони культурної спадщини, а також вживати заходів щодо забезпечення мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля і соціально-культурне середовище та компенсувати завдані їм при цьому збитки); контролю за якістю та безпекою туристичного обслуговування. З метою реалізації цих функцій пропонується: розробити й ухвалити довгострокову Загальнодержавну програму забезпечення захисту та безпеки туристів в Україні, яка б визначала основні цілі, містила аналіз стану

і визначення проблем щодо забезпечення захисту та безпеки туристів в Україні і шляхів їх розв'язання завдяки реалізації положень кожної із наведених функцій, а також регулювала питання фінансового забезпечення виконання програми; закріпити в Законі України «Про туризм» функції та принципи державного регулювання безпеки туризму;

7) найбільш поширеним є поділ принципів адміністративно-правового забезпечення на загальносистемні; структурно-цільові; структурно-функціональні; структурно-організаційні; структурно-процесуальні.

Представлений поділ принципів, базується на різновекторній спрямованості сфери туризм, та спрямований на визначення основоположних засад забезпечення безпеки туризму.

1.4. Нормативно-правове забезпечення безпеки туризму в Україні

Успішна організація безпеки туризму безпосередньо залежить від розуміння значення сфери туризму як провідного сектора економіки, який суттєво впливає на соціально-економічний та культурний розвиток країни. Сьогодні в Україні існують негативні чинники, що стримують розвиток туристичної індустрії, зокрема, безпеки туризму, серед яких слід виокремити незадовільний стан сучасної туристичної інфраструктури, невідповідність матеріально-технічної бази туризму міжнародним стандартам, тонізація туристичного бізнесу, низький рівень та якість туристичних послуг, недосконалість нормативно-правової бази. Отже, важливим кроком у формуванні високоефективної та конкурентоспроможної туристичної галузі є посилення правового регулювання діяльності у цій сфері як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях, у тому числі й законодавчого забезпечення захисту і безпеки туристів.

Питання правового регулювання різних аспектів туристичних відносин

були предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, серед яких: В.В. Абрамов, Л.Г. Агафонова, А.Г. Бобкова, Г.М. Долматов, Т.А. Дьорова, В.К. Федорченко, В.Ф. Кифяк, П.Ф. Коваль, Т.А. Коляда, С.В. Максименко, Н.А. Опанасюк, О.Ю. Серьогін та інші.

Однак проблема нормативно-правового забезпечення безпеки туризму розглядалася у цих працях фрагментарно або у межах дослідження більш загальних проблем у галузі туризму, що обумовлює актуальність питання, що розглядається.

Нині діяльність у сфері туризму в Україні регулюється великою кількістю нормативно-правових актів різної юридичної сили: Конституція України, Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р., закони України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р., «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо надання туристичних послуг» від 09 лютого 2012 р., «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 р., «Про страхування» від 07 березня 1996 р., «Про Державний кордон України» від 04 листопада 1991 р., «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., Указ Президента від 18 вересня 1996 р. № 841/96 «Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин», Постанови Кабінету Міністрів України від 03 липня 2013 р. № 470 «Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та його категорію», від 17 червня 1994 р. № 422 «Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру», від 14 листопада 2000 р. № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування», від 13 вересня 2002 р. № 1371 «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна», наказами Міністерства інфраструктури України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, локальними

нормативно-правовими актами, якими регламентуються окремі аспекти туристичної діяльності, зокрема, й безпеки туризму.

Комплексний характер законодавства про туризм обумовлює різні підходи до систематизації нормативно-правових актів у цій галузі. На підставі аналізу юридичної літератури з туризму, а також беручи за основу критерії класифікації нормативно-правових актів, подані О.Ф. Скакун, пропонуємо таку узагальнену класифікацію законодавства щодо безпеки туризму:

– за юридичною силою: конституційні, законодавчі, підзаконні нормативно-правові акти (П.Ф. Коваль, А.І. Кубах, Т.А. Коляда);

– за предметом регулювання: загальні, якими регулюється як безпека туризму, так й інші суспільні відносини (Закон України «Про громадянство України», Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»); спеціальні, які регулюють безпеку туризму (Закон України «Про туризм») (П.Ф. Коваль, Т.А. Коляда);

– за характером правового регулювання: матеріальні, акти, що містять матеріальні норми права, якими регулюються права, обов'язки, а також відповідальність учасників відносин з безпеки туризму (закони України «Про туризм», «Про захист прав споживачів», «Про Службу безпеки України» та ін.); процесуальні, норми, якими регулюються процесуальні відносини у цій сфері (Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» тощо) (П.Ф. Коваль);

– за суб'єктами нормотворчості в Україні: нормативні акти у сфері безпеки туризму, видані Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, укази, розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази, інструкції,

розпорядження керівників міністерств і центральних органів виконавчої влади тощо;

– за дією у просторі: загальні, дія яких поширюється на всю територію країни («Про туризм», «Про захист прав споживачів», «Про страхування», «Про охорону навколишнього природного середовища»); локальні, дія яких поширюється на окрему територію (Регіональна програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2008–2012 рр., затверджена наказом управління культури і туризму Сумської облдержадміністрації, управління Міністерства внутрішніх справ України в Сумській області, Головного управління Міністерства надзвичайних ситуацій України в Сумській області від 11 грудня 2008р. № 173/738/587);

– за об'єктами безпеки: нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері безпеки особи і громадянина (закони України «Про захист прав споживачів», «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту»; безпеки суспільства («Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону культурної спадщини»); безпеки держави (закони України «Про основи національної безпеки України», «Про Службу безпеки України»).

Юридична природа права на туризм полягає в тому, що туризм є результатом і водночас наслідком реалізації більшості конституційних прав і свобод людини та громадянина (на відпочинок, охорону здоров'я, безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб, участь у культурному житті, інформацію та інших). Отже, у Конституції України містяться вихідні положення, на яких ґрунтується нормативно-правове регулювання питань безпеки туризму. Аналіз норм Конституції України, що становлять основу законодавства у сфері безпеки туризму, дозволяє виокремити дві групи:

1) норми, що регулюють питання безпеки;

2) норми, що регулюють сферу туризму.

Базисною нормою, яка відображає реальне або бажане становище людини в українському суспільстві, регулює її відносини з державою, спрямовує державну політику є ст. 3 Конституції, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Окрім того, Основним законом гарантуються права людини на забезпечення екологічної безпеки (ст. 16); невід'ємне право на життя (ст. 27); повагу гідності: ніхто не може бути свавільно підданий катуванню, жорстокому, нелюдському чи такому, що принижує його гідність покаранню або поводженню (ст. 28); свободу та особисту недоторканність (ст. 29); інформацію (ст. 32); соціальний захист (ст. 46); медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50).

Соціальними правами, що забезпечують розвиток туристичних відносин, є право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом (ст. 33); право на відпочинок (ст. 45); достатній життєвий рівень (ст. 48); охорону здоров'я (ст. 49); задоволення духовних потреб, участь у культурному житті (ст. 54).

Зазначеним конституційним правам відповідають обов'язки щодо діяльності особи у сфері туризму: неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68); не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки (ст. 66).

Важливим є також забезпечення державою реалізації прав і свобод людини і громадянина, серед яких: право на судовий захист (ст. 55); на відшкодування матеріальної та моральної шкоди (ст. 56); гарантія права

знати свої права і обов'язки (ст. 57); право на правову допомогу (ст. 59); неприпустимість обмеження прав і свобод людини і громадянина, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 64).

Отже, Конституцією України визначаються основні напрями регулювання відносин у сфері безпеки туризму в нашій країні, які більш детально регламентуються у нормативно-правових актах з досліджуваних питань загальної і спеціальної дії.

До нормативно-правових актів загальної дії належать Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України, Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 р., закони України «Про захист прав споживачів», «Про страхування», «Про громадянство», «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Консульський статут України, затверджений Указом Президента України від 02 квітня 1994 р. та ін.

Слушним, на нашу думку, є зауваження Н.А. Панасюк, що регламентування туризму нормативними актами загальної дії здійснюється за допомогою окремих законів з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про туризм», і у тих частинах, що йому не суперечать.

Важливими актами для регулювання забезпечення безпеки туризму є Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України, Кодекс цивільного захисту України. Кодексом цивільного захисту України визначається класифікація надзвичайних ситуацій, основні пріоритетні напрями діяльності органів влади, адміністрацій підприємств, установ та організацій, які є суб'єктами забезпечення цивільного захисту, основні норми й положення щодо запобігання надзвичайним ситуаціям і захисту населення і територій, права та обов'язки громадян, іноземців та інших мешканців у сфері цивільного захисту, порядок відшкодування збитків й надання допомоги постраждалим особам тощо, які поширюються й на сферу туризму.

Цивільний та Господарський кодекси України регламентують договірні

відносини, питання захисту прав споживачів туристичних послуг, а також питання захисту споживачів від недобросовісної конкуренції. Так, у статті ЦК визначається, що за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором. Згідно зі ст. 902 ЦК, виконавець повинен надати послугу особисто. У випадках, установлених договором, виконавець має право покласти виконання договору про надання послуг на іншу особу, залишаючись відповідальним у повному обсязі перед замовником за порушення договору.

Для вітчизняної правової системи характерне розуміння туриста не лише як сторони договору про надання туристичних послуг, а й як споживача. Саме тому чинне законодавство забезпечує належне здійснення права на туризм шляхом встановлення загальних і спеціальних норм щодо захисту прав туристів як споживачів туристичних послуг.

Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів», споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на: 1) захист своїх прав державою; 2) належну якість продукції та обслуговування; 3) безпеку продукції; 4) необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця); 5) відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону; 6) звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав. Згідно зі ст. 8 цього самого Закону, споживач за своїм вибором має право вимагати від продавця або виробника пропорційного зменшення ціни; безоплатного

усунення недоліків товару в розумний строк; відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

Аналіз статей Консульського статуту України, затвердженого указом Президента України від 2 квітня 1994 р., вказує на широкі повноваження консула щодо захисту прав і свобод громадян України, зокрема, й туристів. Так, консул зобов'язаний вживати заходів для того, щоб громадяни України користувалися в повному обсязі всіма правами, наданими їм законодавством держави перебування і міжнародними договорами, учасниками яких є Україна і держава перебування, а також міжнародними звичаями. Консул зобов'язаний вживати заходів для відновлення порушених прав громадян України (ст. 20); консул інформує громадян України, які тимчасово перебувають у його консульському окрузі, про законодавство держави перебування, а також про місцеві звичаї (ст. 25); консул зобов'язаний стежити, щоб відносно громадянина України, взятого під варту (заарештованого) чи затриманого за підозрою у вчиненні злочину, чи підданого іншим заходам, які обмежують свободу громадянина України, було дотримано законодавство держави перебування і договорів, укладених Україною з цією державою, та міжнародних договорів, учасниками яких є Україна і держава перебування.

Консул зобов'язаний стежити, щоб таких громадян тримали в умовах, які відповідають вимогам гігієни і санітарії, і щоб вони не зазнавали жорстокого і принижуючого людську гідність поводження. Консул зобов'язаний звертатися до компетентних властей держави перебування за сприянням у розшуку громадян України, які постійно проживають або тимчасово перебували у цій державі і пропали безвісти (ст. 39).

Окремі положення, що регламентують забезпечення безпеки туризму, містяться в законах України:

– «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», ст. 9 якого регламентує необхідність прийняття Кабінетом Міністрів України

у разі виникнення в будь-якій іноземній державі надзвичайної ситуації, що унеможлиблює створення в ній умов для безпеки громадян України, рішення про особливий порядок виїзду громадян України до цієї держави, яке доводиться до відома громадян, що мають намір виїхати до вказаної держави. Громадяни України, які мають намір виїхати до держави, щодо якої прийнято рішення про обмеження виїзду, і які мають візу на в'їзд до цієї держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, попереджаються також про неможливість з боку України забезпечити громадянину необхідну безпеку у зв'язку із виникненням надзвичайної ситуації, однак це попередження не є заборонаю для виїзду. З метою створення умов, що гарантують відшкодування громадянину України витрат, пов'язаних із надзвичайними обставинами під час перебування за кордоном, громадянин України повинен бути застрахованим.

Окрім того, з метою забезпечення безпеки туризму ст. 2 цього самого Закону передбачає обов'язок закордонних дипломатичних установ видати посвідчення особи на повернення в Україну у разі втрати громадянином України документів, що дають право на в'їзд в Україну;

– «Про страхування», згідно зі ст. 7 якого страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну, належить до видів обов'язкового страхування.

Основоположним спеціальним законодавчим актом у сфері туризму, яким визначаються основні поняття, суб'єкти і порядок здійснення туристичної діяльності, зокрема й щодо забезпечення безпеки, є Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. із змінами і доповненнями, внесеними відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо надання туристичних послуг». Характеризуючи цей нормативно-правовий акт, слід підкреслити, що особливо важливим аспектом у сфері державного регулювання є саме питання безпеки туристів – споживачів туристичних послуг. У законі міститься поняття «безпека

туризму», яке визначається як сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави у галузі туризму (ст. 13).

Основними заходами, спрямованими на забезпечення безпеки туризму, які вживають органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах їх повноважень, є забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами; забезпечення особистої безпеки туристів, збереженість їх майна, незавдання шкоди довкіллю; інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування; надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації; забезпечення туристам (екскурсантам) можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку; захоронення використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян; охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля; забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.

Законом визначається також обов'язки суб'єктів туристичної діяльності, спрямовані на забезпечення безпеки туристів та збереження об'єктів культурної і природної спадщини: інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо); створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо; забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під

час надання туристичних послуг із підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо); забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем; забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги; забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих; оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, надавати відомості про зниклих осіб, забезпечувати виконання вимог щодо охорони довкілля та охорони культурної спадщини, а також вживати заходів щодо забезпечення мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля і соціально-культурне середовище та компенсувати завдані їм при цьому збитки.

З метою захисту прав та інтересів туристів запроваджується обов'язкове страхування, ліцензування, сертифікація і стандартизація туристичної діяльності, мінімальний розмір фінансового забезпечення цивільної відповідальності туроператора та турагента перед туристами, укладання письмового чи електронного договору на туристичне обслуговування, а також на екскурсійне та готельне обслуговування. Відповідно до Закону України «Про туризм» виділяють такі види договорів у туристичній сфері: договір на туристичне обслуговування; договір на екскурсійне обслуговування; договір на готельне обслуговування; ваучер. У статті 20 Закону міститься визначення договору на туристичне обслуговування, за яким: одна сторона (туроператор, який укладає договір безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати за замовленням іншої сторони (туриста) комплекс туристичних послуг (туристичний продукт), а турист зобов'язується оплатити його.

У договорі на туристичне обслуговування зазначаються істотні умови договору: 1) строк перебування у місці надання туристичних послуг із зазначенням дат початку та закінчення туристичного обслуговування; 2) характеристика транспортних засобів, що здійснюють перевезення; 3) готелі та інші аналогічні засоби розміщення, їх місце розташування, категорія, а також відомості про підтвердження відповідності послуг готелю встановленим вимогам, строк і порядок оплати готельного обслуговування; 4) види і способи забезпечення харчування; 5) мінімальна кількість туристів у групі (у разі потреби) та у зв'язку з цим триденний строк на інформування туриста про те, що туристична подорож не відбудеться через недобір групи; 6) програма туристичного обслуговування; 7) види екскурсійного обслуговування та інші послуги, включені до вартості туристичного продукту; 8) інші суб'єкти туристичної діяльності (їх місцезнаходження та реквізити), які надають туристичні послуги, включені до туристичного продукту; 9) страховик, який здійснює обов'язкове та/або добровільне страхування туристів за бажанням туриста, інших ризиків, пов'язаних із наданням туристичних послуг; 10) правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування та перебування там; 11) вартість туристичного обслуговування і порядок оплати; 12) форма розрахунку.

Законом передбачається право кожної із сторін договору вимагати внесення змін або розірвання договору у зв'язку з істотними змінами обставин, з яких вони виходили при укладанні договору: погіршення умов подорожі, зміна термінів подорожі; не передбачене збільшення транспортних тарифів; введення нових або підвищення діючих ставок податків і зборів та інших обов'язкових платежів; різка зміна курсу національних валют; інші підстави за домовленістю сторін.

Турист вправі відмовитися від виконання договору до початку подорожі за умови оплати туроператору або турагенту фактично понесених ними витрат за послуги, надані до цього повідомлення.

Туроператор або турагент вправі відмовитися від виконання договору лише за умови повного відшкодування замовникові збитків, підтверджених у встановленому порядку та заподіяних внаслідок розірвання договору, крім випадку, коли це відбувалося з вини туриста (ст. 20).

Зміни, внесені до Закону України «Про туризм», зокрема, й щодо договору на туристичне обслуговування, мають не тільки законодавче, а й насамперед практичне значення, оскільки сприяють вирішенню питань щодо захисту прав та інтересів туристів.

На позитивному впливові Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо надання туристичних послуг» від 09 лютого 2012 р. на вирішення проблем, пов'язаних із наданням туристичних послуг, акцентується в узагальненні Верховного суду України «Судової практики з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009–2012 рр.)». Як зазначається в документі, тривалий час досить проблемним було питання визначення належного відповідача, оскільки існувала неоднозначність у питанні розподілу зобов'язань та відповідальності між туроператором та турагентом перед замовником туристичних послуг. Виходячи зі змісту договору про туристичні послуги, визначеному у ст. 20 Закону «Про туризм», відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування перед туристом несе туроператор. Тобто за невиконання та за якість виконання зобов'язання за договором про реалізацію туристичного продукту, укладеним турагентом як від імені туроператора, так і від свого імені, несе туроператор. Це положення щодо туристичного продукту діє незалежно від того, хто має надати чи надав ці послуги (звичайно, якщо іншим законом чи нормативно-правовим актом не передбачено, що відповідальність перед туристом несе третя особа). Така чітка позиція законодавця сприяє захисту прав туриста на отримання туристичних послуг, передбачених договором, особисту безпеку,

захист життя, здоров'я, прав споживача, а також майна, передбачених ст. 25 Закону України «Про туризм».

Відповідно до цієї ж статті, туристи зобов'язані зберігати довкілля, дбайливо ставитися до об'єктів природи та культурної спадщини в країні (місці) тимчасового перебування; дотримуватися умов і правил, передбачених договором про надання туристичних послуг; надавати персональну інформацію в обсязі, необхідному для реалізації туристичного продукту; дотримуватися під час подорожі правил особистої безпеки.

Не менш важливим аспектом у забезпеченні безпеки туристів є ліцензування туристичної діяльності, що регулюється, крім Закону України «Про туризм», Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», ст. 3 якого визначає основні принципи державної політики у сфері ліцензування, серед яких забезпечення рівності прав, законних інтересів усіх суб'єктів господарювання; захист прав, законних інтересів, життя та здоров'я громадян, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави.

Окрім того, відповідно до Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності, затверджених наказом Міністерства інфраструктури України від 10 липня 2013 р. № 465, ліцензіат при провадженні туроператорської діяльності повинен дотримуватися таких організаційних вимог: надавати туристичні послуги в обсягах та в строки, обумовлені умовами договору про туристичне обслуговування; виконувати вимоги законодавства України у сфері міграції, а також протидії торгівлі людьми, зокрема, щодо недопущення фактів здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, вербування, переміщення, переховування, передача або утримання людини, вчинені з метою сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян; інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо).

На особливу увагу заслуговують питання стандартизації туристичних послуг, основною метою якої, відповідно до ст. 18 Закону України «Про туризм», є захист інтересів споживачів і держави з питань безпеки туризму, життя і здоров'я громадян, охорони майна та довкілля; підвищення якості товарів, робіт, послуг відповідно до потреб споживачів; забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій.

До державних стандартів, якими регулюється туристська діяльність в Україні, належать:

– ДСТУ 28681.1-95 «Проектування туристських послуг» – визначає порядок розробки документації при проектуванні туристичних послуг;

– ДСТУ 28681.2-95 «Загальні вимоги» [121] – встановлює обов'язкові та рекомендаційні вимоги до якості туристичних послуг, які надають туристичні підприємства. До обов'язкових належать безпека життя і здоров'я, збереженість майна туристів і екскурсантів, охорона навколишнього середовища. Рекомендаційні, спрямовані на створення зручностей для мандрівників, а також привабливість і престижність туристичних послуг: відповідність призначенню; точність і своєчасність виконання; комфортність; ергономічність; етичність обслуговуючого персоналу;

– ДСТУ 28681.3-95 «Вимоги з забезпечення безпеки туристів та екскурсантів» – визначає вимоги до туристських та екскурсійних послуг, що забезпечують безпеку життя і здоров'я туристів й екскурсантів, а також методи їх контролю. У документі визначені можливі несприятливі чинники, а також дії, спрямовані на їх запобігання. Відповідно до п. 4.3., шкідливими факторами (факторами ризику) в туризмі є: небезпека виникнення травм; вплив навколишнього середовища; пожежна безпека; біологічні фактори; психофізіологічні фактори ризику (фізичні та нервово-психічні перевантаження); небезпека випромінювань; хімічні фактори ризику;

підвищена запиленість і загазованість; інші фактори ризику. Окрім того, стандарт передбачає шляхи зниження цих ризиків: використання засобів індивідуального захисту; інформування туристів про способи уникнення травм; дотримання встановлених санітарно-гігієнічних норм; вибір сприятливих умов для проведення туристичного заходу; раціональне проектування шляхів проходження маршруту; експлуатація об'єктів туристично-екскурсійного обслуговування згідно з вимогами Правил пожежної безпеки; створення комфортних умов для життєдіяльності людини тощо.

До специфічних факторів ризику стандарт відносить природні і техногенні катастрофи, низький рівень професійної підготовки обслуговуючого персоналу, неналежний технічний стан туристичної інфраструктури.

Зауважимо, що подальше забезпечення безпеки туризму неможливе без урахування нових ризикоутворювальних чинників: соціально-економічна та політична кризи у країні, епідемії, природні та техногенні катастрофи, тероризм та інші, що зумовлює необхідність розробки нових національних стандартів з різних аспектів туристичної діяльності.

Отже, аналіз норм Закону України «Про туризм» вказує на позитивну тенденцію наближення до європейських і світових стандартів. Однак, у зв'язку із стрімким розвитком туристичної галузі, виникненням нових ризиків цей нормативно-правовий акт з погляду забезпечення безпеки туризму потребує удосконалення.

Так, на нашу думку, декларативним сьогодні залишається положення ст. 4. «Організаційні форми та види туризму», що «...особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом», оскільки в законі не виокремлені види туризму з підвищеним ризиком, які побічно згадуються у ст. 13 цього Закону: автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний,

мотоциклетний, пригодницький, мисливський, спелеотуризм тощо. Тому зазначену статтю слід доповнити класифікацією видів туризму за рівнем безпеки.

Наразі відсутні також як норми досліджуваного закону, так й інші нормативно-правові акти, якими б регулювались особливості здійснення цих видів туризму, а тому необхідне прийняття нормативно-правових актів, на кшталт проекту Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» від 23 жовтня 2003 року, що визначали б особливості здійснення видів туризму з підвищеним рівнем безпеки.

Одним із пріоритетних завдань розвитку туризму в Україні є підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної туристичної індустрії на міжнародному туристичному ринку, а також забезпечення якості національного туристичного продукту, на виконання якого спрямовані:

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення рятувальних заходів на об'єктах туристичних відвідувань» від 27 травня 2009 р., якою визначається механізм здійснення в межах України Оперативно-рятувальною службою цивільного захисту, державними та комунальними аварійно-рятувальними службами, аварійно-рятувальними службами підприємств, установ та організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти туристичних відвідувань, рятувальних заходів на таких об'єктах та надання необхідної допомоги туристам (екскурсантам), що опинилися в надзвичайній ситуації техногенного або природного характеру;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та його категорії» від 03 липня 2013 р., яка спрямована на реалізацію положення ч.3 ст.19 Закону України «Про туризм» і визначає процедуру доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та його категорію.

Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на

обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Отже, для законодавчого регулювання забезпечення безпеки туризму важливого значення набувають міжнародно-правові акти в галузі туризму, а саме:

– Хартія туризму схвалена резолюцією VI сесії Генеральної асамблеї ВТО 22 вересня 1985 р. Відповідно до ст. IV і V, держави повинні: забезпечувати безпеку туристів та їх майна шляхом здійснення превентивних заходів та заходів захисту; створювати кращі умови доступу до служб охорони здоров'я, а також попередження інфекційних захворювань та нещасних випадків; запобігати будь-якій можливості використання туризму для експлуатації інших з метою проституції; з метою захисту туристів і місцевого населення здійснювати заходи з попередження нелегального використання наркотиків; не допускати будь-яких дискримінаційних заходів відносно туристів; сприяти інформуванню туристів з метою створення умов для розуміння звичаїв місцевого населення в місцях транзиту і тимчасового перебування.

– Кодекс туриста від 01 січня 1982 р., схвалений резолюцією VI сесії Генеральної асамблеї ВТО 22 вересня 1985 р., який є складовою частиною Хартії туризму. Кодексом закріплено права й обов'язки туристів під час відвідування інших країн, зокрема, обов'язок поважати політичний, соціальний, моральний і релігійний уклад і дотримуватися чинних законів і правил, з розумінням ставитися до звичаїв, вірувань і поведінки місцевого населення, виявляти повагу до природного і культурного надбання, перешкоджати експлуатації інших з метою проституції та утримуватися від торгівлі, провезення і вживання наркотиків чи інших заборонених препаратів.

– Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму від 14 квітня 1989 р., якою закріплені основні принципи міжнародного туризму. Так, принцип VII закріплює положення про те, що безпека й захист туристів,

повага їх гідності є неодмінною умовою розвитку туризму. Для цього необхідно, щоб заходи зі спрощення туристських подорожей поєднувалися із заходами щодо забезпечення безпеки й захисту туристів і туристських об'єктів та гідності туристів. З метою забезпечення безпеки туристів необхідно сформувані ефективну політику, спрямовану на забезпечення безпеки та захисту туристів і туристських об'єктів, а також поваги до гідності туристів; мати необхідну документацію та інформацію і забезпечувати доступ до неї у разі загрози для туристських об'єктів; здійснювати згідно з процедурами, передбаченими законодавством кожної окремої країни, юридичні дії щодо захисту туристів, зокрема, й права туристів вимагати ефективного судового захисту в національних судах у разі вчинення дій, що завдають шкоди їм особисто або їх майну, особливо під час таких найбільш небезпечних актів, як тероризм; забезпечувати співпрацю держав під час підготовки програм рекомендованих заходів, якими регулюються питання безпеки. Окремий VIII принцип присвячений такій реальній загрозі туризму як тероризм. Зокрема йдеться про ставлення до терористів як до будь-яких інших кримінальних елементів, їх потрібно переслідувати і карати без застосування до них терміну давності. У висновках Міжпарламентської конференції зазначаються три мети, що можуть бути покладені в основу законодавства про безпеку туризму: захист туристів, захист країни у разі виникнення проблем, пов'язаних із розвитком туризму, зокрема із впливом на навколишнє середовище і збереженням культурної самобутності.

– Глобальний етичний кодекс туриста від 01 жовтня 1999 р., прийнятий Генеральною асамблеєю ВТО в Сантьяго (Чилі), відповідно до ст. 6 якого визначено обов'язки учасників туристського процесу. Так, працівники сфери туризму зобов'язані надавати туристам об'єктивні правдиві відомості про місця призначення і про умови подорожі, прийому і перебування; забезпечувати чіткість положень договорів, що пропонуються їх клієнтам, як щодо характеру, ціни та якості послуг, які вони зобов'язуються надати, так і

щодо фінансових зобов'язань у разі одностороннього порушення договірних зобов'язань з їхнього боку; спільно з державними органами дбати про безпеку, запобігання нещасним випадкам, охорону здоров'я та гігієну харчування, а також забезпечувати належні системи страхування, допомоги і компенсації у разі невиконання своїх договірних зобов'язань. Правом і одночасно обов'язком уряду, зокрема, в кризових ситуаціях, є інформування своїх громадян про складні умови і небезпеки, які можуть виникнути під час поїздок за кордон; однак ця інформація не повинна завдавати збитків туристичній індустрії та має бути узгоджена з урядом країни, що приймає туристів. Завданням преси, особливо фахової, та інших засобів масової інформації є забезпечення правдивої та збалансованої інформації про події та ситуації, які можуть вплинути на відвідуваність туристами певних туристичних об'єктів; розробка і застосування нових інформаційних технологій; при цьому преса й інші засоби масової інформації жодним чином не повинні сприяти секс-туризму.

Усі ці норми міжнародного законодавства знаходять свій розвиток у вітчизняному законодавстві щодо забезпечення безпеки туризму.

Отже, дослідження питання про нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки туризму в Україні дає підстави дійти таких висновків:

– законодавство, якими регулюються питання безпеки туризму пропонуємо класифікувати за такими критеріями: за юридичною силою (конституційні, законодавчі, підзаконні нормативно-правові акти); за предметом регулювання (загальні та спеціальні); за характером правового регулювання (матеріальні, процесуальні); за суб'єктами нормотворчості в Україні (нормативні акти у сфері безпеки туризму, видані Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, укази, розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази, інструкції, розпорядження керівників міністерств

та інших центральних органів виконавчої влади тощо); за дією у просторі: загальні, локальні); за об'єктами безпеки (нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері безпеки особи і громадянина, безпеки суспільства безпеки держави);

– зазначено, що подальше забезпечення безпеки туризму неможливе без урахування нових ризикоутворюючих чинників: соціально-економічна та політична кризи у країні, епідемії, природні та техногенні катастрофи, тероризм та інші, що зумовлює необхідність розробки нових національних стандартів з різних аспектів туристичної діяльності;

– у зв'язку зі стрімким розвитком туристичної галузі, виникненням нових ризиків нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки туризму потребує удосконалення:

– ст. 4. «Організаційні форми та види туризму» Закону України «Про туризм» слід доповнити класифікацією видів туризму за рівнем безпеки, виокремивши види туризму з підвищеним рівнем безпеки: автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо. Зазначені зміни обумовлені тим, що туристична діяльність у цих сферах має свою специфіку, пов'язану із застосуванням підвищених заходів безпеки з боку суб'єктів надання туристичних послуг. У зв'язку з цим на практиці реалізація положень зазначеної статті вплине на: виокремлення видів туризму з підвищеним ризиком; розробкою, з урахуванням особливостей виду туризму, організаційно-правових засад гарантування безпеки туристів під час отримання туристичного продукту;

– зазначено, що сьогодні відсутні також як норми досліджуваного закону, так й інші нормативно-правові акти, які б регулювали особливості здійснення цих видів туризму, а тому необхідно у Законі України «Про туризм» виокремити статті, які б стосувалися особливостей здійснення видів туризму з підвищеним рівнем безпеки.

Запитання до самоконтролю

1. Коли і де була створена всесвітня туристична організація (ВТО)?
2. В якому році законодавством України вперше закріплено поняття «безпека туризму».
3. Коли в історії філософії виник термін «безпека».
4. Назвіть першу туристичну контору в світі (назва).
5. Назвіть функції адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні.
6. Перелічте основні завдання адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні.
7. Назвіть дату прийняття Закону України «Про туризм»
8. Коли прийнятий Закон України «Про захист прав споживачів»

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні

Галузь туризму останнім часом перетворилась на одну з важливих галузей економіки, яка відіграє значну роль як у формуванні економічного потенціалу України, так й у задоволенні потреб споживачів у високоякісному туристичному продукті. У зв'язку із цим потребує аналізу питання про визначення системи суб'єктів, що здійснюють адміністративно-правове забезпечення безпеки туризму в Україні, а також їх функцій і компетенції.

Питаннями адміністративно-правового регулювання опікувались такі фахівці адміністративного права як: В. Авер'янов, Д. Бахрах, Т. Биркович, Битяк, В. Галуцько, С. Дорогунцов, О. Драган, О. Єщук, В. Ніколаєв, Н. Олійник, Г. Онищук, В. Пустовойтов, М. Пухтинський, О. Костусев, Л. Кузьменко, О. Мельник, Т. Проценко, Є. Пряхін, Т. Строкань, Г. Семчук, Р. Сиротяк, М. Федуняк, А. Широков, Л. Ягодина та ін.

Проблеми державного управління у галузі туризму розглядалися у працях Ю. Алексєєвої, І. Балабанов, В. Бирковича, Н. Бедрок, М. Боруцака, І. Валентюк, В. Герасименка, Л. Давиденко, В. Кифяка, Є. Козловського, В. Полюги та інших науковців.

Дослідження системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму необхідно розпочати з аналізу найбільш загальних понять «система» та «суб'єкт».

У літературі зустрічається більше сорока різних визначень поняття «система». Усі вони залежно від підходу можуть бути поділені на три групи. Перша група визначає систему через поняття системного підходу –

«елементи», «відносини», «зв'язки», «ціле», «цілісність». У другій групі системи розглядаються з позиції теорії регулювання через поняття «вхід», «вихід», «переробка інформації», «закон поведінки», «керування». У третій групі система визначається як деякий клас математичних моделей.

Система як загальнонаукове поняття являє собою сукупність взаємопов'язаних і розміщених у належному порядку елементів певного цілісного утворення. Кожній системі притаманні такі властивості як: цілісність, упорядкованість, стійкість, саморух та загальна мета.

Українська радянська енциклопедія визначає систему як сукупність якісно визначених елементів (зміст системи), між якими існує закономірний зв'язок (структура системи) та встановлюються відношення підпорядкування, послідовності тощо. В академічному тлумачному словнику української мови система визначається як «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь; форма організації, будова чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ та ін.); будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин». У дисертаційному дослідженні у цьому значенні ми будемо вживати термін «система».

Поняття «суб'єкт» визначається в Академічному тлумачному словнику української мови як «...особа, група осіб, організація і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті; особа або організація як носій певних прав і обов'язків».

Щодо дефініції «суб'єкт регулювання», то вона тлумачиться в юридичній літературі неоднозначно. Наприклад, В. Бакуменко під таким суб'єктом розуміє систему державної влади у вигляді спеціально утворених органів влади, що взаємодіють, між якими розподілені певні функції державного регулювання; В. Афанасьєв – складну систему державних і

недержавних організацій; В. Малиновський стверджує, що суб'єктами державного регулювання є не лише органи держави, а й їх посадові особи.

Отже, система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму може бути визначена як система взаємодіючих органів публічної влади та їх посадових осіб, які виконують законодавчо визначені функції щодо формування державної політики у сфері безпеки туризму України, забезпечення реалізації та захисту закріплених у Конституції України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, недоторканність та безпеку під час здійснення туристичних подорожей.

Тривалий час в Україні діяльність у галузі туризму регулювалася багатьма державними органами та організаціями, зокрема, Всесоюзним добровільним товариством пролетарського туризму та екскурсій (30-ті роки), Українською радою професійних спілок, Республіканською радою з туризму, а згодом – Державним комітетом СРСР з іноземного туризму; Бюро міжнародного молодіжного туризму «Супутник», Міністерством освіти, культури, оборони (60–80-ті роки) та ін.

У перші роки після проголошення незалежності України ця структура була зруйнована, оскільки нова економічна ситуація, а саме: розвиток ринкових відносин, – вимагала нового підходу до державного регулювання галузі туризму, зокрема, й забезпечення його безпеки.

Першим кроком на шляху виправлення ситуації стало створення у серпні 1993 р. Державного комітету України з туризму, що почав діяти як вищий інституційний орган системи управління вітчизняною туристською сферою, безпосередньо підпорядкований КМУ, та його ліквідація згідно з Указом Президента України «Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади» від 15 грудня 1999 р. Згодом, відповідно до Указу Президента України від 11 квітня 2002 р. «Питання Державної туристичної адміністрації України», було визначено, що Державна туристична

адміністрація України (ДТАУ) є правонаступником Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України в частині наданих їй повноважень у галузі туризму та затверджено положення, відповідно до якого ДТАУ, зокрема, бере участь у вирішенні питань щодо регулювання діяльності пошуково-рятувальних служб у галузі туризму, розробляє програми забезпечення захисту та безпеки туристів і сприяє реалізації цих програм, а також здійснює міжгалузеву координацію та функціональне регулювання з питань туризму.

Після утворення Міністерства культури і туризму України (16 травня 2005 р.) у його складі було створено Державну службу туризму і курортів, згодом – Державне агентство України з туризму та курортів, сьогодні всі повноваження щодо забезпечення безпеки туризму зосереджені у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України та Державній службі України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р. № 442 були визначені певні кроки з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, а саме: ліквідовано Державне агентство з туризму та курортів, функції якого були передані Міністерству економічного розвитку і торгівлі (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів); утворено Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів наділивши її функціями здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів.

Здавалося б, логічно віднести сферу туризму до зазначеної галузі, оскільки вони щільно пов'язані між собою. Однак, на наш погляд, таке перепідпорядкування свідчить насамперед про кардинальну зміну державного підходу до галузі туризму у цілому: від сфери «креативної економіки» до «туризму як до бізнесу національного масштабу». Аналіз діяльності центральних органів виконавчої влади свідчить про постійну

переадресацію функції з реалізації державної політики у сфері безпеки туризму від Міністерства культури і туризму України (2006 р.), Міністерства інфраструктури України (2010 р.) до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів у частині наділення останньої контрольно-наглядовими повноваженнями у сфері безпеки туризму (Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р. № 442).

У Рекомендації 1835 (2008) від 18 квітня 2008 р. «Сталий розвиток і туризм: до нового рівня якості» визначається, що безпека та безпечність є головними передумовами для розвитку туризму та подорожування. Однак повноваження суб'єктів управління у галузі туризму щодо забезпечення безпеки було визначено лише в Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо надання туристичних послуг» від 09 лютого 2012 р. Це вказує насамперед на неврегульованість на державному рівні проблеми забезпечення безпеки туризму в Україні та підтверджує актуальність досліджуваного питання.

Систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні наразі становить: Президент України; Рада національної безпеки і оборони України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, а також інші органи в межах їх компетенції.

Так, згідно із ст. 9 Закону України «Про основи національної безпеки», Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і

свобод людини і громадянина, Верховний Головнокомандувач Збройних сил України і Голова Ради національної безпеки і оборони України здійснює загальне керівництво у сферах національної безпеки та оборони України. У межах своїх повноважень Президент видає укази, що регулюють питання безпеки туризму, зокрема від 18 вересня 1996 року № 841/96 «Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин» та інші.

Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» визначає, що Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, яка покликана виконувати такі функції: внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час; координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони за умов воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України. Аналіз цих функцій засвідчує, що в діяльності цього органу питання безпеки туризму можуть розглядатися в контексті більш загальних проблем забезпечення національної безпеки в економічній і соціальній сферах, зокрема, під час визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, екологічній, інформаційній та інших сферах; матеріального, фінансового, кадрового, організаційного та іншого забезпечення виконання заходів з питань національної безпеки і оборони.

У сфері забезпечення безпеки туризму Верховна Рада України у межах повноважень, визначених Конституцією України, а також законами України

«Про основи національної безпеки», «Про туризм», визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, формує законодавчу базу, схвалює рішення з питань безпеки туризму. Верховна Рада має профільний Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму, який здійснює законопроектну роботу, готує, попередньо розглядає питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України, та виконує контрольні функції у сфері туризму і туристичної діяльності.

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади, відповідно до Конституції та законів України, здійснює державне управління та забезпечує реалізацію державної політики щодо забезпечення безпеки туризму; розробляє та затверджує програми розвитку туризму в Україні і фінансує їх виконання відповідно до бюджетного законодавства; приймає нормативно-правові акти, що регулюють відносини в галузі туристичної діяльності; забезпечує раціональне використання туристичних ресурсів і вжиття заходів для їх збереження; сприяє розвитку туристичної індустрії та створенню ефективної туристичної інфраструктури; вживає заходів щодо забезпечення безпеки туристів, захисту їх прав, інтересів і власності; готує та подає на розгляд Верховної Ради України як складову частину проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік пропозиції щодо обсягів бюджетних коштів для фінансової підтримки проектів і програм з розвитку туризму; інформує Верховну Раду України про виконання програми розвитку туризму в Україні; визначає порядок організації рятувальних команд і порядок вжиття рятувальних заходів; здійснює міжнародне співробітництво в галузі туризму тощо.

Спеціалізованим центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління в галузі туризму, є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, на яке, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України» від 15 квітня 2015 р. № 224 покладено такі обов'язки щодо

забезпечення безпеки туризму: затвердження галузевих стандартів, визначення пріоритетних напрямів розвитку туризму та курортної сфери; інформування та надання роз'яснення щодо здійснення державної політики у галузі туризму та курортній сфері; формування та реалізація єдиної державної економічної, тарифної, інвестиційно-кредитної та соціальної політики у галузі туризму; затвердження положення про систему управління безпекою на транспорті та відповідних галузевих програм у сфері безпеки; затвердження положення оперативного штабу Міністерства з реагування на надзвичайні ситуації у транспортно-дорожньому комплексі; формування політики щодо впровадження страхування на транспорті; здійснення нагляду за дотриманням вимог щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища; затвердження ліцензійних умов і порядку здійснення контролю за додержанням ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності; затвердження порядку оперативного інформування учасників дорожнього руху про стан аварійності на автомобільних дорогах, дорожнього покриття, тимчасове обмеження або припинення руху, а також про гідрометеорологічні та інші умови дорожнього руху; затвердження порядку здійснення контролю за дотриманням вимог безпеки перевезення пасажирів і вантажів на автомобільному, авіаційному, залізничному та морському транспорті; розробка пропозицій щодо вдосконалення законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку внесення їх на розгляд Президентові України та Кабінету Міністрів України тощо. Зазначені повноваження попередньо були віднесені до компетенції Міністерства інфраструктури України.

До системи органів виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, належить, зазначене вище Міністерство економічного розвитку і торгівлі, а також Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів,

діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Згідно з нормативно-правовими актами, якими визначається правовий статус зазначених центральних органів виконавчої влади до їх завдань, що поширюються на забезпечення безпеки туризму, слід віднести такі:

– узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до їх компетенції, розробляють пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подають їх для погодження і внесення їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України. Відповідно до звітної документації зазначених суб'єктів забезпечення безпеки туризму у 2012–2014 рр., було спрямовано на вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює правові відносини у сфері туризму та курортів, зокрема й питання безпеки туризму. З метою приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС у сфері готельної діяльності було запропоновано проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження методики визначення відповідності готелів критеріям оцінки певної категорії» (повернуто з розгляду Кабінету Міністрів України листом від 06 грудня 2012 р. № 14790/0/2-12 з метою врегулювання розбіжностей Мін'юсту та Мінекономрозвитку); проект Закону України «Про відповідальність суб'єктів господарювання за правопорушення у сфері туризму», який встановлює відповідальність суб'єктів господарювання всіх форм власності за правопорушення у сфері туризму і спрямований на посилення державного контролю за дотриманням законодавства у сфері туризму, а також на захист державою прав споживачів послуг, що надаються з використанням об'єктів туристичної інфраструктури (готельних послуг, послуг аналогічних засобів розміщення тощо); проект постанови КМУ «Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та вид його категорії», прийняття якої забезпечить виконання ст. 19 Закону України «Про

туризм», а також сприятиме свідомому вибору споживачів, які користуються послугами готелів, інших об'єктів, призначених для надання послуг із розміщення, закладів харчування, курортних закладів тощо, послуг відповідної категорії шляхом вільного доступу до інформації про вид категорії об'єкта туристичної інфраструктури;

– видача ліцензії на право здійснення туроператорської діяльності та здійснення контролю за додержанням ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності. Так, наказом Міністерства інфраструктури України від 10 липня 2013 р. № 465 затверджено Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності, відповідно до яких ліцензіат при провадженні туроператорської діяльності повинен дотримуватися таких організаційних вимог:

1) надавати туристичні послуги в обсягах та в строки, обумовлені умовами договору про туристичне обслуговування;

2) виконувати вимоги законодавства України в сфері міграції, а також протидії торгівлі людьми, зокрема, щодо недопущення фактів здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, вербування, переміщення, переховування, передача або утримання людини, вчинені з метою сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян;

3) інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо). Контроль за додержанням ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності здійснюється відповідно до Порядку здійснення контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності та форми акта проведення планової (позапланової) перевірки додержання ліцензіатом Ліцензійних умов, затвердженого наказом Мінінфраструктури України від 10 липня 2013 р. № 466;

– встановлення відповідних категорій об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, закладам харчування, курортним закладам тощо). Ця діяльність здійснюється за результатами добровільної сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) стосовно безпеки для життя і здоров'я людей, захисту їх майна та охорони довкілля відповідно до договору між органом із сертифікації та власником або уповноваженою ним особою (далі – заявник) і оцінювання відповідності готелів вимогам певної категорії;

– організація створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сферах. Відповідно до Інструкції про порядок надання інформації у Міністерстві інфраструктури при виникненні надзвичайних ситуацій у сфері транспорту, дорожнього господарства, туризму та інфраструктури, затвердженої наказом Міністерства інфраструктури від 26 червня 2012 р. № 186, центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, надає оперативну і узагальнену інформацію про катастрофи, аварії, аварійні та дорожньо-транспортні пригоди, нещасні випадки, пожежі, екологічні лиха, гідрометеорологічні явища, терористичні акти, акти незаконного втручання, випадки інфекційного зараження або підозри на них, інші надзвичайні ситуації (далі – НС) на виробничих та на невиробничих об'єктах транспортної інфраструктури;

– формування та ведення Державного реєстру суб'єктів туристичної діяльності;

– здійснення організації роботи та контроль за виконанням загальнодержавних програм, планів, заходів з питань запобігання корупційним, економічним та іншим правопорушенням;

– організація ведення обліку туристичних ресурсів України, забезпечення їх раціонального використання та охорони;

– організація та виконання роботи із стандартизації та сертифікації туристичних послуг;

– у межах компетенції участь у здійсненні рятувальних заходів на об'єктах туристичних відвідувань.

Однак сьогодні діяльність органів державної влади у сфері забезпечення безпеки туризму є недостатньою. Як зазначив Прем'єр-міністр України, центральний орган виконавчої влади уповноважений на здійснення державної політики у сфері туризму та курортів повинен спрямувати свою роботу на вирішення таких нагальних завдань: створити оптимальні нормативно-правові засади розвитку туризму, що відповідають директивам ЄС та рекомендаціям Всесвітньої організації туризму, удосконалити нормативно-правове регулювання, розробити необхідні технічні регламенти та національні стандарти, забезпечити раціональне використання та охорону туристично-рекреаційних ресурсів шляхом паспортизації, інвентаризації та комплексної оцінки стану туристичних об'єктів на відповідність сучасним вимогам.

Досліджуючи проблему щодо системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні, слід зазначити, що це питання певною мірою перебуває у компетенції інших міністерств.

Так, Міністерство закордонних справ відповідає за створення позитивного іміджу України як туристичного напрямку, в тому числі і з питання забезпечення безпеки, а також за захист прав та законних інтересів українських туристів за кордоном. Як уже зазначалося у попередньому підрозділі, консул відповідно до Консульського статуту України, затвердженого Указом Президента України від 2 квітня 1994 р., зобов'язаний вживати заходів для того, щоб громадяни України користувалися в повному обсязі всіма правами, наданими їм законодавством держави перебування і міжнародними договорами, учасниками яких є Україна і держава перебування, а також для відновлення порушених прав громадян України.

Поряд з зазначеним суб'єктом забезпечення безпеки туризму слід виокремити Міністерство інфраструктури України. Нині однією із основних функцій Міністерства інфраструктури України є створення якісної транспортної інфраструктури. Перевезення, як важливий чинник туристичної індустрії, є визначальним у забезпеченні безпеки туризму, на виконання якого спрямована дія нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та Міністерства інфраструктури, зокрема, Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання автомобільних перевезень пасажирів та вантажів» від 20 травня 2013 р. № 422, «Про утворення Міжвідомчої комісії з авіаційної безпеки цивільної авіації» від 10 жовтня 2012 р. № 938, накази Міністерства інфраструктури «Про затвердження Галузевої програми забезпечення безпеки судноплавства на 2014–2018 рр.» від 26 червня 2013 р. №426, «Про затвердження Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу» від 30 листопада 2012 р. № 735 [190], «Про деякі питання організації діяльності міжрегіональних територіальних органів Державної інспекції України з безпеки на морському та річковому транспорті» від 31 липня 2012 р. № 441 тощо.

Ми погоджуємося з думкою О.С. Карась, що розвиток туризму і пов'язаного з ним транспортного обслуговування вимагає вдосконалення транспортної інфраструктури туризму та підвищення ефективності використання туристичних ресурсів в контексті врахування чинників глобалізації та євроінтеграційних прагнень України. Як стверджує Є. Самарцев, при цьому «підпорядкування» туризму питанням транспорту (адже зміна назви Мінтрансу на Мінінфраструктури в цілому нічого не змінило в основних функціях міністерства – всі види транспорту і дорожнє будівництво) загалом могло б принести чималу користь для туріндустрії: інформаційні центри на вокзалах, реклама внутрішнього туризму на транспорті і, найголовніше, стратегічне планування і координація у використанні транспортного потенціалу країни для потреб туризму,

прокладання доріг до нових гірських курортів і поліпшення якості основних трас для потоків автотуристів до літніх курортів тощо. Однак, як зауважує автор, у 2011–2012 рр. такі питання навіть не порушувались.

Активне використання історичного та культурного потенціалу України як туристичної складової є безпосередньою компетенцією Міністерства культури.

Важливим для забезпечення безпеки туризму є завдання з раціонального використання природних і природно-заповідних територій, яке належить до повноважень Міністерства екології і природних ресурсів. Актуальність охорони і раціонального використання природних ресурсів є незаперечним, оскільки зростаючий розвиток продуктивних сил, який вступає у протиріччя з природою, ставить під загрозу безпеку здоров'я людей та збереження і відтворення біорізноманіття. Здійснення туризму неможливе без наявності відповідної природоресурсної бази, тому важливим засобом для реалізації конституційних прав громадян на життя, охорону здоров'я, відпочинок, свободу пересування, на безпечне для життя і здоров'я довкілля є врегулювання відносин використання природних ресурсів у сфері туризму, які, на жаль, ще й зараз залишаються недостатньо дослідженими і врегульованими. Одним із шляхів розв'язання проблеми у цій сфері є здійснення контролю за збереженням та раціональним використанням природних територій курортів.

Законом України «Про туризм» визначається механізм забезпечення особистої безпеки туристів, а також надання їм необхідної медичної допомоги. Питання забезпечення реалізації державної політики у сферах охорони здоров'я, санітарного та епідемічного благополуччя населення, організації надання медичної допомоги в невідкладних та екстремальних ситуаціях належить до компетенції Міністерства охорони здоров'я України. Стратегія розвитку туризму і курортів, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2008 р, передбачає збереження

навколишнього природного середовища та відродження національної культурної спадщини, сприяння розвитку туризму і курортів; забезпечення реалізації закріплених Конституцією України прав громадян на охорону здоров'я, безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; створення сприятливих умов для надання туристам і особам, що подорожують, а також громадянам, що потребують медичної реабілітації, відповідних туристичних, рекреаційних, екскурсійних, санаторно-курортних та оздоровчих послуг; сприяння створенню умов для зміцнення здоров'я населення, продовження тривалості життя та періоду активного довголіття, збереження генофонду нації з одночасним підвищенням рівня життя та дотриманням екологічних стандартів на основі збалансованого використання природних лікувальних ресурсів і території курортів. Забезпечення санітарно-гігієнічних, екологічних, архітектурних і містобудівних вимог до використання природних рекреаційних ресурсів у межах населених пунктів регулюється Державними санітарними правилами планування і забудови населених пунктів, затвердженими наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 р.

До функцій Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України належить вирішення питання про покращання якості туристичних послуг, пов'язаного з розвитком нових туристичних зон, будівництвом готелів, курортних комплексів тощо.

Завданнями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а також Міністерства фінансів є створення економічних механізмів, що стимулюють розвиток туристичної галузі. З розвитком окремих видів туризму, наприклад, сільського зеленого, соціального, дитячого та інших, підвищується роль відповідних міністерств, зокрема, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства освіти і науки, Міністерства соціальної політики.

Функції Міністерства внутрішніх справ, Державної служби України з надзвичайних ситуацій у досліджуваній сфері полягають насамперед у забезпеченні безпеки туристів, виконанні заходів з ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків, що загрожують життю і здоров'ю людей та завдають матеріальних збитків. Наприклад, з метою забезпечення безпеки перевезення пасажирів, відповідно до спільного наказу Міністерства охорони здоров'я та Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів» від 31 січня 2013 р., затверджується порядок і періодичність проведення оглядів кандидатів у водії й водіїв, їх направлення на позачергові огляди.

Як вказують дослідження, питання забезпечення безпеки туризму належить до компетенції багатьох органів державної влади. Отже, у цьому процесі провідна роль належить органу, який має координувати роботу всіх центральних органів виконавчої влади, діяльність яких пов'язана із вирішенням проблем забезпечення безпеки туризму. Однак сьогодні така функція не закріплена ні за Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, до компетенції якого належить регулювання галузі туризму, ні за Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Євген Самарцев, колишній голова Ради з питань туризму і курортів, зауважує: «На жаль, у котре склалась ситуація, коли орган державної влади у сфері туризму і курортів, який повинен координувати зусилля держави у найрізноманітніших галузях – від транспорту і культури до медицини і соціального розвитку села, формувати систему ефективної співпраці з регіонами, містами і бізнесом, фактично позиціонується як один із структурних підрозділів галузевого міністерства». Ми підтримуємо висловлену ним точку зору щодо згрупування розпорошених повноважень у сфері туризму в межах діючого Міністерства культури України, діяльність якого слід спрямувати насамперед на координування роботи всіх центральних органів виконавчої влади, пов'язаних із вирішенням проблем

забезпечення безпеки туризму. Такі зміни не потребують додаткового фінансування з державного бюджету. Передача повноважень у сфері туризму до Міністерства культури України кореспондується з положеннями міжнародних нормативно-правових актів та не суперечить подальшій оптимізації системи органів виконавчої влади.

На місцевому рівні, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про туризм», виконавчі органи місцевого самоврядування в межах їх повноважень: розробляють проекти місцевих програм розвитку туризму і подають їх для затвердження відповідним місцевим радам; вживають заходів щодо виконання місцевих програм розвитку туризму; залучають на договірних засадах підприємства, установи і організації, розташовані на відповідній території, до розв'язання проблем розвитку місцевого туризму та підтримки туристичних ресурсів; організують проведення інвентаризації туристичних ресурсів місцевого значення; сприяють охороні і збереженню туристичних ресурсів; залучають місцеве населення до туристичної діяльності; сприяють розвитку на відповідній території різних видів туризму. Здійснення державної туристської політики на регіональному та місцевому рівнях забезпечується діяльністю управлінь з питань туризму обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

Повноваження місцевих органів державної виконавчої влади в галузі туризму визначаються положеннями про них, які затверджуються місцевими органами державної виконавчої влади за погодженням із центральним органом державної виконавчої влади в галузі туризму і складаються відповідно до вимог наказу Міністерства інфраструктури України від 26 листопада 2012 р. №709 «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положення про структурні підрозділи з питань інфраструктури та туризму місцевих державних адміністрацій». Аналіз положень про управління з питань туризму обласних адміністрацій, а також відділів культури і туризму місцевих органів державної виконавчої влади вказує на

спрямованість їх насамперед на створення сприятливих умов для розвитку внутрішнього і міжнародного туризму, туристичної та курортно-рекреаційної індустрії, для провадження екскурсійної діяльності і розбудови матеріально-технічної бази туристичної сфери. Причому під створенням сприятливих умов розуміється, перш за все, збільшення надходжень до міського бюджету, забезпечення зростання потенціалу туристичних підприємств та обсягів реалізації туристичного продукту на зовнішньому і внутрішньому ринку, створення сприятливих умов для залучення інвестицій та інших коштів до туристичної сфери міста тощо, а не забезпечення належних умов безпеки туристів, захисту їх прав та законних інтересів. У багатьох положеннях питання безпеки туристів зводяться до декларативного твердження про необхідність забезпечення безпеки туристів. Окрім того, дослідження діяльності місцевих органів виконавчої влади у сфері безпеки туризму свідчить про різновідомче підпорядкування Управлінь державних адміністрацій центральним органам виконавчої влади, що спричинено розгалуженістю утворення їх структурних підрозділів. Так, Управління інфраструктури та туризму Полтавської ОДА підпорядковується Міністерству інфраструктури, Департамент культури, туризму та культурної спадщини Кіровоградської ОДА підпорядковується Міністерству культури України тощо. Усе це призводить до різновекторного формування державної політики у сфері безпеки туризму.

Одним із інструментів реалізації регіональної рекреаційно-туристичної політики, який за сучасних умов дає змогу сконцентрувати фінансові, матеріально-технічні, трудові й інші ресурси, скерувати потенціал підприємств, установ, організацій на вирішення пріоритетних завдань, спрямованих на покращання стану санаторно-курортного господарства, туризму і відпочинку та створення належних умов для забезпечення якісного зростання рівня туристичних послуг, є регіональні програми розвитку рекреації і туризму.

Аналіз цих програм, а також планів заходів, розроблених на їх виконання, вказує на формальний підхід до висвітлення в них питань із забезпечення безпеки туристів. Як правило, зміст цієї роботи полягає у проведенні циклу лекцій з безпеки туризму в школах та інших навчальних закладах області; забезпеченні безпеки туристів під час проведення масових заходів; створенні в області відповідної матеріально-технічної бази аварійно-рятувальних служб з метою забезпечення безпеки туристів під час активного туристичного сезону; підвищення кваліфікації працівників аварійно-рятувальних підрозділів, контрольно-рятувальних служб шляхом проведення практичних семінарів та змагань. В окремих планах заходів, наприклад, у Програмі розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2011–2013 рр. передбачався лише один пункт: забезпечення безпеки туристів в основних місцях масового перебування туристів та забезпечення надання допомоги туристам у випадку надзвичайної ситуації. Однак у багатьох програмах заходи щодо забезпечення безпеки туристів взагалі відсутні.

З огляду на викладене, доцільно в положеннях про управління з питань туризму, а також у регіональних програмах розвитку туризму визначати завдання, функції і повноваження місцевих органів державної виконавчої влади щодо забезпечення безпеки туризму з урахуванням особливостей певного регіону.

Слід також вказати на відсутність програм забезпечення захисту та безпеки туристів, які повинні розробляти органи місцевого самоврядування.

Аналіз інтернет-ресурсів засвідчує, що така програма на 2008–2012 рр. була розроблена управлінням культури і туризму Сумської облдержадміністрації спільно з управлінням Міністерства внутрішніх справ України в Сумській області. Наразі в межах заходів, розроблених на виконання Програми розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2011–2015 рр., існує підпрограма «Безпека туристів»].

Отже, з метою уніфікації змісту регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів та організації контролю за їх виконанням пропонуємо розробити Методичні рекомендації щодо складання регіональних програм.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про туризм», суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі – суб'єкти туристичної діяльності), є:

– туристичні оператори (далі – туроператори) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність;

– туристичні агенти (далі – турагенти) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг;

- суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг.

Відповідно до цього ж Закону, з метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов'язані: інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо); створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо; забезпечувати

спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо); забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем; забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги; забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих; оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавати відомості про зниклих осіб (ст. 13). Саме на них покладається завдання з розробки конкретних заходів щодо забезпечення безпеки туристів, екскурсантів, які беруть участь у туристичних подорожах, походах, запобігання травматизму та нещасним випадкам, а також відповідальність за їх виконання. З цією метою вони розробляють правила поведінки туристів у різних країнах, місцевостях (горах, лісах), під час різних небезпечних ситуацій, наприклад, Правила безпеки при пересуванні в горах, Правила поведінки туристів на природі, Все для туриста: правила поведінки в Німеччині, Все для туриста: правила поведінки в ОАЕ, Все для туриста: правила поведінки в Єгипті, Правила поведінки туристів у карпатських лісах і заповідниках тощо. Аналіз діяльності суб'єктів туристичної діяльності дає підстави погодитися із твердженням про те, що практично все, що сьогодні відбувається в туризмі, робиться силами самого бізнесу, владою міст і регіонів, міжнародними організаціями – у доволі тісній співпраці. Як приклад варто назвати загальноукраїнську програму співпраці Асоціації міст України, УСПП і Ради з питань туризму та курортів – «Національна туристична ініціатива». Вона саме і передбачає концентрацію зусиль органів місцевого самоврядування і професійного сектора для розвитку туризму на базовому рівні.

Отже, дослідження питання про систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні дозволяє дійти таких висновків:

1. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні складається з Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також суб'єктів туристичної діяльності.

2. Запропоновано визначати завдання, функції і повноваження місцевих органів державної виконавчої влади щодо забезпечення безпеки туризму з урахуванням особливостей певного регіону в положеннях про управління з питань туризму, а також у регіональних програмах розвитку туризму. Ця пропозиція обумовлена відсутністю на сьогодні в регіональних та обласних програмах напрямів забезпечення захисту та безпеки туристів, які повинні розроблятися місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. З метою уніфікації змісту регіональних програм забезпечення захисту і безпеки туристів та організації контролю за їх виконанням пропонуємо розробити Методичні рекомендації щодо складання регіональних програм.

2.2. Форми та методи адміністративно-правового регулювання в сфері безпеки туризму в Україні

З метою реалізації державної політики у сфері туризму в Україні, а також виконання своїх безпосередніх функцій, органи публічної влади застосовують сукупність адміністративно-правових форм і методів

спрямованих, зокрема, на забезпечення безпеки туризму. Таким чином, правильному підбору форм і методів регулювання у цій сфері сприятиме визначення понять і змісту зазначених правових категорій.

Наукове поняття адміністративно-правових методів досить добре вироблене та досліджене представниками галузі адміністративного права. Наприклад, В. Б. Авер'янов та Д. М. Лук'янець під ними розуміють сукупність певних загальних і специфічних способів, що використовуються законодавцем для забезпечення регулюючої дії норм адміністративного права. На думку С. М. Алфьорова, С. В. Ващенко та А. П. Купіна адміністративно-правовий метод – це сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини. Метод адміністративно-правового регулювання відрізняється від інших методів владним, імперативним характером. Практичне значення цього методу, як і предмета адміністративно-правового регулювання, полягає в тому, що з їх допомогою здійснюється розмежування різних правових галузей.

Ю. П. Битяк погоджується з такими позиціями і доповнює, що адміністративно-правовими методами є способи та прийоми безпосереднього й цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і відповідній формі на підпорядковані їм органи та громадян. Автор підкреслює, що методи виявляються у формах управління, через взаємодію суб'єктів і об'єктів управління, зв'язки, що між ними склалися. У них відбиваються воля держави, повноваження юридично-владного характеру, що належать виконавчим органам. Тому методи управління юридично оформлені, закріплені адміністративно-правовими нормами.

Адміністративне право характеризується своєрідним методом правового регулювання – імперативним, поряд з яким при регулювання

публічно сервісних взаємовідносин набув поширення диспозитивний метод. Відтак загальними рисами зазначених вище методів адміністративно-правового регулювання слід вважати те, що вони реалізуються шляхом:

- використання приписів – покладення обов'язку здійснити відповідні дії в умовах, що передбачені адміністративно-правовою нормою;
- встановлення заборон – покладення на суб'єкта правових відносин прямих обов'язків утримуватися від вчинення за умов, передбачених нормою, тих чи інших дій або утримуватися від них на свій розсуд;
- надання дозволів – використовуючи правові дозволи, громадяни та інші приватні особи мають змогу найповніше користуватися наданими їм правами, ефективніше захищати їх у разі порушення.

За допомогою адміністративно-правових методів суб'єкт виконавчої влади здійснює управлінський вплив на об'єкт шляхом використання адміністративно-правових форм управління. В адміністративному праві загально визнано, що метод і форма управління є взаємопов'язаними сторонами процесу управління. Саме у відповідній формі метод управління реально виконує роль способу управлінського впливу. Форма ж управління дає життя методам, а через них – і функціям управління.

Серед вчених-адміністративістів домінують відповідні підходи щодо адміністративно-правових форм. Так, О. М. Бандурка вважає, що форма адміністративного права – це зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту за конкретних умов, тобто та чи інша управлінська дія, що має зовнішній вияв; Ю. П. Битяк – зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюються органами виконавчої влади для реалізації поставлених перед ними завдань; В. К. Колпаков – зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюють органи виконавчої влади для реалізації поставлених перед ними завдань; Т. О. Коломоєць – волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу, посадової особи, здійснене у межах режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети, – вираження у зовнішньому

вигляді конкретних дій суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюються у процесі їх діяльності й спрямованості на реалізацію адміністративних функцій.

З урахуванням зазначених вище позицій адміністративно-правова форма – це зовнішнє вираження однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій публічної адміністрації, здійснене у межах режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети – публічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. Поєднуючи імперативний і диспозитивний методи управління у сфері забезпечення безпеки туристичної діяльності (покладення обов'язку здійснити відповідні нормативно закріплені дії або ж відмовитися від їх вчинення суб'єктами туристичної діяльності, а також надання останнім публічною адміністрацією дозволів на здійснення відповідних дій), форми адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні реалізуються у вигляді стандартизації, сертифікації та ліцензування у туристичній діяльності.

Загальноприйнятим є те, що стандартизація – це діяльність, спрямована на досягнення та встановлення прогресивних норм і вимог шляхом створення нормативно-технічної документації на виробництво та застосування різних видів продукції, а також надання послуг. Інакше кажучи, стандартизація передбачає узгодження об'єкта стандартизації з вимогами, встановленими до об'єктів подібного роду. Цей процес поширюється не тільки на матеріальні, а й на нематеріальні об'єкти, зокрема, на туристичні й готельні послуги.

Законом України «Про стандартизацію» закріплено, що стандартизація – це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та

послуг їх функціонального призначення, усунення бар'єрів у торгівлі і сприяння науково технічному співробітництву. Державна система стандартизації у сфері туристичної діяльності, відповідно до ст. 18 Закону України «Про туризм», спрямована на:

- захист інтересів споживачів і держави з питань безпеки туризму, життя і здоров'я громадян, охорони майна та довкілля;

- класифікацію туристичних ресурсів України, забезпечення їх охорони, встановлення гранично допустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля;

- підвищення якості товарів, робіт, послуг відповідно до потреб споживачів;

- забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій;

- взаємозамінність та сумісність товарів, робіт, послуг, їх уніфікацію;

- створення нормативної бази функціонування систем стандартизації і сертифікації товарів, робіт, послуг.

Стандартизація має кілька рівнів з урахуванням локалізації застосування:

- а) міжнародна стандартизація – стандартизація, що проводиться на міжнародному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів усіх країн;

- б) регіональна стандартизація – стандартизація, що проводиться на відповідному регіональному рівні та участь у якій відкрита для відповідних органів країн певного географічного або економічного простору;

- в) національна стандартизація – стандартизація, що проводиться на рівні однієї країни.

Основний зміст стандартизації полягає у встановленні відповідності окремих видів діяльності органів публічної влади, фізичних і юридичних осіб

тощо до загальноприйнятих стандартів – документів, розроблених на основі консенсусу та затверджених уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких має у певних випадках рекомендаційний характер.

Державні стандарти України (офіційна аббревіатура – ДСТУ) містять обов'язкові та рекомендовані вимоги. До перших належать, зокрема, вимоги, що забезпечують безпеку продукції для життя, здоров'я і майна громадян, її сумісність і взаємозамінність, охорону навколишнього природного середовища і вимоги до методів випробувань цих показників.

Обов'язкові вимоги державних стандартів підлягають безумовному виконанню органами державної виконавчої влади, всіма підприємствами, їх об'єднаннями, установами, організаціями та громадянами-суб'єктами підприємницької діяльності, на діяльність яких поширюється дія стандартів.

Опосередковано питань забезпечення безпеки туризму стосуються міждержавні стандарти в СНД (ГОСТ), прийняті Міждержавною радою зі стандартизації, метрології і сертифікації. Зокрема, ГОСТом 28681.1-95 «Проектування туристичних послуг» визначається процедура проектування туристичних послуг, через розробку узгодженого переліку проектної документації.

ГОСТ 28681.2-95 «Загальні вимоги до туристично-екскурсійного обслуговування» визначає вимоги до якості туристичних послуг, які надають туристичні підприємства.

ГОСТ 28681.4-95 «Класифікація готелів» встановлює класифікацію готелів (мотелів) різних організаційно-правових форм із кількістю номерів не менше 10. Класифікація не розповсюджується на будинки і приміщення, які здаються в оренду для проживання. Стандарт придатний для використання з метою сертифікації готелів (мотелів).

Єдиним спеціальним міждержавним стандартом у сфері забезпечення безпеки туризму є ГОСТ 28681.3-95 «Вимоги щодо забезпечення безпеки туристів і екскурсантів». Цим стандартом установлені вимоги до туристичних і екскурсійних послуг, які забезпечують безпеку життя і здоров'я туристів та екскурсантів, методи їх контролю і мета обов'язкової сертифікації туристичних послуг. Він призначений для підприємств усіх організаційно-правових форм і громадян-підприємців, котрі надають туристичні послуги населенню].

Разом із тим, завдання стандартизації – надати підприємствам туристичної сфери можливість не тільки забезпечувати потрібний клієнтові рівень обслуговування та безпеки, а й відтворювати його в бажаних масштабах із застосуванням міжнародних стандартів ІСО серії 9000:2000. Останні розроблені для того, щоб допомогти, зокрема, готельним і туристичним підприємствам, забезпечити функціонування ефективних систем менеджменту якості та безпеки відповідно до комплексу стандартів:

- стандарти ІСО 9000 – описують основні положення систем менеджменту якості та безпеки, які є об'єктом застосування цих стандартів;

- стандарти ІСО 9001 – містять вимоги до систем менеджменту якості та безпеки для тих випадків, коли організації необхідно продемонструвати свою здатність надавати продукцію, яка відповідає вимогам споживачів і чинним обов'язковим вимогам;

- стандарти ІСО 9004 – містять рекомендації щодо результативності й ефективності системи менеджменту якості та безпеки;

- стандарти ІСО 9011 – містять методичні вказівки з перевірки системи менеджменту якості та безпеки, а також охорони навколишнього середовища.

Отже, стандартизація як одна із форм адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні – це діяльність уповноважених органів державної влади, що полягає у нормативному закріпленні положень

(стандартів) для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань туристичної діяльності з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у сфері забезпечення безпеки туризму, результатом якої є підвищення ступеня відповідності туристичної продукції, а також супутніх процесів та послуг її функціональному призначенню. Ці положення стосуються, насамперед: загальних вимог щодо забезпечення безпеки туристів (екскурсантів) у ході туристично-екскурсійного обслуговування; видів та джерел небезпеки і ризиків у сфері туризму; способів зниження ризиків при здійсненні подорожей; вимог до побудови та експлуатації туристично-екскурсійної інфраструктури; вимог до туристичних організацій по забезпеченню безпеки туристів (екскурсантів); категоризації суб'єктів, які забезпечують безпеку туристів (екскурсантів); способів особистої безпеки туристів (екскурсантів) тощо.

Щодо сертифікації, то, це процедура, яка підтверджує відповідність об'єкта сертифікації, у цьому випадку – безпечність туристичної послуги, нормам і правилам, встановленим державою для таких послуг.

Сертифікації у туризмі підлягають або туристичні послуги, або послуги готелів (як у більшості європейських країн). Процедуру підтвердження відповідності здійснює орган сертифікації – незалежна від споживача й виконавця уповноважена на це організація.

Згідно з чинним вітчизняним законодавством сертифікація – це процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції (сертифікат відповідності), систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу встановленим законодавством вимогам.

У цьому контексті сертифікат відповідності – документ, який підтверджує, що продукція, системи якості, системи управління якістю, системи екологічного управління, персонал відповідає встановленим

вимогам конкретного стандарту чи іншого нормативного документа, визначеного законодавством.

Сертифікація здійснюється з метою: створення умов для діяльності фізичних та юридичних осіб на єдиному товарному ринку країни, а також для участі в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві й міжнародній торгівлі; сприяння споживачам у компетентному виборі продукції; захисту споживача від недобросовісного виробника (продавця, виконавця); контролю безпеки продукції для довкілля, життя, здоров'я та майна споживача; підтвердження показників якості продукції, заявлених виробником.

Сертифікація товарів, робіт, послуг у сфері туристичної діяльності здійснюється з метою:

- запобігання реалізації товарів, робіт, послуг, небезпечних для життя, здоров'я людей, майна і довкілля;
- сприяння споживачам у свідомому виборі товарів, робіт, послуг;
- забезпечення дотримання обов'язкових норм, правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- гармонізації стандартів, норм і правил з міжнародними стандартами, рекомендаціями, нормами і правилами, що стосуються вимог до об'єктів відвідування і туристичних послуг, взаємодії туроператорів, використання обмежених туристичних ресурсів, якості і видів туристичних послуг.

Сертифікація продукції в Україні поділяється на обов'язкову та добровільну.

Обов'язкова сертифікація на відповідність вимогам нормативних документів проводиться виключно в державній системі сертифікації. Йдеться про УкрСЕПРО – українську національну систему сертифікації, роботи в якій визначають 149 органів із сертифікації продукції (робіт, послуг) та 811 випробувальних лабораторій (центрів).

Головним інститутом у системі Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів з розробки науково-методичних та організаційних засад сертифікації продукції, послуг, систем якості є Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики (УкрНДІССІ), який здійснює інформаційне забезпечення підприємств і організацій з питань сертифікації.

Організаційну основу системи сертифікації УкрСЕПРО становлять державні стандарти України: ДСТУ 3410-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Основні положення; ДСТУ 3411-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до органів з сертифікації продукції та порядок їх акредитації; ДСТУ 3412-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Вимоги до випробувальних лабораторій та порядок їх акредитації; ДСТУ 3413-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок проведення сертифікації продукції; ДСТУ 3415-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Реєстр Системи; ДСТУ 3420-96. Система сертифікації УкрСЕПРО.

Вимоги до органів з сертифікації систем якості та порядок їх акредитації; ДСТУ 3498-96. Система сертифікації УкрСЕПРО. Бланки документів. Форма та опис; ДСТУ 3957-2000. Система сертифікації УкрСЕПРО. Порядок обстеження виробництва під час проведення сертифікації продукції та ін.

Обов'язкова сертифікація повинна включати перевірку та випробування продукції для визначення її характеристик і подальший державний технічний нагляд за сертифікованою продукцією. Випробування з метою обов'язкової сертифікації мають проводитися акредитованими випробувальними лабораторіями (центрами) методами, які визначені відповідними нормативними документами, а за відсутності цих документів – методами, що визначаються органом з сертифікації чи органом, що виконує його функції. Результати випробувань, проведених зазначеними лабораторіями (центрами), у подальшому не потребують підтвердження

іншими акредитованими випробувальними лабораторіями. Повторні випробування за визначеними характеристиками цієї продукції не проводяться, крім випадків, коли відповідно до законодавства встановлена недостовірність результатів випробувань.

Під час проведення сертифікації та у разі позитивного рішення органу з сертифікації заявникові видається сертифікат та право маркувати продукцію спеціальним знаком відповідності. Форма, розміри і технічні вимоги до знаку відповідності визначаються державним стандартом. Знак відповідності не може бути застосований, якщо порушено правила його використання. Вичерпний перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, закріплено в Наказі Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики «Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні» від 01.02.2005 №28. Однак, наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30.07.2012 № 876 зі вказаного Переліку виключено розд. 30 «Готельні послуги та послуги харчування, що надаються суб'єктами туристичної діяльності». Отже, сьогодні сертифікація готельних послуг та послуг харчування, що надаються суб'єктами туристичної діяльності, має добровільний характер.

Так, згідно із Порядком встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, призначеним для надання послуг із тимчасового розміщення (проживання), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 № 803, категорії готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення, встановлюються за результатами добровільної сертифікації послуг із тимчасового розміщення стосовно безпеки для життя і здоров'я людей, захисту їх майна та охорони довкілля відповідно до договору між органом із сертифікації та власником або уповноваженою ним особою і оцінювання відповідності готелів вимогам певної категорії.

Сертифікацію та оцінювання готелю здійснюють органи із сертифікації, що призначаються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для виконання у державній системі сертифікації УкрСЕПРО робіт із сертифікації.

Готелям встановлюються такі категорії: «п'ять зірок», «чотири зірки», «три зірки», «дві зірки» та «одна зірка». Інформація про категорію готелю зазначається на фасаді готелю поряд з його назвою. Іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг із тимчасового розміщення (проживання), у тому числі мотелям, пансіонатам, будинкам відпочинку, туристичним базам, кемпінгам, категорія встановлюється за рівнем обслуговування в них (перший, другий, третій, четвертий та п'ятий рівні).

Добровільна сертифікація може проводитися на відповідність продукції вимогам, що не віднесені актами законодавства і нормативними документами до обов'язкових вимог, за ініціативою виробника, продавця, споживача, органів державної виконавчої влади, громадських організацій і окремих громадян на договірних засадах між заявником і органом із сертифікації.

Добровільну сертифікацію мають право проводити підприємства, організації та інші юридичні особи, які взяли на себе функції органу по добровільній сертифікації, а також органи, акредитовані в державній системі сертифікації.

Отже, сертифікація є методом об'єктивного контролю якості та безпечності туристичних продуктів, їх відповідності встановленим вимогам. Наявність сертифікату, виданого компетентним органом, полегшує вироблення та реалізацію туристичних послуг, допомагає споживачам у виборі останніх і служить певною гарантією доброякісності останніх. Водночас обов'язкова сертифікація є також засобом державного контролю безпеки туризму в Україні, тоді як добровільна сертифікація – сприяє підвищенню конкурентоспроможності туристичної продукції.

Таким чином, сертифікація як форма адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні – це процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган державної влади документально засвідчує відповідність туристичної продукції (сертифікат відповідності) вимогам конкретного стандарту щодо забезпечення безпеки туризму чи іншого нормативного документа, визначеного чинним законодавством. Саме тому, стандартизація туристичних послуг органічно поєднана із сертифікацією, оскільки результат її здійснення є джерелом нормативно-правових положень відповідності наданої туристичної продукції встановленим правилам, нормах і вимогам.

З метою створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, захисту навколишнього природного середовища, підвищення рівня туристичного обслуговування здійснюється ліцензування тур операторської діяльності. Пунктом 30 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензування такого виду господарської діяльності визначається обов'язковим.

У загальних рисах ліцензія – це документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов. Тоді як ліцензування – видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Суб'єкт господарювання, який має намір провадити певний вид господарської діяльності, що ліцензується, особисто або через

уповноважений ним орган чи особу звертається до відповідного органу ліцензування із заявою встановленого зразка про видачу ліцензії. Орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у строк не пізніше ніж десять робочих днів з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви, якщо спеціальним законом, яким регулюються відносини у певних сферах господарської діяльності, не передбачений інший строк видачі ліцензії на окремі види діяльності. Повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії або про відмову у видачі ліцензії надсилається (видається) заявникові в письмовій формі протягом трьох робочих днів з дати прийняття відповідного рішення. У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються підстави такої відмови.

Суб'єкт підприємницької діяльності, який отримав ліцензію на туроператорську діяльність, має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України. Туроператор може здійснювати також і турагентську діяльність.

Суб'єкт господарювання не має права у своїй назві використовувати слово «туроператор» без отримання ним ліцензії на здійснення туроператорської діяльності. Окрім того, не може бути видана ліцензія на туроператорську діяльність суб'єкту підприємницької діяльності із назвою, тотожною назві іншого суб'єкта підприємницької діяльності, якому ліцензія видана раніше й інформація про нього внесена до відповідного реєстру.

Відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» п. 4.2.1 підпункту 4.2 пункту 4 Положення про Міністерство інфраструктури України, затвердженого Указом Президента України від 12 травня 2011 р. № 81, Постанови Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування» прийнято спеціалізований нормативно-правовий акт у сфері забезпечення дотримання ліцензування умов при здійсненні туристичної діяльності, зокрема, щодо забезпечення безпеки туризму – Ліцензійні умови

провадження туроператорської діяльності, затверджені наказом Міністерства інфраструктури України 10.07.2013 № 465. Відповідно до останнього суб'єкт туристичної діяльності (ліцензіат) при провадженні туроператорської діяльності повинен дотримуватися таких вимог:

- надавати туристичні послуги в обсягах та в строки, обумовлені умовами договору про туристичне обслуговування;

- виконувати вимоги законодавства України в сфері міграції, а також протидії торгівлі людьми, зокрема, щодо недопущення фактів здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, вербування, переміщення, переховування, передача або утримання людини, вчинені з метою сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян;

- інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);

- відшкодовувати матеріальні й моральні збитки у разі невиконання або неналежного виконання умов договору на туристичне обслуговування;

- укладати з туристом договір про туристичне обслуговування в письмовій формі відповідно до вимог ст. 20 Закону України «Про туризм»;

- забезпечити оформлення трудових відносин з найманими працівниками відповідно до положень трудового законодавства;

- мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити суму, еквівалентну не менш як 20 тис. євро. Розмір фінансового забезпечення туроператора, який надає послуги виключно з внутрішнього та в'їзного туризму, має становити суму, еквівалентну не менш як 10 тис. євро;

- страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками.

Невиконання будь-якої із перерахованих вище вимог є підставою для відмови у видачі ліцензії на провадження туроператорської діяльності, або ж анулювання вже отриманої ліцензії.

Отже, за допомогою адміністративно-правових методів (використання приписів, встановлення заборон, надання дозволів) компетентні органи державної влади здійснюють управлінський вплив на суб'єктів туристичної діяльності, у тому числі щодо забезпечення безпеки туризму в Україні шляхом використання специфічних адміністративно-правових форм управління:

1) стандартизації – діяльність уповноважених органів державної влади, що полягає у нормативному закріпленні положень (стандартів) для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань туристичної діяльності з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у сфері забезпечення безпеки туризму, результатом якої є підвищення ступеня відповідності туристичної продукції, а також супутніх процесів та послуг її функціональному призначенню;

2) сертифікації – процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган державної влади документально засвідчує відповідність туристичної продукції (сертифікат відповідності) вимогам конкретного стандарту щодо забезпечення безпеки туризму чи іншого нормативного документа, визначеного чинним законодавством;

3) ліцензування – видача, переоформлення та анулювання ліцензій суб'єктам туристичної діяльності на провадження туроператорської діяльності; видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

2.3. Міжнародні організації як одна зі складових забезпечення безпеки туризму

Зростання глобальних загроз безпеки вимагає нових підходів до міжнародного співробітництва та партнерства України в сфері забезпечення безпеки туризму, а саме – членства у деяких провідних міжнародних та міжурядових організаціях. Наразі у світі існує більше 70 міжнародних організацій різного профілю і статусу, що опікуються питаннями розвитку міжнародного туризму та забезпеченням його безпеки.

Однією з перших всесвітніх організацій, діяльність якої була спрямована на координацію діяльності держав і національних туристських адміністрацій у галузі туризму та міжнародних подорожей є Організація Об'єднаних Націй, створеної у 1945 р. й діє на основі Статуту ООН. Прийняті ООН резолюції включають питання щодо: спрощення туристських формальностей; правового регулювання положення іноземних туристів; забезпечення безпеки туристів та їх майна; технічного співробітництва в галузі міжнародного туризму.

Крім цього, Всесвітня туристична організація (далі – WTO) представляє інтереси майже 150 країн – дійсних членів; п'ять територій – асоційованих членів, а також понад 400 членів, що приєдналися. Пріоритетними напрямками діяльності WTO є: визначення заходів, необхідних для розв'язання проблем у сфері туризму; професійна підготовка досвідчених фахівців у галузі туризму; вживання практичних заходів для розв'язання екологічних проблем; визначення й узгодження законодавчого порядку регулювання туризму під час виникнення надзвичайних обставин. Засідання, форуми, конференції WTO спрямовані на врегулювання питань, пов'язаних із забезпеченням та захистом прав туристів; підвищення безпеки подорожей; підвищення вимог до безпеки туризму; врегулювання питань з підвищення

туристичних пільг; забезпечення дотримання екологічних норм на туристичних об'єктах тощо.

Аналізуючи адміністративно-деліктне законодавство зарубіжних країн слід зазначити, що в Російській Федерації у сфері туризму та забезпечення його безпеки передбачена адміністративна відповідальність: за надання населенню послуг неналежної якості (ст. 14.4 КоАП РФ), за надання туристичних послуг без встановленої інформації про їх продавця (туроператора) або без застосування контрольно-касових машин (ст. 14.5 КоАП), за обман споживачів (введення в оману щодо якості турпослуги) (ст. 14.7 КоАП), а також за порушення прав споживача на отримання необхідної та достовірної інформації про послугу та включення до договору про реалізацію туристичного продукту умов, які б порушували права споживача (ст. 14.8 КоАП). Як зазначає Є.А. Зоріна, цілями таких норм є захист адміністративно-правовими методами прав і законних інтересів споживачів у сфері торгівлі, виконанні робіт і наданні послуг, зокрема, у сфері надання туристичних послуг та забезпечення безпеки туристів. Необхідно підкреслити, що будь-який продаж товарів, виконання робіт або надання послуг повинні відповідати вимогам безпеки і здійснюватися із дотриманням законодавства про захист прав споживачів.

Адміністративно-деліктне право Республіки Казахстан встановлює відповідальність за порушення законодавства Республіки Казахстан про туристичну діяльність у ст. 158³ Кодексу Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення, згідно з якою відповідальність настає за: ненадання або несвоєчасне надання особами, які здійснюють туристичну діяльність, туристам відомостей про особливості подорожей, небезпеки під час подорожі; не надання чи несвоєчасне надання особами, які здійснюють туристичну діяльність, заінтересованим державним органам та сім'ям туриста інформації про надзвичайні події, які трапилися з туристами під час подорожі. Порівняно з адміністративно-деліктним законодавством України,

основним документом якого є Кодекс України про адміністративні правопорушення, який був прийнятий ще в радянські часи, адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері туризму детально не прописана. Це зумовлює існування проблем, пов'язаних притягненням до адміністративної відповідальності за порушення у туристичній сфері обумовлені численними прорахунками у створенні безпечних умов для туристів, своєчасному ненаданні інформації про небезпеку в країні подальшого перебування тощо. Суттєві розбіжності також стосуються існуючої системи та розміру адміністративних стягнень, які часто не співпадають із законами, де передбачена адміністративна відповідальність за аналогічні правопорушення у сфері туризму. Дослідження цих питань засвідчило, що у ст. 30 Закону України «Про туризм» перераховуються порушення у галузі туризму та визначені відповідні за них санкції.

Разом з тим правова основа застосування відповідальності за порушення у галузі туризму закріплена у Кримінальному кодексі, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Цивільному та Господарському кодексі та інших законах України в частині: недодержання законодавства у сфері ліцензування; провадження господарської діяльності без державної реєстрації; ненаданні громадянам-споживачам необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про товари (роботи, послуги), їх кількість, якість, асортимент, а також про їх виробника (виконавця, продавця). Водночас зазначеними законодавчими актами передбачаються різні санкції за аналогічні порушення у галузі туризму. Так, за порушення умов і порядку ліцензійної діяльності у галузі туризму відповідальність може застосовуватися відповідно до норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про туризм» та Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». При цьому за відповідне діяння КУпАП передбачає штраф, Закону України «Про туризм» – майнову та іншу відповідальність, визначену в договорі

відповідно до чинного законодавства; Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» – анулювання ліцензії. Зазначені суперечності у законодавчих актах створюють суттєві незручності у правозастосуванні та породжують правові колізії. У зв'язку з цим та керуючись досвідом Білорусі, Казахстану пропонуємо у Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачити кілька статей, які б передбачали відповідальність за порушення у галузі туризму. Такими статтями повинні стати: «Порушення законодавства про туристичну діяльність»; «Порушення права на інформацію про надзвичайні ситуації».

З метою розробки системи профілактичних заходів та уникнення факторів, які впливають на безпеку туризму, пропонується, враховуючи досвід США та Німеччини розробити класифікатор факторів ризику і характеру небезпек, типів нещасних випадків за всіма видами туризму; визначити країни світу, які є небезпечними для поїздок та впровадити загальнодержавну інформаційно-пошукову систему «Турист», в якій систематично відображатиметься та оновлюватиметься Міністерством економічного розвитку і торгівлі України вся офіційна інформація з питань правового забезпечення туристичної галузі, надзвичайних обставин, перелік країн світу, небезпечних для поїздок тощо.

Враховуючи досвід Європейського Союзу, необхідно поєднати інтереси державних структур та приватного сектора з відновлення туристичної інфраструктури та залучення інвестицій для цього.

Наступним напрямом розвитку системи безпеки туризму є розробка оновленої редакції державних стандартів у галузі надання туристичних послуг із врахуванням вимог провідних країн світу. До цієї роботи необхідно залучити провідних фахівців різних міністерств, які у своїй діяльності постійно стикаються із: розробкою заходів щодо підвищення безпеки на підприємствах, установах, організаціях; забезпеченням охорони

громадського порядку та громадської безпеки; попередженням та ліквідації надзвичайних ситуацій; узагальненні інформаційно-аналітичних даних тощо.

Керуючись досвідом Всесвітньої туристичної організації, необхідно створити Комітет з якості туристичного обслуговування, до складу якого б увійшли представники з регіональних та місцевих органів публічної влади.

Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Отже, для законодавчого регулювання забезпечення безпеки туризму важливого значення набувають міжнародно-правові акти в галузі туризму, а саме:

- Хартія туризму схвалена резолюцією VI сесії Генеральної асамблеї ВТО 22 вересня 1985 р. Відповідно до ст. IV і V, держави повинні: забезпечувати безпеку туристів та їх майна шляхом здійснення превентивних заходів та заходів захисту; створювати кращі умови доступу до служб охорони здоров'я, а також попередження інфекційних захворювань та нещасних випадків; запобігати будь-якій можливості використання туризму для експлуатації інших з метою проституції; з метою захисту туристів і місцевого населення здійснювати заходи з попередження нелегального використання наркотиків; не допускати будь-яких дискримінаційних заходів відносно туристів; сприяти інформуванню туристів з метою створення умов для розуміння звичаїв місцевого населення в місцях транзиту і тимчасового перебування.

- Кодекс туриста від 01 січня 1982 р., схвалений резолюцією VI сесії Генеральної асамблеї ВТО 22 вересня 1985 р., який є складовою частиною Хартії туризму. Кодексом закріплено права й обов'язки туристів під час відвідування інших країн, зокрема, обов'язок поважати політичний, соціальний, моральний і релігійний уклад і дотримуватися чинних законів і правил, з розумінням ставитися до звичаїв, вірувань і поведінки місцевого населення, виявляти повагу до природного і культурного надбання,

перешкоджати експлуатації інших з метою проституції та утримуватися від торгівлі, провозення і вживання наркотиків чи інших заборонених препаратів.

- Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму від 14 квітня 1989 р., якою закріплені основні принципи міжнародного туризму. Так, принцип VII закріплює положення про те, що безпека й захист туристів, повага їх гідності є неодмінною умовою розвитку туризму. Для цього необхідно, щоб заходи зі спрощення туристських подорожей поєднувалися із заходами щодо забезпечення безпеки й захисту туристів і туристських об'єктів та гідності туристів. З метою забезпечення безпеки туристів необхідно сформувані ефективну політику, спрямовану на забезпечення безпеки та захисту туристів і туристських об'єктів, а також поваги до гідності туристів; мати необхідну документацію та інформацію і забезпечувати доступ до неї у разі загрози для туристських об'єктів; здійснювати згідно з процедурами, передбаченими законодавством кожної окремої країни, юридичні дії щодо захисту туристів, зокрема, й права туристів вимагати ефективного судового захисту в національних судах у разі вчинення дій, що завдають шкоди їм особисто або їх майну, особливо під час таких найбільш небезпечних актів, як тероризм; забезпечувати співпрацю держав під час підготовки програм рекомендованих заходів, якими регулюються питання безпеки. Окремий VIII принцип присвячений такій реальній загрозі туризму як тероризм. Зокрема йдеться про ставлення до терористів як до будь-яких інших кримінальних елементів, їх потрібно переслідувати і карати без застосування до них терміну давності. У висновках Міжпарламентської конференції зазначаються три мети, що можуть бути покладені в основу законодавства про безпеку туризму: захист туристів, захист країни у разі виникнення проблем, пов'язаних із розвитком туризму, зокрема із впливом на навколишнє середовище і збереженням культурної самобутності.

- Глобальний етичний кодекс туриста від 01 жовтня 1999 р., прийнятий Генеральною асамблеєю ВТО в Сантьяго (Чилі), відповідно до ст. 6 якого визначено обов'язки учасників туристського процесу. Так, працівники сфери туризму зобов'язані надавати туристам об'єктивні правдиві відомості про місця призначення і про умови подорожі, прийому і перебування; забезпечувати чіткість положень договорів, що пропонуються їх клієнтам, як щодо характеру, ціни та якості послуг, які вони зобов'язуються надати, так і щодо фінансових зобов'язань у разі одностороннього порушення договірних зобов'язань з їхнього боку; спільно з державними органами дбати про безпеку, запобігання нещасним випадкам, охорону здоров'я та гігієну харчування, а також забезпечувати належні системи страхування, допомоги і компенсації у разі невиконання своїх договірних зобов'язань. Правом і одночасно обов'язком уряду, зокрема, в кризових ситуаціях, є інформування своїх громадян про складні умови і небезпеки, які можуть виникнути під час поїздок за кордон; однак ця інформація не повинна завдавати збитків туристичній індустрії та має бути узгоджена з урядом країни, що приймає туристів. Завданням преси, особливо фахової, та інших засобів масової інформації є забезпечення правдивої та збалансованої інформації про події та ситуації, які можуть вплинути на відвідуваність туристами певних туристичних об'єктів; розробка і застосування нових інформаційних технологій; при цьому преса й інші засоби масової інформації жодним чином не повинні сприяти секс-туризму. Усі ці норми міжнародного законодавства знаходять свій розвиток у вітчизняному законодавстві щодо забезпечення безпеки туризму.

2.4. Адміністративна відповідальність за допущення проступків в сфері безпеки туризму

Адміністративна відповідальність – це окрема складова юридичної відповідальності. Застосування заходів юридичної відповідальності тягне для правопорушника обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру, які він зобов'язаний перетерпіти.

Адміністративна відповідальність може наставати лише у тому випадку, коли це передбачено нормою права, а тому обов'язковою підставою є адміністративний проступок – протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП).

Основні риси адміністративної відповідальності виявляються в тому, що; по-перше застосовується лише за вчинення правопорушення; має зовнішній характер; пов'язана із державним примусом у формах каральних і правовідновлюваних заходах; визначена у нормах права; притягнення правопорушника до відповідальності здійснюється в певному процесуальному порядку; притягнення до відповідальності здійснюється уповноваженими державними органами та посадовими особами; винна у вчиненні правопорушення особа несе певні втрати матеріального та побутового особистісного характеру, які передбачені законом.

Отже, адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що є сукупністю адміністративних правовідносин, що виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень.

Зазначеної позиції дотримується більшість науковців, наприклад, І. О. Галаган, який стверджує, що адміністративна відповідальність – це застосування у встановленому порядку уповноваженими на те органами і посадовими особами адміністративних стягнень, закріплених у санкціях адміністративно-правових норм, до винних у скоєнні адміністративних проступків, що містять державне і суспільне їх засудження, осуд їх особистості та протиправного діяння, що проявляється в негативних для них наслідках, які вони зобов'язані виконати і які мають на меті їх покарання, виправлення і перевиховання, а також охорону суспільних відносин у сфері державного управління.

Адміністративну відповідальність Д.М. Лук'янець характеризує як складову юридичної відповідальності та визначає, що це – відносини, які виникають між органами виконавчої влади і фізичними або юридичними особами з приводу вчинених останніми передбачених законодавством протиправних діянь і полягають у застосуванні до них адміністративних стягнень у визначеному законом порядку.

А.Т. Комзюк, М.М. Тищенко та інші науковці погоджуються, що адміністративна відповідальність – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративні стягнення, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права.

Загальноприйняте визначення та ознаки адміністративної відповідальності повною мірою перейняті у сучасній вітчизняній правовій науці, зокрема, щодо сфери туристичної діяльності. Так, наприклад, Н. О. Бедрак стверджує, що адміністративна відповідальність за правопорушення в туристичній галузі – це застосування до осіб, які вчинили проступки в туристичній сфері, адміністративних санкцій, що тягнуть для цих осіб

обтяжливі наслідки майнового та організаційного характеру і застосовуються спеціально уповноваженими публічними органами та їх посадовими особами, які регулюють туристичну діяльність, на підставах і у порядку, встановленому нормами адміністративного права.

Водночас ознаками адміністративної відповідальності за правопорушення в туристичній галузі є: адміністративна відповідальність за правопорушення в туристичній галузі настає при порушенні адміністративно-правових норм; до адміністративної відповідальності за правопорушення в туристичній галузі притягаються особи, які порушили правила, якими регламентується туристична сфера; суб'єктом, який притягається до адміністративної відповідальності за правопорушення в туристичній галузі, є особа, у якої відсутні стійкі організаційні зв'язки із суб'єктами примусу; мірою адміністративної відповідальності за правопорушення у туристичній сфері, є адміністративні санкції; суб'єктами, що мають право притягати до адміністративної відповідальності за правопорушення в туристичній галузі є спеціально уповноважені публічні органи та їх посадові особи, які регулюють туристичну діяльність.

В.В. Манзюк та Л.Д. Руденко акцентують увагу на тому, що в узагальненому вигляді відповідальність суб'єктів туристичної діяльності можна викласти наступним чином:

а) за галузевою приналежністю: господарсько-правова, цивільно-правова, адміністративно-правова, кримінально-правова;

б) за кількістю суб'єктів та обсягом відповідальності: одноособова туроператора чи турагента, спільна чи солідарна – і туроператора, і турагента;

в) за правовими підставами: передбачена законом та визначена сторонами у агентському чи іншому договорі;

г) залежно від суб'єкта відповідальності: туристичного оператора; туристичного агента; інших суб'єктів підприємницької діяльності, що

надають послуги з тимчасового розміщення, харчування, екскурсійні, розважальні та інші туристичні послуги; гідів-перекладачів, екскурсоводів, спортивних інструкторів, провідників та інших фахівців туристичного супроводу – фізичних осіб, які проводять діяльність, пов'язану із туристичним супроводом.

Отже, із врахуванням вищевикладених дефініцій, на нашу думку, адміністративне правопорушення у сфері безпеки туризму – це протиправна, винна дія чи бездіяльність суб'єктів туристичної діяльності, яка посягає на суспільні відносини щодо забезпечення встановленого порядку провадження туристичної діяльності, захисту майнових та особистих немайнових прав і законних інтересів фізичних осіб, а також прав і законних інтересів органів публічної влади та юридичних осіб у галузі туризму, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Водночас адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на безпеку туризму в Україні – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки у сфері забезпечення охорони життя, здоров'я та збереження майна туристів, а також прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права.

Наразі доцільним є виокремлення із чинних нормативно-правових актів переліку адміністративних правопорушень у сфері безпеки туризму з метою аналізу останніх, а також характеристики процедури притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за їх вчинення. Відповідно до ст. 30 Закону України «Про туризм» порушеннями законодавства в галузі туризму є: здійснення туристичної діяльності без отримання відповідного дозволу або недодержання ліцензійних умов з надання туристичних послуг;

залучення до надання туристичних послуг осіб, які не відповідають встановленим законодавством певним кваліфікаційним вимогам та не мають відповідні дозволи на право здійснення туристичного супроводу; надання туристичних послуг, що підлягають обов'язковій сертифікації, без проведення такої сертифікації в установленому порядку; ненадання, несвоєчасне надання або надання туристові інформації, що не відповідає дійсності; порушення вимог стандартів, норм і правил у галузі туризму; незаконне використання категорії об'єкта туристичної інфраструктури; порушення умов договору між туристом і суб'єктом туристичної діяльності з надання туристичних послуг; невиконання розпоряджень уповноважених органів та осіб про усунення порушень ліцензійних умов; порушення правил щодо охорони чи використання об'єктів туристичної інфраструктури, знищення або пошкодження об'єктів відвідування; створення перешкод уповноваженій на те законом посадовій чи службовій особі у здійсненні контролю за туристичною діяльністю, у проведенні перевірки якості надаваних туристичних послуг або додержанні ліцензійних умов, стандартів, норм і правил щодо здійснення туристичної діяльності; незаконне втручання у здійснення туристичної діяльності; розголошення відомостей, що становлять конфіденційну або іншу охоронювану законом інформацію.

Зазначений перелік не є вичерпним, а, крім того, вони можуть розглядатися правопорушеннями як кримінального, так і адміністративного характеру. Наприклад, до злочинів у сфері туристичної діяльності слід віднести: шахрайство (ст. 190 КК України), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України), самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197¹ КК України), протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК України), ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України), шахрайство з

фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України), незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України), незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК України), розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232 ККУ), порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України), незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298 КК України) та ін.

Таким чином, при кваліфікації складів адміністративних правопорушень у сфері туризму їх необхідно відмежовувати від вищевказаних злочинів.

Адміністративні правопорушення в туристичній галузі можна умовно розділити на дві групи, виходячи з положень ст. 30 Закону України «Про туризм»:

а) основні правопорушення: порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини (ст. 92 КУпАП), порушення правил надання послуг працівниками сфери послуг і громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП), порушення законодавства про захист прав споживачів (ст. 156¹ КУпАП), порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП), недобросовісна конкуренція (ст. 164³ КУпАП), порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (ст. 166⁹ КУпАП), виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст. 168¹ КУпАП), невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації, метрології та сертифікації (ст. 188⁹ КУпАП),

невиконання законних вимог посадових осіб органів охорони культурної спадщини (ст. 188³ КУпАП) та ін.;

б) другорядні правопорушення: порушення правил використання земель (ст. 53 КУпАП), самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 531 КУпАП), порушення правил охорони водних ресурсів (ст. 59 КУпАП), незаконне використання земель державного лісового фонду (ст. 63 КУпАП), засмічення лісів відходами (ст. 73 КУпАП), порушення правил використання об'єктів тваринного світу (ст. 85 КУпАП), порушення законодавства під час планування і забудови територій (ст. 96¹ КУпАП), порушення правил міжнародних польотів (ст. 113 КУпАП), порушення правил користування засобами морського транспорту (ст. 115 КУпАП), порушення правил з охорони порядку і безпеки руху на річковому транспорті і маломірних суднах (ст. 116 КУпАП), порушення правил перевезення пасажирів при наданні послуг з перевезення пасажирів (ст. 121² КУпАП) та ін.

На нашу думку, правопорушення, що посягають на безпеку туризму за своєю суттю, посідають відокремлене місце серед вчинків у цілому в туристичній діяльності, адже об'єктом посягання у цьому випадку виступають суспільні відносини у сфері забезпечення охорони життя, здоров'я та збереження майна туристів, а також прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму.

Отже, до адміністративних правопорушень у сфері безпеки туризму, безпосередньо, що стосується безпеки туристів, у першу чергу, слід віднести:

- порушення законодавства про захист прав споживачів (ст. 156¹ КУпАП),

- порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП) та виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст.168¹ КУпАП). Охарактеризуємо склади вказаних правопорушень, а також ступінь адміністративних стягнень щодо винних осіб.

Основним спеціальним правовим джерелом щодо захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів», у ст. 5 якого вказано, що держава забезпечує споживачам захист їх прав, надає можливість вільного вибору продукції, здобуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання та використання продукції відповідно до їх потреб, і гарантує придбання або одержання продукції іншими законними способами в обсязі, що забезпечує рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я і життєдіяльності.

У зв'язку із цим споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на: захист своїх прав державою; належну якість продукції та обслуговування; безпеку продукції; необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця); відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції, відповідно до закону; звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав; об'єднання в громадські організації споживачів.

За порушення вищевказаних прав споживачів передбачено адміністративну відповідальність у вигляді ст. 156¹ КУпАП. Об'єктом вчинку є суспільні відносини у сфері захисту прав споживачів.

Щодо сфери туристичної діяльності, то об'єктивна сторона правопорушення полягає у відмові туристичних операторів (туристичних агентів, інших суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення, харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг) надання туристам необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про туристичні продукти, їх кількість, якість тощо. Ці дії тягнуть за собою накладення штрафу від одного до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Надання суб'єктами туристичної діяльності недостовірної інформації про туристичні продукти, в разі якщо ця інформація не зашкодила життю, здоров'ю та майну туристам – тягне за собою накладення штрафу від 10 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі бездіяльності суб'єктів туристичної діяльності щодо надання недостовірної інформації про туристичний продукт до відповідності або повторне надання недостовірної інформації про туристичний продукт протягом року з моменту стягнення – тягне за собою накладення штрафу від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отже, суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини суб'єктів туристичної діяльності у формі прямого або непрямого умислу.

Достовірне та повноцінне поінформування туристів про всі аспекти подорожі, місця тимчасового перебування тощо є запорукою їхньої безпеки, забезпечення особистих і майнових прав. Разом з тим, вищевказані вітчизняні адміністративно-правові норми не відповідають сучасним міжнародним реаліям, не охоплюючи всі суспільні відносини в аналізованій сфері, а також не узгоджуються з окремими положеннями ст. 13 Закону України «Про туризм». Зокрема, йдеться про обов'язок суб'єктів туристичної діяльності щодо надання інформації про можливі небезпеки під час туристичної подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів; оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавати відомості про зниклих осіб та ін.

Виходячи з вищевикладеного та з урахуванням попередніх висновків щодо врахування зарубіжного досвіду у сфері правового забезпечення безпеки туризму, пропонуємо КУпАП доповнити ст. 157 «Порушення законодавства про туристичну діяльність» такого змісту: «Ненадання, невчасне або неповне надання туристам з боку суб'єктів туристичної

діяльності інформації про особливості подорожей, безпеки, які можуть виникнути під час здійснення подорожей, визначених у правилах надання туристичних послуг, не здійснення загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки туристів, – тягне за собою накладення штрафу на фізичних осіб-підприємців – від 10 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на юридичних осіб, – від 30 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Надання туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності, без укладення письмового договору на туристичне обслуговування, – тягне за собою накладення штрафу на фізичних осіб-підприємців – від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на юридичних осіб, – від 20 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії (бездіяльність) суб'єктів туристичної діяльності, передбачені частинами першої та другої даної статті, вчиненні повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення – тягне за собою накладення штрафу на фізичних осіб-підприємців – від 30 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на юридичних осіб, – від 100 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Окрім того, доповнити КУпАП ст. 212 «Порушення права на інформацію про надзвичайні ситуації» такого змісту: «Не проведення або невчасне інформування компетентних органів публічної влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавання відомостей про зниклих осіб, – тягне за собою накладення штрафу на фізичних осіб-підприємців – від 10 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на юридичних осіб, – від 30 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії (бездіяльність) суб'єктів туристичної діяльності, передбачені частиною першою цієї статті, вчиненні повторно протягом року після

накладення адміністративного стягнення – тягне за собою накладення штрафу на фізичних осіб-підприємців – від 30 до 80 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на юридичних осіб, – від 100 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Ще одним правопорушенням, яке посягає на безпеку туризму, є порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП). Воно відноситься до вчинків у сфері економіки, що переважно посягають на встановлений порядок провадження господарської діяльності, правила здійснення торговельної діяльності, надання послуг, розрахунки зі споживачами тощо. З цього доходимо висновку, що об'єктом такого адміністративного правопорушення є суспільні відносини у сфері державного регулювання господарської діяльності.

Об'єктивна сторона вчинку, передбаченого ст. 164 КУпАП, виявляється в таких діях: провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону; здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування, а так само без одержання дозволу, іншого документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди); надання суб'єктом господарювання дозвільному органу або адміністратору недостовірної інформації щодо відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства.

Санкція за вказані правопорушення у пунктах а) та б) передбачає накладення штрафу від 20 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знярядь виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення, чи без такої. Водночас за дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме

правопорушення, або пов'язані з отриманням доходу у великих розмірах (сума у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) – тягнуть за собою накладення штрафу від 100 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення.

Надання суб'єктом господарювання дозвільному органу або адміністратору недостовірної інформації щодо відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства карається штрафними санкціями у розмірі від 40 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення характеризується наявністю вини у формі прямого або непрямого умислу. У загальних рисах згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців полягає у засвідченні факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, передбачених цим законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру. Порядок проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців включає, зокрема: перевірку комплектності документів, що подаються державному реєстратору, та повноти відомостей, вказаних у реєстраційній картці; перевірку документів, які подаються державному реєстратору, на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації; внесення відомостей про юридичну особу або фізичну особу – підприємця до Єдиного державного реєстру.

Ліцензія, що засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного у ньому виду господарської діяльності за умови виконання ліцензійних умов, є

обов'язковим для провадження тих видів діяльності, що підлягають ліцензуванню. Сьогодні встановлено близько 50 видів такої діяльності. Як зазначалося раніше, у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» вказано, що ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов.

В окремих випадках суб'єктам туристичної діяльності необхідне отримання різних документів дозвільного характеру – дозвіл, висновок, рішення, погодження, свідоцтво, інший документ, який дозвільний орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання у разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності та/або без наявності якого суб'єкт господарювання не може проваджувати певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності.

Отже, частиною першою ст. 164 КУпАП передбачено адміністративну відповідальність, зокрема, за провадження господарської діяльності без одержання ліцензії на провадження певного виду туристичної діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, а також без одержання дозволу, іншого документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом. Разом з тим, законодавцем обумовлена можливість тимчасового провадження, у тому числі туристичної діяльності, без отримання ліценцій та дозвільних документів у випадках застосування принципу мовчазної згоди.

Під принципом мовчазної згоди розуміють набуття суб'єктом господарювання право на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності без отримання відповідного документа дозвільного характеру, за умови, якщо суб'єктом господарювання або уповноваженою ним особою подано в установленому

порядку заяву та документи в повному обсязі, але у встановлений законом строк документ дозвільного характеру або рішення про відмову у його видачі не видано або не направлено.

Положеннями Постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 №77 «Деякі питання застосування принципу мовчазної згоди» роз'яснено, що в разі ненадання у визначений законом строк суб'єкту господарювання документа дозвільного характеру або рішення про відмову у його видачі суб'єкт господарювання має право провадити певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності без одержання документа дозвільного характеру через 10 робочих днів з дня закінчення строку, встановленого для видачі документа дозвільного характеру або прийняття рішення про відмову в його видачі, на підставі копії опису прийнятих документів з відміткою про дату їх прийняття.

Об'єктом правопорушення, пов'язаного із виконанням робіт, наданням послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст.168¹ КУпАП), є суспільні відносини у сфері стандартизації та захисту прав споживачів. Предметом – роботи та послуги громадянам-споживачам, які не відповідають вимогам стандартів, норм і правил.

Предметом цієї статті є лише такі роботи та послуги, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил.

У цій статті під послугою розуміють діяльність виконавця з надання споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. Робота – діяльність виконавця, результатом якої є виготовлення товару або зміна його властивостей за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб.

Об'єктивна сторона правопорушення полягає у виконанні робіт, наданні послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам

стандартів, норм і правил, передбачених нормами чинного законодавства (закони України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», «Про підтвердження відповідності» «Про стандартизацію», «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про метрологію та метрологічну діяльність», а також інші спеціальні нормативно-правові акти у цій сфері).

Суб'єктивна сторона правопорушення проявляється у винних діях суб'єкта як у формі умислу, так і у формі необережності. За вказані дії передбачено адміністративну відповідальність шляхом накладення штрафу на посадових осіб, громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, від одного до 18 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Проведений аналіз адміністративної відповідальності за правопорушення, що посягають на безпеку туризму в Україні дозволяє дійти таких висновків.

По-перше, адміністративне правопорушення у сфері безпеки туризму – це протиправна, винна дія чи бездіяльність суб'єктів туристичної діяльності, що посягає на суспільні відносини щодо забезпечення охорони життя, здоров'я та збереження майна туристів, а також прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

По-друге, адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на безпеку туризму в Україні – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки у сфері забезпечення охорони життя, здоров'я та збереження майна туристів, а також прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права.

По-третє, адміністративні правопорушення в туристичній галузі можна умовно поділити на дві групи, виходячи з положень ст. 30 Закону України «Про туризм»:

а) основні правопорушення: ст.ст. 92 «Порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини», 155 «Порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю», 156¹ «Порушення законодавства про захист прав споживачів», 164 «Порушення порядку провадження господарської діяльності», 164³ «Недобросовісна конкуренція», 166⁹ «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», 168¹ «Виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил», 188⁹ «Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації, метрології та сертифікації», 188³ «Невиконання законних вимог посадових осіб органів охорони культурної спадщини» КУПАП та ін.;

б) другорядні правопорушення: ст.ст. 53 «Порушення правил використання земель», 531 «Самовільне зайняття земельної ділянки», 59 «Порушення правил охорони водних ресурсів», 63 «Незаконне використання земель державного лісового фонду», 73 «Засмічення лісів відходами», 85 «Порушення правил використання об'єктів тваринного світу», 113 «Порушення правил міжнародних польотів» КУПАП та ін.

По-четверте, правопорушення, що посягають на безпеку туризму за своєю суттю, посідають відокремлене місце серед проступків у цілому в туристичній діяльності, оскільки об'єктом посягання у цьому випадку виступають суспільні відносини у сфері забезпечення охорони життя, здоров'я та збереження майна туристів, а також прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму.

По-п'яте, вітчизняні адміністративно-правові норми щодо забезпечення безпеки туризму не повною мірою відповідають сучасним міжнародним реаліям, не охоплюючи всі суспільні відносини в аналізованій сфері, а також не узгоджуються з окремими положеннями ст. 13 Закону України «Про туризм».

Отже, з метою врегулювання цієї правової прогалини, нагальним є доповнення КУПАП ст. 157 «Порушення законодавства про туристичну діяльність» та ст. 212 «Порушення права на інформацію про надзвичайні ситуації».

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть органи, що регулювали туристичну діяльність за радянської доби.
2. Перелічте ліцензійні умови туроператорської діяльності.
3. Назвіть вимоги, які повинен дотримуватися ліцензіат, при здійсненні туроператорської діяльності.
4. Назвіть розмір фінансової забезпеченості туроператорської діяльності.
5. Коли прийнято Кодекс туриста.
6. Основні принципи міжнародного туризму.
7. Основні риси адміністративної діяльності, назвіть їх.
8. Яким законодавчим актом встановлюється обов'язковість ліцензування туроператорської діяльності.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТІВ

3.1. Поняття та склад особистої безпеки туристів

Громадяни вступають у правовідносини з державою насамперед з приводу створення для них необхідних умов, пов'язаних з організацією комфортних і безпечних подорожей, захистом прав і законних інтересів громадян у сфері туризму, а також забезпечення їх особистої безпеки.

Тому особиста безпека розглядається як елемент правового статусу громадянина. У цьому сенсі особиста безпека являє собою врегульоване нормами адміністративного права стан захищеності прав, свобод і законних інтересів особистості від факторів і умов, що створюються адміністративними правопорушеннями, шкідливими природними, техногенними та соціальними явищами дійсності.

Під особистою безпекою також розуміють забезпечується діяльністю держави і суспільства соціальне благо, що представляє можливість індивіду безперешкодно користуватися своїми життям, здоров'ям і фізичною свободою (далі також - об'єкти особистої безпеки). Дане соціальне благо, в першу чергу, передбачає стан захищеності об'єктів особистої безпеки від протиправних посягань.

Існує думка, що особиста безпека включає в себе захищеність наступних інтересів: вітальні (фізіологічна життя), фізичні (стан фізичного здоров'я і свобода переміщення), психічні (стан психічного здоров'я), духовні (стан духовного здоров'я), генетичні (збереження генотипу), репродуктивні (можливість продовження роду, збереження дітородних функцій), інтелектуальні (можливість розвитку інтелектуальної, розумової, творчої діяльності). «Право на особисту безпеку» передбачає обов'язок уповноважених органів публічної влади захищати життя і здоров'я, честь і

гідність, фізичну свободу громадянина від протиправних посягань з боку будь-яких осіб. У той же час свою безпеку людина може захищати і сама. Тому припустимо включення в зміст особистої безпеки права на самозахист і необхідну оборону.

Дійсно, в реальному житті людина сама, керуючись інстинктом самозбереження і здоровим глуздом, постійно дбає про свою безпеку. Багато в чому саме від нього залежить те, наскільки безпечним буде його існування. Проте, держава поклала на себе обов'язок створювати умови безпечного існування громадянина. Реалізуючи цей обов'язок, держава прагне звести до мінімуму посягання на особисту безпеку, а якщо вони вже здійснюються, то швидко прореагувати на них.

Особиста безпека індивіда може бути забезпечена лише за умови гарантування окремих елементів його особистої недоторканності. «Особиста недоторканність» розглядається як стан людини, при якому забезпечуються його фізична захищеність, індивідуальна свобода, психіка і моральність від неприпустимого зовнішнього впливу. Об'єктами особистої недоторканності є фізичний стан людини, до якого відносяться: життя, здоров'я, тілесна цілісність (фізична недоторканність); можливість розташовувати собою і на свій розсуд визначати місце перебування і рід занять (недоторканність індивідуальної свободи, або вольова недоторканність); психіка, честь, гідність, свобода совісті і віросповідання та інші духовні цінності (духовна недоторканність).

Термін «особиста безпека» використовується в сфері туризму в широкому і вузькому сенсах. У широкому значенні категорія «особиста безпека» включає в себе стан захищеності всіх учасників суспільних відносин в сфері туризму від внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці: туристів, власників (господар) об'єктів туристичної індустрії та їх працівників, місцевого населення, посадових осіб, що реалізують окремі функції і повноваження в галузі державного (регіонального) управління туризмом.

У вузькому сенсі термін «особиста безпека» використовується в Законі України «Про туризм». Тут «особиста безпека» означає безпеку життя і здоров'я туристів, а також екскурсантів. Турист (екскурсант) має право на забезпечення особистої безпеки, своїх споживчих прав і збереження свого майна, безперешкодне отримання невідкладної медичної допомоги, а також зобов'язаний дотримуватися під час подорожі правил особистої безпеки.

Як бачимо, до об'єктів забезпечення особистої безпеки відносяться, в першу чергу, такі життєво важливі нематеріальні блага туристів, як життя, здоров'я і відповідні їм особисті немайнові права («право на життя», «право на здоров'я», «право на особисту недоторканність»). Разом з тим, очевидно, що в реальності коло таких об'єктів ширше. Так, деякі додаткові об'єкти особистої безпеки туристів отримали нормативне закріплення в стандарті безпеки туристів. Згідно із Законом України «Про туризм» безпеку туристів (екскурсантів) при здійсненні подорожі крім життя, здоров'я і майна туриста поширюється на його особисту недоторканність, включаючи фізичний (тілесний) і психічний (моральний) стан, а також приватне життя.

До категорії особистої безпеки туристів і екскурсантів тісно примикає термін «збереження майна туристів (екскурсантів)». До такого майна можуть ставитися особисті кошти туристів, в тому числі передані туристським організаціям в рахунок оплати послуг за договорами, предмети особистого вжитку, туристського спорядження та інвентарю, сувенірна продукція, дорогоцінні речі та інші предмети, які використовуються і (або) придбані туристом (екскурсантом) під час подорожі. Положення законодавства України про туристську діяльність, норми міжнародного права встановлюють спеціальні вимоги до туристських організацій у сфері забезпечення захисту персональних даних туристів, а також іншої конфіденційної інформації.

З урахуванням вищесказаного особисту безпеку туриста можна визначити як стан захищеності туриста або окремих об'єктів його особистої

безпеки від загроз безпеки, що дозволяє туристові вільно і безперешкодно реалізовувати право на відпочинок, свободу пересування та інші права під час здійснення подорожей.

Відомо, що організовані туристи володіють також правовим статусом споживача. У цьому значенні особиста безпека туриста є станом відсутності неприпустимого ризику, пов'язаного з заподіянням (або виникненням загрози заподіяння) шкоди туристу або окремими об'єктами його особистої безпеки в результаті недоліків послуг, що надаються.

Видається, що право туристів на особисту безпеку в рамках його правового статусу становить єдність наступних елементів:

- Право на безпеку послуги, в тому числі на необхідну і достовірну інформацію про виконавця послуги і процес її надання;
- Право на особисту недоторканність, недоторканість приватного і сімейного життя туриста, захист його честі, гідності та доброго імені в процесі організації і здійснення подорожі;
- Право на надання захисту і заступництва України за межами її території, в тому числі на отримання допомоги в поверненні в Україну, якщо український турист виявився на території іноземної держави без засобів до існування;
- Право на безперешкодний доступ до засобів зв'язку, кваліфікованої медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги в країні (місці) тимчасового перебування;
- Право на звернення до органів державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, судові органи за захистом свого порушеного права на особисту безпеку;
- Право на самозахист своїх прав і законних інтересів, порушених дією загроз безпеки або наслідками їх прояви;

- Право на відшкодування виниклих збитків та матеріальної шкоди, компенсацію моральної шкоди в разі порушення його прав і законних інтересів у сфері безпеки туризму.

Державно-правовий вплив на суспільні відносини в області особистої безпеки туризму здійснюється з використанням наступних методів і форм:

1) державний захист прав і законних інтересів туристів як в Україні, так і за межами її території;

2) регламентація свободи пересування громадян (паспортно-візовий режим, режим перетину державного кордону, реєстраційний і міграційний облік, пересування по територіях зі спеціальним режимом їх відвідування);

3) медичні вимоги, державне санітарно-епідеміологічне нормування, інші вимоги та правила, пов'язані із забезпеченням санітарно-епідеміологічного добробуту населення;

4) валютне регулювання, в тому числі порядок обміну, купівлі-продажу іноземної валюти, дорожніх та інших чеків, емісії банківських карт на території України і за її межами, операцій з відкриття рахунків в іноземних банках за межами території України, переведення на них валютних коштів, а також здійснення валютних операцій з ними;

5) митне регулювання, включаючи митне декларування багажу, транспортних засобів, валютних цінностей, валюти України при переміщенні їх туристами через державний кордон України та інших держав;

6) регулювання вивезення культурних цінностей за межі території України, ввезення культурних цінностей на територію України, а також оформлення документів для отримання дозволів на їх вивезення (ввезення);

7) забезпечення особистої безпеки на транспорті (огляд пасажирів цивільних повітряних та інших суден, а також їх ручної поклажі та багажу), а також на інших об'єктах туристичної індустрії і при відвідуванні туристських ресурсів;

8) інформаційне забезпечення особистої безпеки туристів та ін.

Зазначені методи і форми державно-правового впливу, як правило, носять комплексний характер і покликані забезпечувати не тільки особисту безпеку індивідуальних суб'єктів (туристів), а й інтереси національної безпеки в цілому.

Особливості забезпечення безпеки туристів під час здійснення подорожей в сфері виїзного туризму визначаються ДСТУ 28681.3-95 «Туристсько-екскурсійне обслуговування. Вимоги з забезпечення безпеки туристів та екскурсантів». Українські туристи, що виїжджають за кордон, мають правовий статус, пов'язаний з їх приналежністю до громадянства України.

Громадяни України мають дотримуватися встановленого порядку виїзду з України та в'їзду в Україну, в тому числі мати дійсні документи, що засвідчують особу громадянина України за межами території України (Закон України «Про державний кордон України», Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» і ін.), Дотримуватися рекомендацій Уряду України про небажаність в'їзду на територію іноземної держави, де виникли обставини, що серйозно ускладнюють прийняття заходів по захисту громадян України і надання їм заступництва з боку України.

Конституційна свобода пересування, що включає в себе право на вільний виїзд за межі України і безперешкодне повернення в Україну, є найважливішою складовою права туриста на особисту безпеку.

Разом з тим останнім часом набула поширення практика встановлення тимчасових обмежень на виїзд з України туристів, що мають невиконані вимоги (зобов'язання). Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» при невиконанні боржником у встановлений термін без поважних причин вимог, що містяться у виконавчому документі, виданому на підставі судового акта або що є судовим актом, судовий пристав-

виконавець має право за заявою стягувача або власною ініціативою винести постанову про тимчасове обмеження на виїзд боржника з України.

З метою захисту прав громадян на свободу пересування українське законодавство встановлює, що кожен громадянин має право на отримання від компетентних державних органів повідомлення про обмеження права на виїзд за межі території України, в якому зазначаються підстава та термін обмеження, дата і реєстраційний номер рішення про обмеження, повне найменування та юридична адреса організації, яка прийняла на себе відповідальність за обмеження права даного громадянина на виїзд з України (порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України).

Особливості адміністративних правовідносин, пов'язаних з виїздом за межі території України неповнолітніх туристів, їх організованих груп визначаються відповідно до Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України». Дані особливості полягають в тому, що разом з документом, що посвідчує особу, на прикордонному контролі в встановлених випадках пред'являється нотаріально оформлена згода на виїзд неповнолітнього громадянина України за межі її території. Дане положення є втіленням загально визнаних принципів охорони прав і законних інтересів дітей, пріоритетності їх інтересів; забезпечення державою особливого захисту; наявності диференційованого підходу в законодавчому забезпеченні прав і свобод неповнолітніх, в першу чергу в сфері захисту від найбільш небезпечних зазіхань.

Конституція України визначає, що Україна гарантує своїм громадянам захист і заступництво за її межами. Дипломатичні представництва і консульські установи України зобов'язані забезпечувати заходи щодо захисту громадян України та надавати їм заступництво в порядку, визначеному законодавством України і міжнародними договорами України.

Закон України «Про Консульський статут України» регламентує здійснення консульських дій щодо громадян України, які перебувають під

арештом, ув'язнених, взятих під варту, затриманих або зниклих без вести за межами території України.

Важливі норми для українських туристів містяться в статтях Закону України «Про Консульський статут України». Йдеться про широко поширені випадки втрати туристом документа, що посвідчує особу громадянина України за межами України, або в разі знаходження туриста в державі перебування в умовах дії загрози безпеки його життю і здоров'ю і без засобів до існування. Норми цього Закону деталізуються в постанові Уряду України, які опинилися на території іноземної держави без засобів до існування».

Право туристів на особисту безпеку забезпечується також шляхом евакуації туристів в разі надзвичайної ситуації. Евакуація здійснюється в разі виникнення обставин, при яких створюється реальна загроза особистій безпеці туристів в країні тимчасового перебування, а також у разі неможливості виконання, невиконання або неналежного виконання туроператором своїх зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту перед туристом.

Особливості адміністративно-правового статусу іноземних туристів і осіб без громадянства в Україні визначаються Законом України «Про статус іноземців, в'їзд і виїзд з України», іншими державними законами і підзаконними актами.

Іноземний громадянин - це фізична особа, яка не є громадянином України і має докази наявності громадянства (підданства) іноземної держави. Особа без громадянства - фізична особа, яка не є громадянином України і не має доказів наявності громадянства (підданства) іноземної держави.

Іноземні туристи можуть в'їжджати до України і виїжджати з України при наявності візи за дійсними документами, що засвідчують їх особу та визнаними Україною в цієї якості, якщо інше не передбачено Законом України «Про статус іноземців, в'їзд і виїзд з України», міжнародними

договорами України або указами Президента України (наприклад, пасажери круїзних суден, міжнародних пасажирських поромів та ін.).

Іноземні туристи для в'їзду на територію України, як правило, отримують звичайні туристичні в'їзні візи. Звичайна туристична віза видається на термін до одного місяця за наявності у іноземного громадянина належним чином оформленого договору на надання послуг з туристського обслуговування і підтвердження прийому організацією, що здійснює туристичну діяльність.

Підстави, за якими в'їзд в Україну іноземному громадянину може бути не дозволено або забороняється, вказані в Законі. Іноземним громадянам може бути обмежений не тільки в'їзд в Україну, а й виїзд з неї.

Відповідно до цього Закону іноземець при в'їзді в Україну зобов'язаний отримати і заповнити міграційну карту. Міграційна карта підлягає здачі (поверненню) в пункті пропуску через державний кордон України при виїзді іноземного громадянина з України.

Іноземні громадяни, які в'їхали на територію України, підлягають реєстрації протягом трьох робочих днів з дня прибуття в Україну. Реєстрація дітей, які не досягли віку вісімнадцяти років і в'їхали в Україну спільно з батьками або з одним з них, проводиться одночасно з реєстрацією батьків (одного з батьків). Даний порядок не поширюється на громадян України, які зобов'язані зареєструватися протягом 90 днів.

Іноземні туристи реєструються, як правило, в готелях. Адміністрація готелю чи іншої організації, яка надає готельні послуги, зобов'язана в день прибуття іноземного громадянина направляти до територіального органу виконавчої влади, що відає питаннями внутрішніх справ, інформацію про дату приїзду і термін перебування іноземного громадянина в даній організації, а в день його вибуття - про дату виїзду для передачі зазначеної інформації в центральний банк даних іноземних громадян, які тимчасово перебувають і проживають (як тимчасово, так і постійно) в Україні.

Реєстрації не підлягають іноземні громадяни, які в'їхали в Україну на строк не більше трьох днів, за винятком тих, які проживають в готелях (Закон України «Про статус іноземців, в'їзд і виїзд з України»). Дане положення поширюється на учасників іноземних круїзів, які в'їжджають на територію України в безвізовому порядку, терміном до 72 годин.

Згідно Закону «Про статус іноземців, в'їзд і виїзд з України» іноземні громадяни мають право на свободу пересування в особистих або ділових цілях у межах України, за винятком відвідування територій, організацій та об'єктів, для в'їзду на які відповідно до державних законів потрібен спеціальний дозвіл. Перелік територій, організацій та об'єктів, для в'їзду на які іноземним громадянам потрібен спеціальний дозвіл, затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку територій, організацій та об'єктів, для в'їзду на які іноземним громадянам потрібен спеціальний дозвіл».

Одним з елементів права іноземних туристів на особисту безпеку є право на медичну допомогу. Право на медичну допомогу іноземних громадян, які проживають і перебувають на території України, встановлюється законодавством України і відповідними міжнародними договорами України. Порядок надання медичної допомоги іноземним громадянам визначається Урядом України.

Функцією забезпечення безпеки перебування іноземних громадян на території України наділені органи внутрішніх справ. Варто зауважити, що в Україні «туристська поліція» як самостійний правоохоронний орган не існує. Разом з тим в ряді територіальних підрозділів поліції служать співробітники, в посадові обов'язки яких входять профілактика, розслідування та припинення злочинів та правопорушень відносно іноземних туристів.

В основі адміністративно-правового статусу людини і громадянина в галузі безпеки туризму лежить право на особисту безпеку, яке, з одного боку, покликане створити громадянину умови для вільної та безперешкодної

реалізації його прав у сфері туризму, а з іншого боку, є надійною гарантією захисту його життя, здоров'я і майна від загроз безпеки, в тому числі від неприпустимого ризику, пов'язаного з заподіянням шкоди в результаті недоліків надання громадянину послуг індустрією туризму.

3.2. Особливості забезпечення особистої безпеки туристів при наданні деяких видів послуг індустрії туризму

Забезпечення особистої безпеки туристів при наданні послуг туроператорів і турагентів

Предметом діяльності туроператорів і турагентів є формування (організація), просування і реалізація (надання) туристам комплексної послуги - туристського продукту, яка включає в себе послуги з перевезення і розміщення, яку вони додають до загальної ціни (незалежно від включення в загальну ціну вартості екскурсійного обслуговування і (або) інших послуг) за договором про реалізацію туристського продукту. Закордонним аналогом туристського продукту, в залежності від цілей подорожі і видів його учасників, є комплексні («пакетні») подорожі (package travel), комплексні тури (package tour), організовані відпустки (package holiday) (Директива Ради 90/314 / ЄЕС від 13.06.1990 року «Про комплексні тури, комплексні подорожі і комплексний відпочинок» (ОJ 1990 L 158/59), а також Пропозиції до Директиви Європейського парламенту і Раді Європи «Про комплексні тури і сприяння в укладанні договорів в сфері туризму», що доповнює Регулювання (ЄС) № 2006/2004, Директиву 2011/83 / ЄС і припиняє дію Директиви 90/314 / ЄЕС).

Вирушаючи у подорож, турист «довіряє» своє життя, здоров'я і майно суб'єктам туристичної індустрії, які покликані зробити відпочинок туриста, не тільки захоплюючим і корисним, а й комфортним і безпечним. Придбання

туристом туристичного продукту - це інвестування не тільки грошей, але і вільного часу, яке в разі невдалої подорожі не можна повернути «назад». Іншою особливістю індустрії туризму є спосіб оплати туристського продукту. Як виняток із загального правила - «товар - гроші», широко поширеною практикою тут виступає попередня оплата майбутньої подорожі. Відповідно, турист платить за те (майбутній відпочинок), що з певною часткою ймовірності може і не відбутися, в тому числі і з не залежних від учасників договору про реалізацію туристського продукту обставин.

У цих умовах є принципово важливим є прийняття спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення якості і безпеки туристичного продукту, в тому числі гарантія належного збереження грошових коштів, переданих туристом туроператору (турагенту) в рахунок оплати послуг за договором про реалізацію туристського продукту.

Туристський продукт формується туроператором на його розсуд, виходячи з кон'юнктури туристського ринку, або за завданням туриста, іншого замовника туристського продукту. Відповідно до Закону «Про туристську діяльність» формування туристського продукту передбачає укладання туроператором договорів з третіми особами, що надають окремі послуги, що входять в туристичний продукт (готелі, перевізники, екскурсиводи (гіди) та інші) і їх виконання по відношенню до туристів.

Українське законодавство визначає, що туроператор забезпечує надання туристам всіх послуг, що входять до туристичного продукту, самостійно або із залученням третіх осіб, на яких туроператором покладається виконання частини або всіх його зобов'язань перед туристами та (або) іншими замовниками і несе юридичну відповідальність перед туристом за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту (в тому числі за ненадання або неналежне надання туристам послуг, що входять до туристичного продукту, незалежно від того, ким повинні були надаватися або надавалися ці послуги).

Організатори подорожей, а також інші суб'єкти туристичної індустрії забезпечують особисту безпеку туристів в рамках цивільно-правових зобов'язань (договірних і позадоговірних). У той же час, відповідно до Закону «Про туристську діяльність» на права туриста на особисту безпеку кореспондуються не тільки обов'язок осіб, які здійснюють туристичну діяльність, в наданні адекватних гарантій забезпечення безпеки туристів, але також і обов'язок самих туристів дотримуватися під час подорожі правил особистої безпеки.

Стандарт безпеки туристів встановлює вимоги до туристських організацій (туроператорів) щодо забезпечення безпеки туристів (екскурсантів), які повинні дотримуватися при формуванні і реалізації туристичного продукту. До них, зокрема, відносяться:

- Проведення аналізу можливих ризиків і вжиття заходів для зниження можливих ризиків до прийняттого рівня;
- Створення необхідних умов для забезпечення особистої безпеки туристів (екскурсантів), збереження їх майна, безперешкодного отримання невідкладної медичної та правової допомоги;
- Своєчасне надання туристам необхідної, достовірної та повної інформації про туристський продукт, що забезпечує можливість його правильного вибору і безпеку на туристському маршруті;
- Забезпечення надання послуг інструкторів-провідників, якщо організовані подорожі (екскурсії) пов'язані з проходженням туристами (екскурсантами) маршрутів, що становлять підвищену небезпеку для життя, здоров'я в гірській і важкодоступній місцевості (спелеологічні, водні та ін. об'єкти);
- Негайне інформування Міністерства, органів місцевого самоврядування, спеціалізовані служб МНС, рятувальних служб та зацікавлених осіб про надзвичайні події на маршрутах або під час проведення екскурсій на території України і за її межами;

- Надання туристам (екскурсантам) гарантії оплати медичної допомоги, якщо законодавством країни (місця) тимчасового перебування встановлені вимоги таких гарантій, можливості додаткового добровільного страхування життя, здоров'я, майна і ризиків туристів при наявності загрози безпеки;
- Організація евакуації постраждалого туриста (екскурсанта) з місця події і з країни (місця) тимчасового перебування;
- Призупинення подорожі, екскурсії в разі виникнення ризику надзвичайної події (ситуації);
- Проведення для туристів (екскурсантів) необхідних інструктажів з безпеки з урахуванням специфіки виду туристичної подорожі (маршруту) або екскурсії;
- Надання туристам (екскурсантам) інформації про реальну можливість порятунку, евакуації і надання на маршруті кваліфікованої медичної допомоги, схемах оповіщення і комунікаційну історію, про атестацію маршрутів, про місця дислокації пошуково- (аварійно-) рятувальної служб МНС України.

Відповідно до Правил надання послуг з реалізації туристичного продукту виконавець несе відповідальність:

- За неналежну інформацію про туристські продукти і виконавця, в тому числі за заподіяння шкоди життю, здоров'ю та майну споживача внаслідок ненадання йому повної і достовірної інформації;
- За реалізацію туристського продукту, що містить в собі недоліки, в тому числі за порушення вимог до якості і безпеки туристичного продукту;
- За порушення термінів надання послуг та інших умов договору про реалізацію туристського продукту;
- За включення в договір про реалізацію туристського продукту умов, які ущемляють права споживача в порівнянні з умовами, встановленими

державними законами, цими Правилами та іншими нормативно-правовими актами України;

- За заподіяння шкоди життю і здоров'ю споживача, а також його майну внаслідок недоліків туристичного продукту.

Туроператор відповідає перед туристами або іншими замовниками за дії (бездіяльність) третіх осіб, якщо державними законами та іншими нормативними правовими актами України не встановлено, що відповідальність перед туристами несе третя особа (безпосередній виконавець). Дана норма дублює положення статей ЦК, допускаючи виключення із загального правила про відповідальність туроператора перед туристами або іншими замовниками за дії (бездіяльність) третіх осіб.

Такі винятки містяться в законодавстві про захист прав споживачів (майнова відповідальність продавця, виробника і виконавця товарів (робіт, послуг) за шкоду життю і здоров'ю споживача, заподіяну в результаті недоліків товару (роботи і послуги), в транспортному законодавстві про солідарну відповідальність перевізника і фактичного перевізника, статті I-IV Конвенції, додаткової до Варшавської конвенції, для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, здійснюваних особою, яка не є перевізником за договором (Укладена в м. Гвадалахарі 18.09.1961) (про відповідальність договірної і фактичної перевізника), а також в законодавстві про туристську діяльність, що визначає взаємну відповідальність туроператора і турагента, а також відповідальність кожної зі сторін перед туристом і (або) іншим замовником за неподання або подання недостовірної інформації про туристський продукт, за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту).

Для з'ясування характеру юридичної відповідальності туроператора розглянемо зміст таких термінів як «неможливість виконання, невиконання або неналежне виконання туроператором зобов'язань за договором про

реалізацію туристського продукту», «недолік», «суттєвий недолік туристського продукту» і ін.

Під неможливістю виконання туроператором своїх зобов'язань перед туристом розуміється як фактична, так і юридична неможливість виконання зобов'язань з будь-яких причин, які спричиняють настання цивільно-правової відповідальності туроператора за порушення договору про реалізацію туристського продукту (за винятком випадків настання обставин нездоланної сили). Невиконання туроператором зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту - це ненадання споживачеві жодної з послуг, що входять до туристичного продукту. Під неналежним виконанням договірних зобов'язань туроператором і (або) його контрагентами слід розуміти:

а) неналежне інформування споживача про туристський продукт і виконавця, в тому числі ненадання споживачеві повної та достовірної інформації про туристський продукт і виконавця;

б) реалізацію туристського продукту, що містить в собі недоліки, включаючи надання споживачеві послуг, які не відповідають властивостям і характеристикам туристського продукту, зазначених в договорі;

в) порушення термінів початку і закінчення надання послуг, проміжних термінів, а також прострочення призначених туристом нових термінів надання послуг у випадках, коли туроператор порушив терміни надання послуг;

г) наявність у туристичному продукті недоліків, в тому числі порушень вимог до якості і безпеки туристичного продукту;

д) включення в договір умов, що ущемляють права туриста як споживача в порівнянні з правилами, встановленими державними законами і підзаконними актами.

Недолік туристського продукту - це порушення вимог до якості туристичного продукту, невідповідність туристського продукту обов'язковим вимогам, передбачених законом або у встановленому ним порядку, умов

договору, цілям, для яких туристичний продукт такого роду зазвичай використовується, або цілям, про які туроператор (турагент) був поставлений до відома туристом при укладенні цього договору.

Істотний недолік туристського продукту - істотне порушення вимог до якості і безпеки туристичного продукту, неусувний недолік або недолік, який не може бути усунутий без невідповідних витрат або витрат часу, або виявляється неодноразово, або проявляється знову після його усунення, або інші подібні недоліки.

Істотне порушення туроператором вимог до якості і безпеки туристського продукту - порушення умов договору і (або) інших обов'язкових вимог до реалізованого туристського продукту, в результаті якого при звичайних умовах використання туристського продукту заподіюється шкода життю і здоров'ю, а також майну туриста або виникає реальна загроза заподіяння такої шкоди.

У зв'язку з процесом, що йде активно формування в нашій країні інформаційного суспільства все більшого значення при підготовці, організації та здійсненні подорожі набуває його належне інформаційне забезпечення.

Різні інформаційні зобов'язання в області особистої безпеки носять як публічно-правовий, так і приватноправовий характер і покликані сприяти забезпеченню ефективного захисту прав і законних інтересів туристів під час проведення подорожей.

Ключові інформаційні права туристів передбачені Законом про захист прав споживачів, Законом про туристську діяльність, Правилами надання послуг з реалізації туристичного продукту та іншими нормативними актами .

Звісно, що всі інформаційні зобов'язання учасників відносин в сфері особистої безпеки туристів можна згрупувати за чотирма напрямками:

1) обов'язкова інформація про виконавця, його контрагентів і працівників, що беруть участь в наданні і (або) організації надання послуг споживачеві (організованому туристу);

2) обов'язкова інформація про споживача і супроводжуваних (супроводжуючих) осіб, включаючи відомості про їх індивідуальні фізичні, психічні і інші особливості (властивості про стан особистості туриста або супроводжуваних ним осіб), які мають істотне значення для організації і здійснення подорожі;

3) обов'язкова інформація про послугу, що надається (загальна ціна турпродукту; правила і умови ефективного і безпечного використання турпродукту, відповідність послуги встановленим вимогам і стандартам; обов'язок виконавця інформувати споживача про обставини, які залежать від споживача і впливають на якість і безпеку послуги та ін.);

4) обов'язкова інформація про країну (місце) тимчасового перебування, традиції і звичаї місцевого населення, наявність загроз безпеки і ризику під час проведення подорожей, туристські формальності, консульські установи, про туристську поліцію та ін.

Необхідно відзначити, що вся інформація в сфері безпеки туризму може бути також класифікована за суб'єктами її надання (отримання), за джерелами (природі) походження інформації, за способом доведення інформації до зацікавлених осіб, характеру такої інформації, часу її надання, за ступенем актуальності, обов'язковості її надання (використання) і т.д.

«Право споживача (туриста) на інформацію» передбачає, що він має право вимагати від суб'єкта туристичної індустрії надання необхідної та достовірної інформації:

- Про виконавця, режим його роботи і реалізованих ним послугах, а також отримати зазначену інформацію в наочній і доступній формі, в тому числі з каталогів, довідників, описів туристського продукту, а також іншими способами, що не суперечать законодавству України, на

українській мові, а додатково, на розсуд виконавця на англійській мові і рідних мовах національностей України;

- Про правила і умови ефективного і безпечного використання туристичного продукту, в тому числі про обставини, які можуть вплинути на якість наданої послуги або спричинити за собою неможливість її завершення в строк;
- Про небезпеки, з якими споживач може зустрітися при здійсненні подорожі;
- Про необхідність проходити профілактику відповідно до міжнародних медичних вимог, якщо споживач передбачає здійснити подорож в країну (місце) тимчасового перебування, в якій він може піддатися підвищеному ризику інфекційних захворювань;
- Про можливі ризики та їх наслідки для життя і здоров'я споживача в разі, якщо споживач передбачає здійснити подорож, пов'язані з проходженням маршрутів, що становлять підвищену небезпеку для його життя і здоров'я (гірська і труднопрохідна місцевість, спелеологічні та водні об'єкти, заняття екстремальними видами туризму і спорту та інші);
- Про розмір фінансового забезпечення, номер, дату і терміни дії договору страхування відповідальності туроператора або банківської гарантії, найменування, адресу (місце знаходження) та поштову адресу організації, що надала фінансове забезпечення;
- Про споживчі властивості туристичного продукту - про програму перебування, маршрут і про умови подорожі, включаючи інформацію про засоби розміщення, про умови проживання (місце знаходження засобу розміщення, його категорії) і харчування, послуги з перевезення туриста в країні (місці) тимчасового перебування, про наявність екскурсовода (гіда), гіда-перекладача, інструктора-провідника, а також про додаткові послуги;

- Про місце знаходження, поштові адреси і номери контактних телефонів органів державної влади України, дипломатичних представництв та консульських установ України, що знаходяться в країні (місці) тимчасового перебування, в які турист (екскурсант) може звернутися в разі виникнення в країні (місці) тимчасового перебування надзвичайних ситуацій чи інших обставин, що загрожують безпеці його життя і здоров'я, а також у випадках виникнення небезпеки заподіяння шкоди майну туриста (екскурсанта);
- Про адресу (місце перебування) і номері контактного телефону в країні (місці) тимчасового перебування керівника групи неповнолітніх туристів (екскурсантів) у разі, якщо туристичний продукт включає в себе організований виїзд групи неповнолітніх туристів (екскурсантів) без супроводу батьків, усиновителів, опікунів або піклувальників.

Турист також має право вимагати відшкодування збитків, завданих необґрунтованим ухиленням від укладення договору, а якщо договір укладено, в розумний термін відмовитися від його виконання і вимагати повернення сплаченої за договором суми та відшкодування інших збитків, якщо туристу не надано можливості негайно одержати при укладанні договору інформацію про послуги. Крім того, туристу відшкодовується шкода, яку заподіяно його життю, здоров'ю та майну внаслідок ненадання йому повної і достовірної інформації про послугу.

Основними принципами, якими повинні керуватися органи публічної влади, виконавці послуг в сфері туризму при наданні такої інформації, на наш погляд, є: актуальність, своєчасність, повнота, оперативність, доступність, наочність, достовірність, збалансованість і обґрунтованість. Також необхідно виходити з припущення про відсутність у споживача спеціальних знань про властивості та характеристики послуг, що надаються.

Обов'язки в сфері інформаційного забезпечення безпеки покладаються як на осіб, які здійснюють туристичну діяльність (туроператорів, турагентів)

та інших суб'єктів туристичної індустрії, так і на органи публічної влади (Міністерство з туризму і спорту, МЗС України, Держспоживнагляд, Укргідромет і ін.).

Як вже зазначалося вище, комфортне і безпечне пересування передбачає дотримання туристом вимог, пов'язаних з його належною підготовкою до подорожі. Зокрема, туристи зобов'язані проходити профілактику відповідно до міжнародних медичних вимог, якщо передбачається подорож в країну (місце) тимчасового перебування, в якій туристи можуть піддатися підвищеному ризику інфекційних захворювань. Крім того, потенційний турист самостійно планує подорож, в тому числі приймає рішення:

- Про формування медичної аптечки першої допомоги на період подорожі;
- Про оформлення адекватного поліса страхування медичних і медико-транспортних витрат, викликаних настанням нещасного випадку або виникненням раптового захворювання в країні тимчасового перебування (далі також - страхування туристів, що виїжджають за кордон);
- Про своєчасне оформлення необхідних медичних висновків, рекомендацій, довідок, рецептів і т.д., які необхідно мати з собою в подорожі;
- Про фіксацію будь-яких захворювань, які з'явилися у туриста після закінчення подорожі, а також про облік усіх подорожей, скоєних протягом року.

Відповідно до Закону про туристську діяльність туристу повинна бути забезпечена можливість безперешкодного отримання невідкладної медичної допомоги в країні (місці) тимчасового перебування. Основний гарантією такої допомоги є страхування туристів, що виїжджають за кордон. В Україні

воно з'явилося на початку 90-х років ХХ століття, коли став активно розвиватися виїзний туризм.

Страховання туристів, що виїжджають за кордон, є обов'язковим. Разом з тим, на осіб, які здійснюють туристичну діяльність, покладається обов'язок надати туристам гарантії оплати їм медичної допомоги в країні тимчасового перебування, якщо відповідно до законодавства цієї країни встановлено вимоги обов'язкового надання таких гарантій. Умови страхування туристів, що виїжджають за кордон, повинні передбачати оплату медичної допомоги туристам і відшкодування їх витрат при настанні страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування.

Правозастосовна практика здійснення страхування туристів, що виїжджають за кордон, йде по шляху віднесення даного виду страхування не до особистого, а до майнового страхування, в основі якого лежать фінансові ризики туристів.

Допомога по страхових випадках громадянам України, які перебувають на території іноземної держави, виявляється дипломатичним представництвом чи консульською установою України.

Українське законодавство також встановлює обов'язок туроператорів, турагентів, а також організацій, що здійснюють екскурсійне обслуговування, користуватися послугами інструкторів-провідників, якщо організовані ними подорожі пов'язані з проходженням туристами (екскурсантами) маршрутів, що становлять підвищену небезпеку для життя і здоров'я туристів (екскурсантів). Обов'язки виконавця туристських послуг (туроператор, турагент) при формуванні та реалізації маршрутів підвищеної небезпеки визначені в Стандарті безпеки туристів.

Незважаючи на те що в змісті Закону про туристську діяльність ми не знаходимо визначення поняття «маршрут підвищеної небезпеки», проте з його змісту випливає, що під таким туристичним маршрутом слід розуміти будь-який туристський маршрут, який передбачає відвідування і (або)

використання туристських ресурсів (компонентів природного середовища, природних та природно-антропогенних об'єктів), які в силу своїх об'єктивних властивостей і (або) стану створюють підвищену ймовірність заподіяння шкоди життю та здоров'ю туристів.

До маршрутів підвищеної небезпеки слід віднести, наприклад, заняття громадянином екстремальними видами туризму (стрибки з парашутом, сплави по гірських річках, скелелазіння, дайвінг і ін.).

Ефективним способом захисту матеріальних благ туриста, а також надійною гарантією збереження грошових коштів, переданих туристом туроператору в рахунок оплати послуг за договором про реалізацію туристського продукту, є фінансове забезпечення зобов'язань туроператора перед туристом.

Говорячи про фінансове забезпечення (фінансові гарантії), ми говоримо про заходи цивільно-правового характеру, які, будучи узгоджені з нормами чинного законодавства, в достатній мірі гарантують виконання основного зобов'язання боржником, спонукаючи його діяти належним чином.

До традиційних видів забезпечення зобов'язань ЦК відносить неустойку, заставу, утримання, поручительство, банківську гарантію і завдаток, а також інші способи, передбачені законом або договором. Деякі фахівці в галузі права до даних видів зараховують також страхування ризику відповідальності за договором.

Державам з розвиненим ринком страхових послуг широко відомо також страхування професійної відповідальності. Разом з тим слід погодитися з авторами, які вважають даний вид страхування в українській системі законодавства різновидом страхування ризику відповідальності за договором.

Найбільш поширеними способами фінансового забезпечення відповідальності осіб, які здійснюють туристичну діяльність, в державах

континентальної системи права (Німеччина, Австрія, Бельгія, Нідерланди та ін.), є банківська гарантія і страхування цивільної відповідальності.

Ці способи найбільш близькі і нашому правопорядку, докладно регламентовані в ЦК і, відповідно, отримали своє нормативне закріплення в Законі про туристську діяльність. Збереження майна (грошових коштів) туриста покликане забезпечити договір страхування цивільної відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту або банківської гарантії виконання зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту. Законом встановлюється, що фінансове забезпечення вводиться з метою захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Фінансове забезпечення повинні мати всі туроператори, зареєстровані на території України, а також юридичні особи, які реалізують на території України туристський продукт, сформований іноземним туроператором. Фінансове забезпечення не вимагається для:

- Організацій, що здійснюють екскурсійне обслуговування на території України протягом не більше 24 годин поспіль;
- Державних і муніципальних унітарних підприємств, і навіть державних і муніципальних установ, що здійснюють діяльність з організації подорожей в межах території України за встановленими державою цінами з метою вирішення соціальних завдань.

Фінансове забезпечення Закону покликане компенсувати такі витрати туриста або іншого замовника туристського продукту:

- Повернення грошових коштів, внесених в рахунок договору про реалізацію туристського продукту, за послуги, оплачені, але не надані туроператором або третіми особами, на яких туроператором було покладено виконання зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту;

- Виплату грошових коштів, що належать туристу або іншому замовникові в відшкодування реального збитку, що виник внаслідок невиконання або неналежного виконання туроператором зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту, в тому числі грошових коштів, необхідних для компенсації витрат, понесених туристом або іншим замовником в зв'язку з непередбаченим виїздом (евакуацією) з країни (місця) тимчасового перебування (далі - витрати по евакуації).

У Законі про туристську діяльність під видатками по евакуації розуміються не включені в загальну ціну туристичного продукту витрати з перевезення, розміщення, а також інші витрати по евакуації. До складу реального збитку, понесеного туристом в результаті невиконання або неналежного виконання туроператором зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту не включаються витрати, здійснені туристом в країні (місці) тимчасового перебування на власний розсуд і не обумовлені договором про реалізацію туристського продукту.

Підставою для виплати страхового відшкодування за договором страхування відповідальності туроператора або сплати грошової суми з банківською гарантією передбачається: факт встановлення обов'язку туроператора відшкодувати туристу і (або) іншому замовнику реальний збиток, що виник в результаті невиконання або неналежного виконання туроператором зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту, коли це є істотним порушенням умов такого договору.

У випадках невиконання або неналежного виконання туроператором зобов'язань за договором про реалізацію туристського продукту перед туристом і (або) іншим замовником і наявності підстав для виплати страхового відшкодування за договором страхування відповідальності туроператора або сплати грошової суми за банківською гарантією турист або його законний представник має право в межах суми фінансового

забезпечення пред'явити письмову вимогу про виплату страхового відшкодування або про сплату грошової суми безпосередньо організації, яка надала фінансове забезпечення.

Страховик або гарант зобов'язаний задовольнити вимогу туриста про виплату страхового відшкодування за договором страхування відповідальності туроператора або про сплату грошової суми по банківській гарантії не пізніше 30 календарних днів після дня отримання зазначеної вимоги з доданням всіх необхідних документів.

Забезпечення особистої безпеки туристів при наданні готельних послуг

Сучасне українське право не містить уніфікованих легальних визначень поняття «готель» або «засіб розміщення», а використовує їх різноманітні інтерпретації, що містяться в правових актах різної юридичної сили. Все це створює правову невизначеність і перешкоджає однакового тлумачення і застосування правових норм, у тому числі тих, які спрямовані на забезпечення безпеки готелів.

Так, згідно з Державного закону «Про технічний регламент про безпеку будівель і споруд» (далі - Регламент безпеки будівель) готелі являють собою будівлі (приміщення) з постійним перебуванням людей (тобто безперервно протягом більше двох годин).

Відповідно до Закону України «Про права громадян України на свободу пересування, вибір місця перебування і проживання в межах України» готель (санаторій, будинку відпочинку, пансіонат, кемпінг, туристська база) є місцем перебування громадянина, тобто де він проживає тимчасово.

Постанова Уряду України «Про затвердження правил надання готельних послуг в Україні» (далі - Правила надання готельних послуг) під готелем розуміє майновий комплекс (будівля, частина будівлі, обладнання та

інше майно), призначений для надання послуг, а під виконавцем - організацію незалежно від організаційно-правової форми, а також індивідуальних підприємців, що надають послуги споживачам за відплатним договором.

Відповідно до Національного стандарту «Туристські послуги. Засоби розміщення. Загальні вимоги (далі - Стандарт засобів розміщення) засіб розміщення - це помешкання, яке використовується організаціями різних організаційно-правових форм та індивідуальними підприємцями для надання послуг розміщення.

Правила надання готельних послуг характерними ознаками сучасного готелю називають наявність:

- Майнового комплексу, що включає будівлю, частину будівлі, а також обладнання та інше майно, яке облаштовано відповідно до вимог присвоєної готелю категорії;
- Основних послуг (що входять у ціну номера (місця в номері), включаючи зберігання речей постояльца;
- Обов'язкових послуг, що надаються без стягнення додаткової оплати (виклик швидкої допомоги, доставка в номер кореспонденції по її одержанні, побудка до певного часу, користування медичною аптечкою, надання окропу, голок, ниток, одного комплекту посуду і столових приладів);
- Додаткових послуг, що надаються за окрему плату підприємствами громадського харчування, торгівлі, зв'язку, побутового обслуговування та ін., що розміщені в готелі;
- Цілодобового оформлення споживачів, які прибувають в готель і відбувають з нього;
- Єдиного розрахункового часу, подобової або погодинної оплати проживання;

- Обов'язкової інформації в кожному номері (про порядок проживання в готелі, про правила протипожежної безпеки, користування електропобутовими приладами й ін.).

Як бачимо, готельна послуга - це комплексна послуга, що вміщує цілий ряд елементів, які необхідні для реалізації головної мети - надання готельного номера для тимчасового проживання в комфортних і безпечних умовах. В її основі лежать два основних компоненти: а) матеріальна база - технічне оснащення номерів і інфраструктура готелю; б) обслуговування - діяльність персоналу готелю щодо забезпечення користування матеріальною базою, надання основних, обов'язкових і додаткових послуг.

Готельний номер - багатофункціональне приміщення, призначене для відпочинку, сну, роботи гостя. Відповідно до нього пред'являється ряд вимог, які диференціюються залежно від категорії готелю і рівня комфортності номерів.

Готелі, як об'єкти безпеки, мають деякі принципові відмінності від промислових та інших об'єктів тому, що готель зацікавлений у створенні іміджу «відкритого будинку» із забезпеченням режиму «найбільшого сприяння» для максимального числа постояльців і відвідувачів. Не випадково у відповідності ЦК договір на готельне обслуговування визнається публічним договором, а відмова готелю від укладення такого договору при наявності можливості надання споживачеві відповідних послуг не допускається. Тому будь-які заходи, сили і засоби, що використовуються для забезпечення безпеки готелю, не повинні мати страхітливого вигляду, але в той же час вселяти постояльцю почуття особистої безпеки і комфортності.

У сучасному українському праві на регіональному рівні поки немає і нормативного правового акта, який комплексно би регулював правовідносини у сфері забезпечення безпеки готелю. Проте, в деяких нормативних правових актах суб'єктів України не тільки розкриваються загальні питання забезпечення безпеки готелів, але і детально розглядаються

загрози безпеки, а також конкретні заходи, спрямовані на їх запобігання та нейтралізацію. Так, головною стратегічною метою підвищення безпеки готельних підприємств міста Києва є створення і підтримання такого рівня безпеки та антитерористичної захищеності готельних підприємств, яке створювало б сприятливі умови для формування в Києві конкурентоспроможної готельної галузі в якості однієї з провідних, пріоритетних галузей економіки, що забезпечує, з одного боку, попит споживачів (як українських, так і зарубіжних) на задоволення своїх потреб в готельні послуги, а з іншого, значний внесок в соціально-економічний розвиток міста за рахунок збільшення дохідної частини місцевого бюджету, припливу інвестицій, збільшення кількості робочих місць, поліпшення здоров'я населення, зберігання і раціонального використання культурно-історичної та природної спадщини.

Із змісту і змісту норм українського законодавства випливає, що безпека готелю - багатогранна категорія. Вона передбачає певний стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз таких суб'єктів права:

- Постояльців і інших мешканців готелю, включаючи окремі об'єкти їх особистої безпеки (далі - постояльці);
- Ключових та інших працівників готелю, включаючи окремі об'єкти їх особистої безпеки (далі - працівники);
- Юридичних осіб та індивідуальних підприємців, які володіють готелем на праві власності або іншій законній підставі (далі - власники готелів);
- Населення міських або сільських поселень, де розташований майновий комплекс, що належить готелю і який використовується для надання послуг (далі також - місцева населення).

Безпека готелю включає в себе процес (діяльність) щодо забезпечення безпеки готелю, що передбачає розробку і реалізацію комплексу правових, організаційних, технічних, інформаційних та інших заходів забезпечення

безпеки, які реалізуються з використанням наявних готелем сил, засобів і технологій забезпечення безпеки.

За наявністю певних факторів і умов послуги готелю можуть представляти для оточуючих потенційне або реальне джерело небезпеки. Це відбувається в разі, якщо постояльцям заподіюється шкода небезпечними послугами, завдається шкода навколишньому середовищу, коли майновий комплекс готелю використовуються для незаконної діяльності (поширення наркотиків, експлуатації праці неповнолітніх, примусової праці та дискримінації і т.д.).

Тому безпека готелю - це також властивість готельної послуг і процесів її надання бути безпечною для оточуючих, тобто не завдавати шкоди навколишньому середовищу, майну інших фізичних і юридичних осіб, матеріальним і духовним цінностям суспільства і безпеки держави.

Таким чином, готель являє собою комплексний об'єкт безпеки, до складу якого включаються такі елементи:

- Життя, здоров'я, тілесна цілісність (фізична недоторканність), недоторканість приватного життя, персональні дані, коштовні речі, сувенірна продукція, предмети особистого вжитку, а також інші нематеріальні блага і майно постояльців;
- Життя, здоров'я, тілесна цілісність, а також інші нематеріальні блага, майнові та трудові права працівників готелю; приміщення, будівлі, споруди, обладнання, майнові права та нематеріальні блага, що належать власникам готелю, в тому числі інформаційні системи і технології, секретів виробництва, ділова репутація, фірмове найменування, знак обслуговування та інші;
- Життя, здоров'я, тілесна цілісність і майно, а також інші нематеріальні блага і майнові права місцевого населення;
- Об'єкти і компоненти навколишнього середовища;

- Сили, засоби та технології забезпечення безпеки постояльців, працівників готелю, власників готелю, а також місцевого населення, використовуваних для протидії загрозам безпеки, в тому числі для захисту працівників від неприпустимого ризику заподіяння шкоди в результаті впливу небезпечних і шкідливих виробничих факторів.

Загальні вимоги до безпеки сучасних готелів визначаються Стандартом засобів розміщення. Отже, в засобах проживання повинні бути забезпечені безпека життя і здоров'я проживаючих, збереження їх майна. Крім того, кошти розміщення повинні бути розташовані в сприятливих екологічних умовах, а також відповідати вимогам пожежної безпеки.

Безпека послуг засобів розміщення здійснюється за допомогою встановлення спеціальних вимог, а також шляхом реалізації заходів безпеки в сфері:

- Містобудівної діяльності, включаючи встановлення вимог будівельних норм і правил під час проектування і будівництва готелів, вимог до технічної експлуатації будівель, споруд та обладнання готелю (далі також - інженерні вимоги);
- Протипожежної безпеки;
- Санітарно-епідеміологічного добробуту;
- Анти-кримінальної безпеки готелю;
- Збереження майна і багажу постояльців (стаття ЦК);
- Охорони праці працівників готелі, захисту їх від примусової праці і дискримінації, прийняття необхідних заходів щодо недопущення експлуатації місцевого населення;
- Охорони навколишнього середовища від негативного на неї впливу в результаті надання готельних послуг, в тому числі шляхом реалізації ключових принципів концепції сталого розвитку, а також вимог енергоефективності;

- Охорони майнового комплексу та обладнання готелю, забезпечення інформаційної, технічної та іншої безпеки, захисту комерційної таємниці, секретів виробництва і інших майнових прав і нематеріальних благ власників готелю;
- Підвищення рівня культури безпеки, а також кваліфікації персоналу готелю, формування у них навичок, знань і умінь в сфері забезпечення безпеки готелів в повсякденних умовах і в надзвичайних ситуаціях;
- Інші вимоги та заходи безпеки, передбачені законодавством України, національними стандартами і внутрішніми актами готелю.

Державний закон «Про санітарно-епідеміологічне благополуччя населення» встановлює санітарно-епідеміологічні вимоги до житлових приміщень, а також санітарно-епідеміологічні вимоги до експлуатації виробничих, громадських приміщень, будівель, споруд, обладнання і транспорту. Так, житлові приміщення за площею, плануванням, освітленістю, інсоляцією, мікрокліматом, повітрообміну, рівнями шумів, вібрації, іонізуючих та неіонізуючих випромінювань повинні відповідати санітарним правилам з метою забезпечення безпечних і нешкідливих умов проживання незалежно від його терміну. Індивідуальні підприємці та юридичні особи - власники готелів зобов'язані призупинити або припинити свою діяльність або експлуатацію будівель у випадках, якщо при здійсненні зазначеної діяльності, робіт і послуг порушуються санітарні правила.

Постановою Уряду України затверджено «Положення про санітарно-епідеміологічний нормуванні». Основним завданням державного санітарно-епідеміологічного нормування є встановлення санітарно-епідеміологічних вимог, що забезпечують безпеку для здоров'я людини, довкілля.

Нормативними правовими актами, що встановлюють санітарно-епідеміологічні вимоги, є державні санітарно-епідеміологічні правила (санітарні правила, санітарні правила і норми, санітарні норми, гігієнічні нормативи).

Державні санітарно-епідеміологічні правила (далі також - санітарні правила) встановлюють єдині санітарно-епідеміологічні вимоги, в тому числі і до:

- Плануванні і забудові міських і сільських поселень готелями та іншими засобами розміщення;
- Харчових продуктів, що виготовляються на підприємствах громадського харчування, в тому числі у готелях;
- Організації харчування постояльців і туристів;
- Питну воду та питного водопостачання постояльців готелів;
- Атмосферного повітря в приміщеннях готелю;
- Збирання, використання, знешкодження, транспортування, зберігання та захоронення відходів виробництва та споживання готелю;
- Житлових, а також громадських приміщень готелів;
- Організації і проведення санітарно-протиепідемічних (профілактичних) заходів у готелях;
- Порядку здійснення виробничого контролю;
- Заходам, спрямованим на запобігання виникненню і поширенню інфекційних захворювань, масових неінфекційних захворювань (отруєнь), в тому числі застосовуються у відношенні хворих на інфекційні захворювання;
- Організації та проведення гігієнічного виховання і навчання.

Головним санітарним лікарем України затверджені також санітарно-епідеміологічні правила і нормативи «Санітарно-епідеміологічні вимоги до влаштування, утримання та організації режиму роботи заміських стаціонарних закладів відпочинку та оздоровлення дітей. У розвиток даного документа Державна служба з нагляду у сфері захисту прав споживачів і докільля щорічно приймає правові акти, спрямовані на забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей і передбачає заходи особистої безпеки відпочивальників.

Адміністрації готелів та інших засобів розміщення при організації харчування туристів (постояльців) в спеціально обладнаних місцях (їдальнях, ресторанах, кафе, барах та ін.), в тому числі при готуванні їжі і напоїв, їх зберіганні та реалізації населенню, для запобігання виникненню та поширенню інфекційних захворювань і масових неінфекційних захворювань (отруєнь) повинні дотримуватись санітарних правил. Питна вода повинна бути безпечна в епідеміологічному відношенні, нешкідлива за хімічним складом. За відсутності гарантії якості питною води слід забезпечити наявність бутильованої чистої питної води.

Забезпечення безпеки та якості послуг громадського харчування

Загальні питання правового регулювання надання послуг громадського харчування регулюються Правилами надання послуг громадського харчування, затверджених Постановою Уряду України.

Згідно Правил послуги громадського харчування надаються в ресторанах, кафе, барах, їдальнях, закусочних та інших місцях громадського харчування, типи яких, а для ресторанів і барів також їх класи (люкс, вищий, перший) визначаються виконавцем відповідно до державного стандарту.

Виконавець зобов'язаний дотримуватися встановлених в державних стандартах, санітарних, протипожежних правилах, технічних документах, інших правилах і нормативних документах (далі іменуються - нормативні документи) обов'язкових вимог безпеки послуг для життя, здоров'я людей, навколишнього середовища і майна.

Виконавець зобов'язаний у наочній і доступній формі довести до відома споживачів необхідну і достовірну інформацію про послуги, що надаються, що забезпечує можливість їх правильного вибору, в тому числі громадського харчування (калорійності, зміст білків, жирів, вуглеводів, а також вітамінів, макро- і мікроелементів при додаванні їх в процесі

приготування продукції громадського харчування) і складі (в тому числі найменування використаних в процесі виготовлення харчових добавок, біологічно активних добавок, інформація про наявність в продуктах харчування компонентів, отриманих із застосуванням генно-інженерно-модифікованих організмів); позначення нормативних документів, вимогам яких повинні відповідати продукція громадського харчування та послуга, що надається.

Виконавець зобов'язаний надати споживачеві можливість перевірки обсягу (маси) запропонованої йому продукції громадського харчування, а також проводити контроль якості і безпеки послуг, що надаються, включаючи продукцію громадського харчування, відповідно до вимог нормативних документів.

До надання послуг, пов'язаних безпосередньо з процесом виробництва продукції громадського харчування та обслуговуванням споживачів, допускаються працівники, які пройшли спеціальну підготовку, атестацію та періодичні медичні огляди відповідно до обов'язкових вимог нормативних документів.

Особливості забезпечення безпеки громадського харчування на залізничному транспорті визначаються Інструкцією про організацію роботи вагонів-ресторанів (вагонів-кафе) пасажирських поїздів Української залізниці, затвердженої Міністерством транспорту.

Поряд із зазначеними документами слід виділити Санітарно-епідеміологічні правила. Санітарно-епідеміологічні вимоги до організацій громадського харчування, виготовлення та оборотоздатності в них харчових продуктів і продовольчої сировини, затверджені Головним Управлінням України по стандартизації, метрології та сертифікації і Наказом Головного санітарного лікаря України.

Правила розроблені з метою запобігання виникненню та поширенню інфекційних і неінфекційних захворювань (отруєнь) серед населення України

і визначають основні санітарно-гігієнічні норми і вимоги до розміщення, облаштування, планування, санітарно-технічного стану, утримання організацій, умов транспортування, приймання, зберігання, переробки, реалізації продовольчої сировини і харчових продуктів, технологічних процесів виробництва, а також до умов праці, дотримання правил особистої гігієни працівників.

Дотримання санітарних правил є обов'язковим для громадян, індивідуальних підприємців і юридичних осіб.

Санітарні правила поширюються на діючі установи, ти організації громадського харчування, що будують або реконструюють, незалежно від форм власності та відомчої належності, в тому числі при приготуванні їжі і напоїв, їх зберіганні та реалізації населенню.

Правила встановлюють: вимоги до розміщення підприємств громадського харчування, добові норми витрат води на приготування напівфабрикатів, вимоги до умов роботи у виробничих приміщеннях, вимоги до влаштування та утримання приміщень, вимоги до обладнання, інвентарю, посуду і тарі, вимоги до транспортування, прийому і зберігання сировини, харчових продуктів, вимоги до обробки сировини і виробництва продукції, вимоги до роздачі страв і відпуску напівфабрикатів і кулінарних виробів, санітарні вимоги до вироблення кондитерських виробів з кремом, санітарні вимоги до виробництва м'якого морозива, заходи щодо боротьби з комахами і гризунами, санітарні вимоги до особистої гігієни персоналу організації, організацію виробничого контролю, вимоги з дотримання санітарних правил, вимоги до тимчасових організацій громадського харчування швидкого обслуговування.

Правила покладають обов'язки в сфері забезпечення безпеки на керівника організації громадського харчування. Керівник організації забезпечує:

- Наявність на кожному підприємстві санітарних правил;

- Виконання вимог санітарних правил усіма працівниками підприємства;
- Належного санітарного стану нецентралізованих джерел водопостачання та якість води в них;
- Організацію виробничого і лабораторного контролю;
- Необхідні умови для дотримання санітарних норм і правил на всіх етапах приготування і реалізації страв і виробів, що гарантують їх якість і безпеку для здоров'я споживачів;
- Прийом на роботу осіб, які мають допуск за станом здоров'я, які пройшли професійну, гігієнічну підготовку та атестацію;
- Наявність особистих медичних книжок на кожного працівника;
- Своєчасне проходження попередніх при влаштуванні та періодичних медичних обстежень усіма працівниками;
- Організацію курсової гігієнічної підготовки та перепідготовки персоналу за програмою гігієнічного навчання не рідше 1 разу на 2 роки;
- Виконання постанов, розпоряджень органів і установ держсанепіднагляду;
- Наявність санітарного журналу встановленої форми;
- Щоденне ведення необхідної документації (бракеражні журнали, журнали оглядів персоналу на гнійничкові і гострі респіраторні захворювання, журнал контролю якості фритюрних жирів і ін.);
- Умови праці працівників відповідно до чинного законодавства, санітарних правил, гігієнічних нормативів;
- Організацію регулярного централізованої прання і ремонту санітарного та спеціального одягу;
- Справну роботу технологічного, холодильного та іншого обладнання підприємства;

- Наявність достатньої кількості виробничого інвентарю, посуду, миючих, дезінфікуючих засобів та інших предметів матеріально-технічного оснащення;
- Проведення заходів з дезінфекції, дезінсекції та дератизації;
- Наявність аптечок для надання першої медичної допомоги і їх своєчасне поповнення;
- Організацію санітарно-просвітньої роботи з персоналом шляхом проведення семінарів, бесід, лекцій.

Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів, які використовуються для надання послуг громадського харчування, встановлюються Державним законом «Про якість та безпеку харчових продуктів», а також прийнятими відповідно до них Державними законами та іншими правовими актами.

Згідно Закону про безпеку харчових продуктів в обороті можуть перебувати харчові продукти, матеріали і вироби, що відповідають вимогам нормативних документів і пройшли державну реєстрацію в порядку, встановленому Законом про якість та безпеку харчових продуктів.

Не можуть перебувати в обороті харчові продукти, матеріали і вироби, які:

- Не відповідають вимогам нормативних документів;
- Мають явні ознаки недоброякості, що не викликають сумнівів у представників органів, які здійснюють державний нагляд і контроль в галузі забезпечення якості та безпеки харчових продуктів (далі - органи державного нагляду і контролю) при перевірці таких продуктів, матеріалів і виробів;
- Не мають посвідчень якості і безпеки харчових продуктів, матеріалів і виробів, документів виробника, постачальника харчових продуктів, матеріалів і виробів, що підтверджують їх походження, щодо яких відсутня інформація про державну реєстрацію та підтвердження відповідності вимогам нормативних документів (харчові продукти,

матеріали та вироби, що підлягають державній реєстрації та обов'язковому підтвердженню відповідності);

- Не відповідають представленій інформації і щодо яких є обґрунтовані підозри про їх фальсифікацію;
- Не мають встановлених термінів придатності (для харчових продуктів, матеріалів і виробів, щодо яких встановлення термінів придатності є обов'язковим) або терміни придатності яких закінчилися;
- Не мають маркування, що містять відомості, передбачені законом або державним стандартом, або стосовно яких немає такої інформації.

Такі харчові продукти, матеріали і вироби визнаються неякісними і небезпечними і не підлягають реалізації, утилізуються або знищуються.

Якість та безпека харчових продуктів, матеріалів і виробів забезпечуються за допомогою:

- Застосування заходів державного регулювання в галузі забезпечення якості та безпеки харчових продуктів, матеріалів і виробів;
- Проведення громадянами, в тому числі індивідуальними підприємцями, і юридичними особами, які здійснюють діяльність з виготовлення та обігу харчових продуктів, матеріалів і виробів, організаційних, агрохімічних, ветеринарних, технологічних, інженерно-технічних, санітарно-протиепідемічних і фіто-санітарних заходів з виконання вимог нормативних документів до харчових продуктів, матеріалів і виробів, умов їх виготовлення, зберігання, перевезення і реалізації;
- Проведення виробничого контролю за якістю та безпекою харчових продуктів, матеріалів і виробів, умовами їх виготовлення, зберігання, перевезення і реалізації, впровадженням систем управління якістю харчових продуктів, матеріалів і виробів (далі - системи якості);
- Застосування заходів щодо припинення порушень цього Закону, в тому числі вимог нормативних документів, а також заходів цивільно-

правової, адміністративної та кримінальної відповідальності до осіб, винних у скоєнні зазначених порушень.

Складовою частиною забезпечення безпеки харчових продуктів є безпека виробництва і обороту алкогольної і спиртовмісної продукції. Дане питання регламентується Законом України «Про державне регулювання виробництва і обороту етилового спирту, алкогольної і спиртовмісної продукції».

Забезпечення особистої безпеки туристів на транспорті

Транспортна сфера сьогодні, будучи сама по собі джерелом підвищеної небезпеки для оточуючих, в значній мірі піддається впливу різноманітних загроз безпеки: від терористичних актів, до горезвісного «людського фактора». Не випадково, багато держав і світова спільнота в цілому здійснюють серйозні кроки для захисту даної сфери від терористичних та інших загроз.

Так, в сфері авіаційної безпеки, Уряд України постановою від затвердив «Положення про державну систему забезпечення захисту діяльності цивільної авіації від актів незаконного втручання», (включаючи «Норми, правила і процедури з авіаційної безпеки»).

Державна система забезпечення захисту діяльності цивільної авіації від актів незаконного втручання розроблена відповідно до Керівництва з безпеки для захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) та являє собою сукупність правових і організаційних заходів, спрямованих на запобігання і припинення протиправних дій в щодо цивільної авіації.

Основним завданням державної системи є забезпечення безпеки життя і здоров'я пасажирів, членів екіпажів повітряних суден, наземного персоналу авіапідприємств, охорони повітряних суден та засобів аеропортів шляхом

здійснення заходів щодо захисту від актів незаконного втручання (авіаційна безпека).

Забезпечити особисту безпеку туристів як пасажирів покликаний Наказ Мінтрансу України «Про затвердження Правил проведення передпольотного і післяпольотного оглядів». Правила встановлюють порядок здійснення передпольотного і післяпольотного оглядів пасажирів і багажу, в тому числі речей, що знаходяться при пасажирів, членів екіпажів повітряних суден, авіаційного персоналу цивільної авіації, бортових запасів повітряного судна, вантажів і пошти.

Обов'язковому передпольотного огляду, а також післяполітний огляд підлягають повітряне судно, його бортові запаси, члени екіпажу, пасажирів, багаж, в тому числі речі, що знаходяться при пасажирів, а також вантажі і пошта. Передпольотний огляд, а також післяполітний огляд пасажирів, багажу, в тому числі речей, що знаходяться при пасажирів, членів екіпажів, осіб з числа авіаційного персоналу цивільної авіації, бортових запасів повітряного судна, вантажів і пошти проводиться в аеропорту чи на повітряному судні уповноваженими особами служб авіаційної безпеки за участю співробітників органів внутрішніх справ.

Основним завданням проведення передпольотного огляду є своєчасове виявлення, попередження та припинення спроб проникнення на борт повітряних суден осіб зі зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами, легкозаймистими, отруйними, радіоактивними та іншими небезпечними предметами та речовинами, які можуть бути використані для нанесення шкоди здоров'ю пасажирів, членів екіпажу повітряного судна, створення загрози безпеці польоту повітряного судна або можуть стати причиною іншої надзвичайної (авіаційної) події, а також запобігання незаконного провезення небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом за умов авіаційної безпеки, та інших

предметів і речовин, заборонених або обмежених до вільного обігу на території України.

Післяполітний огляд проводиться з метою запобігання і припинення незаконного ввозу і розповсюдження зброї, боєприпасів, наркотичних засобів, вибухових пристроїв, вибухових, отруйних та інших речовин і предметів, що становлять підвищену небезпеку і мають кримінальний характер, у першу чергу з регіонів зі складною оперативною (криміногенної) обстановкою і з використанням автоматизованих пошукових інформаційних систем Міністерства внутрішніх справ України розшуку осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства і суду, ухиляються від кримінального покарання, а також осіб, які втратили зв'язок з родичами і безвісти зниклих, які перебувають у розшуку.

Перевізник може в односторонньому порядку розірвати договір повітряної перевезення пасажирів в наступних випадках:

1) порушення пасажиром паспортних, митних, санітарних та інших встановлених законодавством України вимог в частині, що стосується повітряного перевезення, при міжнародних повітряних перевезеннях також правилами, визначеними відповідними органами держави вильоту, призначення або транзиту;

2) відмови пасажирів виконувати вимоги, що пред'являються до них державними авіаційними правилами (наприклад, при відмові пасажирів повітряного судна від передпольотного огляду договір повітряного перевезення вважається розірваним);

3) якщо стан здоров'я пасажирів повітряного судна вимагає особливих умов повітряного перевезення або загрожує безпеці самого пасажирів або інших осіб, що підтверджується медичними документами, а так само створює безлад і непереборні незручності для інших осіб;

4) відмови пасажира повітряного судна оплатити провезення свого багажу, вага якого перевищує встановлені норми безкоштовного провозу багажу;

5) відмови пасажира повітряного судна оплатити перевіз подорожуючої з ним дитини;

6) порушення пасажиром повітряного судна правил поведінки на борту повітряного судна, що створює загрозу безпеці польоту повітряного судна або загрозу життю або здоров'ю інших осіб, а також невиконання пасажиром повітряного судна розпоряджень командира повітряного судна;

7) наявності у речах, що є при пасажирі, а також в багажі, вантажу забороненого до повітряного перевезення предметів чи речовин.

В Україні все більшою популярністю користується внутрішній і прикордонний автотуризм, а також автобусні подорожі з України в країни СНД, Східної і Західної Європи. Це вимагає прийняття спеціальних заходів забезпечення безпеки подорожей, що здійснюються з використанням автотранспортних засобів і, перш за все, туристських автобусів.

Слід нагадати, що ще Постановою Уряду України «Про підвищення безпеки міжміських і міжнародних перевезень пасажирів і вантажів автомобільним транспортом» було вказано на необхідність оснащення нових автобусів з кількістю місць більше 20, призначених для міжміських і міжнародних перевезень, тахографами - контрольними пристроями для безперервної реєстрації пройденого шляху і швидкості руху, часу роботи і відпочинку водія відповідно до Європейської угоди, що стосуються роботи екіпажів транспортних засобів, які виконують міжнародні автомобільні перевезення.

Сферою пильної уваги держав в сфері транспортної безпеки є контроль за тривалістю фактичного часу роботи водіїв громадського транспорту, так як відомо, що велика кількість ДТП виникає в зв'язку з втомою водіїв. Автобуси, міжміські автобуси і комерційний вантажний автотранспорт - це

особливі сфери діяльності, щодо яких діє спеціальне законодавство. Однак все частіше визнається, що сфери діяльності, до яких слід впроваджувати законодавче регулювання робочого часу і часу керування автомобілем, повинні розширюватися. Водії та власники потребують спеціального навчання та інформації в зв'язку з втомою і про те, як з нею боротися.

При виконанні міжміських перевезень, час здійснення яких перевищує нормативну тривалість робочої зміни водія, в рейс направляються два водія. При здійсненні перевезень двома водіями автобус повинен бути обладнаний спальним місцем. У графіку руху має бути зазначено час відпочинку на спальному місці, а також час і місце ночівлі водіїв, місце зберігання і технічного обслуговування автобусів в кінцевих пунктах маршрутів в разі рейсів великої протяжності.

Фахівці з питань транспортної безпеки вважають, що політика в сфері встановлення граничної тривалості робочого часу і часу керування автомобілем повинна більшою мірою спиратися на положення науки щодо природи стомлюваності і ризику дорожньо-транспортних пригод та, зокрема, враховувати наступні моменти:

- Щоденний відпочинок і відпочинок протягом тижня - ймовірність потрапити в аварію подвоюється після 11 годин роботи. Повинні надаватися: достатній час і належні умови для перерв на прийом їжі, для денного відпочинку і відновлення сил. Коли не вдається робити перерви в фізіологічно відповідний час доби, має надаватися час, необхідний для відновлення сил, протягом найближчого тижня або ще більш короткого проміжку часу;
- Робота в нічні години - ймовірність потрапити в аварію внаслідок перевтоми в темний час доби в 10 разів вище, ніж у світлий час доби. Число допустимих робочих годин протягом низькою циркадної активності має бути значно менше, ніж число робочих годин у денний час;

- Робочий час і час за кермом - слід застосовувати координований підхід до співвідношення робочого часу і часу, проведеного за кермом, щоб гарантувати, що дозволена тривалість робочого часу за кермом не веде неминуче до неприйнятно великої тривалості робочого часу, оскільки це подвоює ймовірність аварій.

Деякі види нового обладнання, що встановлюються на нових автомобілях (такі, як бортові системи автоматичного контролю стану водія), можуть допомогти у виявленні стомлюваності і надмірної тривалості роботи. Відчувається гостра потреба в тому, щоб при проектуванні автодоріг краще враховувалися сучасні знання в сфері причин та характеру дорожньо-транспортних пригод, що викликаються стомлюваністю і ослабленням уваги водіїв; слід також більш широко проводити наукові дослідження для розробки досконаліших стандартів при проектуванні автомобільних доріг, що допоможе запобігати такого роду аварій. Але, хоча такого роду технологічні нововведення, безумовно, здатні допомогти справі, жодне з них не здатне повною мірою замінити належний порядок регулювання робочого часу водіїв і його неухильне виконання.

Ризик травматизму можна знизити шляхом скорочення числа автомобілів, особливо в тих районах, де є велика кількість вразливих учасників дорожнього руху. У зв'язку з цим досить ефективними можуть виявитися заходи, що мають на меті заборонити проїзд або перешкодити в'їзду особистого автотранспорту в центр міста або університетські містечка (наприклад, за допомогою введення спеціальних перепусток, плати за в'їзд або обмеження стоянки), а також заборонити в деяких зонах в певні години рух вантажного транспорту і автобусів. Інші способи включають сприяння розвитку системи дистанційної присутності і роботи в мережі Інтернет.

У сфері організації міжнародних автомобільних перевезень Україна (раніше – СРСР та УРСР) уклала ряд міжнародних договорів, які встановлюють умови виконання міжнародних перевезень автобусами.

Відповідно до Загальних умов виконання міжнародних пасажирських перевезень автобусами (загальні умови), автобусом вважається автотранспортний засіб, призначений для перевезення пасажирів і має більше дев'яти місць для сидіння, включаючи місце водія. Міжнародне перевезення - це перевезення пасажирів автобусами, яке здійснюється щонайменше через один державний кордон. Міжнародні перевезення можуть бути регулярні, маятникові та нерегулярні.

Регулярним перевезенням вважається перевезення на автобусній лінії, яка виконується згідно з опублікованими умовами договору перевезення, тарифу і розкладом руху автобусів на визначеній трасі, із зазначенням місць (зупинок) посадки і висадки пасажирів.

Маятниковим перевезенням вважається перевезення декількох груп пасажирів у визначені терміни з території однієї держави до місця тимчасового перебування на території іншої держави і, отже, перевезення тих же самих пасажирів автобусами того ж перевізника назад до держави початкового від'їзду; при маятниковому перевезенні перший рейс назад і останній рейс туди в основному є порожніми.

Нерегулярним перевезенням вважається кожне міжнародне перевезення пасажирів, яке не є регулярною або маятковою перевезенням.

Перевізник зобов'язаний забезпечити особисту безпеку пасажирів, в тому числі:

- Забезпечити пасажирові безпечну і зручну поїздку певним рейсом автобуса відповідно до квитка за опублікованим розкладом руху і умов договору перевезення;
- Не допускати до перевезення, або висадити на найближчій зупинці пасажирові, який не дотримується умов договору перевезення або поведінка якого є не відповідає або обтяжлива для інших пасажирові, або який через свою хворобу або з інших причин є небезпечним для інших пасажирові;

- Не допускати перевезення ручної поклажі і багажу, що містять:
 - а) предмети, перевезення яких заборонено законодавством держав, на території яких виконується перевезення;
 - б) предмети, які можуть завдати шкоди іншим пасажиром, а також викликати псування або забруднення автобуса;
 - в) небезпечні матеріали, як, наприклад, легкозаймисті, вибухові, їдкі, радіоактивні, отруйні та інші речовини або предмети, виготовлені із зазначених матеріалів;
 - г) предмети, що викликають огидне почуття;
 - д) вогнепальну зброю, колючі та ріжучі предмети без чохла;
 - е) предмети, які через свій обсяг і форми не пристосовані до перевезення автобусом (велосипеди, дитячі коляски, що не складаються і т.ін.);

- Нести відповідальність за заподіяння шкоди життю і здоров'ю пасажиром, а також пошкодження і повну або часткову втрату багажу, переданого перевізнику пасажиром до перевезення.

Мандрівники, як водії, так і пішоходи, повинні бути гранично уважні і обережні на дорогах. Є цілий ряд практичних заходів обережності, які туристи можуть застосовувати з метою скорочення ризику стати учасником дорожньо-транспортної пригоди. Так, туристу слід:

- Оформляти страховий поліс, що включає покриття витрат на надання йому медичної допомоги у випадку ДТП;
- Отримати міжнародне водійське посвідчення, а також мати водійські права держави, громадянином якої є турист;
- Володіти інформацією про нормативно-правові акти, що регулюють дорожній рух і технічне обслуговування транспортних засобів, а також про стан доріг і дорожню інфраструктуру в країні (місці) тимчасового перебування;

- Вчасно перевіряти стану шин, ременів безпеки, фар, гальм, наявності запасного колеса при оренді автомобіля;
- Знати неофіційні правила дорожнього руху (наприклад, в деяких країнах при обгоні подають звуковий або світловий сигнали);
- Бути особливо пильним в країнах, де рух відбувається по протилежній стороні дорозі (на відміну від місця (країни) постійного проживання туриста);
- Не їздити по незнайомих і погано освітлених дорогах;
- Не використовувати мопед, мотоцикл або велосипед для пересування;
- Не сідати за кермо в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;
- Ніколи не перевищувати швидкість, дозволену на певній ділянці дороги;
- Завжди пристібатися ременями безпеки при їх наявності;
- Остерігатися бродячих тварин.

При здійсненні індивідуальних подорожей, які передбачають поїздки на автомобільному транспорті Європою, а також ряду інших держав, громадяни України (відповідно і громадяни європейських держав - при подорожі Україною) повинні мати страховий поліс «Зелена карта». «Зелена карта» є міжнародним сертифікатом страхування цивільної відповідальності власників засобів автотранспорту в будь-який з форм, схваленої Радою Бюро, м. Лондон. Це страховий поліс, бланк якого виконаний на папері зеленого кольору, підтверджує наявність обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності на території всіх країн, що входять в систему «Зеленої карти».

Міжнародна система страхування автоцивільної відповідальності «Зелена карта» функціонує з 1951 р. Основна мета - врегулювання претензій потерпілих в ДТП, скоєних за участю іноземних автомобілістів, відповідно до національного законодавства країни події. Національні бюро «Зеленої карти» входять до єдиної організації - Ради Бюро зі штаб-квартирою в

Брюсселі, яка діє під егідою Робочої групи з автомобільного транспорту Комітету з внутрішнього транспорту Європейської економічної комісії ООН для Європи. У систему «Зелена карта» входить 45 країн: Україна, вся Європа, Ізраїль, Марокко, Туніс і Іран.

Довідка

Необхідність створення «Зеленої карти» з'явилася відразу після Другої світової війни з поживленням світової економіки, розвитком вантажних і пасажирських автомобільних перевезень, індивідуального автотуризму. До цього часу на значній частині території Європи обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності діяло вже довгі роки.

«Зелена карта», якщо мати на увазі бланки страхових сертифікатів, в нашій країні з'явилася в шістдесяті роки минулого століття після введення в країні для іноземців добровільного страхування автоцивільної відповідальності. Ця страхова послуга спочатку призначалася для іноземних громадян і організацій, в тому числі дипломатичних представництв, кількість яких в країні (переважно в Москві) в ті роки почала швидко збільшуватися.

Реалізацією сертифікатів «Зелена карта», також як і полісів добровільного страхування автоцивільної відповідальності займався «Індержстрах», якому Постановою Уряду була доручена робота з іноземного страхування. «Індержстрах» продавав карти одного зі своїх дочірніх іноземних страхових товариств «Блекбалсі», м. Лондон. Основними покупцями карт були іноземні дипломатичні і торгові представництва, комерційні фірми та представництва авіакомпаній і співробітники, що там працюють, які здійснювали поїздки на автомобілях в країни Європи у службових справах або на відпочинок, найчастіше в розташовану поблизу радянських західних кордонів Фінляндію або Західний Берлін.

З розпадом Радянського Союзу нові незалежні держави стали створювати свої власні страхові компанії, союзи і структури. Геополітична та економічна ситуація в значній мірі сприяла активному вступу цих держав у різні міжнародні об'єднання та асоціації, в тому числі і систему «Зеленої карти», таку необхідну для безперешкодного переміщення автотранспорту з однієї країни в іншу. До теперішнього часу всі колишні республіки СРСР, мають діючі Закони про обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності та входять до системи «Зелена карта» в якості «попередніх» або «повних» членів.

В даний час, після прийняття Державного закону «Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів», ситуація кардинальним чином змінилася і зараз на нашому страховому ринку складаються необхідні об'єктивні умови для розвитку даного виду міжнародного страхування.

Відповідно до рішення Генеральної Асамблеї Ради Бюро «Зеленої карти» від 29 травня 2008 року Україна приєдналася до системи «Зелена карта» з 1 січня 2009 р. Функції українського бюро «Зелена карта» покладено на Українську Спілку Автостраховальників.

Забезпечення особистої безпеки туристів під час проведення подорожей на спортивних і прогулянкових суднах регламентується постановою Уряду України «Про державний нагляд за спортивними вітрильними суднами, прогулянковими судами і маломірними суднами, використовуваними в некомерційних цілях, про їх класифікації та огляді, про державну реєстрації маломірних суден, що використовуються в некомерційних цілях, а також про зміну і визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України», Постановою Уряду України «Про затвердження положення про Державну інспекцію маломірних суден МНС України».

Відповідно до зазначених нормативно-правових актів державний нагляд за дотриманням міжнародних договорів і законодавства України в сфері охорони людського життя на морі і мореплавання з використанням спортивних і прогулянкових суден, дипломування членів екіпажів, державної реєстрації суден та прав на них, покладаються на Державну службу з нагляду в сфері транспорту - щодо мореплавання з використанням прогулянкових суден пасажиромісткістю понад 12 осіб незалежно від потужності головних двигунів і загальної місткості, а також спортивних вітрильних суден. Поза межами цієї держслужби також закріплюється технічний нагляд щодо морських прогулянкових суден пасажиромісткістю понад 12 осіб незалежно від потужності головних двигунів і загальної місткості, а також спортивних вітрильних суден.

Державна інспекція по маломірних суднах Міністерства України у справах цивільної оборони, надзвичайних ситуацій і ліквідації наслідків стихійних лих здійснює державний нагляд у відношенні мореплавання з використанням прогулянкових суден пасажиромісткістю не більше 12 осіб незалежно від потужності головних двигунів і загальної місткості, а також щодо спортивних суден (за винятком спортивних вітрильних суден) і технічний нагляд - щодо прогулянкових суден пасажиромісткістю не більше 12 осіб незалежно від потужності головних двигунів і загальної місткості, а також щодо спортивних суден (за винятком спортивних вітрильних суден).

Наказ МНС України «Про затвердження Правил користування маломірними суднами на водних об'єктах України» поширюється на:

- Самохідні судна внутрішнього плавання та інші плавучі об'єкти місткістю щонайменше 80 тонн з головними двигунами потужністю менш як 55 кіловат або з підвісними моторами незалежно від потужності, водні мотоцикли (гідроцикли) і несамохідні судна місткістю менше 80 тонн (окрім пасажирських, наливних, військових, прогулянкових вітрильних і спортивних вітрильних суден, суден

змішаного (річка-море) плавання, а також гребних човнів вантажопідйомністю менше 100 кілограмів, байдарок - менше 150 кілограмів і надувних безмоторних судів - менше 225 кілограмів), що експлуатуються у внутрішніх водах і належать фізичним особам;

- Прогулянкові судна пасажиромісткістю не більше 12 осіб незалежно від потужності головних двигунів і місткості, інші судна і плавучі засоби пасажиромісткістю не більше 12 осіб з головними двигунами потужністю менш як 55 кіловат або підвісними моторами незалежно від потужності, водні мотоцикли (гідроцикли) і несамохідні судна місткістю менше 80 тонн (окрім пасажирських, вантажопасажирських, нафтоналивних, буксирних, військових і спортивних вітрильних суден), які використовуються з метою мореплавання.

Користування маломірними суднами дозволяється після їх державної реєстрації в Книзі обліку суден України, нанесення бортових (реєстраційних) номерів і технічного огляду (огляду), з дотриманням встановлених умов, норм і технічних вимог до пасажиромісткості, вантажопідйомності, граничної потужності та кількості двигунів, допустимої площі вітрил, району плавання, висоті хвилі, при якій судно може плавати, осадки, надводному борту, оснащенню рятувальними і протипожежними засобами, сигнальними вогнями, навігаційним та іншим обладнанням.

Забезпечення особистої безпеки туристів при організації та проведенні масових заходів

Особливе місце в комплексі заходів громадської безпеки займають заходи, пов'язані зі зміцненням законності і правопорядку, а також забезпеченням особистої безпеки туристів у період організації та проведення масових заходів. Основною особливістю функціонування даних правових

режимів є наявність підвищеного ризику, пов'язаного з можливістю одночасного заподіяння шкоди життю і здоров'ю великої кількості людей.

Відзначимо, що в СРСР цьому питанню приділяли значну увагу, особливо при організації та проведенні спортивних заходів.

У сучасній Україні (за винятком публічних заходів) поки немає спеціального державного закону, який би системно регулював питання організації та проведення масових заходів, в тому числі встановлював порядок забезпечення безпеки його учасників.

Деякі питання, присвячені масовим заходам, регламентуються як на державному, так і на регіональному рівні. При цьому регіони України більш активно, ніж Україна здійснюють правове регулювання відносин у сфері забезпечення громадського порядку і безпеки під час проведення масових спортивних, культурно-видовищних заходів, в тому числі з використанням позитивного досвіду СРСР.

У нормативних правових актах державного рівня масові заходи, які також іменуються заходами з масовим зосередженням людей, з їх утримання поділяються на:

- Суспільно-політичні, включаючи агітаційні заходи (публічні заходи);
- Релігійні (публічні богослужіння, молитовні і релігійні збори, релігійне шанування (паломництва), інші релігійні обряди і церемонії;
- Розважальні, культурні (видовищні) (фестивалі, конкурси, огляди, виставки);
- Фізкультурні, фізкультурно-оздоровчі та спортивні;
- Благодійні та інші масові заходи.

За ступенем легальності масові заходи виділяють санкціоновані і несанкціоновані (в тому числі, ти що супроводжуються блокуванням доріг і інших об'єктів) масові заходи.

За рівнем значущості для держави і суспільства масові заходи можуть бути державного, регіонального та місцевого (муніципального) рівнів.

За ступенем визнання масових заходів державою і суспільством виділяються офіційні і неофіційні масові заходи.

У законодавстві під заходами з масовим перебуванням людей розуміються групові або масові збори людей, організовані фізичними та юридичними особами з метою проведення концертних, розважальних, театральних-видовищних, рекламних, спортивних та інших програм дозвілля, професійних свят (заходи, присвячені державним, національним або релігійним святам, спортивні змагання (міжнародні, всеукраїнські, обласні, міські, районні), фестивалі, концерти, шоу-програми та інші культурні заходи, ярмарки, що проводяться на території України).

У «Положенні про заходи щодо забезпечення громадського порядку та безпеки учасників і глядачів під час проведення масових спортивних, культурно-видовищних заходів в Києві» масовий спортивний захід - це видовищний спортивний захід (спартакіада, універсіада, різні матчі, крос, мото- і велогонки, авторалі і ін.), що проводиться із залученням великої кількості учасників в місцях, спеціально призначених для їх проведення (далі - спортивні об'єкти), а також поза спортивних об'єктів, а до масових культурно-видовищних заходів відносяться видовищні заходи культурного характеру (фестиваль, театралізована вистава, карнавал, народне гуляння, концерти та ін.), що проводиться із залученням великої кількості учасників в спортивних об'єктах, на прилеглий території поза об'єктом або місця проведення заходів (далі - зона проведення заходів).

Масові заходи проводяться тільки в місцях, спеціально призначених для їх проведення, а також в місцях, офіційно прийнятих до експлуатації державними комісіями і суддівськими колегіями, при суворому дотриманні усіма організаціями, що беруть участь в їх проведенні, діючих норм і правил експлуатації споруд, інженерних систем, спортивно-технологічного обладнання та інвентарю, а також відповідних інструкцій, інших

нормативних актів. При цьому враховуються також погодні умови та інші фактори, що впливають на хід проведення заходів.

Для кожного спортивного об'єкта загального користування розробляються інструкції, які регламентують порядок організації та проведення масових заходів, що передбачають необхідні заходи забезпечення підтримки громадського порядку, безпеки глядачів, пожежної безпеки, надання першої медичної допомоги при нещасних випадках і порядок евакуації в разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також відновлення порушеного благоустрою на території поза об'єктом проведення заходів. Ці інструкції подаються на затвердження до територіального управління Києва.

Обов'язковою є наявність в місцях проведення масових заходів документів, що регулюють функціональні обов'язки служб, які забезпечують організацію і проведення масових заходів:

Документи, що регулюють дотримання правил технічної експлуатації спортивного об'єкта:

- Акт державної комісії про придатність споруди до експлуатації;
- Інструкція з техніки безпеки для всіх видів технічних служб;
- Інструкція з вибухопожежної безпеки;
- Інструкція про медичне забезпечення;
- Посадові інструкції для співробітників.

Документи, що регулюють загальний порядок експлуатації спортивного об'єкта при проведенні масових заходів:

- Інструкція, що регулює порядок організації і проведення масових заходів, затверджена територіальним управлінням м. Київ;
- Схеми організації руху глядачів територією спортивного об'єкта, шляхів наповнення і евакуації трибун; покажчики розташування квиткових кас, пунктів харчування, гардеробів, місць відпочинку,

пунктів медичної допомоги, наявності та розміщення протипожежного інвентарю і обладнання.

Документи, що регулюють порядок проведення чергового масового заходу:

- Регламент (положення) про проведення спортивного заходу з конкретного виду спорту, затверджений організацією, яка проводить змагання;
- Акт про готовність спортивного об'єкта, всіх його служб до проведення масового заходу, затверджений керівником спортивного об'єкта;
- Акт робочої комісії з оперативно-технічного огляду спортивного об'єкта.

Безпека учасників азартних ігор

Індустрія розваг, яка йде «рука об руку» з туризмом, в багатьох країнах представлена гральними закладами (казино). Часто гральні заклади розташовуються в туристських дестинаціях, тим самим, сприяючи посиленню мультиплікативного ефекту, одержуваного від туризму (Монако, Лас-Вегас і ін.). У планах деяких країн створення сприятливих умов для відкриття казино і встановлення розумного їх оподаткування (Швейцарія).

Відомо, що в Україні з 1 липня 2009 року діяльність з організації та проведення азартних ігор може здійснюватися тільки в спеціальних гральних зонах, які планується створити в ряді регіонів України. Слід зазначити, що належне забезпечення особистої безпеки учасників азартних ігор, в тому числі збереження їхніх грошових коштів є ключовим фактором існування та розвитку таких гральних зон.

Згідно з Законом України «Про державне регулювання діяльності з організації та проведення азартних ігор і про внесення змін до деяких законодавчих актів України» організатор азартних ігор зобов'язаний

забезпечувати особисту безпеку учасників азартних ігор, інших відвідувачів грального закладу під час їхнього перебування в гральному закладі.

Відвідувачами грального закладу не можуть бути особи, які досягли віку вісімнадцяти років. Організатор азартних ігор має право самостійно встановлювати правила відвідування грального закладу, що не суперечать державному законодавству. На вимогу працівників організатора азартних ігор відвідувач грального закладу, що порушує правила відвідування грального закладу, зобов'язаний негайно покинути гральний заклад.

Відповідно до загальних вимог до грального закладу організація і проведення азартних ігор можуть здійснюватися виключно працівниками організатора азартних ігор. Працівниками організатора азартних ігор не можуть бути особи, які не досягли вісімнадцяти років. Гральне обладнання, що використовується в гральному закладі повинно відповідати вимогам законодавства України про технічне регулювання, технічних регламентів, стандартів, а також іншим обов'язковим вимогам і знаходитися у власності організатора азартних ігор. У приміщенні грального закладу постійно повинні знаходитися документи, що підтверджують відповідність грального обладнання зазначеним вимогам. Технічно закладений середній відсоток виграшу кожного ігрового автомата не може становити менше ніж 90%.

Запитання для самоконтролю

1. Якими нормативними актами регулюються питання особистої безпеки в Україні?
2. Дайте визначення поняттю особиста безпека.
3. Які елементи характеризують права туристів на особисту безпеку в рамках їх правового статусу?

4. Якими нормативними актами регулюються питання знаходження в Україні іноземних туристів?
5. Як регулюються права неповнолітніх в сфері туризму?
6. Назвіть обов'язки туроператорів і турагентів щодо забезпечення особистої безпеки туристів при наданні послуг.
7. Надайте характеристику вимог при надання послуг розміщення?
8. Якими правилами регулюється якість послуг громадського харчування?

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Туристська поїздка практично завжди містить елементи нового і суттєво відрізняється від звичного середовища проживання, в тому числі і те, що може становити певну небезпеку для мандрівника. Практика міжнародного туризму показує, що зі збільшенням кількості мандруючих і розширенням географії поїздок різко зростає необхідність більш повного врахування специфіки поїздок і дотримання заходів безпеки. Перш за все це стосується регіонів з складної соціально-політичною обстановкою. Фактично мова йде про ризик таких поїздок, аж до реальної загрози життю і здоров'ю туристів.

Крім того, до питань безпеки відносяться і інші проблеми – епідемії, ВІЛ-інфекція, криміногенні ситуації і злочинність, розповсюдження наркотиків, проституція, вандалізм і інші форми насильства, піратство, військові ускладнення і перевороти, тероризм, а також розгляд всіх можливих ризиків, пов'язаних з туристами, місцевими жителями, турфірмами і індустрією туризму в цілому.

4.1. Основні аспекти, що впливають на безпеки міжнародного туризму в країнах Азії.

Центральна Азія

ОАЕ

ОАЕ – найбезпечніша арабська країна. У 2011 році вона зайняла 33 місце в рейтингу безпечних країн з 153, а Франція – 36-те. Емірати знаходяться на другому місці серед країн з найнижчим показником кількості вбивств на сто тисяч населення. Цифри говорять за себе. ОАЕ дійсно дуже безпечна країна. Причому, що добре, безпечна вона не тому, що тут добре

працює поліція, а тому що ОАЕ країна з найвищим рівнем життя, стабільністю політичних та економічних умов. Тут можна абсолютно спокійно гуляти вночі найтемнішими провулками і нічого не боятися. Тут слід побоюватися агресії з боку відпочиваючих тут співвітчизників, ніж від місцевих жителів.

Емірати відомі своїми суворими звичаями і суворими законами. Тут дуже легко опинитися оштрафованим або навіть підданим тюремному ув'язненню за «нешкідливе», в нашому розумінні, порушення. Туристи, не виняток, і за найменшу провину відповідатимуть так само, як і місцеві жителі. Якщо поруч немає поліцейського, то це не означає, що за вами ніхто не спостерігає: в людних районах патрулюють поліцейські в цивільному одязі, повсюдно ведеться відеоспостереження, та й добропорядні громадяни можуть повідомити про порушення в поліцію. Законом забороняється лягати, показувати грубі жести, навіть серед туристів. За таке порушення особу можете бути оштрафовано або навіть засуджено до тюремного ув'язнення. Не слід цілуватися або обніматися привселюдно, виявляти в інший спосіб свої залицяння. За це також можливо опинитися у в'язниці. Не можна ходити в купальному костюмі в громадських місцях (крім пляжів), жінкам непристойно носити прозорий одяг, сукні або спідниці, що відкривають ногу вище коліна, одяг з відкритим животом, плечима або спиною. Навіть перебування на пляжі в дуже відвертому купальному костюмі може стати приводом для штрафу, а засмагати «топлес» категорично заборонено. Не варто чіплятися до жінок, розглядати дівчат. Такі дії вважаються грубим поведінням. Перевірка документів – не рідкість, а тому слід мати при собі паспорт або його ксерокопію. Не можна фотографувати місцевих жителів без їх дозволу. За таке порушення загрожує штраф або арешт. З огляду на те, що звертатися до місцевих жінок не бажано, запитати дозволу на зйомку вдасться тільки у чоловіків. Також заборонено знімати банки, державні установи, військові об'єкти.

Дошлюбні заняття любов'ю в ОАЕ заборонені законом, іноземці не становлять виключень. Туристам, які не перебувають в офіційному шлюбі, може бути відмовлено в заселенні до одного номеру. Якщо ви в шлюбі, але у вас різні прізвища, то необхідно надати завірений переклад свідоцтва про шлюб. Законодавчо заборонені гомосексуальні зв'язки, а тому нагрянути з несподіваною перевіркою можуть і до друзів, які оселилися в одному номері, якщо вони ведуть себе підозріло.

Вживання наркотиків карається тривалим тюремним терміном або великим штрафом, а поширення – смертною карою або довічним ув'язненням. До кримінальної відповідальності може потрапити турист за вживання наркотиків навіть в тому випадку, якщо провозить з собою виписані лікарем ліки. Багато з них (в тому числі ті, що продаються в Україні в аптеках відкрито) офіційно заборонені до вживання в ОАЕ.

Перехід вулиці в недозволеному місці карається штрафом або місяцем ув'язнення. За паління в недозволеному місці або за кинуте сміття повз урни або просто на землю накладається великий штраф. Азартні ігри в ОАЕ під заборонаю. Вживання алкогольних напоїв в громадських місцях заборонено. Також не слід з'являтися на вулиці в стані сп'яніння. Вживати спиртні напої можна тільки в номері готелю, або в місцях, де це дозволено: в барах, ресторанах. Заборонено перевезення алкогольних напоїв з одного емірату до іншого. В місяць Рамадан в країні заборонено пити, їсти і палити від сходу до заходу сонця. Звичайно, на туристів це не поширюється, і в ресторанах готелів туристів годують і пригощають алкоголем, але в інших публічних місцях це правило порушувати не можна. Неповага до цієї традиції може привести до штрафу і навіть до тюремного ув'язнення.

У будинок араба не можна входити у взутті. Якщо господар йде попереду вас і сам заходить у взутті, то ця заборона знімається. Їду і напої слід давати і брати тільки правою рукою. Якщо столові прилади відсутні, то треба обполоснути водою праву руку і брати їжу нею. Не можна пропонувати

місцевим жителям спиртні напої як подарунки або сувеніри, пропонувати їм випити з вами.

Йорданія

Йорданія є однією з найбезпечніших арабських країн на Близькому Сході. Незважаючи на сусідство з такими неспокійними сусідами як Сирія, Ірак, Саудівська Аравія, Ізраїль і Палестина, які раз у раз стрясають то внутрішні то зовнішні проблеми, уряд Йорданії намагається зберігати стабільність усередині країни, і це за великим рахунком вдається. В країні існує проблема з біженцями з Іраку, Сирії та Лівії, але вона не критична. Проте, бажано утримуватися від подорожей в безпосередній близькості до Йордано-Сирійського кордону. Під час подорожі країною, а особливо в прикордонні райони, варто з собою носити паспорт на випадок перевірки документів. Особливо це стосується прикордонних з Ізраїлем районів Мертвого моря, долини Йордану і Арави. Злочинність в країні дуже низька через жорсткий поліцейський режим, а також традиції, що склалися. Злочини проти особистості практично не зустрічаються.

Також йорданці досить сильно відрізняються від сусідніх мусульманських країн своєю терпимістю: навіть якщо ви порушите будь-які місцеві правила і традиції, місцеві жителі не стануть вести себе агресивно, а зі спокоем і терпінням розкажуть як слід себе вести. Перш ніж когось сфотографувати необхідно обов'язково спитати дозвіл. Також не варто знімати військові об'єкти і транспортну інфраструктуру.

Йорданці дуже привітні. Привітання та прощання зазвичай супроводжуються рукостисканням. Місцевий жестикуляційний етикет досить складний, тому не варто активно жестикулювати «на людях» – багато наших жестів можуть здатися місцевому жителю образливими. Ліва рука тут вважається «нечистою». Тому не варто передавати і приймати речі (особливо їжу) або гроші лівою рукою. Одягатися слід скромно, не зухвало. Короткі спідниці, шорти, відкриті руки і плечі не вітаються. Біля басейну або на

пляжі ви спокійно можете оголятися до купальника, але з'являтися в такому вигляді в громадських місцях категорично заборонено. Пам'ятайте, що в деякі мечеті не мусульманам заходити заборонено. Також вважається непристойним, коли жінка сидітиме на передньому сидінні автомобіля, тому не дивуйтеся, якщо таксист відмовиться їхати і зажадає, щоб жінка пересіла на заднє сидіння.

Для в'їзду в Йорданію немає обов'язкової вимоги про щеплення, але рекомендується зробити щеплення від гепатиту А і В, поліомієліту, правця і тифу. Якщо ви прямуєте з районів, заражених жовтою лихоманкою, обов'язкова вакцинація. Медикаменти, які ви постійно вживаєте і які прописані лікарем, слід ввозити в оригінальній упаковці та з рецептом. Взагалі, слід подбати про наявність туристичної аптечки ще вдома: аптеки тут хоч і зустрічаються, ви можете не знайти в них те, що вам знадобиться.

Медичне обслуговування в Йорданії досить розвинене, але якісні клініки є тільки у великих містах. У готелях є лікарі, але звернення до них за допомогою платне. Екстрена допомога, яка не потребує госпіталізації - безкоштовна. Дуже рекомендується мати страховий поліс. Вважається, що вода з-під крана тут чиста і її можна пити. Проте, бажано пити тільки покупну. Від льоду в напоях краще утриматися.

У Йорданії встановлено правосторонній рух. Дорожні знаки дублюються англійською мовою. У туристичних місцях зустрічаються спеціальні туристичні вказівники на коричневому тлі, що показують напрямок і схему проїзду в туристичні місця. Рух за містом досить спокійний, а ось в містах рух хаотичний і досить небезпечний, часто не за правилами. В цілому дорожній рух в містах організовано погано, недостатньо знаків і розмітки. Обмеження швидкості в містах 60 км/год, за містом 80 км/год. На хайвеї Амман-Акаба дозволено 110 км/год. Водіння вночі не рекомендується. За межами міст автозаправки зустрічаються рідко, тому заправлятися потрібно при першій можливості. Йорданія підписала

Женевську конвенцію про дорожній рух і відповідно до неї в країні можна управляти за міжнародним посвідчень водіїв, виконаним у вигляді книжки як додаток до звичайних прав (не слід плутати їх з «міжнародними» правами з пластика). Однак, на практиці, взяти в оренду автомобіль і керувати ним можна і за звичайним національним посвідченням, виданим в Україні. Головне, щоб стаж керування транспортними засобами складав понад один рік. Знайти контору прокату автомобілів можливо на місці по прибуттю до країни, але дешевше і зручніше заздалегідь забронювати автомобіль в одній зі світових прокатних компаній, наприклад Avis. У такому випадку ви зможете почати автоподорож країною прямо з аеропорту по прибуттю. Виїжджати за межі країни на орендованому транспорті заборонено. Оренда мотоциклів у Йорданії не поширена.

Оман

Оман – абсолютно безпечна країна. Арабам в цю країну отримати візу складніше, ніж нам в США. Тут немає ніякої ісламської опозиції. Ставлення до туристів дуже доброзичливе.

Водопровідна вода, як правило, є артезіанської або опріснення морської і абсолютно безпечна. Але через повну відсутність в цій воді мінеральних солей, для пиття рекомендується використовувати воду, що продається повсюдно в пляшках.

Розпивати і купувати спиртні напої можна в спеціально відведених для цього місцях (в ліцензованих готелях і ресторанах). У громадських місцях жінкам не слід носити полегшений і дуже відкритий одяг, плечі і коліна повинні бути прикриті. Чоловікам на публіці слід бути в брюках і сорочці (можна з коротким рукавом). Засмагати «топлес» заборонено. Не варто фотографувати місцевих жителів без їх дозволу.

Туреччина

Туреччина – унікальна країна, що розташована одночасно у Європі й Азії. В цілому Туреччина – безпечна країна. У всіх курортних місцях можна

без жодного ризику прогулюватися в будь-який час доби. Єдине, чого варто побоюватися, – крадіжки дрібних предметів (наприклад, мобільних телефонів) або грошей. Готівку, документи і ювелірні прикраси рекомендується зберігати в сейфах, так як готелі завбачливо не несуть відповідальності за цінні речі, залишені в номерах. Оренда сейфа коштує 7-10 TRY в день, а в багатьох готелях і зовсім пропонується безкоштовно.

Не можна ображати пам'ять Ататюрка – першого президента Туреччини. Не слід нешанобливо ставитися до реліквій і речей, які мають державну цінність: наприклад, до грошей і прапору. При вході в мечеть потрібно зняти взуття, дрес-код для жінок – покрита голова і довга спідниця, інакше можуть і не пустити. Не слід фотографувати туркенів в чорному одязі, а турків – без їх згоди. Вживання спиртних напоїв (навіть пива) на вулиці і в громадських місцях може викликати несхвалення. Штраф за куріння в недозволених зонах – 90 TRY, за викинутий мимо урни недопалок – 55 TRY.

Не рекомендується пити воду з вуличних фонтанчиків та з-під крану: слід вживати бутильовану воду. Занадто «солодкі» ціни на алкоголь в клубах і ресторанах нерідко є наслідком отруєння неякісним алкоголем.

У дешевих готелях, які працюють за принципом шведського столу, нерідко подають на обід або вечерю вчорашні страви, недоїдені постояльцями і приготовані вдруге. При виявленні сторонніх ароматів або занадто великої кількості спецій краще утриматися від обжерливості.

Деяку небезпеку становить і турецька фауна. У вологих лісах на Чорноморському узбережжі водяться отруйні змії, на півдні країни – скорпіони. У гірських областях живуть дикі кабани, ведмеді і вовки, на міських околицях багато бродячих собак. При укусі слід негайно продезінфікувати рану, а краще – звернутися до лікаря.

Південно-Східна Азія

Опинившись в вируючої безодні тропіків, головне – вийти сухим з води, тобто повернутися додому без наслідків для здоров'я, гаманця і

настрою. Звичайно, кожна азіатська країна має свою специфіку, але є загальні правила безпеки, дотримуючись яких, можна захистити себе від прикрих непорозумінь.

В жодній азіатській країні, ні за яких обставин, не можна пити проточну воду. Навіть для чищення зубів потрібно використовувати воду з пляшки, яку ви розпакували власноруч. Якщо ви їсте поза туристичних місць, де стандарти якості можуть бути значно нижче, постарайтеся уникати напоїв зі льодом, якщо не впевнені з якої води його роблять. Щоб назавжди запам'ятати це правило зверніть увагу на жовто-пісочний колір практично всіх річок в Азії, в порівнянні з якими Дніпро здається кришталевим гірським струмочком.

Не зберігайте всі кредитні карти і всі наявні в одному гаманці. Ідеально, якщо ви подорожуєте з партнером і завжди маєте як мінімум два різних гаманця. Якщо в номері немає сейфа - залишайте частину грошей в сейфі на ресепшн, якщо і цього немає, постарайтеся взяти поменше готівки і просто частіше знімати гроші в банкоматі. За можливості – розділіть гроші між двома рахунками на різних банківських картах і не забудьте попередити банк, що збираєтеся використовувати карту закордоном. В іншому випадку її буде заблоковано.

Всесвітня організація охорони здоров'я включила Південно-Східну Азію в регіон з підвищеним ризиком харчових отруєнь. Це означає, що більше 50% туристів, що бажають спробувати автентичну їжу, можуть ввечері цього ж дня застрягти в номері свого готелю у невідкладних справах або того гірше – опинитися в госпіталі. В реальності трапляється таке рідко, але все ж трапляється. Це зовсім не означає, що потрібно обходити всі ринки стороною, але варто дотримуватися розумних обмежень. Наприклад, вибирати продукти з тепловою обробкою та приготовлені при вас. Додавайте перець чилі, якщо переносите гостре, це вберігає від мікробів. Якщо купуєте фрукти на вулиці – краще брати неочищені і попросити порізати на місці.

В разі втрати документів, в закордонному консульстві перш, ніж видати тимчасове посвідчення і відправити на батьківщину, попросять довести свою особистість. Якщо втрачені обидва паспорти – найпростіший спосіб це показати сканкопію документів. Звичайно, возити з собою друковані копії є старомодним способом, а ось сфотографувати сторінки паспорта та зберігати їх на e-mail – саме те. Розумно буде також зробити копію візи, страховки і зворотних квитків, якщо вони не в електронному вигляді.

Вирушаючи дослідити місцеве життя за межі основних туристичних пунктів, постарайтеся не показувати всім навколо, що маєте при собі деякі заощадження. Заздалегідь розміняйте великі купюри на дрібні, не фотографуйте на дорогу камеру, Iphon і Ipad одночасно, не носіть золоті коштовності, що привертають увагу, не складайте цінні покупки в один поліетиленовий пакет. Навіть якщо ви робили все це раніше в Таїланді або Сінгапурі і обійшлося без пригод, то за подібну поведінку в Камбоджі або Лаосі одразу потрапите під нагляд досвідчених злодіїв. Пам'ятайте, що в Азії туристи вважаються заможнішими за місцеве населення, що робить їх дуже ласим шматочком для любителів швидкої наживи.

Якщо ви подорожуєте в такі країни як Індія, Китай або М'янма – беріть з собою всі медичні препарати, які можуть стати в нагоді. Не сподівайтесь знайти в аптеці навіть такі базові засоби як активоване вугілля або прості таблетки від кашлю. У Таїланді, Малайзії та Сінгапурі з цим значно простіше, але не дивуйтеся, якщо вам будуть пропонувати сумнівні місцеві аналоги відомих препаратів. З дому беріть препарати від отруєння, алергії, антигрипозні, знеболюючі та від нудоти. Пластир, перев'язувальні і дезінфікуючі засоби можна брати на свій розсуд – їх точно продають всюди в будь-якій аптеці.

Якщо ви збираєтеся спробувати екстремальні розваги в дусі Скубі-дайвінгу, або бейс-джампінгу, не політайте в офісі компанії-організатора

пошукати на стіні сертифікати. Якщо вони є, то їх зазвичай вивішують на самому видному місці. Якщо не знайдете, то попросіть показати. Іноді, компанії, які ставлять трохи нижчі ціни, нехтують обов'язковою сертифікацією, наражаючи на небезпеку здоров'я екстрималів. Зробити правильний вибір скубі-дайвінгової школи можна не відходячи від комп'ютера: список сертифікованих установ можна знайти на сайті PADI.

Якщо місцевий житель виглядає дружелюбно і намагається вам допомогти – це ще не привід хвилюватися. У більшості випадків це робиться з добрими намірами і від чистого серця. Насторожувати повинно, якщо допомога виглядає нав'язливою. У Бангкоку, наприклад, дорогою до Імператорського Палацу чергують «разводіли», які побачивши людину з картою, тут же з'являються, щоб «допомогти». Замість того, щоб показати, як дійти до палацу, вони проводять вас в сувенірну лавку, де відмовитися від покупки буде надзвичайно складно. Вчасно закрити рота і зробити байдужий вираз обличчя потрібно також, коли у вас занадто детально випитують плани, пропонують підвезти, якщо ви просто прогулюєтесь по дорозі тощо. Якщо вам не потрібна допомога – краще ввічливо і відразу від неї відмовитися, але якщо що ви все-таки потребуєте допомоги, то остерігайтеся, щоб запропоноване добро не переходило розумні межі.

Заздалегідь слід з'ясувати, чи покриває ваша страховка можливі травми, отримані при падінні зі скутера, мотоцикла або при ДТП. Звичайно, травмуватися ніхто не збирається, але краще знати всі шляхи виходу з ситуації заздалегідь. Орендуючи скутер, попросіть шоломи – їх прийнято давати безкоштовно. На курортах зазвичай не штрафують за його відсутність і це сильно розхолоджує туристів. Однак правилами особистої безпеки краще не слід нехтувати. Напідпитку туристи нерідко вирішують поганяти з вітерцем, піддаючи ризику не тільки себе, а й інших учасників руху. У Таїланді на скутерах на смерть розбиваються щодня, і, як мінімум половина із загиблих – іноземні туристи.

Не шкодуйте часу, щоб як слід вивчити інформацію про країну призначення. Дізнайтеся курс обміну валюти, правила проходження митниці, рекомендації по виду одягу, необхідним щепленням, з'ясуйте вартість основних продуктів, проїзду у таксі і громадському транспорті, випишіть телефон місцевого консульства та місцевої поліції, запитайте, де знаходиться найближча лікарня і носіть з собою візитку вашого готелю. Такі речі не знадобляться кожного разу, але якщо вони знадобляться – не доведеться витратити дорогоцінний час на пошуки інформації.

Китай

Китай можна назвати лідером з безпеки для туристів серед найбільш популярних напрямків в Південно-Східній Азії. Це дуже безпечна країна, де контролюють все. Через кожні 100 метрів встановлені відеокамери та й місцеве населення тут дуже доброзичливе. З одного боку, китайці чудово знають, що будь-яке правопорушення не залишиться безкарним, але і самі люди поведуться завжди доброзичливо. А з іншого – туристам так само необхідно дотримуватися законів країни.

Наполегливо рекомендується дотримуватися правил особистої гігієни, як можна частіше мити руки, не вживати їжу на вулиці, не пити воду з-під крана, не залишати дітей і особисті речі без нагляду, бути уважним при розрахунках за покупки і при обміні грошей, зберігати гроші та документи в сейфах готелів, не провокувати конфліктні ситуації, дотримуватися обережності на атракціонах. У складних ситуаціях необхідно звернутися до представника приймаючої сторони або в посольство. Черговий в посольстві працює цілодобово. У Гонконзі за куріння в громадських будівлях (аеропорт, магазини, метро) стягується штраф у розмірі 5000 НК\$. Практично всі страви покладається брати паличками. Після закінчення трапези не можна залишати палички уткнутими в їжу і тим більше – стирчать з чашки. Розмір порцій зазвичай достатньо великий, тому рекомендується замовляти одну на кілька людей. Брудна скатертину після гостей вважається ознакою того, що

частування сподобалося. Не можна направляти на людину носик чайника. Риба прямує головою на самого шановного. Через незвичну їжу часті розлади шлунка, тому рекомендується мати при собі медпрепарати шлункового класу. Фото- і відео зйомка в храмах і музеях заборонена. У деяких місцях зйомка дозволена тільки за додаткову плату. Фотографувати державні установи та стратегічні об'єкти (навіть мости і дамби) не рекомендується. Вхід на територію вокзалів жорстко контролюється і без квитка всередину не пускають. Небезпечно самостійно відвідувати деякі райони на кордоні з Лаосом і М'янмою, а також район Тибету, для відвідування якого необхідна спеціальна віза. Тибет найзручніше відвідати з групою за заздалегідь обумовленому маршруту. При собі завжди слід мати візитку готелю з написом китайською мовою або заповнені будь-яким китайцем (перекладачем) свої дані. Це дозволить не заблукати серед місцевих вулиць і завжди пояснити місцевим жителям, що ви іноземець, бо через складність мови запам'ятати навіть десяток місцевих слів проблематично. Ознакою поваги вважається брати і подавати що-небудь обома руками. Торгуватися можна і потрібно в більшості приватних магазинів, на вуличних ятках і навіть в деяких готелях, причому мистецтво торгу найчастіше важливіше для продавця, ніж його результат, тому, чим краще торгується покупець, тим більше у нього шансів на хороші знижки. Якщо мовний бар'єр не дозволяє торгуватися, то можна скористатися калькулятором, на якому по черзі набирають цифри, або листком паперу і ручкою. На вуличних ринках Пекіна варто бути насторожі – деякі продавці не проти обрахувати іноземця, а в суматосі і штовханині вузьких торгових рядів часто орудують кишенькові злодії. Часто замість кілограма використовується китайська одиниця ваги дзін, що складає близько 0,5 кг. У великих універмагах покупка часто супроводжується оформленням великої кількості паперів і чеків, тому варто заздалегідь ознайомитися з правилами покупок.

Туристи зобов'язані дотримуватися місцевих законів, норм поведінки, поважати традиції, культурні та релігійні звичаї. Наслідком недотримання законів може стати притягнення до відповідальності. Необхідно виявляти обережність під час подорожі, дотримуватися правил особистої безпеки, стежити за збереженням свого майна і документів. Не зайвим буде оплатити додаткову страховку з урахуванням специфіки подорожі.

В'єтнам

В'єтнам входить в десятку найбезпечніших місць Євразії. За великим рахунком, це пояснюється досить жорстким адміністративно-поліцейським режимом, а також традиційної гостинністю і доброзичливістю жителів В'єтнаму. Там практично відсутній релігійний фанатизм, расові забобони, неадекватна агресія. Тяжкі злочини дуже рідкісні і є надзвичайною подією для місцевого населення.

Проте, існують типові нетяжкі злочини, яких варто побоюватися. Це, як правило, крадіжки. В основному крадіжки відбуваються в торгових центрах, на ринках, з номерів готелів або з багажу. Об'єктом посягання злодіїв є стільникові телефони, фотоапарати, гаманці або гроші. Насильницькі злочини – розбої або грабежі, вкрай рідкісні.

У разі крадіжки цінних речей, грошей або документів необхідно звертатися в поліцію. У разі втрати документів, перш за все, необхідно звернутися в поліцію за отриманням довідки, яка знадобиться для відновлення документів при зверненні в посольство. Про місце розташування найближчої поліцейської дільниці можна дізнатися в готелі або у перехожих, чи звернутися до поліцейського на вулиці.

Основною проблемою завжди і всюди є дрібне злодійство і настирливість місцевих жителів. Приватні торговці і звичайні громадяни весь час норовлять щось продати за спекулятивною ціною, причому роблять це з приголомшливим завзяттям і в найнесподіваніших місцях. Позбутися від їхньої уваги досить непросто, при цьому навіть і купивши щось, нелегко

домогтися решти. Нерідкі випадки відвертого шахрайства, коли, наприклад, з вас починають вимагати гроші за послуги або товари, які ви не просили, або обман при обміні валюти. Для збереження особистого майна слід приймати звичайні заходи безпеки.

Слід уникати поїздок на рикшах після настання темряви. Ні в якому разі не потрібно носити з собою великі суми і документи, особливо при відвідуванні людних місць або ринків. Намагайтеся тримати гроші і документи в сейфі готелю. Про всяк випадок можна з собою мати копію закордонного паспорта. Для більшої надійності можна помістити відсканований закордонний паспорт і національний паспорт в Інтернеті, наприклад, в своїй поштовій скриньці. Так ви зможете отримати до них доступ в будь-який момент, Інтернет у В'єтнамі практично на кожному кроці.

Ще майте на увазі, що в'єтнамська мова досить складна, багато слів, навіть назви якихось конкретних місць або вулиць, вимовляються в двох-трьох варіантах, тому навіть «говорить англійською» місцевий житель буває зовсім незрозумілий для іноземця (і навпаки). Російська мова, яка раніше користувалась тут великою повагою, в даний час майже не застосовується, з французькою мовою та ж історія. При будь-яких переміщеннях містом рекомендується записувати назви необхідних точок в'єтнамською мовою і показувати цей «путівник» місцевим жителям, в допомозі зазвичай ніхто не відмовляє.

Комерціалізація у В'єтнамі досягла буквально неймовірних висот. За все і всюди вимагають плату, причому, найчастіше незаконно (парковка, проїзд мостами і дорогами). У багатьох туристичних місцях настирливість продавців просто перевищує всі мислимі норми, при цьому, якщо задовольнити запити одного, то одразу з'являються ще 20-30 нових прохачів. Деякі в'єтнамці навіть готові щось зламати або забруднити туриста, щоб тут же запропонувати свою допомогу в ремонті або чистці. Тому ніде і ніколи не варто піддаватися навіть на самі безневинні на перший погляд пропозиції. У

великих курортних зонах справа дійшла до того, що місцеві традиції і звичаї поступаються місцем настільки ненависної раніше західній культурі.

Відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, обов'язкових щеплень для поїздки до В'єтнаму не потрібно. Але рекомендується дотримуватися низки важливих правил:

- ніколи не пити сиру воду. Вода з мінібару також може бути розбавлена з-під крана. Завжди купуйте воду в пластикових пляшках – вона продається практично скрізь. Перед покупкою уважно огляньте пляшку – перевірте збереження пластикової пробки і захисної оболонки навколо неї;

- їсти немиті овочі та фрукти. Мийте їх кип'яченою або стерильною водою;

- не вживати напої і фруктовий фреш з льодом – лід може містити хвороботворні бактерії;

- не купувати їжу на вуличних лотках, намагатися обідати в ресторанах і кафе, очевидно користуються популярністю у місцевих жителів і інших туристів;

- уникати надмірного перебування на сонці, візьміть з собою сонцезахисний крем і окуляри, які поглинають ультрафіолетове випромінювання;

- для в'їзду в країну медична страховка не потрібна, проте краще її придбати. Страховка повинна покривати витрати лікування таких інфекційних захворювань як малярія і тропічна лихоманка. Незважаючи на те, що в великих містах і на курортах узбережжя ці захворювання не поширені, в зоні тропічного лісу (сільській місцевості) ймовірність їх виникнення досить висока;

- якщо ви збираєтеся подорожувати джунглями в дельті Меконгу, то слід приймати профілактичні засоби від малярії. Найбільш безпечними засобами вважаються «Ларіам» і «Доксициклін». Прийом потрібно почати за один тиждень до поїздки, протягом поїздки і протягом чотирьох тижнів після

повернення по одній пігулці на день (уважно прочитайте інструкцію та порадитись з лікарем перед застосуванням).

Дорожній рух у В'єтнамі – правосторонній. У великих містах скрізь встановлені світлофори, знаки та розмітка на дорозі. Іноді в туристичних районах у вечірній час навіть закривають окремі ділянки для руху, позначаючи їх знаком «Walking street», і туди не можна проїхати навіть на велосипеді, в том числі й туристам. Незважаючи на це, рух у В'єтнамі досить хаотичний і правила порушуються скрізь і всіма. Особливо небезпечний рух у великих містах, таких як Хошимін, Ханой, Дананг, Нячанг. Перш, ніж сідати самостійно за кермо в таких містах, як слід подумайте. Набагато простіша ситуація в невеликих містах і курортних місцях, там цілком легко можна впоратися з рухом, але потрібно проявляти велику обережність і уважність. При переході дороги у В'єтнамі необхідно дотримуватися правила: ніколи не робити різких рухів з боку в бік, не бігати перед транспортом. Будьте готові до того, що вас ніхто ніде не пропустить, навіть на пішохідному переході та світлофорі. Щоб перейти дорогу, потрібно просто повільно і спокійно переміщатися перпендикулярно дорозі і потоку транспорту, немов вода в річці, просто Вас обігне. Придивіться, як переходять дорогу в'єтнамці і чинить так само. Головне – не панікувати і не метушитися. Права на водіння (навіть міжнародні) тут не діють, тому оренда автомобіля і мотоцикла з об'ємом двигуна більше 49 см³ туристами, які не мають водійського посвідчення, виданого у В'єтнамі, виключається. Можна взяти в оренду малопотужний мопед або скутер, об'єм двигуна яких менше 46 см³, або велосипед з двигуном на електричній тязі, для яких взагалі права не потрібні. Права тут у іноземців майже не перевіряють, але в разі порушення ПДР або спричинення ДТП, іноземець однозначно буде визнаний винним. Альтернативою оренди автомобіля буде оренда автомобіля з водієм, що коштуватиме практично стільки ж, скільки і оренда авто без водія.

Найкращою альтернативою мотоциклу і навіть автомобілю для просунутих туристів є велосипед. Але і тут слід виявляти особливу обережність – мотоцикли та машини будуть проноситися в сантиметрі від вас, всі вам будуть постійно сигналити в потилицю (і не тільки вам, тут всі сигналять всім). Після декількох годин практики ви зможете цілком влитися в потік і спокійно пересуватися, але не втрачайте пильність: краще перевести велосипед через дорогу пішки або минути небезпечну ділянку по тротуару, ніж опинитися під колесами. Рухаючись дорогою на велосипеді, також важливо намагатися не робити ніяких різких рухів на дорозі і триматися правого боку. Водії у В'єтнамі просто аси і будуть спокійно об'їжджати вас, якщо ви їм не будете заважати, шарахаючись праворуч/ліворуч дорогою. Автомобільне паливо у В'єтнамі продається скрізь (завдяки широкому розповсюдженню мотоциклів). Що стосується місць для паркування, то навіть у великих містах вони нечисленні. Водії залишають автомобілі вздовж доріг. Як правило, вартість паркування в межах декількох годин становить 10000-20000 донгів за автомобіль і 2000-5000 за мотоцикл. Безкоштовні місця для паркування є в великих торгових центрах. Крім цього, майже всі ресторани пропонують послугу безкоштовного паркування автомобілів відвідувачів. Автомагістралі, що зв'язують провінції, є платними. Оплата здійснюється при в'їзді на шосе на спеціальних моллах, але за мотоцикли нічого не сплачують.

Індія

В Індії, як і в більшості азіатських країн, низький рівень насильницької злочинності. Шанс стати жертвою таких злочинів як вбивство, розбій, грабіж дуже низький. У багатьох великих містах і туристичних місцях Індії діє спеціальна туристична поліція. Хоча туристична поліція нічим не краще за іншу, проте, в першу чергу, необхідно звертатися саме до неї хоча б через мовний бар'єр.

Однак Індія одночасно має репутацію країни, в якій дуже легко стати жертвою дрібної крадіжки, шахрайства, сексуальних домагань (в основному для жінок). Але на щастя більшість можливих проблем можна уникнути, якщо не нехтувати здоровим глуздом, бути обережним і уважним, дотримуватися місцевих традицій і звичаїв.

Слід також мати на увазі, що в Індії часто відбуваються події, пов'язані з політичним тероризмом, конфліктами між громадами і релігійними течіями. Щоб уникнути їх, в першу чергу слід утримуватися від відвідування регіонів країни, де такі події можуть статися. Це, в першу чергу, Кашмір, Дхамму, райони прикордонні з Пакистаном. Також слід уникати відвідування Ассам, Нагаленда, Тріпура і Маїнпура, південно-східних Штатів, які межують з Бангладеш. Також в 2008-2009 роках були спалахи насильства в Бангалорі, Ахмедабад, Нью-Делі і Мумбаї.

На дорогах Індії панує хаос і неподобство за нашими мірками. У 2008 році на дорогах Індії в ДТП загинуло більше 118000 осіб (найбільший показник у світі), при тому, що в Індії один з найнижчих показників за кількістю машин на душу населення. Потенційні небезпеки підстерігають скрізь: від недисциплінованих водіїв, які керують автомобілями більше за звичкою, ніж за правилами, і до священних тварин – корів, які вискакують на дорогу.

Щоб мінімізувати ризик постраждати в ДТП, рекомендуємо під час подорожі на далекі відстані використовувати поїзди (система залізничного транспорту в Індії дуже добре розвинена) замість туристичних або міжміських автобусів. Якщо вже без автобуса ніяк не обійтись, намагайтеся подорожувати на державних міжміських автобусах, а не на приватних камікадзе. Намагайтеся також використовувати офіційне таксі замість приватників або рикш. Ідея брати автомобіль напрокат в індійських умовах здається не зовсім хорошою, але якщо вже ви зважилися на це, неодмінно подбайте про страховку, яка покриває якомога більше страхових випадків.

Зовсім не легко приходитьсья й пішоходам. Завжди при переході дороги дивіться в обидва боки та навколо, звідки транспорт з'явиться начебто і не повинен.

4.2. Основні аспекти, що впливають на безпеки міжнародного туризму в країнах Західної Європи

Німеччина

В Німеччині, перш за все необхідно подбати про збереження грошей і документів. Всі цінні речі і документи можна здати на зберігання в сейф готелю. Гроші та кредитні картки не слід носити в легкодоступних місцях – краще покласти їх, наприклад, у внутрішню кишеню піджака. Необхідно пам'ятати, що найбільш часто крадіжки відбуваються в людних місцях (вулична юрба, скупчення людей в магазинах, в транспорті тощо), тому опиняючись в таких місцях треба бути особливо уважними. Носити з собою великі суми готівки, а тим більше діставати і перераховувати їх у всіх на виду, категорично не рекомендується. Бажано перед поїздкою придбати дорожні чеки або покласти необхідну суму грошей на картку.

Настійно рекомендується мати з собою записані адреси і телефони дипломатичних установ України в Німеччині (посольство, консульства). У випадках прибуття в Німеччину на тривалий період (робота, навчання тощо), бажано відразу ж встати на консульський облік в посольстві України – це допоможе захистити власні інтереси в разі потреби.

При виїзді на роботу в Німеччину необхідно пам'ятати, що обов'язковою умовою працевлаштування є контракт з німецьким роботодавцем. Робота в Німеччині можлива лише на підставі робочої візи – туристична та гостьова віза не дають права на роботу. Контракт повинен містити повну інформацію про умови праці (термін дії, умови проживання, розмір оплати, вихідні дні, медичне страхування, умови розірвання контракту

і тощо). Будь-які види робіт в Німеччині без дотримання вищезгаданих умов, наприклад, нелегальні роботи при поїзді за туристичною або гостьовою візою, не тільки тягнуть за собою депортацію з Німеччини, але і є потенційно небезпечними для нелегального працівника, оскільки він виявляється абсолютно беззахисним і часто стає жертвою обману або насильства з боку використовують його шахраїв і «тіньових» роботодавців.

При всіх видах поїздок до Німеччини, особливо за контрактом, ще раз переконаєтеся, що термін дії закордонного паспорта не закінчується раніше, ніж закінчується запланований термін перебування в Німеччині (зокрема, термін дії підписаного контракту).

Якщо планується поїздка з метою подальшого укладення шлюбу, постарайтеся якомога більше дізнатися про потенційну дружину. Найкраще, якщо до приїзду в Німеччину ви досить добре будете знати цю людину (рід діяльності, адреса проживання, сімейний статус тощо), оскільки можлива ситуація, що після прибуття в Німеччину потенційний наречений виявиться зовсім не тим, за кого себе видавав. Намагайтеся частіше дзвонити додому, повідомляючи про своє місцеперебування. У разі будь-яких проявів насильства, обману, а особливо спроб поставити вас в будь-яку залежність, крім особистої волі, негайно зв'яжіться з дипломатичною установою України в Німеччині.

У повсякденному спілкуванні на вулицях, магазинах, вокзалах, до вас можуть звернутися незнайомі люди, почувши українську або російську мову, наприклад, з пропозицією допомогти в чомусь. Користуватися допомогою таких незнайомців дуже небезпечно, оскільки занадто часто серед них зустрічаються шахраї, які користуються вашою необізнаністю в будь-яких моментах. Найкраще звертатися за допомогою в будь-якому питанні, в тому числі за довідковою інформацією, до працівників вокзалів, консультантів в магазинах, співробітників поліції тощо. Також не рекомендується відвідувати «блошині» ринки й інші подібні місця (навіть якщо вони рекомендовані через

нібито значну дешевизну) – іноземці тут найчастіше стають жертвою обману або крадіжки.

Слід пам'ятати, що закордонний паспорт є основним документом, тому потрібно уникати ситуацій, коли хтось намагається взяти його «на зберігання» – особливо часто такі ситуації виникають при спробах нелегальної роботи українських громадян в Німеччині. Природно, що паспорт періодично буде вам необхідний – наприклад, при поселенні в готель, облаштування у легального роботодавця (з яким укладено контракт) після прибуття в Німеччину та в інших випадках, проте якщо хто-небудь вимагає паспорт в якості застави в будь-яких сумнівних або незаконних ситуаціях, не треба іти на такий крок, оскільки виникає ризик залишитися без документів і потрапити в будь-який вид залежності.

Якщо ж ви все-таки потрапили в неприємну ситуацію, негайно звертайтеся в поліцію, навіть якщо недостатньо добре володієте німецькою мовою (іноді ця обставина зупиняє українських громадян). У поліцейській дільниці допоможуть знайти перекладача (в разі необхідності), а також нададуть можливість зв'язатися з дипломатичним представництвом України.

Франція

Франція в центрі боротьби за якість обслуговування. Марка якості присвоюється підприємствам туристської індустрії, які дотримуються санітарні норми і правила безпеки, відповідають встановленим класифікаційним вимогам, вдаються до незалежних зовнішніх аудиторських перевірок якості обслуговування, виконують національні добровільно взяті зобов'язання (всього їх 96) щодо підвищення якості, відповідним чином реагують на рекламації клієнтів.

Після терористичних актів 2015 року у Франції були посилені заходи для забезпечення безпеки туристів. Адміністративні структури, а також професіонали туристичного сектора, вважають безпеку державним пріоритетом. Президент Республіки ввів режим надзвичайного стану: цей

захід надає міській владі і поліції розширені повноваження з метою забезпечення безпеки населення і туристів. Спочатку режим надзвичайного стану був введений на 12 днів, але було вирішено продовжити термін його дії на три місяці. Режим надзвичайного стану не передбачає запровадження комендантської години. В цілому, вжиті заходи передбачають посилення заходів безпеки, таким чином, вони ніяк не відбиваються на якості перебування іноземних туристів у Франції. Додаткові загони поліції і жандармерії патрулюють всю територію країни. Парижі і околицях 3000 військових спрямовані на підтримку місцевої поліції. Для забезпечення безпеки виділено додатково понад 5000 поліцейських і жандармів. Посилено контроль і збільшено кількість поліції в транспорті та громадських місцях, в тому числі, близько туристичних визначних пам'яток (втричі збільшено кількість поліції в туристичних місцях Парижа). Туристичні установи оголосили про набір додаткових співробітників для забезпечення безпеки відвідувачів. Як передбачається у французькому законодавстві, кожному іноземному гостю готелю пропонується заповнити індивідуальну анкету для поліції (Стаття 6 Постанови від 18 серпня 2015 року). Крім того, кожен готель залишає за собою право вжити заходів щодо контролю безпеки.

У 2018 році Франція планує виділити 42 млн. євро на залучення туристів. Уряд Франції планує вжити низку заходів для залучення мандрівників і збільшити витрати країни на туризм. У 2017 році знизився потік туристів: їх кількість зменшилася на 8% порівняно з початком 2016 року. Основна причина – відбулися в цьому році терористичні атаки в Парижі і Ніцці. З-за цього Франція втратила приблизно 1 млрд. євро доходу від туристичної галузі. Приблизно 15 млн. євро підуть на посилення заходів безпеки. Так, планується встановити камери відеоспостереження в популярних серед туристів районах Парижа, а також на територіях, де знаходяться готелі. Крім того, влада хоче запустити в туристичних зонах так звані «мобільні поліцейські ділянки», щоб допомогти мандрівникам заявляти

про злочини. Також частина грошей піде на автоматичні термінали паспортного контролю. Це прискорить проходження кордону в аеропортах – Орлі та Шарль-де-Голль для іноземців.

Греція

На Афоні по древньому патерику купання і загоряння заборонені. У разі порушення цієї норми можуть бути анульовано дозвіл на перебування на півострові. Відеозйомка заборонена на всій його території монастиря (відеокамери навіть не можна ввозити на півострів), в іншому випадку апаратура може бути конфіскована до повернення з півострова (в Уранополесе). Фотографувати без дозволу можна тільки на вулиці, для зйомок в храмах та інших приміщеннях потрібно обов'язково мати благословення.

У літню пору з 14.00 до 15.00–17.00 по всій країні "сієста" – закриті майже всі офіси, банки, магазини, лавки і ресторани.

У великих ресторанах меню зазвичай пропонується на двома мовами – грецькою і англійською, слід уточнити, перш ніж замовляти назви незнайомих страв (їх досить багато) і порядок додаткових виплат – в деяких ресторанах чайові включають в рахунок, в інших – не беруть взагалі. У маленьких ресторанах і тавернах часто дозволяється заходити на кухню і вибирати страви у кухаря, багато ресторанів, особливо рибні, практикують приготування страв прямо при гостя. У ресторані прийнято залишати 10% від суми замовлення або 1-2 євро, в кафетерії – до 1 євро, в таксі – 0,5-1 євро (основна плата – виключно за лічильником), носію – 30-50 центів за одне місце багажу.

Афінські таксистки часто вибирають для поїздки довший маршрут або не включають лічильник. Такі діяння суворо караються – необхідно записати номер таксі і повідомити його в туристичну поліцію. В якості своєрідної страховки від обману можна порадити обмовляти плату за поїздку до посадки в машину.

Правом безкоштовного входу в музеї і на територію пам'яток стародавньої історії користуються археологи, архітектори, професори і студенти факультетів класичного напрямку, а також художники. Заявки на відвідування (з додатком двох фотокарток розміром 3x4) подаються в Генеральну дирекцію старовини. Фото і кінозйомка в музеях і на території історичних пам'яток дозволяється без штатива і спалаху, але тільки при придбанні додаткового вхідного квитка.

Кіпр

На Кіпрі спекотне сонце, тому рекомендується користуватися сонцезахисними кремами. Хороший результат забезпечують креми з фільтром LF 16-20.

Якщо приїзд на відпочинок на Кіпр припав на серпень, то можна зустріти багато медуз в прибережних водах. Деякі з них можуть викликати опіки, тому будьте обережні. Так само небезпеку становлять морські їжаки і морські дракони.

Вночі на Кіпрі часто буває багато комарів, тому слід запитися спеціальними відлякують їх засобами.

Гості Кіпру повинні поважати релігійні традиції. Тому при відвідуванні монастирів, церков і мечетей жінкам потрібно змінити штани на спідницю і прикрити плечі, а чоловікам завжди носити довгі штани.

Так само на Кіпрі заборонено фотографувати військові об'єкти і вивозити археологічні цінності з острова.

У випадку крадіжки, необхідно обов'язково заявити про це в поліцію протягом 48 годин. Рівень злочинності на Кіпрі досить високий, але влада країни намагається забезпечувати заходи безпеки.

4.3. Основні аспекти, що впливають на безпеки міжнародного туризму в країнах Американського континенту

Америка в даний час є другим за популярністю туристичним напрямком після Європи. Різноманітні туристичні ресурси цієї частини світу обумовлюють розвиток багатьох видів туризму. Як відомо, Америка була відкрита помилково. Цю «велику географічну помилку» зробив Христофор Колумб в 1492 г. Колумб плів до Індії, а потрапив в Америку. Як частина світила Америка складається з двох субрегіонів: Північної і Латинської Америки. У свою чергу Латинська Америка включає Центральну і Південну Америку. До Америці відносять також острівні держави і території Карибського басейну.

Північна Америка

Сполучені штати Америки

Репутація США як країни криміналітету, роздута в тисячах книг і телесеріалів, дещо перебільшеними. Провінційні райони Америки, навіть незважаючи на помітне скорочення фінансування органів поліції в останні роки, вважаються одними з найбільш спокійних районів континенту. Навіть репутація «центрів беззаконня» – Майамі, Детройта або Лос-Анджелеса – далека від реальності, і велика частина цих міст, вдень по крайній мірі, цілком безпечні (кримінальна ситуація вночі, втім, дійсно не так однозначна). Всі основні туристичні області і зони нічного життя в містах незмінно яскраво освітлені і добре охороняються, як і більшість головних вулиць, магазинів і розважальних центрів, тому при дотриманні розумних заходів щодо забезпечення власної безпеки подорож по США мало відрізняється від відвідування країн Європи.

Найбільше побоювання у більшості мандрівників зазвичай викликають часті у багатьох «етнічних» кварталах грабежі із застосуванням насильства, проте відносно цієї небезпеки існує ряд давно вироблених правил, на зразок

підготовки невеликої суми готівки (зазвичай \$ 20-50), які можна віддати грабіжникам без ризику вступити з ними в конфлікт, і утримання від відкритого носіння предметів розкоші і дорогих зразків фото- або відеоапаратури. Також не варто демонструвати вміст свого гаманця, часто звірятися з картою місцевості (явна ознака іноземця або чужака в даному районі), виходити на вулицю в нетверезому вигляді, сідати в незнайомі машини (для поїздки існує розвинена і цілком безпечна, хоч і не бездоганна, система таксі) і т.д.

Не рекомендується втікати від грабіжників, кричати або вступати з ними в протиборство (хоча і це не виключається – закон в будь-якому випадку буде на боці потерпілого), однак більшість місцевих жителів вважають за краще в таких випадках віддавати гроші, а потім викликати поліцію (в цих випадках використовується телефон 911) або таксі до найближчого відділення поліції, де оформляється протокол про правопорушення і спеціальна довідка в страхову компанію або банк (якщо були вкрадені безготівкові фінансові кошти, на кшталт тревел-чеки або кредитні карти, номери їх потрібно пам'ятати або фіксувати в окремому місці). У багатьох районах існують спеціальні підрозділи туристичної поліції, чий номери телефонів також внесені в усі довідники.

Характерною рисою США є наявність на руках населення великої кількості вогнепальної зброї, право володіння і носіння якого обумовлені спеціальними поправками до конституції. З одного боку, ця обставина має явний стримуючий характер для місцевих злочинців, а з іншого – має на увазі наявність зброї у будь-якого зустрічного. Тому і самі злочинці, які вчиняють напад, апоріорі готові до застосування зброї проти них самих і вкрай нервово реагують на різні рухи потенційної жертви. Тому в разі нападу не слід робити різких рухів, тягнутися в район пояса або внутрішніх кишень, навіть якщо у вас там лежить гаманець (саме тому багато хто радить носити «відкупні» в зовнішньому або нагрудній кишені), намагатися хапатися за сумочку і т. ін.

Крадіжка з номера в готелі – інша потенційна проблема при відвідуванні США. Всі цінності слід зберігати в сейфі готелю, двері в номер рекомендується замикати зсередини і не відкривати незнайомим людям (якщо намагається увійти представляється штатним працівником готелю, слід попередньо зателефонувати на лобі і уточнити його повноваження). Настільки ж пильну увагу слід звертати на збереження документів, в першу чергу – паспорта. Так як безліч процедур в США відбувається лише після ідентифікації особи, для чого місцевим жителям цілком достатньо того великого набору документів, що у них є (в першу чергу водійських прав), а іноземцю потрібно паспорт, його доводиться постійно мати при собі. Оскільки втрата паспорта в силу необережності або крадіжки цілком реальна, слід заздалегідь потурбуватися наявністю його нотаріально засвідченої копії або загальногромадянського паспорта, які слід зберігати в віддаленому місці. У разі втрати потрібно звернутися в своє консульство і отримати тимчасовий паспорт – простий аркуш паперу, що засвідчує втрату документа; в ряді випадків його наявності буде досить і в США.

Злочини проти автотуристів в останні роки дещо скоротилися, але і в цьому випадку слід дотримуватися певної обережності. При пересуванні ні в якому разі не слід зупинятися в неосвітлених або пустельних районах. З особливою обережністю необхідно звертати увагу і на «доброзичливців», знаками показують що з вашою машиною щось не так. Двері і вікна потрібно тримати закритими і заблокованими – навіть при спілкуванні з іншими учасниками дорожнього руху або при з'ясуванні маршруту слід лише злегка відкривати вікно, не більше. Всі цінні речі краще тримати поза межами видимості, наприклад в сумці або в бардачку. Навіть якщо в неосвітленому місці відбувається невелике ДТП, на зразок удару іншою машиною ззаду, слід продовжити рух до найближчої освітленій області, паралельно викликаючи службу порятунку.

Окрему увагу слід звертати на дотримання місцевого законодавства. Американське суспільство давно і успішно бореться за загальну юридичну грамотність і захист своїх прав, що з урахуванням незнання іноземцем часто дуже запутаною місцевої правової системи, побудованої на прецедентах, може привести до сумних наслідків.

У всіх на слуху розтиражовані ЗМІ випадки судів над впливовими людьми за звинуваченнями в сексуальних домаганнях або порушення прав своїх працівників. Однак це тільки зовнішня сторона проблеми. Насправді тут можна потрапити під суд і за образу дією працівників сфери послуг (накричав на покоївку, наприклад, або ступив брудним взуттям на тільки що вимитий прибиральницею підлогу, хоча ці випадки теж ставляться скоріше до казусів, ніж до повсякденній практиці), за абсолютно невинні з нашої точки зору сперечання з поліцейським або за кинуте на вулиці сміття.

Сумні наслідки може викликати вживання деяких евфемізмів, на кшталт «негр» замість «афроамериканець», або «гарсон» замість «офіціант». Причому російське слово «негр» дуже співзвучно аналогічного американському, і не варто його вимовляти вголос взагалі – так «дозволено» називати один одного тільки самим чорним, однак в «російських районах» слово «чорний» теж під заборонаю, тому варто користуватися абсолютно нейтральними термінами на кшталт «афроамериканець».

Особливу увагу слід звертати на «американський стиль» у відносинах між статями. Америка є батьківщиною руху за права жінок, де великий вплив мають феміністичні організації самого різного штибу. Тому цілком звичні нам знаки уваги можуть бути витлумачені зовсім інакше – спроба притримати двері перед жінкою, пропустити її вперед або подати руку на виході з автобуса, допомогти надіти пальто і так далі цілком можуть бути витлумачені як сексуальне домагання (harrasment), а це майже гарантоване судовий розгляд. Тому з незнайомими жінками слід поводитися строго нейтрально. Настільки ж неоднозначна ситуація з особами нетрадиційної

сексуальної орієнтації, тому всі ці аспекти варто враховувати при формуванні своєї лінії спілкування.

Влада США дуже «любить» проводити всілякі акції і загальнонаціональні кампанії. Причому якщо боротьба з курінням, наприклад, а також захист навколишнього середовища набувають цілком цивілізований вигляд і приносять відчутні (хоч і не настільки явні) плоди, то деякі інші аспекти місцевої пропаганди зазвичай ставлять туриста в замішання.

Наприклад, боротьба за повальну грамотність привела до появи на дорогах довгих написів замість дорожніх знаків. Прочитати їх на швидкості (а інакше тут не їздять) часто просто неможливо, а недотримання вказаних на них норм може призвести до штрафу або значної втрати часу в дорозі. Також поступово зникають піктограми, покликані спростити орієнтацію в місті (наприклад, всім зрозумілі покажчики підземного переходу або кафе замінюються довгим банерами або що ще гірше – абрєвіатурами, абсолютно незрозумілими для іноземця).

Ускладнює ситуацію і безліч сленгових слів в лексиконі місцевих жителів, і так помітно відрізняється від «канонічного» англійської. У деяких районах до цього домішується активно використовується окремими верствами населення арго, часто робить спілкування з місцевими жителями досить стомлюючим заняттям.

Канада

Мовою місцевих індіанців «Канада» означає «село». Сільський уклад життя був характерний для Канади протягом всієї історії цієї країни: можливо, саме тому безпека є однією з традиційних канадських цінностей. Канада входить до числа країн з найбільшими можливостями для розвитку туризму. Щороку канадська влада виділяють близько 80 млн. доларів на державну програму по залученню іноземних туристів.

В Канаду заборонено ввозити швидкопсувні продукти, вибухові речовини, зброю, наркотики, предмети для перепродажу, рослини і насіння. Туристам з України, які бажають відвідати Канаду на термін менше 6 місяців, потрібна спеціальна віза тимчасового резидента.

За безпекою в Канаді, крім державних організацій, стежать НКО, такі як Асоціація індустрії безпеки Канади. Дані НКО надають підтримку своїм членам через організацію професійного навчання, здійснюють контакти з урядом, забезпечують членів новою спеціалізованою інформацією. Все це робиться для того, щоб зробити Канаду зручною і безпечною країною як для жителів, так і для гостей країни. Туристи, які відвідують Канаду, хвалять високий рівень безпеки в країні. Проте, необхідно бути напоготові у віддалених від центру районах великих міст, а також в «чорних» кварталах.

У метро і на вокзалах нерідкі скупчення бездомних. Соціальна економіка Канади піклується про них, тому вони в більшості своїй нешкідливі. Якщо вам зустрінеться вороже налаштований екземпляр – звертайтеся до місцевих полісменам.

У більшості канадських провінцій куріння в громадських місцях заборонено. За непокору курець обкладається штрафом. Поміняти валюту «з рук» – поширений виверт шахраїв. Для обміну грошових коштів користуйтеся послугами банків, обмінних пунктів, аеропортів, вокзалів або готелів.

Канадці пишаються своїми національними парками і заповідниками. Врахуйте, що на їх території діють свої спеціальні правила. Наприклад, в парках суворо заборонено смітити або розводити багаття. У Канаді дуже багато приїжджих: їх мирне співіснування, різноманіття культур і релігійних віросповідань є відмінними рисами країни. Будьте обережні з ксенофобськими висловлюваннями: по канадському закону вас можуть залучити за них до судової відповідальності. У розмові уникайте «хворих»

для канадців тим, таких, як незалежність Квебеку і сучасне становище корінного населення Канади.

Якщо ви вирішили взяти напрокат автомобіль, майте на увазі: канадське рух – правосторонній; в провінції Квебек написи на дорожніх знаках тільки французькою мовою (а в Ванкувері вони і англійською, і на китайському); смуга «Diamond Lane» на автострадах в деяких великих містах Канади призначена тільки для руху автобусів, таксі та / або велосипедистів, і за проїзд по ній на легковому автомобілі вас можуть оштрафувати; в багатьох канадських містах (за винятком Монреаля) дозволено повертати направо після зупинки на червоне світло; забороняється паркуватися біля пожежного гідранта; не залишайте цінні речі в машині. У зв'язку з поширеністю крадіжок зі зломом на канадських парковках, в Монреалі (і деяких інших містах) за незамкнені на замок двері автомобіля або за залишені на увазі в машині цінні речі вас навіть можуть оштрафувати; водіння в нетверезому вигляді загрожує в'язницею і депортацією з країни; в багатьох канадських провінціях існують високі штрафи для водіїв, які користуються мобільним телефоном під час їзди.

Взимку в Канаді можливі шторму і снігові хуртовини. Вони характерні для східних територій (Атлантичного узбережжя), але іноді зустрічаються і на заході країни. При подорожі на машині поцікавтеся прогнозом погоди заздалегідь, а також візьміть з собою набір для надання першої допомоги. Буває, що в сильний буран доводиться ночувати в машині прямо на дорозі. Через сильні зимових вітрів на сході Канади великий ризик обмороження, тому завжди одягайтеся тепло, носите шарф і рукавички. Влітку на західних і північно-західних територіях Канади (особливо в Британській Колумбії) трапляються лісові пожежі. Під час лісової пожежі дороги будуть перекриті, тому, перш ніж вирушати в дорогу, перевірте зведення новин.

911 – універсальний телефон служби порятунку (швидка допомога, поліція, пожежна служба). У районах, не охоплених цією системою, необхідно набрати «0» і викликати потрібну службу через оператора.

Мексика

Мексика – країна колоритною латиноамериканської культури, дуже гострих страв і величезної кількості банд і наркокартелів. Репутація Мексики багато в чому складається завдяки голлівудським фільмам, але так чи вона жахлива в плані злочинності та інших небезпек, які можуть підстерігати звичайних туристів. У Мексиці є багато протиріч, але ясно одне – її слава кримінальної столиці американського континенту явно перебільшена. Але, незважаючи на цей факт, не варто забувати і про елементарні правила безпеки, які допоможуть відпочити в Мексиці без будь-яких неприємностей. Перша і головна небезпека Мексики – це тутешні кліматичні умови. Практично всі прибережні райони країни постійно піддаються атакам природних сил. За рік в Мексиці трапляється близько 17 ураганів різної сили. Ці урагани провокують шторми та повені, що часто стає причиною загибелі людей, причому як місцевих жителів, так і туристів. Уникнути цього складно, але можна приїжджати в Мексику тоді, коли ймовірність катаклізму найнижче – тобто в сухі безвітряні сезони.

Найкраще приїздити на відпочинок до Мексики з листопада по квітень. Саме в цей час ризик ураганів мінімальний, а температура повітря складає +26°C в середньому. А ось з травня по вересень ризики потрапити на шторму збільшуються в рази.

Також в Мексиці досить розвинена злочинність. У будь-яких населених пунктах, в тому числі і в Мехіко, не слід гуляти по вулицях вночі або пізно ввечері. Найнебезпечніший місто – Сьюдад-Хуарес, через нього проходить безліч маршрутів з перевезення наркотиків. Також одним із символів мексиканської злочинності є місто Тіхуана, що на кордоні з США. Цей район взагалі варто обходити стороною, щоб не стати свідком чергового злочину.

Здебільшого тут орудують наркокартелі, а також банди, котрі наживаються на перевезення нелегальних мігрантів. В інших містах Мексики, на південь від кордону, ситуація набагато спокійніше. Найбільшу небезпеку в них представляють райони околиць і нетрі – саме ті, які так часто люблять показувати у фільмах і серіалах. Виглядають вони багатьом вже звично – автомайстерні, гаражі та складські контейнери. Вдень тут відносно безпечно, а ось вночі сюди краще не приходити.

У Мексиці крім великих грабежів поширені кишенькові крадіжки. Тому не варто носити з собою великі суми або цінні предмети, а документи краще взагалі залишати в готелі в сейфі. Також без нагляду не слід залишати речі на пляжі – вони легко можуть бути вкрадені. Досить популярні крадіжки в громадському транспорті, так що слід бути напоготові постійно. Найчастіше, злочини в Мексиці відбуваються переодягненими в поліцейських бандитами. Туристів, як правило, не чіпають, але, якщо виникне якийсь підозра, то краще дуже голосно вимагати показати значок або посвідчення. Зазвичай на це реагують патрульні поліцейські, яких на мексиканських вулицях досить багато.

Останнім часом в Мексиці все частіше реєструються афери з банкоматами. Тільки латиноамериканські шахраї пішли набагато далі своїх європейських «колег». В термінали тепер не просто вводиться вірус, шахраї можуть навіть повністю замінити пристрій, що зчитує для карт. Результат – все ваші гроші виявляться на рахунку аферистів-хакерів. Вихід – знімати гроші тільки в офіційних відділеннях банків.

Для тих, хто вирішить подорожувати по Мексиці на прокатному автомобілі, існує два непорушних правила – не пересуватися вночі і уважно стежити за автозаправником на АЗС. У першому випадку вас можуть зупинити і відібрати транспорт, а в другому – недолити бензин. Якщо ж заправник попався порядна, то варто дати йому побільше чайових – це його зарплата. Небезпечні для туристів і таксисти-приватники. Приблизно у

п'ятдесяти тисяч таксистів в Мехіко немає ніякої ліцензії на перевезення, причому багато хто з таких «таксистів» заробляють не візництвом, а банальним розбоєм. Щодня поліцейські фіксують насильство, грабунки і навіть вбивства саме з боку таксистів. Тому машину краще викликати з готелю, а користуватися слід послугами тільки офіційних перевізників, навіть якщо це обійдеться дорожче.

Перед в'їздом в Мексику найкраще зробити собі щеплення від кору. Останнім часом тут почастишали випадки захворювання на цю хворобу. Також в Мексиці є ймовірність заразитися малярією, сказ, тифом і гепатитами А і Б, однак вона зовсім невелика. Пити воду з-під крана в Мексиці категорично не можна, особливо – у великих містах. У ній може міститися цілий букет бактерій, включаючи кишкову паличку. Найкраще – купувати бутильовану воду без газу, а якщо сумніваєтеся і в ній – прокип'ятити її в готелі. Що б не писали блогери про «смачну та здорову їжу» мексиканських кафе, вибирати місця для харчування слід з великою обережністю. По-перше, не варто забувати, що велика частина національних страв Мексики – це термоядерна суміш сортів перцю чилі. Майже всі делікатеси дуже гострі, і незвичний шлунок європейця може на таке частування відреагувати непередбачуване. По-друге, вуличні кафе – не найкращий вибір для туриста. Безумовно, виставлені на вітринах овочі і фрукти, які нерідко готуються у присутності клієнтів, можуть виявитися не найсвіжішими. Харчуватися варто в національних мережевих кафе – там і ціни приємно порадують, і порції будуть відповідати ціні.

Центральна Америка

Гватемала

Одне з найпопулярніших туристичних напрямків у Центральній Америці, Гватемала привертає величезну кількість туристів в пік сезону подорожей. На жаль, ця країна також відчуває зростання рівня злочинності і

туристи повинні бути особливо обережні під час поїздок. Нами дано кілька порад щодо безпечного подорожі, в Гватемалі.

Гватемала країна усяна лісами, які чергуються з горами і вулканами, з прибережними районами на півдні і низовинами на півночі. В період сильних дощів, в низовині клімат гарячий і вологий, на високогір'ї помірно прохолодний клімат зберігається протягом усього року. Гватемала одне з кращих місць для вивчення давньої цивілізації майя, а невеликих містах досі дотримуються вірування і ритуали майя. Антигуа, можливо, найбільш відвідуване туристами місто. Інші місця, що представляють інтерес для туристів це Петен, озеро Атитлан, і руїни Тікаль.

На жаль, столиця Гватемала і місто Антигуа сумно відомі своєю злочинністю. Мандрівники, що знаходяться на дорогах міста і при переїздах між містами мають бути пильними, тому що більшість крадіжок і розбійних нападів здійснюється на громадський транспорт, автовокзали і т.п. Так що для безпечного пересування туристів по країні і щоб уникнути неприємностей, необхідно дотримуватись деяких порад.

Перебуваючи в дорозі, всі важливі документи (паспорти, візи, медичне страхування) рекомендується тримати в сейфі готелю, при собі достатньо мати ксерокопію паспорта і візи. Не варто носити великі суми готівки з собою. Краще використовувати кредитну карту, яка може бути використана в будь-якому банкоматі, розташованому у всіх великих містах.

Нічні подорожі поодиночі вулицями не найвдаліший вибір. Більшість пограбувань туристів відбувається вночі, особливо на пустельних вулицях. У разі якщо ви стали жертвою грабежу, то виконуйте всі вимоги злочинців. Будете кликати на допомогу або чинити опір отримаєте більше проблем. Грабіжники, часто озброєні вогнепальною зброєю і, вони не вагаючись, можуть поранити або навіть убити свою жертву. Віддайте їм те, що вони просять, бо ваша безпека набагато важливіше, ніж цінності.

Гватемала сумно відома через викрадення людей. Банди викрадають людей і звільняють їх тільки після того як вони змушені зняти з своєї кредитної карти готівку. Якщо мандрівники не виконують їх вимоги, вони можуть скоїти вбивство. Щоб уникнути подібних неприємних інцидентів, ніколи не подорожуйте поодиночі, особливо на пустельних дорогах і шосе.

Гватемала підрозділяється на зони. У зоні 1, зокрема, відбувається більшість злочинів. Тут туристи часто стають жертвами крадіжок і грабежів. Цей район небезпечний великою кількістю торговців наркотиками, які часто влаштовують п'яні бійки, так що бажано триматися подалі від зони 1. Не виходьте в нічний час (зона Viva в зоні 10 є винятком, околиці в Гватемала-Сіті переповнені туристами). Як турист в будь-якому великому місті, ведіть себе розумно.

Випадки викрадення автомобілів є частими на дорогах, що ведуть до міжнародних аеропортів. Мандрівникам не рекомендується пересуватися на дорогах в темну пору доби, особливо коли збираєтеся їхати в (або з) аеропорт. Автомобілі та автобуси стають мішенню нападників переодягнених в поліцейську форму грабіжників, які зупиняють машини і грабують пасажирів. У разі якщо вам потрібно їхати в аеропорт у вечірній або нічний час, зв'яжіться з місцевим агентством PROATUR, яке надає допомогу туристам. З метою безпеки, достатньо просто викликати таксі, яке зустрине туриста в аеропорту або доставить з готелю.

У відкриту демонструвати цінності і дорогі речі, такі як ноутбуки, плеєри, ювелірні вироби, мобільні телефони та відеокамери також не рекомендується. Найкраще залишити ноутбуки та плеєри в готелі, залишивши на зберігання в сейфі або камері зберігання. Навіть мобільні телефони і фото-відеокамери можуть спокусити злочинців, так що будьте дуже обережні, коли перебуваєте на вулицях. Носіть з собою сумку через плече і тримайте всі гроші, банківські картки та інші речі у внутрішніх кишенях.

На міських вулицях регулярно проводяться політичні демонстрації, і можуть бути проведені без будь-якого попереднього повідомлення. Вони можуть перерости в заворушення і зіткнення між поліцією і демонстрантами без жодної видимої причини. Якщо ви відчуваєте, що натовп почав збиратися для акції протесту, покиньте це місце, перш ніж ситуація буде неконтрольною. Щодня дивіться місцеві новини, щоб бути в курсі про блокування доріг, а також яких районів слід уникати.

Яскраво розфарбовані міжміські автобуси часто приваблюють мандрівників, які хочуть покататися на них. Це старі американські шкільні автобуси, які використовуються місцевими жителями для перевезення вантажів і пасажирів між містами. Не варто подорожувати на цих автобусах, як би дешево це не здавалося. Їх технічний стан залишає бажати кращого, а водії часто ігнорують правилами дорожнього руху. Таки міжміські поїздки слід уникати за будь-яку ціну.

Шахрайство ще один спосіб обману туристів. Це стосується обману з автомобілями і кредитними картами. Туристи часто фотографують місцевих жителів, особливо дітей одягнених в традиційні костюми. Місцеві жителі можуть дивитися на вас з підозрою і думати, що ви хочете викрасти їх дитину. Для власної безпеки не варто фотографувати місцевих жителів. Хоча Гватемала-Сіті ліберальне місто, невеликі міста і сільські райони набагато більш консервативні. Дотримуйтесь місцевих звичаїв. Не варто зраджувати публічної демонстрації любові, особливо у випадку з гомосексуальними парами.

Кишенькових злодіїв в достатку на дорогах міста. Вони вправно ошукують туристів, випадково розхлюпуючи воду або інші продукти на них, а потім пропонують, очистити їх одяг або, відволікаючи увагу, можуть запитати час або напрямок, або підштовхнути людину, перш ніж втекти з її сумкою. Кишеньковими злодіями можуть бути не тільки чоловіки, а й жінки та діти. Якщо ви заблукали, то безпечніше буде піти в найближчий магазин,

щоб запитати дорогу. Намагайтеся не показувати виду, що загубилися, це привертає непотрібної уваги.

При оренді автомобіля, ви повинні знати, що більшість автомобілів не мають автоматичної коробки передач. Дізнайтеся правила і положення, перш ніж сідати за кермо. Місцеві водії не завжди дотримуються правил дорожнього руху, так що їздити потрібно уважно. Гірські дороги круті, в поганому стані, і схильні до зсувів. Завжди беріть з собою дорожню карту (місцеві дороги погано розрізняються) і не сідайте за кермо в нічний час.

Мандрівники, які бажають побувати в областях Петен, руїнах майя в Тікале, і озері Атїтлан повинні зв'язатися з туристичним агентством PROATUR at INGUAT, де їм нададуть допомогу, і організують поїздки в групах для додаткової безпеки. Туристичні агенції забезпечують безпеку, супроводжуючи туристів, і навіть надають допомогу постраждалим. Ці райони патрулюються поліцією, але рекомендується, щоб мандрівники зберігали пильність і ходили в складі групи весь час, і не виходили на вулицю в будь-якому з віддалених від центру районів.

Купіть повну медичну страховку до поїздки в Гватемалу. Більшість великих міст, таких як Гватемала Антигуа, мають відповідні медичні установи, але цього не можна сказати про невеликі міста. Лікарні та приватні клініки можуть запитати, у вас страховку, перш ніж надавати лікування. Переконайтеся, що ви зробили всі щеплення, перш ніж відправитися в цю країну. Дотримуйтесь гігієнічних норм під час дегустації місцевої вуличної їжі. Не їжте, якщо ви не знаєте, про санітарні умови в місці перебування.

Гватемала є сейсмічно і геологічно активною країною, з частими, незначними землетрусами і діючими вулканами. Останнє виверження вулкана Пакайя призвело до тимчасового закриття аеропорту біля міста Гватемала. Канали новин постійно дають останню актуальну інформацію про вулканічну активність. Якщо ваш маршрут включає в себе сходження на

діючий вулкан, зв'яжіться з PROATUR, щоб вони могли надати вам професійного гіда, який буде супроводжувати вас.

Сезон дощів збігається з сезоном ураганів в Гватемалі, і триває з травня по листопад, а проливні дощі можуть викликати повені і зсуви. Будьте в курсі прогнозу погоди і блокувань доріг, а також уникайте подорожей на дорогах під час сильних дощів.

Будьте обережні, коли плаваєте в океані. Тихоокеанське узбережжя відоме своїми сильними течіями. Попереджувальні знаки непомітні на більшості громадських пляжів і рятувальники є не скрізь. Хоча в Гватемалі поширена злочинність, це не означає, що вона привертає менше туристів. Корисним буде вивчити кілька фраз на місцевому жаргоні, який може надати величезну допомогу, на дорогах.

Гватемала вирішує проблему безпеки туристів двома прямими методами - по-перше, в країні вживаються заходи запобігання і профілактики злочину, і по-друге, забезпечується безпосередня охорона іноземних туристів на території Гватемали. Однією з ефективних превентивних заходів вважається поширення прямо в аеропорту спеціальних буклетів для туристів, де на різних мовах інформують про те, як треба поводитися в Гватемалі і дають необхідні контакти для швидкого зв'язку з органами порядку і безпеки. Поширення подібних буклетів, як вважають, допомогло в деякій мірі знизити статистику злочинів, пов'язану з іноземними туристами. Безумовно, одними буклетами проблему вирішити складно, але тим не менш, деяке зниження подібної статистики вселяє обережний оптимізм. В якості другого заходу безпеки – для безпосередньої охорони туристичних караванів і туристичних груп, – в Гватемалі була заснована спеціальна Муніципальна туристична поліція (Policía Municipal de Turismo), яка забезпечує безпеку в головних туристичних центрах країни і на дорожніх магістралях, які туди ведуть.

Беліз

Незважаючи на свою репутацію безпечної країни, Беліз має досить високий рівень злочинності. У Беліз-Сіті нерідкі випадки насильницьких злочинів, крадіжок (в тому числі в готелях) і відвертого шахрайства. Однак злочини, вчинені проти іноземних туристів, в цілому дуже рідкісні, особливо в порівнянні з іншими центральноамериканської країни. Слід уникати всіляких одиночних відвідувань віддалених областей і вулиць міст, особливо вночі. Слід завжди вживати заходів безпеки проти кишенькових злодіїв, особливо в районах великого скупчення народу або на транспорті. Варто відзначити, що рівень злочинності зростає, особливо злодійство, тому слід бути особливо обережним, і не демонструвати у відкриті паспорта, валюту, фото- і відеотехніку, які є об'єктами підвищеного інтересу для місцевих злочинців.

У той же час багато внутрішні райони країни абсолютно безпечні для відвідування туристами. Крадіжка в селах - поняття майже немислиме, хоча жебрацтво і дрібне шахрайство не рідкість. У більшості провінційних районів безпеку в населених пунктах підтримують самі мешканці. Але в деяких районах, прилеглих до кордонів, подорожувати без супроводу місцевого провідника все ж не рекомендується.

Влада досить лояльна до туристів, але корупція є і слід бути готовими до того, що необхідність вирішувати якісь питання з поліцією не виключена. Більшість туристів стикається з вимаганням грошей вже на кордоні, в момент оформлення візи після прибуття. Оскільки віза оформляється виключно за рішенням конкретного начальника зміни і загальне правило таке, що її слід отримувати заздалегідь в консульстві Белізу, то нерідко туристам доводиться платити значно більше, щоб цю візу отримати на кордоні. Зазвичай туристу кажуть, що візові бланки закінчилися і приходьте завтра. В цьому випадку може спрацювати ваша пропозицію заплатити за візу на 20-30 доларів більше, після чого бланки несподівано «з'являються».

Для самостійного пересування Беліз не найкраще місце – тільки три головних шосе прокладено з повним дотриманням правил. Всі інші дороги досить схожі на наші і вкрай заплутано марковані.

Необхідно пам'ятати про заборону на вивіз з країни коралів, орхідей та інших представників флори, а також черепах і виробів з їх панцирів. Полювання на рибу з підводними рушницями і острогою в багатьох районах категорично заборонено. Руїни древніх міст і інші історичні ділянки знаходяться під охороною держави, і будь-який збір і вивезення предметів з їх території заборонено.

Гомосексуалізм в Белізі знаходиться поза законом. Кілька недавніх судових розглядів закінчилося засудженням геїв на тюремний термін до 1,5 років.

Беліз довгий час був зв'язковим ланкою в ланцюзі наркотрафіку між країнами Південної Америки і США. Марихуана, кокаїн та інші наркотики все ще досяжні практично на всій території Белізу. Однак поліція жорстко карає за збут і придбання наркотичних речовин, особливо іноземців. Штраф за такі злочини досить високий (від \$300 до \$5000), але звичайним покаранням є тюремне ув'язнення терміном на кілька років.

Венесуела

Венесуела не найгірша, але найнебезпечніша країна. Так, там є цікаві і гарні місця типу водоспаду Анхель або острова Маргарита. Але все сильно затьмарює те, що в цій країні ви піддаєтеся реальної загрози. Справа в тому, що в Венесуелі є чорний курс долара, і різниця з курсом офіційним – гігантська. Тому всі іноземці їдуть туди з готівковими доларами. А іноземця у Венесуелі видно за версту. Видно його і бандитам, і корумпованою поліції. Яка сама не проти пожитися тим, що є у туристів. Згідно з багатьма рейтингами найнебезпечніших міст світу, Каракас впевнено тримає друге-третє місце.

Хоча, звичайно, і в Каракасі є красиві місця. Тільки відчуваєш себе там як на фронті: «більше 20 доларів не брати, телефон залишити в готелі, фотоапарат – тільки найдешевший і виймати тільки в певних місцях, де є поліція і безпечно». У місцевих жителів від постійного відчуття небезпеки і свідомість трохи зміщене: решітки на вікнах в Каракасі ставлять до 12 поверху.

Уругвай

Уругвай називають латиноамериканської Швейцарією. Є в ньому дуже затишні, райські місця, наприклад одне з таких місць розташоване прямо на протилежному березі від Буенос-Айреса, в годині їзди на поромі. Це місто Колонія дель Сакраменто. Тихе містечко, з одно-двох поверховими будиночками, бруківкою, сосновими лісами і пляжами. Цікава і столиця Уругваю, Монтевідео. Місто красиве, з колоніальною архітектурою, старим містом, набережними і пляжами. Саме в Монтевідео їздять по вихідним купатися половина жителів Буенос-Айреса. Але не потрібно розслаблятися і забувати, що Уругвай – це не Швейцарія. У Монтевідео є небезпечні райони. Майже всі таксі Монтевідео забезпечені пластиковою перегородкою між водієм і пасажиром з метою безпеки. Є в Уругваї та курорти, наприклад Пунта дель Есте, але туди їхати не рекомендується, він неадекватно доріг, але при цьому досить сумний. Окремі місця Уругваю нагадують спокійну, тиху Європу, а деякі злиденну Латинську Америку.

Панама

Панама – одна з кращих латиноамериканських країн. І все завдяки морю і достатньому рівню цивілізованості. Панамська валюта – долар США, хоч формально і вважається, що валюта Панами бальбоа. Панама-Сіті відмінний самобутній місто, з розкішним старим центром, з якого відкриваються чудові види. Відпочивати на морі в Панамі можна просто чарівно. Є й просте карибська узбережжя, а можна поїхати і на острови. Але, є в Панамі і унікальне місто Колон, яке абсолютно небезпечне. Тобто ціле

місто, куди краще не заходити взагалі. Бувають небезпечні райони в містах, але це місто – небезпечне цілком. На жаль, якщо їхати на ті самі райські острови, іноді треба заїжджати в місто Колон для пересадки. Місто це схоже на іншу планету. Місто смітник, з похмурими облізлими будівлями. У столиці, Панама-Сіті теж є брудні райони, але там все спокійно і мирно.

Південна Америка

Як відомо, Південна Америка – регіон з одним з найвищих рівнів криміналу в світі. За багатьма рейтингами, що враховує кримінальні події, країни Латинської Америки, куди входять майже всі розглянуті нами держави, завжди знаходиться на перших місцях. І дійсно, злочинність Латинської Америки – серйозна проблема, досить часто затьмарює життя як місцевим, так і приїжджим. Багато проблем у туристів відбуваються через недосвідченість і недотримання елементарних норм безпеки. Далі представлено запобіжні заходи і загальні правила поведінки, неухильно дотримуючись яких, можна звести ризик зіткнення з криміналом до мінімуму. У країнах Латинської Америки розподіл злочинності істотно відрізняється від пострадянського. Якщо у нас найнебезпечнішими місцями є околиці обласних центрів і маленькі містечка, то тут, навпаки, чим менше місто, тим менше він небезпечний. Найнебезпечнішими місцями є міста-мегаполіси. На природі ви можете відчувати себе більш-менш спокійно (виняток становлять деякі райони Колумбії, де існує партизанська активність), а всі представлені тут правила властиві для міст.

По можливості не варто тягати з собою дорогу фото- і відеоапаратуру. Якщо для вас не грає велику роль високу якість зроблених знімків, краще обмежитися «мільницею». Вона буде залучати набагато менше уваги сторонніх. Варто мати на увазі, що злочинці зазвичай не грабують усіх підряд, проте дорога фотокамера буде служити їм гарною «приманкою», тому напасти на вас вони можуть навіть удень. Залиште хороший фотоапарат

для природи, а в містах обмежтеся простим. Також не варто носити дорогі прикраси, особливо сережки. Паспорт і важливі документи найкраще носити в натільного сумочці під одягом, причому так, щоб вона не була помітна.

Дуже корисно не виділятися з загальної маси місцевих жителів і не бути схожим на туриста гуляє. Одягтися краще скромніше, ходити з цілеспрямованим впевненим виглядом, найкраще з таким, яким люди йдуть вранці на роботу, особливо по кварталам, що здаються вам підозрілими. Бандитам найпростіше обчислити туриста як засіб наживи з поведінки - він зазвичай розслаблений, розгублений, не знає куди йти і часто звіряється з картою. Для перегляду карти бажано відходити в бік, найкраще в якісь магазини або кафе, не варто цього робити у всіх на виду. Або носите з собою маленьку карту міста або роздруківку, які часто видають в інформаційних центрах. При виході в місто на прогулянку краще документи і великі суми грошей залишати в місці ночівлі, а з собою брати лише невелику суму, необхідну на один день, або мати запасні гроші (50-100 \$), які ви віддасте в разі нападу (повна відсутність грошей або чогось цінного в момент пограбування може розлютити нападника, і він захоче пустити зброю в хід). Про всяк випадок можна також брати з собою копію паспорта. Вона допоможе вам, якщо доведеться звертатися в поліцію або в медичний заклад, де захочуть зареєструвати ваш випадок.

Намагайтеся довіряти своїй інтуїції. Якщо ви відчуваєте, що вам незатишно в місці, де ви знаходитесь, якщо великий відсоток навколишнього публіки здається вам підозрілим, то покиньте це місце, і поверніться туди, де ви ходили раніше. Намагайтеся в цьому місці не видавати своєї іноземної суті в принципі, йдіть з таким виглядом, ніби ви цей район добре знаєте. Не важко візуально визначати якість навколишніх кварталів, соціальний рівень переміщаються по ньому людей. Бандити і грабіжники рідко одягаються пристойно – найчастіше вуличним криміналом займаються підлітки і молоді люди, за зовнішнім виглядом дуже нагадують «гопників». Однак випадки

бувають різні, і нарватися на проблеми цілком можна від людей, які здаються пристойними. Найнебезпечнішими є бідні райони, прилеглі до центру. Вони небезпечніше, ніж нетрі на околицях, оскільки в останніх випадкових людей майже не буває, а сюди періодично заглядають туристи. Всі місцеві знають, що з них можна чого-небудь отримати. У той же час поліція, зосереджена на охороні центру, ці квартали дуже слабо патрулює. Майже у всіх мегаполісах існують поруч з центром подібні райони: Ла-Бока в Буенос-Айресі, Лапа в Ріо-де-Жанейро, квартали на південь від площі Болівара в Боготі і т.д.

Крадіжка - найпопулярніший вид криміналу, поширений так чи інакше по всьому світу. Однак в Латинській Америці професійних злодюжок набагато більше, ніж в Європі або Азії. Грабіж – менш поширений, але більш неприємний вид злочинності. Якщо ви все ж зазнали збройного пограбування, краще не чинить опір грабіжникам, особливо якщо у них вогнепальну зброю. Професійні бандити і наркомани не цінують людське життя і не замислюючись застосовують зброю, тому краще не випробовувати долю і віддати їм те, що вони вимагають.

У Південній Америці зустрічаються часом досить специфічні способи крадіжки і грабежу, які не використовуються більше ніде. Щоб не потрапити в халепу, і вчасно освідомити ситуацію, розглянемо кожен з них детально, і як від кожного з них можна запобігти (таблиця).

Таблиця – Способи протидії криміналу туристами у Південній Америці

Вид криміналу	Як протидіяти	Де поширене
1. Крадіжка з речей з рюкзака або сумки в громадських місцях, транспорті кишеньковими злодіями.	Стежити постійно за становищем сумки і рюкзака. Зберігати гроші і цінні речі в натільного сумці	Всі країни
2. Крадіжка сумок і рюкзаків в кафе, на лавочках, громадських	Стежити постійно за становищем сумки і рюкзака.	Всі країни за винятком півдня Чилі

установах		
3. Крадіжка з номера готелю	Не залишати гроші та цінні речі в номері готелю. Брати їх з собою або здавати адміністратору.	Всі країни за винятком півдня Чилі
4. Грабіжник вихоплює сумку з рук, або здирає з плеча, і тікає	Іноді з рук туристів вихоплюються фотоапарати в момент зйомки, дорогі прикраси, сережки. - тримати міцно сумку, перекидати її через плече; - не носити на видному місці фотоапарати і дорогу техніку, прикраси	Бразилія, Колумбія, Венесуела, Перу, Еквадор
5. Розвиток п. 4. Зграйка дітей оточує вас, і починає нищпорити по кишенях, і тягти з них все, що знайдуть. Після чого розбігаються в різні боки	Оскільки ви двома руками не можете протистояти десяти-двадцяти, то діти зазвичай досягають успіху. Протистояти ватаги дітлахів наврядчи можливо. Щоб зменшити можливі втрати, намагайтеся не носити з собою великі суми грошей і цінні речі. Фотоапарати та наявні гроші намагайтеся класти в важкодоступні неочевидні місця.	Бразилія
6. Відволікаючий маневр. Вас непомітно обливають нечистотами, або яким-небудь кремом. Після чого раптом до вас звертається жінка і вказує, що у вас бруд на спині. Ви дивіться і жахає, що так примудрилися забруднитися. Жінка пропонує вам почистити одяг, або потримати сумку, щоб ви самі почистили. Поки ви зайняті чищенням спини, ваша сумка благополучно зникає	У разі подібного розвитку подій, усвідомлювати, що вас хочуть пограбувати, терміново рішучим кроком залишати місце дії, йти відмиватися в якесь кафе	Аргентина, Еквадор
7. Озброєний вуличний	Найнеприємніше, що в разі, якщо	Венесуела

<p>грабіж. Одне з найбільш неприємних з можливих подій. Бандити підходять до вас зі зброєю (холодним або вогнепальною) і пропонують віддати ваше майно</p>	<p>зброя - ніж, бандити можуть для залякування нанести деякі пошкодження вашому організму незалежно від того, віддаєте ви їм те, що вони хочуть, чи ні. Однак частіше все ж обходиться без крові. Збройні пограбування, як правило, в малолюдних місцях, або в темний час доби, щоб було якомога меншу кількість свідків.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) У центрах міст намагатися уникати безлюдних вуличок, ходити там, де велелюдно. 2) Намагатися не переміщатися у вечірній і нічний час по місту, особливо по малолюдних вулицях. Якщо належить повертатися зовсім пізно краще взяти таксі. 3) Не відвідувати неблагополучні райони, особливо так бідні нетрі. А якщо ви йдете туди з екскурсією, або з місцевим жителем, то намагатися не віддалятися від групи. 4) При переїздах з міста місто краще приїжджати в пункт прибуття в світлий час і перестати висуватися зайвий раз по місту з усіма речами. У такій ситуації ви куди більш уразливі, оскільки всі речі і гроші знаходяться при вас, і грабіжники також це знають. Якщо планується прибуття в місто у вечірній час, то вкрай бажано заздалегідь знати місце призначення і попередньо вивчати карту міста. Шукати готелі методом обходу в такий час не рекомендується 	<p>(Каракас, Маракайбо, Пуерто-ла-Крус), Колумбія (Богота, Медельїн, Манісалес), Еквадор (Кіто, Гуаякіль), Перу (Трухільо, Ліма), Бразилія (Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро, Порту-Алегрі, Салвадор, Ресіфі, Форталеза), Аргентина (Буенос-Айрес)</p>
<p>8. Грабіж в таксі. Бандит під виглядом таксиста заводить в глухе місце, або за місто, після чого</p>	<p>Замовляти таксі тільки через офіційні фірми</p>	

грабує за допомогою зброї		
9. Грабіж міжміського автобуса. Бандити зупиняють автобус на глухому перегоні, після чого за допомогою пістолетів грабують пасажирів, забираючи всі гроші і цінні речі	Запобігти потраплянню на такий автобус неможливо. Щоб знизити ймовірність цього попадання, краще їздити в проблемних країнах тільки вдень (пограбування зазвичай вночі відбуваються). Також намагайтеся не брати в салон дорогу техніку (ноутбуки, фотоапарати), а ховайте її в багаж (ховати треба якомога глибше в рюкзак, інакше вона може бути викрадена при навантаженні або вивантаженні). Грабіжники зазвичай не встигають дістатися до багажу, обмежуючись тим, що беруть в салоні	Колумбія, Перу
10. Грабіж при знятті грошей в банкоматі. Також можливий сценарій, коли при грабежі туриста відвозять до банкомату і, погрожуючи, вимагають сказати пін-код	При користуванні банкоматом переконатися у відсутності підозрілих осіб навколо. Намагатися не знімати гроші в малолюдних місцях, або у вечірній час. Також корисно завести кілька карток і прив'язати їх до одного рахунку. Одну карту взяти з собою, іншу - залишити вдома. Налаштувати інтернет-банкінг, перевести всі гроші на другу карту, а на першу переводити їх у міру необхідності. Цей спосіб також врятує вас від шахрайств з банкоматами	
11. Грабіж в кафе. В Аргентині відомо як «експрес-пограбування». Бандити під'їжджають до якого-небудь кафе або ресторану, і швидко в плині двох секунд обходять зі зброєю всіх відвідувачів, забираючи		Аргентина, Перу, Колумбія, Венесуела

у них всю наявну готівку, прикраси, електронні прилади. Також відбувається зачистка каси		
12. Грабіж в машині. До стоїть в пробці або на світлофорі машині під'їжджає мотоцикліст, і під загрозою зброї змушує віддати водія і пасажирів наявні гроші і прикраси. Вечірньої пори на глухих вулицях машину можуть оточити і піші бандити	При посадці в таксі у вечірній час перевіряйте, щоб кнопки дверей заціпилися, і їх неможливо відкрити зовні. Якщо ви самі перебуваєте за кермом, намагайтеся не заїжджати в малознайомі квартали у вечірній час, а також не їздити по вулицях з низьким трафіком. У деяких містах (наприклад, Ріо-де-Жанейро) поліцейські рекомендують навіть не зупинятися у вечірній час на червоний сигнал світлофора з метою безпеки. Якщо вам здається місцевості, по якій ви їдете, неблагополучної, то переконаєтеся, що з бічних напрямків немає машин, і проїдьте перехрестя	Бразилія, Перу, Венесуела

I, нарешті, найголовніше правило. Багато мандрівники, прочитавши про латиноамериканський кримінал, або бояться взагалі їхати, або їдуть із здриганням серця, будучи впевненими, що їх пограбують відразу ж після прибуття в місто з аеропорту. Довгий час вони ходять зі страхом по містах, бачачи в кожному зустрічному грабіжника або шахрая. Не потрібно впадати в крайність, боячись за все і вся. Латиноамериканські міста в цілому цілком нормальні і придатні для життя, на вулицях панує звичайна атмосфера міста – їздять машини, ходять люди, ніхто не кого не грабує щодня у всіх на очах. Достатньо дотримуватися рекомендацій щодо безпеки і не шукати пригод для викиду адреналіну.

4.4. Основні аспекти, що впливають на безпеки міжнародного туризму в Австралії й Океанії

Австралія

Австралія є одним з найпопулярніших туристичних місць в світі серед всіх місць відпочинку для туристів. Запаморочливі краєвиди, деякі з найбільших створінь природи, сонце, серфінг, пляжі, смачна їжа і вино, доброзичливі люди і відносна безпека залучають сотні тисяч туристів з усього світу. Разом з тим, Австралія також є континентом з досить суворим кліматом, який може бути нещадним до тих, хто недбало ставиться до підготовки. Майже 400 туристів щорічно вмирають в Австралії. Було 363 випадки смерті в 2014 році, і за минулі шість років середньорічне число жертв становить близько 370. Навіть, враховуючи, що 40% з них були людьми старше 55 років, були серцеві напади та інсульты, але це все ще залишає близько 240 осіб на рік, які загинули іншими способами. На смерті в результаті автокатастроф і утоплень доводиться 60 туристів щороку.

Але якщо врахувати, що більш ніж 400 000 чоловік відвідують австралійські берега щомісяця, то смертність серед туристів мізерна – 0,01%. А це за статистикою робить Австралію одним з найбезпечніших туристичних маршрутів. Проте, австралійський континент є місцем проживання більшої кількості небезпечних тварин, ніж в будь-якій іншій країні на морі і на суші – це крокодили, медузи, акули, отруйні змії і павуки. А крім небезпечної фауни, мандрівникам також варто побоюватися засідки злочинців на деяких віддалених маршрутах. Дуже важливо в подорожі по землях Австралії думати про те, що ви робите, і бути готовим до всього.

Австралія є великою країною, і там, як правило, великі відстані між місцями, які ви захочете відвідати. Водіння автомобіля тут є відносно доступним, але дуже важливо, щоб ви робили регулярні перерви, перебуваючи за кермом. Влада рекомендує вам зупинятися для відпочинку

кожні дві години або близько до того. Завжди подорожуйте з хорошим запасом води на випадок, якщо ваш автомобіль зламається на дорозі. Це дуже важливо влітку, оскільки температура може досягати 45°C. Можливо, доведеться провести кілька годин у вашому автомобілі, перш ніж хто-небудь зможе знайти вас і прийти на допомогу. Необхідно завжди говорити кому-небудь, куди ви прямуєте і як довго плануєте там бути. Пам'ятайте, що в Австралії лівосторонній рух. Завжди надягайте ремені безпеки – як на передньому, так і на задньому сидінні автомобіля. Ніколи не сідайте за кермо в нетверезому стані – поліція дуже сувора відносно правопорушників. Не підбирайте автостопом незнайомих людей. Плануйте свої поїздки. Слідкуйте за датчиками, і не забувайте заправити свій автомобіль паливом. Не використовуйте мобільний телефон під час водіння. Переконайтеся, що у вас є запасне колесо і домкрат. Візьміть з собою карту. В деякі віддалені райони слід взяти з собою супутниковий телефон або радіомаяк, оскільки звичайний телефон може виявитися марним. Слідкуйте за дикою природою – кенгуру та інші великі тварини можуть легко пошкодити ваш автомобіль.

Славні пляжі Австралії настільки гарні, що можна нескінченно довго впиватися ними, але є кілька речей, які ви повинні пам'ятати. Завжди беріть з собою головний убір, сонцезахисний крем і хороший запас питної води. Австралійський клімат безжалісний і сонячний удар буде не кращим спогадом про поїздку. Якщо місцем для відпочинку ви обрали північну Австралію, то обов'язково уточніть час безпечних сезонів, коли плавати дозволено. Не запливайте за червоні і жовті буйки. Рятувальники патрулюють ці райони і швидко відреагують, якщо ви потрапите в біду. Слухайте рятувальників, якщо вони застерігають вас від плавання в небезпечних місцях для серфінгу. Не торкайтеся до мешканців моря, яких ви можете зустріти в воді – вони можуть вкусити, вжалити, і в деяких випадках з фатальним результатом.

Беріть одяг відповідно області, яку ви збираєтеся відвідати, і переконайтеся, що взяли з собою теплий одяг – навіть в жаркій пустелі дуже холодно вночі. Австралія є місцем проживання одних з найнебезпечніших змій у світі, тому ви повинні бути обережні в тих місцях, де їм подобається. Наприклад, там, де росте висока трава, або камені і поряд з водою. Навіть в міських районах повно рептилій, так що пам'ятаєте про безпеку, навіть якщо ви знаходитесь поруч з житлом. Носіть довгі штани і високі черевики, якщо ходите через кущі або по високій траві. Якщо вас вкусила отруйна рептилія, комаха або павук, туго перев'яжіть пошкоджену кінцівку і тримайте її в спокої. негайно викличте лікаря, якщо у вас є мобільний. У північній Австралії в водоймах живуть крокодили. Слідкуйте за попереджувальними про це знаками. Ніколи не занурюйтесь в річки або озера, не переконавшись, що там немає ніяких прихованих скель або підводних дерев. Будьте обережні при розпалюванні багаття – необережне поводження з вогнем легко може стати причиною лісової пожежі. Ніколи не залишайте вогнище без нагляду і завжди гасіть його, коли ви залишаєте місце відпочинку.

Індонезія

Індонезію не можна назвати ідеальною країною. Це країна не без проблем – землетруси, цунамі, вулкани, тероризм, громадянські чвари, крах літаків, корупція і злочин – все це країна відчувала або відчуває на собі. Проте, туристи, які приїжджають в країну, щоб відпочити, рідко стикаються з серйозними проблемами. Місцеве населення в основній своїй масі гостинно і доброзичливо (за винятком вуличних комерсантів).

Міністерство закордонних справ включило Індонезію в список країн не рекомендованих для відвідування. Це пов'язано, головним чином, з тим, що в останні роки в різних районах країни – на Молуккських островах, в штаті Іріан-Джай (західна частина острова Папуа Нова Гвінея), на півночі Суматри (Ачех) відбуваються зіткнення між місцевими християнами і мусульманами. Це мляво поточні конфлікти, періодично розпалюються або затухаючі.

Індонезія – одна з найбільш корумпованих країн світу. Загальний рівень злочинності в Індонезії досить низький – тяжкі злочини, такі як вбивства і гвалтування, вчиняються рідко. У туристичних зонах часто реєструються випадки крадіжок, кишенькових крадіжок, а іноді пограбувань і шахрайств. Відзначаються крадіжки з готельних номерів. Злочинність поширена на місцевому та міжміському/міжнародному громадському транспорті (в автобусах, літаках, на кораблях). Загальні заходи безпеки включають рекомендації: не носіть з собою гроші, документи, цінні речі, прикраси, стільникові телефони і т.п., особливо в темний час або в місцях скупчення людей; не приймати випивку від незнайомих осіб; бути обережними при виборі таксі, намагайтеся використовувати таксі з готелю; зберігайте гроші і документи в сейфі готелю; закривайте двері в готелі на засувку; не залишайте цінні речі без нагляду.

Потрібно мати на увазі, що злочини проти туристів можуть зробити не тільки місцеві жителі. Цілком можна постраждати навіть від дій своїх співвітчизників. Існує безліч традиційних правил, яких слід дотримуватися, щоб уникнути зайвих неприємностей:

- голова людини священна, тому остерігайтеся торкатися будь-чиєї голови, а також стояти поруч з тим, хто сидить на землі;
- пристрасні поцілунки на людях, обійми та інші бурхливі прояви почуттів вважаються образливими для оточуючих;
- предмети потрібно подавати і приймати правою рукою; ліва рука тут вважається «нечистою»;
- вказувати на що-небудь слід великим пальцем правої руки, при цьому лікоть повинен бути притиснутий до боку; ні в якому разі не можна вказувати на що-небудь ногою;
- без сорочки або в купальнику варто з'являтися тільки на пляжі;
- зіграти в оголеному вигляді непристойно і протизаконно;

- існує заборона на появу в храмі людей, на тілі яких є кровотечі будь-якого походження. Це табу введено зовсім не з метою дискримінації жінок і поширюється на послідовників всіх віросповідань. Діє у всіх храмах; вхід до храмів на Балі практично вільний; єдина вимога – надіти саронг, що приховує оголені частини тіла, який можна тут же взяти на прокат;

- відвідуючи мечеть, жінка повинна бути з покритою головою і не мати оголених ділянок тіла; перед входом прийнято роззуватися.

Закони країни забороняють ввозити в країну, купувати або поширювати наркотичні речовини. Покарання – смертна кара (для іноземців можливе пом'якшення покарання – 20 років тюремного ув'язнення).

Не можна затримуватися в Індонезії довше зазначеного в паспорті терміну. Якщо існує така необхідність (наприклад, через хворобу) потрібно отримати довідку від лікаря про стан здоров'я і заручитися підтримкою дипломатичних служб. Іноземцям дозволяється ночувати тільки в готелях і пансіонах, що мають ліцензії від влади. Власники цих закладів зобов'язані реєструвати клієнтів в поліції. Введено досить суворі закони, що стосуються куріння на вулиці і в громадських місцях (відноситься в основному до Джакарти).

Фіджі

Фіджі – країна, яку можна назвати безпечною для туристів. Тут вже немає жахів минулих століть, коли на островах діяли племена канібалів. Але дотримуватися простих заходів обережності, як і всюди, не завадить. Уникати автостопу, залишати цінні речі в сейфі і носити з собою ксерокопії документів. Крім того, постарайтеся не заїжджати в нічний час в індійські райони столиці.

Деякі наслідки недавніх заворушень і переворотів все ще помітні на Фіджі. У той час як більша частина території великих островів абсолютно безпечна для відвідування, в окремих зонах спільного проживання індусів і фіджійцев можлива деяка напруженість. Сегрегація і національна неприязнь

між корінними фіджійцями і індусами зазвичай ретельно приховуються від іноземних туристів, але легко проглядаються в повсякденному житті.

Свідоцтво про щеплення проти жовтої лихоманки потрібна від усіх мандрівників у віці старше 1 року, які прибувають з районів поширення цього захворювання. Рекомендується вакцинація проти холери, гепатиту Б, тифу і поліомієліту. Тропічна лихоманка передається москітами, які найбільш активні вдень. Випадки зараження цим захворюванням фіксуються в сільських районах. Необхідно вживати звичайні заходи захисту проти комах, в першу чергу носити одяг з довгими рукавами, широкополі капелюхи і черевики, а не сандалі. На вікнах усіх приміщень повинні бути протимоскітні сітки, а при ночівлі на відкритому повітрі обов'язково використання пологів з розміром вічка не більше 1,5 мм, переважно просочених репелентами. Певну небезпеку, особливо для дітей і літніх людей, представляють філяріоз і лихоманка денге, які також розповсюджуються москітами.

Вся водопровідна вода в країні хлорується і практично безпечна для вживання. Однак рекомендується використовувати для пиття, чищення зубів або створення льоду тільки кип'ячену або бутильовану воду (особливо в перший тиждень). Молоко і молочні продукти зазвичай пастеризуються і безпечні для вживання. М'ясо, дари моря і рибу вважають безпечними, але все-таки споживати їх рекомендується тільки після попередньої теплової обробки, переважно гарячими. Овочі повинні бути ретельно вимиті і попередньо оброблені, а фрукти очищені від шкірки.

Оскільки клімат дуже жаркий, а сонячне випромінювання агресивно, необхідно вживати певні заходи проти сонячної радіації, теплового ураження і зневоднення. Рекомендується мати при собі сонцезахисні засоби, головні убори і легкий бавовняний одяг, що закриває тіло. Навіть при зануренні у воду можна сильно «обгоріти» буквально за годину – кристально-чиста вода працює як фокусна лінза і зовсім не рятує від ультрафіолету.

У водах навколо островів водиться кілька різновидів акул і безліч отруйних морських істот. Деякі види риби містять в своєму м'ясі отруйні токсини, тому рекомендується завжди консультиватися з місцевими жителями щодо безпеки того чи іншого продукту. При плаванні краще користуватися гідрокостюмами, а для входу в воду на необладнаному узбережжі взувати міцне взуття, що охороняє ноги від голок морських тварин і гострих граней уламків корала. Також слід звернути увагу, що води між островами досить неспокійні – тут досить сильні перебіг і чимало зон турбуленції. Тому вибирати місця для купання слід обережно.

Нова Зеландія

В країні практично відсутні які б то не було природні небезпеки. Фауна не містить ніяких отруйних змій або небезпечних диких тварин, також майже відсутні кровосалісні комахи. Невелику небезпеку становлять піщані блохи, які поширені на пляжах, але їм можна ефективно протистояти засобами від комарів. Єдине отруйна істота на островах – дуже рідкісний павук "Катіпа".

Вода з-під крана практично безпечна для пиття. Молоко і молочні продукти безпечні для вживання, так як проходять ретельну обробку. Місцеве м'ясо і домашня птиця у всіх видах, дари моря, овочі і фрукти також безпечні, але все-таки не слід забувати про елементарні правила гігієни. Чистота на вулицях міст і в громадських закладах просто феноменальна. Смітити на вулиці, природно, не прийнято.

Новозеландці – дуже привітний і дружелюбний народ. На вулицях прийнято вітатися навіть з абсолютно незнайомими людьми, на будь-яке питання місцевий житель постарается дати найдокладнішу відповідь, а іноді і просто проводити до місця яке цікавить туриста. Ніяких особливих обмежень на одяг немає, навіть при відвідуванні церков або традиційних свят маорі. Обмежень на фотографування також немає, тільки в церквах і музеях, перш ніж скористатися фотоапаратом, слід запитати дозвіл. Та й то зазвичай скрізь висять таблички, що пояснюють прийняті тут норми. Рівень

злочинності вкрай низький. У разі, якщо крадіжка таки сталася, слід звернути особливу увагу на заповнення паперів в поліції, з обов'язковою вимогою докладного рапорту, а не «квитанції про втрату» (зазвичай це простий листок протоколу зі словом «theft»), за яким практично неможливо отримати компенсацію.

Сильні наркотики і пов'язана з ними наркоманія практично відсутні, вживання і торгівля наркотиками суворо заборонені, але практично повсюдно «курять травку», особливо на північному острові. Тютюн продається повсюдно, але він дуже дорогий. Куріння заборонено у всіх громадських місцях, на всіх видах транспорту, в готелях і навіть в деяких ресторанах.

Міцні спиртні напої продаються тільки в спеціалізованих магазинах «Bottle Store». Мінімальний вік, з якого продають спиртні напої в магазинах і барах – 18 років. Деякі ресторани дозволяють приносити власні спиртні напої, в цьому випадку на видному місці розміщується вивіска «BYO».

Запитання для самоконтролю

1. На якому виді транспорту можливе переміщення у В'єтнамі без посвідчення на право керування транспортними засобами?
2. Що категорично заборонено знімати на відео у Китаї?
3. Що означає поняття «сієста» в Греції?
4. Хто користується правом безкоштовного входу до музеїв в Греції?
5. Яка максимальна температура повітря в Австралії влітку?
6. В якій країні голова людини вважається священною?
7. Коли та ким було відкрито Америку як континент?
8. Яку державу Американського континенту називають Латино-Американською Швейцарією?

РОЗДІЛ 5. ОПТИМІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЩОДО БЕЗПЕКИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

5.1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності органів державної влади щодо безпеки туризму в Україні

Україна посідає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними та культурними ресурсами. До списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні включено такі об'єкти культурної спадщини як Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська лавра у м. Києві, ансамбль історичного центру м. Львова, пункти Геодезичної дуги Струве (Хмельницька та Одеська області), резиденція митрополитів Буковини та Далмації (м. Чернівці), стародавнє місто Херсонес Таврійський (м. Севастополь), дерев'яні церкви Карпатського регіону (Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області), та природний об'єкт – Букові праліси Карпат. Окрім того, наразі в Україні функціонує шість курортів державного значення, понад 20 природних курортних територій за наявності унікальних природних ресурсів мають підстави для оголошення їх відповідно до Закону України «Про курорти» курортами державного значення.

Значна кількість вітчизняних і зарубіжних культурних, історичних, природних та інших туристично-привабливих місць у світі зумовлюють не лише організовані подорожі до них, а й вимагають прискіпливої уваги щодо належної організації безпеки при цьому.

Так, відправляючись у туристичну чи екскурсійну поїздку, турист стикається з проблемами, які при збігу обставин можуть призвести до негативних наслідків для його здоров'я та майна. Перебуваючи в незнайомому середовищі, яке відрізняється від місця постійного проживання,

активно відпочиваючи, турист постійно знаходиться під впливом ризикових обставин. Він не знає досконало звичаїв, мови, традицій, побуту, не має імунітету від хвороб, поширених у цій місцевості, не пристосований до проживання та інтенсивних навантажень у гірських районах, у пустелі або на воді.

Серед інших виділяються головні фактори небезпечності: травмонебезпека, небезпечна дія навколишнього середовища, в тому числі виробничі джерела – шум, вібрація, пожежонебезпека, хімічні, радіоактивні, біологічні, психофізичні, природні, особиста безпека за умов криміногенного стану, а також специфічні фактори ризику, притаманні особливим видам туризму. Різні несприятливі для туризму фактори мають неоднакову вірогідність їх настання, неоднакову інтенсивність дії та наслідки.

Таким чином, останні десятиліття у світі закріпилася загальне прийняття методики розробки стратегії стійкого розвитку туризму, а також забезпечення його безпеки, що включає: загальні підходи до планування туристського розвитку на основі принципів стійкого розвитку туризму; цілі і завдання розвитку туризму, що коригуються протягом тривалого часу в розрізі досягнутих результатів і обставин, що змінюються; оцінку пропускнуої спроможності інфраструктури туризму; всебічний аналіз економічних, екологічних, соціальних наслідків розвитку туризму; оцінку існуючих стратегій розвитку туризму і заходів їх здійснення; оцінку ефективності спільної роботи зацікавлених сторін і виявлення перешкоди на шляху до тіснішої співпраці; проведення консультацій з місцевим співтовариством за основними положеннями проекту стратегії; соціально-економічні показники і оцінку соціально-економічної ефективності реалізації програмних пропозицій із вказівкою орієнтовних потреб в інвестиціях і термінів їх окупності, можливих джерел фінансування, очікуваних доходів і прибутку.

У контексті вищевикладеної методики розвитку туризму, а також з метою мінімізації ризиків у туристичній діяльності чинним вітчизняним

законодавством вироблені правові положення у вказаній сфері. Однак вони потребують удосконалення, зокрема, це стосується Закону України «Про туризм».

Таким чином, ч. 1 ст. 13 Закону України «Про туризм» пропонуємо викласти у такій редакції: «Безпека в галузі туризму – це сукупність умов соціального, економічного, правового та іншого характеру, які у ході реалізації зумовлюють стан забезпечення охорони життя, здоров'я, збереження майна туристів, а також прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб та держави в галузі туризму».

На нашу думку, в перерахованих пунктах аналізованого нормативно-правового акта законодавцем сконцентровано увагу на виконанні короткострокових завдань органами публічної влади у сфері забезпечення безпеки туристичної діяльності.

Таким чином, ч. 2 ст. 13 Закону України «Про туризм» необхідно доповнити такими пунктами:

1) створення системи професійної підготовки кадрів у сфері безпеки туристичної діяльності в найбільш туристично розвинутих регіонах держави;

2) формування постійної інформаційної бази для суб'єктів туристичної діяльності про загрози безпеці туристів у країнах (місцях) тимчасового перебування;

3) затвердження переліку видів туризму, пов'язаних із підвищеним ризиком для життя та здоров'я туристів;

4) затвердження типових форм договорів про туристичне обслуговування, правил розрахунку за туристичний продукт, які обов'язково містять вимоги безпеки туриста.

Таким чином, вважаємо за необхідне ч. 3 ст. 13 Закону України «Про туризм» доповнити такими пунктами:

1) інформувати туристів про адресу та контактні номери телефонів органів державної влади в Україні, дипломатичних і консульських представництв України, а також туристичних представництв у країні (місцях) тимчасового перебування туристів, до яких останні можуть звернутися у разі надзвичайної ситуації, форс-мажорних обставин тощо;

2) інформувати туристів про національні та релігійні особливості, звичаї, вірування тощо країни (місця) тимчасового перебування туриста;

3) інформувати туристів про країни (місця) з підвищеним ризиком захворювання інфекційними хворобами, військовими конфліктами тощо.

Більше того, необхідність диверсифікації шляхів отримання туристами інформації щодо загрози їхній особистій безпеці, майну тощо, зумовлює потребу доповнення ст. 13 Закону України «Про туризм» абзацом такого змісту:

«Засоби масової інформації, засновниками (співзасновниками) яких є органи державної влади, негайно і безоплатно надають центральному органу виконавчої влади у сфері туризму можливість публікувати інформацію про загрозу безпеці туристів. За рішенням центрального органу виконавчої влади у сфері туризму публікації державною мовою можуть дублюватися іншими мовами».

Також підтримуємо позицію авторів Проекту Закону України від 05.04.2011 № 8374 «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» (щодобезпеки)» на рахунок того, що у разі офіційного підтвердження або опублікування інформації органами публічної влади про виникнення небезпеки в країні тимчасового перебування туристів, загрози їх життю і здоров'ю, а також загрози спричинення шкоди їх майну, турист і туроператор має право вимагати розірвання договору про надання туристичних послуг чи внесення до нього змін.

Страховання є одним із основних механізмів забезпечення безпеки туризму, виступаючи видом цивільно-правових відносин щодо захисту

майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів. Саме тому базові вимоги щодо страхування туристів, їх майна, тощо слід закріпити у договорі на туристичне обслуговування. Отож, вважаємо за доцільне ч. 4 ст. 20 Закону України «Про туризм» доповнити такими пунктами:

1) відомості про страхову організацію, що здійснює страхування ризиків;

2) розмір страхових відшкодувань, порядок та умови їх виплати.

На особливу увагу заслуговує також питання основного стратегічного нормативно-правового акта у сфері розвитку туризму – Стратегія розвитку туризму і курортів. У її складовій частині «Шляхи і способи розв’язання проблеми, строк виконання Програми» зауважується, що одним із основних шляхів виконання Програми є «...підвищення рівня безпеки туристів». На нашу думку, законодавець формально та у декларативній формі підійшов до надзвичайно важливого аспекту туристичної діяльності, адже виконання зазначеного пункту не закріплено у жодному чинному документі, при цьому розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року» від 1 серпня 2013 року № 638-р втратило чинність.

Водночас під час здійснення подорожі, включаючи транзит, туристи та екскурсанти зобов’язані, у тому числі: виявляти якомога більше розуміння звичаїв, вірувань і вчинків місцевого населення та якомога більше поваги до природного й культурного надбання останнього; утримуватись від підкреслення економічних, соціальних і культурних відмінностей, що існують між ними та місцевим населенням; бути сприйнятливими до

культури місцевого населення, яке приймає туристів, що є невід'ємною часткою загального надбання людства; утримуватись від торгівлі, провозу та вживання наркотиків або інших заборонених препаратів.

Прийняти національний ДСТУ «Вимоги щодо забезпечення безпеки туристів і екскурсантів», де закріпити вимоги до туристичних і екскурсійних послуг, які забезпечують безпеку життя і здоров'я туристів та екскурсантів, методи їх контролю й потрібний для цілей обов'язкової сертифікації туристичних послуг.

Таким чином, можна визначити наступні перспективи удосконалення практичної спрямованості правового забезпечення безпеки туризму в Україні.

1. Керуючись досвідом Білорусі, Казахстану запропоновано Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнити статтями, які б передбачали відповідальність за порушення у галузі туризму. Такими статтями повинні стати: «Порушення законодавства про туристичну діяльність»; «Порушення права на інформацію про надзвичайні ситуації».

2. З метою розробки системи профілактичних заходів та уникнення факторів, які впливають на безпеку туризму, пропонується, враховуючи досвід США, Німеччини розробити класифікатор факторів ризику і характеру небезпек, типів нещасних випадків за всіма видами туризму, визначити список країн світу, які є небезпечними для поїздок та впровадити загальнодержавну інформаційно-пошукову систему «Турист», в якій систематично відображатиметься та оновлюватиметься Міністерством економічного розвитку і торгівлі України офіційна інформація з питань правового забезпечення туристичної галузі, надзвичайних обставинах, перелік країн світу, небезпечних для поїздок тощо.

Отже, дослідження питання про нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки туризму в Україні дає підстави дійти таких висновків:

– законодавство, якими регулюються питання безпеки туризму пропонуємо класифікувати за такими критеріями: за юридичною силою (конституційні, законодавчі, підзаконні нормативно-правові акти); за предметом регулювання (загальні та спеціальні); за характером правового регулювання (матеріальні, процесуальні); за суб'єктами нормотворчості в Україні (нормативні акти у сфері безпеки туризму, видані Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, укази, розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази, інструкції, розпорядження керівників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади тощо); за дією у просторі: загальні, локальні); за об'єктами безпеки (нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері безпеки особи і громадянина, безпеки суспільства безпеки держави);

– зазначено, що подальше забезпечення безпеки туризму неможливе без урахування нових ризикоутворюючих чинників: соціально-економічна та політична кризи у країні, епідемії, природні та техногенні катастрофи, тероризм та інші, що зумовлює необхідність розробки нових національних стандартів з різних аспектів туристичної діяльності;

– у зв'язку зі стрімким розвитком туристичної галузі, виникненням нових ризиків нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки туризму потребує удосконалення;

– зазначено, що сьогодні відсутні також як норми досліджуваного закону, так й інші нормативно-правові акти, які б регулювали особливості здійснення цих видів туризму, а тому необхідно у Законі України «Про туризм» виокремити статті, які б стосувалися особливостей здійснення видів туризму з підвищеним рівнем безпеки.

Також дослідження питання про систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні дозволяє дійти таких висновків:

1. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення безпеки туризму в Україні складається з Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також суб'єктів туристичної діяльності.

2. Варто визначати завдання, функції і повноваження місцевих органів державної виконавчої влади щодо забезпечення безпеки туризму з урахуванням особливостей певного регіону в положеннях про управління з питань туризму, а також у регіональних програмах розвитку туризму. Ця пропозиція обумовлена відсутністю на сьогодні в регіональних та обласних програмах напрямів забезпечення захисту та безпеки туристів, які повинні розроблятися місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. З метою уніфікації змісту регіональних програм забезпечення захисту і безпеки туристів та організації контролю за їх виконанням пропонуємо розробити Методичні рекомендації щодо складання регіональних програм.

5.2. Інноваційні заходи щодо механізму адміністративної діяльності органів державної влади в сфері забезпечення безпеки туризму

Питання забезпечення безпеки туризму належить до компетенції багатьох органів державної влади. Отже, у цьому процесі провідна роль належить органу, який має координувати роботу всіх центральних органів виконавчої влади, діяльність яких пов'язана із вирішенням проблем забезпечення безпеки туризму. Однак сьогодні така функція не закріплена ні за Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, до компетенції

якого належить регулювання галузі туризму, ні за Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Євген Самарцев, колишній голова Ради з питань туризму і курортів, зауважує: «На жаль, у котре склалась ситуація, коли орган державної влади у сфері туризму і курортів, який повинен координувати зусилля держави у найрізноманітніших галузях – від транспорту і культури до медицини і соціального розвитку села, формувати систему ефективної співпраці з регіонами, містами і бізнесом, фактично позиціонується як один із структурних підрозділів галузевого міністерства». Ми підтримуємо висловлену ним точку зору щодо згрупування розпорощених повноважень у сфері туризму в межах діючого Міністерства культури України, діяльність якого слід спрямувати насамперед на координування роботи всіх центральних органів виконавчої влади, пов'язаних із вирішенням проблем забезпечення безпеки туризму. Такі зміни не потребують додаткового фінансування з державного бюджету. Передача повноважень у сфері туризму до Міністерства культури України кореспондується з положеннями міжнародних нормативно-правових актів та не суперечить подальшій оптимізації системи органів виконавчої влади.

Слід також вказати на відсутність програм забезпечення захисту та безпеки туристів, які повинні розробляти органи місцевого самоврядування. Аналіз інтернет-ресурсів засвідчує, що така програма на 2008–2012 рр. була розроблена управлінням культури і туризму Сумської облдержадміністрації спільно з управлінням Міністерства внутрішніх справ України в Сумській області. Наразі в межах заходів, розроблених на виконання Програми розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2011–2015 рр., існує підпрограма «Безпека туристів».

Отже, з метою уніфікації змісту регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів та організації контролю за їх виконанням

пропонуємо розробити Методичні рекомендації щодо складання регіональних програм.

Необхідно в положеннях про управління з питань туризму, а також у регіональних програмах розвитку туризму визначати завдання, функції і повноваження місцевих органів державної виконавчої влади щодо забезпечення безпеки туризму з урахуванням особливостей певного регіону. З метою уніфікації змісту регіональних програм забезпечення захисту й безпеки туристів та організації контролю за їх виконанням розробити Методичні рекомендації щодо складання регіональних програм забезпечення безпеки туризму.

З метою розробки системи профілактичних заходів та уникнення факторів, які впливають на безпеку туризму, пропонується, враховуючи досвід США та Німеччини розробити класифікатор факторів ризику і характеру небезпек, типів нещасних випадків за всіма видами туризму; визначити країни світу, які є небезпечними для поїздок та впровадити загальнодержавну інформаційно-пошукову систему «Турист», в якій систематично відображатиметься та оновлюватиметься Міністерством економічного розвитку і торгівлі України вся офіційна інформація з питань правового забезпечення туристичної галузі, надзвичайних обставин, перелік країн світу, небезпечних для поїздок тощо.

Враховуючи досвід Європейського Союзу, необхідно поєднати інтереси державних структур та приватного сектора з відновлення туристичної інфраструктури та залучення інвестицій для цього.

Наступним напрямом розвитку системи безпеки туризму є розробка оновленої редакції державних стандартів у галузі надання туристичних послуг із врахуванням вимог провідних країн світу. До цієї роботи необхідно залучити провідних фахівців різних міністерств, які у своїй діяльності постійно стикаються із: розробкою заходів щодо підвищення безпеки на підприємствах, установах, організаціях; забезпеченням охорони

громадського порядку та громадської безпеки; попередженням та ліквідації надзвичайних ситуацій; узагальненні інформаційно-аналітичних даних тощо.

Керуючись досвідом Всесвітньої туристичної організації, необхідно створити Комітет з якості туристичного обслуговування, до складу якого б увійшли представники з регіональних та місцевих органів публічної влади.

Запитання для самоконтролю

1. Які об'єкти в Україні включено до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО?
2. В якому році створено Держспоживінспекцію в Україні?
3. Якими нормами права в феодальний період забезпечувалася безпека подорожнім?
4. Хто був одним з перших дослідників проблем безпеки туризму?
5. В якій державі заснована перша туристична контора, назвіть її.
6. Коли прийнято Закон України «Про страхування»?
7. Яким законодавчим актом врегульовано «зелений туризм в Україні»?
8. Назвіть нормативний акт, яким визначено основні принципи міжнародного туризму.

ПІСЛЯМОВА

Матеріал посібника сформований на основі системного підходу, цінність якого полягає, перш за все в тому, що він дозволяє представити проблему цілісно, в сукупності безлічі її проявів. Застосування методології загальної теорії права та методів галузевих правових наук дозволяє розкрити закономірності функціонування і розвитку правового регулювання відносин у сфері безпеки туризму.

У процесі формування структури підручника і викладу навчального матеріалу автори слідували логіці побудови правової інформації в законодавчих та інших правових актах в області безпеки туризму. Разом з тим, структура і зміст навчального посібника мають певні відмінності, пов'язані з адаптацією допомоги до вимог освітніх програм вищої професійної освіти.

Термінологія, а також зміст понять і визначень подаються в підручнику з урахуванням актуального міжнародного і зарубіжного досвіду правового регулювання відносин у сфері безпеки. Деякі дефініції, що містяться в міжнародному та зарубіжному законодавстві, були творчо перероблені з урахуванням реалій правової системи України. Низка правових категорій використовуються в навчальному курсі для наукових цілей, що може не завжди збігатися з їх легальними аналогами.

Запропонований посібник буде корисним не тільки студентам, але і практичним працівникам туристичної індустрії та слухачам після вузівської освіти.

При підготовці посібника були частково використані матеріали дисертаційного дослідження кандидата юридичних наук Алояна Рустама Темурі та матеріали фахових досліджень в сфері безпеки туризму іноземних науковців: Е.Л. Писаревський, А.Г. Бобкова, С.А. Кудреватих, які доцільно рекомендувати студентам при засвоєнні ними навчального курсу «Безпека

туризму». При цьому авторський колектив висловлює щиру подяку вищевказаним науковцям за допомогу своїми дослідженнями в підготовці матеріалів навчального посібника.

Первинну апробацію навчальний посібник пройшов при викладанні навчального курсу «Безпека туризму» в ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» та отримав високу оцінку студентів, які навчались за спеціальністю «Туризм».

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамов В.В. Історія туризму: підруч. / В.В. Абрамов, М.В. Конкошкур; ХНАМГ. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 294 с.
2. Агафонова Л.Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: навч. посіб. /Л.Г. Агафонова, О.Є. Агафонова. – К.: Знання України, 2002. – 358 с.
3. Административное право Украины: учеб. / Ю.П. Битяк [и др.]; ред. Ю.П. Битяк; Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого.– Х.: Право, 2010. – 624 с.
4. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посіб.; за заг. ред. А.Т. Комзюка. – [2-е вид., виправ. і доп.]. – Х.: Ун-т внутр. справ, 2000. – 103 с.
5. Адміністративне право України: навч. посіб.: [у 2-х т.] / В.В. Галуцько , В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.; за заг. ред. В.В. Галуцька. – Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. – Т. 1: Загальне адміністративне право. – 320 с.
6. Адміністративне право України: підруч. / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
7. Адміністративне право України: підруч. / за ред. О.М. Бандурки. – Х.: Видво Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2004. – 480 с.
7. Адміністративне право України: підруч. / за заг. ред. С.В. Ківалова. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2003. – 342 с.
8. Адміністративне право України: підруч. / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 341 с.
9. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2-х т.: Т. 1: Загальна частина / ред. кол.: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – 584 с.
10. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://sum.in.ua/s/turyzm>.

11. Алексеева Ю.В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції: дис. ... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02 / Ю.В. Алексеева. – Одеса, 2005. – 216 с.
12. Алоян Р.Т. Личная безопасность как элемент административноправового статуса гражданина / Р.Т. Алоян // Право и политика: Научно-методический журнал Кыргызской Республики. – 2013. – № 4. – С.130-133.
13. Алоян Р.Т. Міжнародний досвід становлення нормативно-правового регулювання діяльності органів державної влади щодо забезпечення безпеки туризму / Р.Т. Алоян // Вісник Академії праці і соціальних відносин ФПУ: наук. зб. – 2014. – № 1. – С. 65-71. – (Серія: Право та державне управління).
14. Алоян Р.Т. Особиста безпека особи як елемент адміністративно-правового статусу громадянина / Р.Т. Алоян // Вісник Академії праці і соціальних відносин ФПУ: наук. зб. – 2013. – № 1. – С. 65-71. – (Серія: Право та державне управління).
15. Алоян Р.Т. Правове регулювання організації та забезпечення безпеки туризму в Україні / Р.Т. Алоян // Вісник Академії праці і соціальних відносин ФПУ: наук. зб. – 2013. – № 4. – С. 65-71. – (Серія: Право та державне управління).
16. Алоян Р.Т. Туристична безпека в аспекті загального поняття безпеки: правова природа / Р.Т. Алоян // Актуальні проблеми національного законодавства: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кіровоград, 8 жовтня 2013 р.). – С. 93-97.
17. Алоян Р.Т. Зв'язок туризму з навколишнім природним середовищем / Р.Т. Алоян, В.М. Пиць // Актуальні проблеми національного законодавства: зб.матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кіровоград, 10 грудня 2013 р.). – С. 24-28.

18. Алоян Р.Т. Правова природа туристичної безпеки в аспекті загального поняття безпеки / Р.Т. Алоян, Ю.Б. Турчин // Проблеми сталого розвитку суспільства за умов глобальних трансформацій: матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 20-21 лютого 2013 р.). – К., 2013. – С. 3-8.
19. Алоян Р.Т. Правовий статус міжнародних організацій у сфері безпеки туризму / Р.Т. Алоян, В.О. Шамрай // Наукові записки: часопис Хмельницького університету управління та права. – 2013. – № 4. – С. 425-430.
20. Алоян Р.Т. Визначення зовнішніх і внутрішніх факторів туризму / Р.Т. Алоян, О.В. Шамрай // Актуальні проблеми сталого розвитку суспільства: зб. Тез Міжнарод. наук. конфер. студентів, аспірантів та молодих вчених [рос., укр. мовами] (м. Київ, 24-25 квітня 2013 р.). – К.: Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2013. – С. 59-60.
21. Антонюк Н.В. Міжнародний туризм і сфера послуг: підруч. / Мальська М.П., Антонюк Н.В. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
22. Антонюк О. Адміністративний менеджмент: теоретико-методологічні засади / О. Антонюк // Персонал. – 2006. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://personal.in.ua/article.php?ida=413>. – Заголовок з екрана.
23. Бедрок Н.О. Адміністративно-правове регулювання туристичною галуззю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Бедрок Наталя Олександрівна. – К., 2010. – 16 с.
24. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис.доктора юрид. наук: 12.00.07 / В.Т. Білоус. – Ірпінь, 2004. – 443 с.
25. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К.: Палітра, 1997. – 130 с.

26. Биркович В.І. Державне регулювання сфери туризму на регіональному рівні: дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / В.І. Биркович. – Запоріжжя, 2007. – 216 с.
27. Бобкова А.Г. Правовое обеспечение рекреационной деятельности: моногр. / А.Г. Бобкова. – Донецк: ИЭПИ НАН Украины, 2000. – 308 с.
28. Богданова Ж.А. Поняття та види туристичної діяльності / Ж.А. Богданова // Вісник ЖДТУ. – 2013. – 4(50). – С. 194-197.
29. Борко А. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України / А. Борко // Публічне право. – 2013. – № 2 (10). – С. 71-76.
30. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: моногр. / М. Борушак. – Львів: Ін-т регіон. досліджень НАН України, 2006. – 288 с.
31. Валентюк І.В. Організаційно-економічні механізми державного регулювання туристичної сфери України: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / І.В. Валентюк. – К., 2005. – 20 с.
32. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: моногр. / за заг. ред. проф. З.С. Варналія.– К.: Знання України, 2011. – 299 с.
33. Васійчук В.В. Цивільний захист: конспект лекцій / В.О. Васійчук, В.Є. Гончарук, О.С. Дацько [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://skaz.com.ua/geograf/6785/index.html?page=3>.
34. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. Та CD) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ Перун, 2007.– 1736 с. 36. Все для туриста: правила поведінки в Німеччині. Все для туриста: правила поведінки в ОАЕ. Все для туриста: правила поведінки в Єгипті [Електронний ресурс]. - <http://www.safari.kiev.ua/egipetvse-dlja-turista-pravila> 37. Гаазька декларація Міжпарламентської конференції по

- туризму ООН: Гаага, 10–14 квітня 1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_904/page
35. Необхідність удосконалення державного регулювання сфери туризму України / С.С. Галасюк // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: зб. наук. праць. – К.: Тонар, 2007. – С. 67-73.
36. Галуцько В.В. Поняття, класифікація та зміст форм адміністративного права / В.В. Галуцько // ACTUAL PROBLEMS OF CORRUPTION PREVENTION AND COUNTERACTION. – 2011 [Електронний ресурс]. – <http://www.law-property.in.ua/>
37. Герасименко В.Г. Основи туристичного бізнесу / В.Г. Герасименко. – Одеса: Чорномор'я, 1997. – 160 с.
38. Глобальний етичний кодекс туризму від 01.10.1999 р. [Електронний ресурс]. – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/983_001.
39. Грошовий Ю. М. Актуальні проблеми законодавчого процесу в Україні / Ю.М. Грошовий, В.Я. Тацій // Концепція розвитку законодавства України: матеріали наук.-практ. конф. – К., 1996. – С. 33-35.
40. Гудима М.М. Захист прав споживачів за договором про надання туристичних послуг [Електронний ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Гудима Марія Мирославівна; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. – К., 2012. – 20 с.
41. Гуржій Т. Цілеформування державної політики безпеки дорожнього руху: вихідні засади / Т. Гуржій // Південно-український правничий часопис. – 2009. – № 2. – С. 174–178.
42. Гусякова О.Ю. Розробка регіональних цільових програм розвитку туристичної індустрії [Електронний ресурс]. – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Dtr_du/2012_2/files/DU212_30.pdf.

43. Давиденко Л.І. Державне регулювання сфери туризму на обласному рівні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Давиденко Людмила Іванівна. – Донецьк, 2005.
44. Данкевич Л.І. Завдання державної політики у сфері забезпечення безпеки діяльності суб'єктів господарювання: Інтернет конференція Львівського університету бізнесу та права [Електронний ресурс]. – <http://lubp.com.ua/>. – Заголовок з екрана.
45. Джинджоян В.В. Концептуалізація системи управління підприємством на основі послуг інформатизації: дис. ... канд. ек. наук : 08.00.04 / В.В. Джинджоян. – Дніпропетровськ, 2014. – 233 с.
46. Заноско О.В. Формування системи економічної безпеки індустрії туризму як складової стійкого розвитку туризму в Україні / О.В. Заноско, Н.В. Корж // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 2 (6). – С. 1-7.
47. Затуловський Д. Фактори небезпеки в міжнародному туризмі // IV Всеукраїнська студентська Інтернет-конференція «Реформування економіки України як фактор забезпечення сталого розвитку» [Електронний ресурс]. – <http://www.chteiknteu.cv.ua/REU2013/viewtopic.php?f=16&t=60>.
48. Іванов А.М. Еколого-економічні аспекти сучасного стану використання заповідних територій // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – Вип. IV (44). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/ivanov3.htm – Заголовок з екрана.
49. Історія туризму в Україні: навч. посіб. / В.А. Смолій. – К.: Вища шк., 2002. – 195 с.
50. Йолон П.Ф. Система / П.Ф. Йолон // Українська радянська енциклопедія. Головна редакція української радянської енциклопедії: у 12 т. / голов. редкол.: М.П. Бажан (голова) [та ін.]. – [2-ге вид.]. – К.: УРЕ, 1977. – 1983. – Т. 10.

51. Карась О.С. Розвиток транспортної інфраструктури України в умовах активізації міжнародного туризму: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02 / О.С. Карась. – Тернопіль, 2012. – 20 с.
52. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навч. посіб. / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
53. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги – XXI, 2003. – 300 с.
54. Коваль П.Ф. В'їзний туризм: посіб. / П.Ф. Коваль, Н.О. Алешугіна, Г.П. Андрєєва та ін. – Ніжин: Вид-во Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.
55. Коваль П.Ф. Технологія туристичної діяльності: конспект лекцій / П.Ф. Коваль, Г.П. Андрєєва. – Чернігів, 2006. – 119 с.
56. Козачук М.А. Проблема безпеки туристичної діяльності в контексті Глобального етичного кодексу туризму / М.А. Козачук // Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень Глобального етичного кодексу туризму: матеріали XII Аспірантських читань. – К.: КУТЕП, 2013. – С. 31-34.
57. Козловський Є.В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні [Текст]: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Є.В. Козловський; Національна академія держ. управління при Президентові України. – К., 2008. – 232 с.
58. Кокорєва О.В. Управління економічною безпекою туристичних підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / О.В. Кокорєва. – Херсон, 2011. – 316 с.
59. Коляда Т.А. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посіб. / Т.А. Коляда. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 182 с.
60. Конституція України: наук.-практ. коментар / В. Б. Авер'янов [та ін.]; голова редкол. В.Я. Тацій; Академія правових наук України. – Х.: Право; К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – 806 с.

61. Конституція України [Текст]: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Х.: Одиссей, 2011. – 56 с. – (Закони України).
62. Коцан Н.Н. Сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму / Н.Н. Коцан, Р.Р. Мазурець // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2008. – № 6. – С.148-153.
63. Курс адміністративного права України: підруч. / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.
64. Ліпкан В.А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / В.А. Ліпкан. – К., 2008. – 399 с.
65. Локк Дж. Сочинения: в 3 т. – Т. 3. – М.: Мысль, 1988. – С. 115.
66. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2005. – 96 с.
67. Макушев П.В. Адміністративне право України (у схемах та визначеннях): навч.-метод. Посібник – Д.: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2007. – 328 с.
68. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підруч. / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
69. Мальцев Л.В. Проблеми викладання дисципліни «Історія туризму» (спеціальність «Туризм») / Л.В. Мальцев // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – № 16. – С. 43-46.
70. Манзюк В.В. Щодо відповідальності суб'єктів туристичної діяльності / В.В. Манзюк, Л.Д. Руденко // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 668-674.
71. Маркіна І.А. Управління безпекою туристичного бізнесу / І.А. Маркіна // Экономика Крыма. – 2012. – № 1(38). – С. 174–176.

72. Мартинова Н.С. Ретроспектива розвитку професії менеджера з туризму: історичний контекст // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 2(6) [Електронний ресурс]. – http://tourlib.net/statti_ukr/martynova2.htm.
73. Міжгалузева програма забезпечення захисту та безпеки туристів на 2007–2012 роки: наказ Міністерства культури і туризму України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 28 листопада 2007 року № 73/387/811.
74. Міжнародне право: словник-довідник/ уклад.: канд.юр.наук, доц. П.В. Макушев, канд.юр.наук П.Я. Мінка, Л.А. Філяніна. – Д.: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2009. – 472 с.
75. Міжнародний досвід діяльності туристичної сфери [Текст] / Я.І. Алмашій // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2012. – Вип. 36. – С. 279-283.
76. Міжнародний туризм і сфера послуг: підруч. / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
77. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 781 с.
78. Негодченко О.В. Сутність адміністративної відповідальності за правопорушення проти громадської моралі/О.В. Негодченко//Право і суспільство 2014 - № 2, С.126-133
79. Некоторые аспекты безопасности в туризме: методологический подход к безопасности в туризме // Менеджмент и маркетинг в туризме. – 2002. – № 3. – С. 15-21.
80. Опанасюк Н.А. Конституційно-правові основи туризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Інститут держави та права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2005. – 19 с.

81. Опанасюк Н.А. Конституційно-правові основи туризму в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / Опанасюк Наталія Анатоліївна; НАНУ, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2005. – 200 с.
82. Організація туризму: підруч. / І.М. Писаревський, С.О. Погасій, М.М. Покоłodна та ін.; за ред. І.М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 541 с.
83. Офіційний веб-сайт Всесвітньої туристичної організації (The United Nations World Tourism Organization (UNWTO)) // [Електронний ресурс]. – <http://www.unwto.org>.
84. Офіційний сайт УкрСЕПРО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrsepro.dp.ua>.
85. Пирожкова Ю.В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю.В. Пиріжкова. – Ірпінь, 2007. – 223 с.
86. Питання Державної туристичної адміністрації України: Указ Президента України від 11 квітня 2002 року № 331/2002.
87. Положення про управління туризму головного управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій Івано-Франківської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – <http://frtt.if.gov.ua/index.htm>.
88. Полюга В.О. Економічні і організаційні важелі регуляторної політики розвитку туризму: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 / В.О. Полюга; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2005. – 22 с.
89. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» (щодо безпеки): проект Закону України від 05.04.2011 № 8374 // [Електронний ресурс]. – http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GM00I.html.
90. Про деякі питання організації діяльності міжрегіональних територіальних органів Державної інспекції України з безпеки на

морському та річковому транспорті: наказ Міністерства інфраструктури України від 30.11.2012 р. № 735.

91. Про затвердження Галузевої програми забезпечення безпеки судноплавства на 2014–2018 роки: наказ Міністерства інфраструктури України від 26.06.2013 р. № 426.
92. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності: наказ Міністерства інфраструктури України від від 10.07.2013 р. № 465 [Електронний ресурс] – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1275-13>.
93. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської та турагентської діяльності: наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва Міністерства культури і туризму України від 11.09.2007 р. № 111/55.
94. Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.1994 р. № 422.
95. Про затвердження Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 р. № 803 [Електронний ресурс]. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/803-2009-п>.
96. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – Ст. 435.
97. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
98. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389

[Електронний ресурс] / Верховна Рада України. –
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.

99. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
100. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 18. – Ст. 101.
101. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19–20. – Ст. 179.
102. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237.
103. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
104. Про стандартизацію: Закон України від 17.05.2001 р. № 2408-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 31. – Ст. 145.
105. Про стандартизацію і сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 р. № 46-93.
106. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
107. Проблеми географії та менеджменту туризму / В.Г. Явкін, В.П. Руденко, О.Д. Король та ін. – Чернівці: Рута, 2006. – 260 с.
108. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
109. Пуригіна О.Г. Маркетинг: навч. посіб. / О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак, В.В. Джинджоян. – Дніпропетровськ.: Інновація, 2010. – 241 с.

110. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навч. посіб. / П.Р. Пуцентейло. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
111. Ромасько В.О. Державний контроль у сфері будівництва: адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.О. Ромасько. – Х., 2010. – 196 с.
112. Сазонець І.Л. Розміщення продуктивних сил: навч. посіб. / І.Л. Сазонець, В.В. Джинджоян, О.О. Чубар. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 320 с.
113. Самарцев Є. Як зробити туризм бізнесом національного масштабу / Є. Самарцев // Щоденна всеукраїнська газета «День». – 2013. – №52 [Електронний ресурс]. – <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/10-klyuchovih-zavdan-derzhavi>.
114. Сардак С.Е. Науково-методичні основи управління розвитком виробництва у національній економіці: монографія / С.Е. Сардак, В.В. Джинджоян. – Дніпропетровськ.: Інновація, 2010. – 175 с.
115. Сборник Законов царя Хаммурапи // Источники права. – Тольятти: ИИП «Акцент», 1996. – Вып. 1. – 56 с.
116. Семенець О. Правове регулювання використання природних ресурсів у сфері туризму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // Юридична Україна. – 2009. – № 4 [Електронний ресурс]. – <http://www.infopressa.com/article-615.html>.
117. Серьогін О.Ю. Правове регулювання міжнародних туристичних відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Олександр Юрійович Серьогін. – К.: Б.в., 2002. – 21 с.
118. Сирийчик Т. Транспортна політика України та її наближення до норм Європейського Союзу / Сирийчик Т., Фургальські А., Клімкевич Ч. та ін. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 102 с.

119. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки. (концептуальні та організаційно-правові засади): підруч. – К.: НАДУ, 2011. – 730 с.
120. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух; передмова В.М. Литвина. – К.: Вид. Дім «Слово», 2006. – 372 с.
121. Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень Глобального етичного кодексу туризму: матеріали XII Аспірантських читань. – К.: КУТЕП, 2013. – 310 с. 119. Тацій В.Я. Історія держави і права України: у 2 т. / Тацій В.Я.; за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 580 с
122. Горяник В.М., Макушев П.В. Взаємна політична відповідальність державної влади і громадянина в сучасній правовій державі. Монографія. – Херсон, 2013. – 92 с.
123. Горяник В.М. Політичний конsumerизм: генеза, сутність, технології. Монографія. – Дніпропетровськ, 2011. – 326 с.
124. Горяник В.М. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посібник / В.М. Горяник, П.В. Макушев; за заг. ред. док. юрид. наук, проф. засл. Юриста України О.В. Негодченка. – Дніпропетровськ: ВНПЗ «ДГУ», 2016. – 256 с.
125. Туризм і місто: досвід, проблеми та перспективи: моногр. / за заг. ред. І.М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, – 2011. – 284 с.
126. Туризм як національний пріоритет: моногр. / за ред. І.М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 284 с.
127. Туристско-экскурсионное обслуживание. Классификация гостиниц: ГОСТ 28681.4-95. – Минск, 1995. – С. 9.
128. Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов (ГОСТ 28681.3-95). – Минск:

- 129.Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации,1995. – 8 с.
- 130.Федорченко В.К. Туризм в Україні в контексті Глобального етичного кодексу туризму / В.К. Федорченко // Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень Глобального етичного кодексу туризму. матеріали XII Аспірантських читань. – К.: КУТЕП, 2013. – С. 11-15.
- 131.Федорченко В.К. Історія туризму в Україні: навч. посіб. / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова / передмова В. А. Смолія. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.; іл.
- 132.Філіпенко О. Транспортна політика України та її наближення до норм Європейського Союзу; за ред. Марчіна Свенціцкі. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 102 с.
- 133.Філософія туризму: навч. посіб. / авт.-розроб.: Віктор Пазенок, Володимир Федорченко; Київ. ун-т туризму, економіки і права. – К.: Кондор, 2009. –265 с.
- 134.Фліссак А. Правове регулювання розвитку соціального (профспілкового) туризму на сучасному етапі / А. Фліссак // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2008. – № 1. – С. 13-17.
- 135.Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
- 136.Хартія туризму від 01.01.1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_640.
- 137.Хартія туризму і Кодекс туриста, прийняті Генеральною асамблеєю Всесвітньої туристичної організації на VI черговій сесії (м. Софія, Болгарія) 1985 р.) - <http://buklib.net/books/25469/>.
- 138.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.: офіційний текст. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 464 с.

- 139.Шегда А.В. Менеджмент: навч. посіб. / А.В. Шегда. – К.: Знання, 2002. – 583 с.
- 140.Щерба А.В. Адміністративні процедури в органах місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А.В. Щерба. – Х., 2011. – 190 с.
- 141.Юридична енциклопедія / [редкол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.
- 142.Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін.] –К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 4. – 2002. – 702 с.
- 143.Sardak, S., Dzhyndzhoian, V., & Samoilenko, A. (2016). Global Innovations in Tourism. *Innovative Marketing*, 3(12), 45-50.
- 144.Sardak S., Korneyev M., Dzhyndzhoian V., Fedotova T., Tryfonova O. Current trends in global demographic processes / Problems and Perspectives in Management. LLC “Consulting Publishing Company “Business Perspectives”, 2018. – Т. 16. – № 1 – С. 48-57.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Сфера туризму України – комплекс об'єктів і засобів туризму, використовуваних для надання туристам послуг, а також сукупність соціально-економічних та інших суспільних відносин, які складаються між суб'єктами сфери туризму в процесі підготовки, організації та здійснення подорожей громадянами України, особами без громадянства та іноземними громадянами (далі – туристи) і ліквідації негативних наслідків їх прояву для життя, здоров'я і майна туристів.

Суб'єкти сфери туризму: 1) туристи; 2) суб'єкти, що здійснюють туристичну діяльність, а також інші організації індустрії туризму та індивідуальні підприємці (далі – суб'єкти туристичної індустрії); 3) об'єднання туристів і підприємців сфери туризму; 4) працівники індустрії туризму; 5) органи державної влади та місцевого самоврядування та їх посадові особи; 6) місцеве населення; 7) міжнародні міжурядові організації та їх посадові особи, а також міжнародні недержавні організації.

Об'єкти і засоби туризму: 1) об'єкти туристичної індустрії; 2) об'єкти соціальної, інженерної, транспортної, інноваційної інфраструктур туризму; 3) туристські ресурси, компоненти навколишнього середовища і природні комплекси; 4) інформаційні ресурси, технології та системи інформаційного забезпечення сфери туризму, в тому числі використовувані для формування, просування і реалізації туристичного продукту.

Підсистеми сфери туризму: соціальна (сфера публічних послуг, послуги в області соціального туризму), економічна (туристський ринок, індустрія туризму), а також екологічна (компоненти навколишнього середовища, в тому числі природні комплекси).

Безпека туризму – динамічний стан захищеності сфери туризму від внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці, яке дозволяє забезпечити її надійне існування і сталий розвиток.

Надійне існування сфери туризму – властивість сфери туризму в процесі функціонування зберігати внутрішню структуру, цілісність, а також забезпечувати стабільність і ефективність управлінських зв'язків відповідно до функціонального призначення сфери туризму.

Сталий розвиток сфери туризму – збалансоване, узгоджене і динамічний розвиток сфери туризму на основі концепції сталого розвитку України і відповідно до національних інтересів в сфері туризму.

Національні інтереси України в сфері туризму (далі – національні інтереси) – сукупність об'єктивних потреб сфери туризму, пов'язаних з її надійним існуванням і стійким розвитком, які забезпечуються через реалізацію стратегічних національних пріоритетів України в сфері туризму.

Стратегічні національні пріоритети України в сфері туризму – визначаються Українською державою і громадянським суспільством ключові соціально-економічні, політико-правові, культурно-екологічні, інформаційні та інші завдання, критерії та показники розвитку сфери туризму на довгострокову перспективу, а також найважливіші напрями діяльності щодо забезпечення безпеки туризму.

Особиста безпека туристів – безпека життя, здоров'я і майна туристів.

Право туриста на особисту безпеку – сукупність правових, організаційних та інших умов і гарантій вільної і безперешкодної реалізації туристом комплексу прав і свобод у сфері туризму, надійного захисту його життя, здоров'я і майна від загроз безпеки, в тому числі від неприпустимого ризику, пов'язаного з заподіянням шкоди в результаті недоліків у послугах, що надаються індустрією туризму.

Загрози безпеці туризму – сукупність негативних (небезпечних, особливо небезпечних, надзвичайно небезпечних, шкідливих) факторів і умов, які здатні завдати шкоди сфері туризму в результаті впливу на неї джерел небезпеки.

Джерела небезпеки – природні явища або процеси, об'єкти матеріального світу, а також діяльність людей, які в силу своїх об'єктивно існуючих властивостей і станів, моменту виникнення, інтенсивності розвитку, руйнівного потенціалу, тривалості дії, а також неможливості повного контролю за ними з боку особистості, суспільства і держави мають небезпечні (особливо небезпечні, надзвичайно небезпечні, шкідливі) характеристики.

Забезпечення безпеки туризму – основоположний принцип державної політики України, пріоритетний метод управлінського впливу публічної влади на сферу туризму, а також одна з основних функцій державних і регіональних органів виконавчої влади у сфері туризму.

Система забезпечення безпеки туризму України (система безпеки туризму) – організована сукупність елементів сфери туризму, системи національної безпеки України, системи міжнародної безпеки туризму, яка включає в себе цільові установки і принципи забезпечення безпеки туризму, адміністративну політику, законодавство України, а також уповноважені органи публічної влади, громадян та організацій, що здійснюють діяльність із забезпечення безпеки туризму із застосуванням комплексу заходів (методів) забезпечення безпеки в передбачених законодавством формах.

Законодавство про безпеку туризму – сукупність державних законів, інших нормативних правових актів України, що регулюють суспільні відносини, які складаються між туристами, іншими суб'єктами сфери туризму, а також органами публічної влади з приводу забезпечення безпеки туризму.

Державна політика в галузі безпеки туризму – комплекс скоординованих і об'єднаних єдиним задумом політичних, організаційних, соціально-економічних, правових, інформаційних та інших заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для надійного існування і стійкого розвитку сфери туризму.

Попередження загроз безпеки – це комплекс заходів, завчасно здійснюваних національною туристською адміністрацією, регіональними туристичними адміністраціями, іншими суб'єктами забезпечення безпеки туризму, і спрямованих на усунення причин виникнення і розвитку загроз безпеки в сфері туризму, або на зниження ризику (небезпеки) їх виникнення, включаючи встановлення осіб, що готують, здійснюють чи вчинили неправомірні дії, що посягають на безпеку туризму.

Нейтралізація загроз безпеки – здійснення національною туристською адміністрацією, регіональними туристичними адміністраціями, іншими суб'єктами забезпечення безпеки туризму фактичних заходів щодо захисту сфери туризму, її підсистем і елементів від загроз безпеки. Нейтралізація загроз може включати в себе також застосування заходів адміністративного та іншого державного примусу до осіб, які посягають на безпеку туризму.

Відновлення нормального функціонування сфери туризму – порятунок життя і збереження здоров'я людей, їх реабілітації, включаючи надання туристам медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги в країні (місці) тимчасового перебування, зниження (мінімізація) розмірів шкоди, завданої навколишньому середовищу, матеріальним і духовним цінностям суспільства, безпеки держави наслідками прояву загроз безпеки.

Форми забезпечення безпеки туризму – зовні виражені і юридично оформлені дії Президента України, Уряду України, національної туристської адміністрації, регіональних туристських адміністрацій та інших суб'єктів державної влади, а також їх посадових осіб, що здійснюються в межах їх компетенції з метою забезпечення безпеки туризму та викликають певні організаційно-правові та фінансові наслідки для громадян і організацій. До форм забезпечення безпеки туризму також відносяться форми реалізації правових норм безпеки туризму, в тому числі різні види фактичної правомірної поведінки громадян і юридичних осіб, пов'язаної з дотриманням,

виконанням, використанням і застосуванням ними вимог, стандартів, нормативів і правил забезпечення безпеки туризму

Показники (індикатори) безпеки туризму – актуалізовані кількісні та якісні дані, які свідчать про стан захищеності сфери туризму, про окремі фактори і умови її надійного існування і стійкого розвитку, а також про рівень досягнення сферою туризму стратегічних національних пріоритетів.

Критерії безпеки туризму – основа зіставлення показників (індикаторів), їх підпорядкованість, ознака, згідно з якою проводиться узагальнена оцінка стану безпеки туризму, а також результативності адміністративної політики в цієї галузі.

Заходи забезпечення безпеки туризму – це гарантований державно-примусовим механізмом, що застосовується при наявності встановлених в нормативних правових актах підстав комплекс реакцій системи безпеки туризму, який спрямований на запобігання і (або) відбиття загроз безпеки, ліквідацію наслідків їх прояву, а також інші дії суб'єктів сфери туризму, спрямовані на створення умов для надійного існування і стійкого розвитку сфери туризму.

Національні інтереси України в даній сфері – це сукупність об'єктивних потреб особистості, суспільства і держави, пов'язаних з надійним існуванням і стійким розвитком сфери туризму.

Надійне існування – це властивість сфери туризму в процесі свого функціонування зберігати внутрішню структуру, цілісність, а також забезпечувати стабільність і ефективність зв'язків управління відповідно до функціонального призначення сфери туризму.